T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

KADIN HÜKÜMLÜLERİN YAŞAM ÖYKÜLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İZLERİ

DOKTORA TEZİ

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

İstanbul
Ocak- 2022

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

KADIN HÜKÜMLÜLERİN YAŞAM ÖYKÜLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İZLERİ

DOKTORA TEZİ

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR

İstanbul
Ocak - 2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR	(İmza)
Üye	Doç. Dr. Emel YURTSEVER	(İmza)
Üye	Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU	(İmza)
Üye	Prof. Dr. İshak AYDEMİR	(İmza)
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARATAŞ	(İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım **"Kadın Hükümlülerin Yaşam Öykülerinde Toplumsal Cinsiyet İzleri"** adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

ÖN SÖZ

Beni eşitliğe inanan bir birey olarak yetiştiren ve yaşamımın her alanında destekleyen aileme teşekkürü borç bilirim. Yaşantım boyunca en büyük desteğim olan sevgili babam Yusuf Ayata'ya ve hayatım boyunca beni güçlendiren, motive eden ve yanımda olduğunu hissettiren sevgili annem Neriman Ayata'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırmamın her aşamasında heyecanımı paylaşan hayat arkadaşım Aytuğ Küçükbükücü'ye sonsuz teşekkür ederim.

Akademik yaşamımda ve tez çalışmamda değerli bilgilerini esirgemeyen, yol gösteren, teşvik eden ve çalışmamı tamamlamamda çok büyük emeği olan değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Gülsüm Çamur'a teşekkür ederim.

Akademik yaşamımın ilk yıllarında bana mesleğimi öğreten, büyük bir emek ve ilgi ile bilgilerini hiç esirgemeden sosyal hizmet alanında etik, ahlaklı ve adaletli bakış açısı kazandıran lisans hocalarım Sayın Prof. Dr. Hakan Acar'a ve Prof. Dr. Yüksel Baykara Acar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecimin tüm aşamalarında destek olarak değerli bilgilerini paylaşan ve araştırmamı şekillendirmemde katkılarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Emel Yurtsever'e ve Doç. Dr. Mustafa Yüksel Erdoğdu'ya teşekkürlerimi sunarım. Araştırmamda emeği geçen ve engin bilgileri ile katkılarını sunan Sayın Prof. Dr. İshak Aydemir'e ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karataş'a teşşekür ederim.

Son olarak bana güvenerek yaşam öykülerini anlatan, hayatının önemli olaylarını paylaşan, deneyimlerini ve duygularını paylaşarak araştırmama katkı sağlayan kadınlara sonsuz teşekkürler…

ÖZET

KADIN HÜKÜMLÜLERİN YAŞAM ÖYKÜLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET İZLERİ

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

Doktora, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR

Ocak, 2022 - 255 + XIV Sayfa

Bu araştırmada hükümlü kadınların yaşam öykülerinde yer alan toplumsal cinsiyet örüntüleri incelenmektedir. Araştırmanın temel amacı hükümlü kadınların yaşantılarında toplumsal cinsiyetin var olma şekillerini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde suç işlemiş, hüküm giymiş ve cezaevi geçmişi bulunan kadınların yaşam öyküleri incelenmiştir. Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak sekiz kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden 4 tanesi kadınların evinde, 2 tanesi ev dışı bir yer belirlenerek farklı bir mekanda, 2 tanesi ile online şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 150-210 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmelerde kadınların yaşam alanları sekiz ayrı tema olarak ele alınmış ve temaların içeriğine odaklanan sorular aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar çerçevesinde sekiz tema belirlenmiştir. Bu temalar; kadınların kişilik ve psikolojik özellikleri, çocukluk ve aile yaşamı, eğitim yaşamı, çalışma yaşamı, sosyal yaşamı, evlilik yaşamı, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin farklı yaşam alanlarına etkisi, kadınların suç işleme ve hüküm süreci olarak adlandırılmıştır. Elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak Maxqda 2020 programı ile incelenmiş ve kodlama yapılmıştır. Araştırma konusu kapsamında 19 alt tema ve 95 kod elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen kodlar ışığında kadınların yaşam alanlarında toplumsal cinsiyet örüntüleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair durumlar saptanmıştır. Kadınların yaşamsal süreçlerinde (çocukluk, eğitim, aile ilişkileri, sosyal alan, evlilik yaşamı, evliliğe karar verme, partner ile iletişim, evlilik içi toplumsal cinsiyet rolleri, şiddete ve/ya baskıya maruz kalma, suç işleme nedenleri vb.) ataerkil toplumun benimsediği cinsiyet rolleri ve cinsiyetlere özgü yaşam biçimlerinin, cinsiyet ayrımcılığının ve eşitsizliklerin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Elde edilen

sonuçlar literatür bilgisi ve feminist sosyal hizmet yaklaşımı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Rolleri, Kadın Suçluluğu, Kadın Hükümlü, Sosyal Hizmet, Feminist Sosyal Hizmet

ABSTRACT

GENDER TRACES in the LIFE STORIES of WOMEN CONVICTS

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

Ph.D. Social Work

Supervisor: Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR

January, 2022 - 255 + XIV Pages

In this study, gender patterns in the life stories of convicted women are examined. The primary purpose of the research is to reveal the position of convicted women regarding gender in their lives. For this purpose, the life stories of women who have committed crimes, convicted, and have a prison history were examined. The Snowball sampling method was used in the research. In-depth interviews were conducted with eight women using a semi-structured interview form. 4 of the interviews were conducted at the women's home, 2 of them were conducted in a different place by determining a place outside the home, and 2 of them were conducted online. The interviews lasted between 150-210 minutes. In the interviews, women's living spaces were handled as eight separate themes, and interviews were conducted through questions focusing on the content of the themes. Eight themes were determined within the framework of the results obtained. These themes are named as women's personality and psychological characteristics, childhood and family life, education life, working life, social life, marriage life, gender and the effects of gender on different areas of life, women's crime, and sentencing process. The qualitative data obtained were analyzed with the Maxqda 2020 program using the content analysis method and coded. Within the scope of the research, 19 sub-themes and 95 codes were obtained.

In the light of the codes obtained in the research, gender patterns and gender inequalities in women's living spaces were determined. It is seen that the gender roles and gender-specific lifestyles, gender discrimination, and inequalities adopted by the patriarchal society are very effective in the life processes (childhood, education, family relations, social area, marital life, decision to marry, communication with partner, gender roles within marriage, exposure to violence and/or oppression, reasons for

committing crimes, etc.) of women. The obtained results were discussed within literature knowledge and the feminist social work approach.

Keywords: Gender, Gender Roles, Female Criminality, Female Convict, Social Work, Feminist Social Work

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... **i**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **viii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**

KISALTMALAR ..... **xiv**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ **1**

1.1. Tezin Kapsamı ve İçeriği 6

1.2.Tezin Amacı 7

1.3.Tezin Temel Soruları 8

1.4. Tez Konusunun Önemi ve Özgün Değeri 8

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE **11**

2.1. Suç 11

2.2. Toplumsal Cinsiyet 11

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri 16

2.4. Toplumsal Cinsiyet Algısı 19

2.5. Kadın Suçluluğuna Genel Bakış 21

2.6. Hüküm Giymiş Kadınların Cezaevi Yaşamı ve Karşılaştıkları Psiko-Sosyal Sorunlar……..…25

2.7. Tahliye Sonrası Yaşama Dair Sorunlar ve Gereksinimler 30

2.8. Feminist Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet 33

2.9. Adli Sosyal Hizmet 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM 41

3.1.Araştırma Modeli 41

3.2. Nitel Araştırma Süreci: Katılımcı Profili 41

3.3. Nitel Araştırma Süreci: Yaşam Öyküleri Görüşmeleri 44

3.4. Nitel Araştırma Süreci: Soru Formları 46

3.5. Nitel Araştırma Süreci: Derinlemesine Görüşme 47

3.6. Nitel Araştırma Süreci: Verilerin Analizi 49

3.7. Nitel Araştırma Süreci: Araştırmacının Rolü..... 51

3.8. Nitel Araştırma Süreci: Geçerlik ve Güvenirlik..... 52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR 54

4.1. Kadınların Kısa Yaşam Öyküleri 54

4.2. Araştırmanın Temaları 82

4.3. Kadınların Kişilik ve Psikolojik Özellikleri..... 83

4.3.1. Karakteristik ve Psikolojik Özellikler Alt Teması..... 83

4.4. Kadınların Sosyal Yaşamı ve Sosyal İlişkileri..... 88

4.5. Kadınların Eğitim Yaşantıları 97

4.5.1. Eğitime Devam Edememe Nedenleri 97

4.6. Kadınların Çalışma Yaşamı 104

4.7. Kadınların Çocukluk ve Aile Yaşamı 108

4.7.1. Aile Bireylerinin Kişilik Özellikleri 108
4.7.2. Çocukluk Dönemi 114
4.7.3. Aile İçi İletişim 120
4.7.4. Ailede Çocuk Bakımı 128
4.7.5. Namus 130
4.7.6. Aile İçi Toplumsal Roller ve Eşitsizlikler 132
4.8. Kadınların Evlilik Yaşantısı 138
4.8.1. Evliliğe Karar Verme 139
4.8.2. Evlilik Süreci 142
4.8.3. Partner İle İletişim 146
4.8.4. Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Rolleri 148
4.9. Toplumsal Cinsiyet ve Etkileri 150
4.9.1. Toplumda Kadının Rolü ve Kadın Olmak 151
4.9.2. Toplumda Erkeğin Rolü ve Erkek Olmak 162
4.9.3. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenme Biçimleri 165
4.9.4. Kadınların Şiddete ve Baskıya Maruz Kalma Durumu 169
4.9.5. Kadınların Toplumda Karşılaştıkları Sorunlar 178
4.10. Kadınların Suç Türleri ve Nedenleri 186
4.10.1. Kadınların Suç Türleri 186
4.10.2. Kadınların Suç İşleme Nedenleri 187
4.11. Kadınların Cezaevi Yaşamı ve Şimdi 191
4.11.1. Süreç İçerisinde Hisler ve Duygular 191
4.11.2. Şu an Var Olan Hisler ve Duygular 198

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA 203

ALTINCI BÖLÜM

ÖNERİLER **226**

KAYNAKÇA **235**

EKLER **246**

ÖZGEÇMİŞ **253**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Kadınların Genel Profili 1 42
Tablo 3.2: Kadınların Genel Profili 2 43
Tablo 4.1: Kadınların Eğitime Devam Edememe Nedenleri..... 98
Tablo 4.2: Kadınların Çalıştıkları İşler 104
Tablo 4.3: Kadınların Suç Türleri 186

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1: Tüik (2017) Ceza İnfaz Kurumu Nüfusunun Cinsiyet, Statü ve Uyruk Dağılımı, 2013-2017 22

Şekil 4. 1: Araştırmanın Temaları 82
Şekil 4. 2: Kadınların Sosyal Yaşamı 88
Şekil 4. 3: Kadınların Eğitim Yaşamı 97
Şekil 4. 4: Kadınların Eğitim Yaşantısı Teması ve Kodları 97
Şekil 4. 5: Aile Bireylerinin Kişilik Özellikleri 108
Şekil 4. 6: Aile İçi İletişim Alt Teması 121
Şekil 4. 7: Namus Kavramı ve Aile İçi Toplumsal Roller 137
Şekil 4. 8: Aile İçi İlişkilere Dair Kod İlişkisi 138
Şekil 4. 9: Evlilik Yaşamı ve Kadın Olmak 161
Şekil 4. 10: Kadın Olmanın Güçlükleri 162
Şekil 4. 11: Kadınların Suç Öyküleri İçerisinde Hisleri 201
Şekil 4. 12: Toplumsal Cinsiyet ve Kadın 202

KISALTMALAR

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WHO: World Health Organization

TDK: Türk Dil Kurumu

UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlık ve insan hayatı, sürekli bir değişim ve gelişim içerisindedir. Bu değişim ve gelişimler ile birlikte, değişen birçok toplumsal olgu da varlığını sürdürmektedir. Toplumsal durum ve olayların değişimi ve gelişimi; nedenlerinin değişimi, zamanın ve sürecin farklılığı, kültürlerin değişimi ve kaynaşması, yaşanan toplumsal olaylar çerçevesinde şekillenmektedir.

Suç, insanlık tarihi kadar geçmişi olan bir olgudur. Suç, toplumun neredeyse bütün kesimlerinde var olan bir olgudur. Kadınların suça yönelme ve suç eylemini gerçekleştirme oranlarının artmasının önlenmesi ve suça neden olan faktörlerin belirlenerek önlenebilmesi noktasında yapılan inceleme ve araştırmalar gerek sosyal gerek biyolojik gerekse de psikolojik açılardan ele alınmalıdır. Toplumda yaşanan gelişmelerin ve kadınların toplumdaki konumlarının incelenmesinde, kadın suçluluğunun tam anlamıyla açıklanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

'*Kadın suçluluğu'* kavramı, suç davranışını gerçekleştirme konusunda, kadının cinsiyet farklılığını ve toplumdaki konumlarının cinsiyet temelli suç davranışını etkilemesini içermektedir. Kadın suçluluğunun her geçen yıl artıyor olmasının; değişen dünya, değişen şartlar, değişen konumlar, aile yapısının değişimi, rollerin değişimi, artan şiddet vakaları, ataerkil yapının yarattığı düzen ve medyanın etkisi gibi birçok açıdan ele alınması gerekmektedir. Türkiye'de kadın suçluluğuna bakıldığında; 2021 yılında 9.778 hükümlü ve 1.807 tutuklu kadın bulunmakta, yaş yoğunluğu genellikle 18-40 yaş arasında (5.861 hükümlü) ve 40-65 yaş grubunda (3.711 hükümlü) olarak karşımıza çıkmaktadır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2021).

Gelişen toplum yapısı, teknolojik ilerlemeler, hızla artan farklı görüş ve düşünceler, sağlık, ekonomi, iş olanakları, eğitim seviyesi gibi sosyal, maddi ve manevi faktörler, sosyal bir varlık olan insanı ve insan davranışını da etkilemektedir. İnsan çok yönlü bir varlıktır ve bu sebeple çok yönlü disiplinler tarafından incelenmelidir. Kadın

suçluluğu konusu ele alınırken bütüncül bir bakış açısına sahip olunmalıdır. Bütüncül yaklaşım ise odaklanılan konunun mevcut durumunu etkileyen ya da etkileme ihtimali bulunan tüm faktörleri ele almayı ve tüm boyutları ile değerlendirmeyi içerir. Bireyin içinde bulunduğu durumu anlamlandırabilmek için yaşamının tüm dönemlerini ve alanlarını ele alma yaklaşımının daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Kadınların günümüzdeki sosyal, ekonomik, çalışma, siyaset alanlarında artan aktiflikleri ile beraber değişen her türlü olgu, kadın suçluluğunun ele alınmasında önemli bir yer edinmektedir. Kadın suçluluğu konusunda az sayıdaki araştırmada ise daha çok demografik veriler, kadını suça iten sosyo kültürel ve ekonomik faktörler üzerinde durulmaktadır (Ersen ve ark., 2011: 218). Ancak kadın suçluluğunu, yalnızca siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan ele almak eksik ve yetersiz kalacaktır. Bütüncül ve daha sonuç alıcı bir suç önleme yaklaşımı; suçun ortaya çıkışı ile ilişkili olan sosyo-kültürel, ekonomik, hukuksal, politik, bireysel özellikleri, sosyo-biyolojik eğilimleri ve fiziksel veya çevresel alanlara ilişkin çok sayıda değişkeni içermek durumundadır (Kızmaz, 2019; 301). Suçluluğu açıklayan biyolojik, sosyolojik, psikolojik, sosyal teorilerden de faydalanılmalı, kapsayıcı bir bakış açısı oluşturulmalıdır.

Toplumda kadın suçluluğuna yönelik bakışın temelinde toplumsal cinsiyet örüntüleri etkilidir. Kadın suçluluğu konusunda oluşturulan tabunun temelinde kadına atfedilen iki temel özellik vardır. Bunlardan birincisi çocuk yetiştirme rolü, diğeri ise kadının zarafeti ile eşleştirilen cinsel erdemidir (İlbars, 2007: 4). Kadın, ataerkil bakış açısı çerçevesinde her şeyden önce "*kutsal anne*" olarak görülmekte, doğasında kırılganlık, duygusallık ve kolay incinirlik olduğu iddia edilmektedir. Bu sebeple genel kabul gören düşünce, kadınların suç olarak görülen fiillerin sadece mağduru olabileceği yönündedir (Duman ve Akarsu, 2016: 50).

Suçluluk olgusunun pek çok faktör ışığında araştırıldığını ancak cinsiyet odaklı araştırmaların ihmal edildiğini ifade eden Temurçin ve Haydaroğlu (2017: 198)'na göre kadın hükümlü/tutuklu sorunlarının ortaya konulmasının ve istatistiklerin, cinsiyet değişkenini barındırmaması da, kadın suçluluğuna yönelik çalışmalar yapılmasının önünü kesmektedir. Buradan da hareketle kadın suçluluğunu anlamaya yönelik çalışmalarda toplumsal cinsiyete yönelik bakış açısının geliştirilmesine katkı sağlamak bu araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır.

Kadınların suç işlemesinde farklı faktörlerin bulunduğunu fakat bu faktörlerin bazılarının suç işleme sürecinde öne çıktığını ifade eden Saruç (2013: 226)'a göre;

> *"Bu unsurlar feminist kriminolojinin kadın suçluluğu konusunda vurguladığı özelliklerle aynıdır. Kadınlar şiddet ve istismar mağduru oldukları için ya da eşlerinin karıştığı yasadışı bazı işlerde (özellikle uyuşturucu ticareti) onlara yardım etmek durumunda kaldığı için cezaevindedir. Bir başka anlatımla kadınlar esas olarak erkekler nedeniyle cezaevindedir. Bu nedenle kadın suçluluğuna toplumda kadınların ve erkeklerin farklı toplumsal rolleri ve eşitsiz güç ilişkileri açısından bakılması, ceza adalet sisteminde feminist kriminolojinin dikkate alınması, mevcut politikaların ve kadın hükümlülere sunulacak hizmetlerin de toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde düzenlenmesi önem taşımaktadır."*

Toplumsal bir olgu olarak geçmişten günümüze farklı rol ve biçimlerde süregelen toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetlerin rollerini, davranışlarını, eylemlerini ve kararlarını etkileyen önemli bir olgudur. Cinsiyetler arasında farklılıklar gösteren rol ve sorumluluklar bireylere doğumdan itibaren öğretilmekte ve döngüsel bir biçimde kuşaklara aktarılmaktadır. Çalışmanın temel odağını oluşturan toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetlere sosyal çevre ve toplum tarafından öğretilen roller ve kurallar bütünüdür. Toplumsal cinsiyet ile ilgili bazı ifadeler ise şu şekildedir;

> *"Cinsiyet sosyal ve kültürel anlamda kadın ve erkeğe verilen toplumsal rolleri ifade eder. Bu anlamda toplum kadın ve erkeği tanımlar* ve ayırt eder" (Bhasin, 2003: 3).

> *"Toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsizliğe, cinsiyet (sex) ise biyolojik açıdan kadın erkek ayrımına işaret eder"* (Segal, 1992: 98).

> *"İnsanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler*"(Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63).

> *"Toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir"* (Giddens, 2008: 505).

Tüm bu tanımlar ışığında toplumsal cinsiyet; bireyin dünyaya geldiği biyolojik cinsiyetine dair toplum tarafından seçilmiş rol, sorumluluk ve beklentilerden oluşan bir kimlik, beklentilere uyulmadığında toplumsal normlara aykırı olarak görülen, doğrudan üstlenilmesi beklenilen rolleri kapsayan ve yaşamın her dönemini şekillendiren bir olgudur denilebilir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasının temelinde, bireyler dünyaya henüz gelmeden önce oluşturulan ve kendilerine doğrudan yüklenen roller bulunmaktadır. İstem dışı süregelen bu döngünün sonucunda kadın ve erkek cinsiyetlerinin, cinsiyete dayalı rolleri kalıplaşmış roller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu roller toplum tarafından onaylanmakta ve sürdürülmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsiyet rollerinin 'doğal' ve değişmez, biyolojik varlığımıza bağlı şeyler olduğu varsayımına dayanır (Bora, 2012: 175). Bu varsayımdan yola çıkarak cinsiyetlerin fiziksel farklılıklarının yanı sıra farklı ilgi alanlarının, farklı yönelimlerinin ve meşguliyetlerinin oluşması fikri yaygın bir şekilde sürdürülmektedir.

Yeni doğan bebeklere, erken çocukluk dönemlerinde, ergenlik çağında, evlilik aşamasında, ebeveyn olma aşamasında olmak üzere hayatın tüm alanında bireylere; toplum tarafından kabullenilmiş olan kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, *kadınsı* hareketler ve *erkeksi* hareketler, kadınların ve erkeklerin üstlenmesi gereken rollerin farklılıkları öğretilmekte, aynı zamanda bu rollerin ve farklılıkların bir sonraki nesillere de öğretilmesi beklenilmektedir.

Rollerin dışında, bireylerin karakteristik yapıları da cinsiyetlerine göre beklentilere tabiidir. Rollerin gerçekleştirilmemesi, sorgulanması, unutulması ya da kabul edilmemesi gibi durumlarda toplumun kültürel, sosyal ve geleneksel olarak yapılandırılmış yaptırımları söz konusu olabilmektedir. İşte tam bu noktada günden güne artan kadına karşı şiddet, cinsiyetler arası eşitsizlik, baskı veya kadın cinayetleri konuları gündeme gelmektedir.

Suç işlemiş ve hüküm giymiş kadınların yaşamlarında yer edinen toplumsal cinsiyet rolleri ışığında, suç işleme nedenlerinin, çocukluk yaşantılarının, yetiştirilme biçimlerinin, aile içi ilişkilerinin, bireysel yaşam deneyimlerinin ve rollerinin incelenmesi ile literatürün gelişmesi için alan çalışmalarının gelişmesi gerekmektedir. Bireysel ve sosyal özellikler, eğitim durumları, ekonomik durumları, sosyal statüleri gibi birçok demografik özelliğin yanında aynı zamanda yaşantılarında yer edinmiş

rollerin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kadınları suç davranışına yönelten nedenleri ataerkillik bağlamında ele alan Akgün (2018: 30) çalışmasından elde ettiği veriler neticesinde şu ifadeleri kullanmıştır;

> *"Ceza infaz kurumunda yapılan bütün görüşmeler değerlendirildiğinde en son yargı olarak kadın hükümlülerin çocukluktan itibaren yoğun bir şekilde fiziksel ve duygusal istismara maruz kaldıkları söylenebilir. Eğer kadınlara kocaları şiddet uyguladığında veya aileleri çocukken kadınlara şiddet uyguladığında erken müdahale edilmiş olsaydı Türkiye'deki kadın hükümlülerin pek çoğu adam öldürmekten veya yaralamaktan dolayı cezaevinde olmazlardı. Bu durum kadınların neden cezaevinde olduklarını açıklamaktadır. Kötü bir çocukluk, kötü bir aile, kötü bir eş ve kötü bir yaşam…"*

Akgün ve Çiftçi (2014) çalışmalarında kadın suçluluğunun nedenleri arasında sistematik şekilde şiddete maruz kalmalarının bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca kadın hükümlüler ile yaptıkları çalışma sonucunda kadınların suç davranışlarını dokuz madde ile ele almışlardır. Bu maddeler içerisinde; aileden kurtuluş için kaçma, evlendiği günden itibaren yaşanan şiddet, çocuğunun şiddet görmesi, sosyal desteğe sahip olmama, çocuğuna ya da ailesine zarar gelmesi korkusu ile boşanmama/ayrılamama, polislere başvuru sonrası önlem alınmaması, kurtulmaya çalışma düşüncesi, cezaevi sonrası yaşantıya dair kaygıların bulunması, 'o adam hayatımda olmasaydı ben burada olmazdım.' düşünceleri bulunmaktadır.

Balcıoğlu ve arkadaşlarının (1997) gerçekleştirdikleri çalışmada kadınların en çok namus nedeni ile (%35.71), eşleri dışındaki kişiler ile ailevi nedenler ile anlaşmazlıklar (%27.38), eşler arasında geçimsizlik, sürekli hakarete ve şiddete maruz kalma (%22.02) nedenleri ile suç işledikleri ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri bireyleri yaşamları boyunca etkileyen toplumsal bir olgudur. Bu çalışma genel olarak kadın suçluluğu olgusunda toplumsal cinsiyetin etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde kadın suçluluğu olgusunun süreçleri ele alınmaktadır.

Bütün bilgiler ışığında çalışmamızda kadın hükümlülerin yaşam öykülerinde toplumsal cinsiyet izlerini ortaya çıkarma amacı bulunmaktadır. Tezin ikinci kısmında öncelikle suç kavramı incelenmektedir. Daha sonra toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı kavramlarına odaklanılmaktadır. Kavramlar incelendikten sonra kadın suçluluğu olgusuna genel bakış yer almaktadır. İkinci bölümde hüküm giymiş kadınların cezaevi yaşantıları ve karşılaştıkları güçlükler incelenmekte ve ayrıca tahliye sonrasında karşılaşılan sorunlar ve gereksinimler de detaylandırılmaktadır. İkinci bölümde son olarak Feminist Sosyal Hizmet ve Adli Sosyal Hizmet incelenmektedir. Tezin üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi detaylı şekilde sunulmaktadır. Dördüncü kısımda ise kadınların kısa yaşam hikayeleri sunulduktan sonra elde edilen bulgular detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

1.1.Tezin Kapsamı ve İçeriği

Cinsiyetlere toplum tarafından atfedilen roller bireylerin yaşamlarının şekillenmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların yaşamlarını her açıdan etkileyebilmektedir. Özellikle ataerkil toplumlarda kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların yaşamlarında eşitsizlikler ile karşılaşmalarına neden olabilmekte, kadınların sosyal alanda gelişme ve ilerleme sağlama konusunda ayrıca çaba göstermek durumunda kalmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda kadın suçluluğu konusunda kadınların suç işleme sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin etkisinin olabileceği tahmin edilmektedir.

Tarihsel süreçte, kadın ve suç, ataerkil sistem içinde ve bu sistem tarafından, 'tanımlanmış', kadının suçluluk alanında da ikincil ve tabi kılındığı bir yaşam biçimi yerleşmiştir (Ağaoğlu Canay, 2004: 18). Kadınların gerçekleştirdikleri eylemlerin temelinde toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu düşünülmekte ve bu nedenle çalışma feminist düşünceler ışığında ilerlemektedir. Feminist düşünceler, suçluluk alanı da dâhil olmak üzere kadınların tüm yaşam alanlarında, kadınların toplumdaki konumunu gözler önüne sermeyi ve bunu değiştirmeyi amaçlayan fikirlerdir. Feminist yaklaşıma göre; toplumsal cinsiyet, cinsiyetçilik, toplumca benimsenen cinsiyet rolleri ve ataerkil sistem yapısı, kadınların yaşantılarında yer edinen davranışlara zemin oluşturmaktadır ve içinde bulundukları durumların değerlendirilmesi esasında önemli faktörlerdir.

Toplumsal cinsiyet rollerine ve cinsiyetçiliğe vurgu yapan feminist düşüncelerden yola çıkarak, kadınların suça yönelmeleri noktasında toplumsal cinsiyet rollerinin, cinsiyetçiliğin ya da cinsiyetler arası eşitsizliklerin etkisinin bulunduğu düşünülmektedir. Kadınların hayatlarının herhangi bir döneminde cinsiyetçi davranışlar, tutumlar, istismar, şiddet (duygusal, psikolojik, cinsel ya da ekonomik), fırsat eşitsizlikleri, baskı ve ya zorba davranışlar ile karşılaşma olasılıkları ataerkil yapıya sahip olan toplumlarda kaçınılmaz görünmektedir. Kadınların yaşam öykülerinin ve yaşamlarında yer edinen toplumsal cinsiyet rollerinin bireysel olarak değerlendirilmesi araştırmanın temel düşüncesini oluşturmaktadır.

İfade edilen bilgiler çerçevesinde feminist yaklaşım ve sosyal hizmet disiplini çerçevesinde kadın hükümlülerin toplumsal cinsiyet odaklı yaşam öykülerinin suç davranışı ile ilişkisinin değerlendirilmesi çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Genel başlık altında sosyal hizmet bakış açısıyla suç işlemiş ve hüküm giymiş kadınların toplumsal cinsiyet odaklı yaşam öykülerinin anlaşılması, sosyal bir sorun olarak suç ve toplumsal cinsiyet olgusunun kadın suçluluğuna nasıl ve ne boyutta yansıdığı çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

1.2.Tezin Amacı

Çalışmanın temel amacı feminist sosyal hizmet bakış açısıyla suç işlemiş ve hüküm giymiş kadınların yaşam öykülerinde yer alan suç öyküsünün temelinde toplumsal cinsiyet rollerine, cinsiyetçi tutuma, fırsat eşitsizliğine, sosyal eşitsizliğe ve ayrımcılığa dair izlerin bulunup bulunmadığıdır.

Araştırma kapsamında kadın suçluluğunun alt temelinde toplumsal cinsiyet olgusunun yattığı inancı vardır. Kadınların suç davranışı göstermelerinin altında toplumsal cinsiyet açısından eşitsizlik, baskı, şiddet veya mağduriyet olduğu düşünülmektedir. Dolayısı ile kadınların toplumsal cinsiyet algıları, rolleri, davranışları, düşünceleri ve tutumları ile ilgili olguları yorumlamak ve anlayabilmek için kadınların içinde bulundukları yaşantının bütüncül değerlendirilmesinin önemli olduğu inancı bulunmaktadır. Buna yönelik olarak; toplumsal cinsiyet odak alınarak, kadınların yaşam öykülerinin incelenmesi ile birlikte kadınların yaşantılarında yer edinen roller, aile ilişkileri, eğitim yaşamı, çalışma yaşamı, evlilik yaşamı, sosyal yaşam gibi pek çok yaşamsal alan derinlemesine ele alınmaktadır. Sonuç olarak araştırmanın temel

amacı; *kadın hükümlülerin yaşam öykülerine dayanarak, kadınların yaşamlarında toplumsal cinsiyet izlerinin* ortaya konulmasıdır.

1.3.Tezin Temel Soruları

Kadın suçluluğu olgusunda toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin etkisinin incelenmesi ve kadınların yaşam öykülerinde toplumsal cinsiyet olgusu ile kadın suçluluğu ilişkisinin feminist sosyal hizmet açısından ortaya konulması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları şu şekilde ifade edebilir:

1. Kadın hükümlülerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri nasıldır?
2. Kadın hükümlülerin aile yapısı ve yaşantısı nasıldır?
3. Kadın hükümlülerin yaşamında şiddete ve zorba davranışa maruz kalma durumu var mıdır? (Şiddete maruz kalma durumu, şiddetin ve baskının hissedildiği alanlar, kim tarafından uygulandığı, şiddetin türü, vs.)
4. Kadın hükümlülerin toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen faktörler nelerdir?
5. Kadın hükümlülerin toplumsal cinsiyet rolleri suça yönelme davranışını nasıl etkilemektedir?
6. Kadın hükümlülerin şiddet ve zorba davranışa maruz kalmaları suça yönelme durumunu nasıl etkilemektedir?
7. Kadın hükümlülerin cezaevi yaşamı ve cezaevi yaşantısından sonraki süreçlerine yönelik düşünceleri nelerdir?

1.4. Tez Konusunun Önemi ve Özgün Değeri

Cinsiyetler arası eşitsizlikler farklı toplumlarda farklı biçimlerde etkilere sahip olmaktadır. Cinsiyetlerin çocuk yaştan itibaren edindiği ve öğrendiği cinsiyet rolleri, yetişkinlik dönemini şekillendirmekte ve tüm yaşam boyunca gerçekleştirilen eylemler üzerinde de etkili olmaktadır.

Kadınların suç hikâyelerinde toplumsal cinsiyetin etkisinin incelenmesi ve kadınları etkileyen toplumsal cinsiyet ile ilgili faktörlerin ortaya çıkarılması, cinsiyetler arasındaki eşitsizlik durumunun ve toplumsal cinsiyetin olumsuz etkilerinin azalması açısından önemlidir. Kadın hükümlülerin genel sosyal ve demografik özelliklerinin

dışında yaşam öykülerinin dinlenmesi ile çocukluk döneminden itibaren okul, eğitim, çalışma hayatı, sosyal ilişkileri, evlilik süreci gibi yaşamsal süreçlerin derinlemesine incelenmesi ve sosyal hizmet bakış açısı ile değerlendirilmesi hedeflenmekte ve kadın suçluluğuna neden olan toplumsal cinsiyet izlerinin belirlenmesi açısından bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir.

Araştırma; toplumsal cinsiyet olgusunun kadınların yaşamında hangi alanlarda daha yoğun var olduğunu görmek ve kadınların sınırlandığı bu alanları belirlemek, kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamaları başta olmak üzere sosyal refah alanlarında (eğitim, çalışma yaşamı, sosyal yaşam vb) çeşitli hizmet ve sosyal politikaların ve bu noktalara odaklı programların oluşturulmasına katkı sağlamak amacı taşımaktadır. Kadınların cinsiyetlerinden dolayı eşitsizliklere ve haksızlıklara maruz kalmamaları amacı ile gerçekleştirilen çalışmalar ve uygulamalar, kadınların bireysel ve eşit yaşama katılımlarının sağlanması açısından teşvik edicidir. Dolayısıyla kanıta dayalı çalışmalar ile kadınlar başta olmak üzere toplumda dezavantajlı kesimlerin gereksinimlerinin belirlenerek, ne tür sosyal sorunlara maruz kaldıklarının ve bunların neden ve sonuçlarının detaylıca analiz edilerek sosyal politikaların oluşturulmasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın özgün değeri suç öyküsü bulunan kadınların yaşantılarında var olan toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsizliklerini ortaya koyarak, toplumsal cinsiyetin olumsuz etkilerinin belirlenmesi ve cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasına yönelik çalışmalara ve uygulamalara fayda sağlama amaçlarını taşımasıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın suçluluğu iki ayrı sosyal sorun olarak bu araştırmada ele alınmakta ve her iki olgunun kadınların yaşamında nasıl yer edindiğine nitel araştırma yöntemleri ile yaklaşılmaktadır. Kadınların yaşam koşullarının gelişmesi, kadınlara kamusal ve özel alanda eşit bir yaşamın sağlanması, kadınların toplumda güçlenmesi ve toplumsal kimliklerden sıyrılarak bireysel kimliklerinin oluşması ile sağlıklı birey, aile ve toplumun gelişmesini odak alan sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından da önemlidir.

Gelişmekte olan Türkiye için suçluluğun önlenmesine yönelik çalışmalar önemlidir. Suç ve suçluluk ile ilgili çalışmalarda suça yol açan faktörleri önleme odaklı çalışmalar suçluluğun azaltılması amacı ile önem kazanmaktadır. Kadınları suç

davranışına yönlendiren faktörlerin kadınların gözünden belirlenmesi, suç davranışının önlenmesi ve azaltılması kadın araştırmaları ile desteklenmelidir.

Kadınların cezaevi ve suç geçmişlerinin bulunmasından dolayı yaşadıkları sorunların ortaya konması, toplum tarafından dışlanmalarının önlenmesi, hem cinsiyetlerinden dolayı hem de suç geçmişinden dolayı maruz kaldıkları olumsuz durumların önlenmesi önemlidir. Hem cezaevi öncesi süreçte hem cezaevi sürecinde hem de cezaevi sonrası süreçte kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumluluklarında yaşanan değişimler, stresli ve yeni süreçler, yıpranma, yalnızlaşma, dışlanma gibi faktörler ile birleşerek kadınları psikolojik açıdan da yoğun bir şekilde etkileyebilmektedir. Dolayısı ile bu süreçlerde kadınların karşılaştığı sorunların belirlenmesi, ortaya çıkabilecek yeni sorunların önlenebilirliği açısından önemlidir.

Kadınların yaşamlarının her alanını etkileyen ve kadınların sınırlarını şekillendiren toplumsal cinsiyet rollerinin olası olumsuz sonuçlarının belirlenmesi ve suç hikâyelerinde yer edinen toplumsal cinsiyet izlerinin ortaya konularak kadın çalışmalarına katkı sunulması, kadınların yaşam kalitelerinin ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına sosyal hizmet açısından katkı sağlama amaçları ile yeni veriler elde etmek çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Suç

Suç genel anlamı ile bireysel ve toplumsal zararlara yol açan, karşılığında cezai yaptırımların uygulandığı eylemlerdir. Suç ve suçluluk olgusu sosyolojik bir olgudur. Bu bağlamda geniş çerçevede ele alınmalıdır. Genel anlamı ile suç, hukuka aykırı davranışlar olarak tanımlanabilir. Hukuk kurallarına uymamak ve suç olarak nitelendirilen eylemleri gerçekleştirmek yasal haklar kapsamında, yasa koruyucular tarafından cezalandırılmaktadır.

Toplumlarda suç davranışı her zaman vardır, suç insan olmanın ve sosyal bir varlık olmanın bir parçası olarak ele alınmalıdır. Suç davranışının anlaşılmasında yalnızca bireyin sahip olduğu psikiyatrik ve fiziksel hastalıklar değil, bireyin içinde yaşadığı çevre özellikleri de dikkate alınmalıdır (Erkunt, 2011: 2). Suç fenomenin oldukça kompleks bir nitelik sergilemesinin, suçluluğun multi-disipliner bir yaklaşım içerisinde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymasının yanı sıra, aynı disiplin içerisinde bile çok sayıda değişken tarafından çözümlenmeyi adeta kaçınılmaz kılmaktadır (Kızmaz, 2004: 292).

Durkheim'a göre, "ceza tepkisiyle karşılaşan her eylem bir suçtur" ve suç sosyal bir olgudur. Tanımlar neticesinde suç kavramının sosyal ve evrensel bir olgu olduğu, insanın olduğu yerde suç davranışının olmasının kaçınılmaz olduğu, önleme noktasında insan davranışının tüm yönleri ile ele alınması gerekliliği fikirlerine ulaşılmaktadır.

Aynı zamanda bireylerin sadece psikolojik, fiziksel, zihinsel ve sosyal faktörlerini ele almanın yetersiz kalacağı, toplumsal ve çevresel faktörlerinde suç ile oldukça ilişkili olduğu ve tüm alt sistemlerin bir arada ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı bireylerin bedensel ve biyolojik yönünü ifade etmek ile birlikte, bireylerin cinsiyetlere atfedilmiş davranış kalıplarına göre yaşamasını şekillendiren en

büyük etkenlerden biridir. Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye dâhil eden Ann Oakley ilk kez 1972 yılında yayımlanan "Sex, Gender and Society" de; cinsiyet (sex) kavramıyla biyolojik açıdan erkek/kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet (gender) ile de erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapar (Vatandaş, 2011: 31).

Biyolojik olarak; kadın ve erkek olmak, doğal ve doğuştan olarak adlandırılırken, kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreci ile beraber kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir" (Hepşen, 2010: 14). Cinsiyet, bireylerin fizyolojik özelliklerine vurgu yapan bir tanımlama ve demografik kategori olarak nitelendirilmektedir. Toplum bilimciler cinsiyet kavramını çoğunlukla bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına sebep olan anatomik ve fizyolojik farklılıkları açıklamak üzere kullanırlar (Giddens, 2008: 505).

Rose (2010: 19-36); *toplumsal cinsiyet* kavramının ilk zamanlarda feminist düşünceyi benimseyen araştırmacılar tarafından cinsiyet farklılığının kültürel inşası anlamında kullanıldığını söylemektedir ve aynı zamanda şöyle aktarmaktadır;

> *"Toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin temelindeki ana fikir şudur; Kadın veya erkek olarak tanımlanmanın ne anlama geldiğinin bir tarihi vardır. (..) Ayrıca toplumsal cinsiyet çoğu zaman 'kadın' diye anlaşılmaktadır, sanki 'erkekler' toplumsal cinsiyetli varlıklar değilmiş gibi."*

Cinsiyetleri açıklama noktasında toplumsal cinsiyet bakış açısı önem kazanmakta ve değinilmesi gereken bir konu haline gelmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramını derinlemesine incelemekte fayda vardır. Cinsiyet açısından *'kadın ve erkek'* olarak bahsettiğimiz biyolojik kavramsallaştırmadan farklı olarak, toplumsal cinsiyet kavramında, bu kavramlar '*kadınlık ve erkeklik*' olarak değişim göstermektedir. Biyolojik açıdan bakıldığında doğuştan kadın ve erkek olunmakta, toplum sürecinde ise kadınlık ve erkeklik kültürü öğrenilmektedir.

Günümüzde cinsiyetlere yüklenen yeni roller tartışılmakta, cinsiyetlerin sadece bedensel özelliklerinden ötürü bireylere yüklenen rolleri belirlemesi konusu önem kazanmaktadır. Yeni yaşam şekillerinin ortaya çıkışı, bireyin kendini anlaması, ne hissettiğini anlaması, mesleğini kendi iradesi ile kalıp yargılar olmadan seçebilmesi

oldukça zor ve uzun bir süreç sonrasında gerçekleşmeye yavaş yavaş başlamaktadır. Bireylerin önce içinde bulundukları toplumun beklentilerini karşılamaya, devamında ise kendilerini tanımlama çabası içerisinde bulunmaya başladığı bu süreci açıklayan kavram ise toplumsal cinsiyettir (Haymana, 2019: 14).

"Cinsiyet, kadın ve erkek cinslerinin biyolojik farklılığını ifade eden kavramdır."

Cinsiyet ile ilgili yapılan bu tanımlama doğru ise toplumsal cinsiyet kavramı ile arasındaki fark nedir ve neden '*toplumsal cinsiyet'* kavramına ihtiyaç duyulmuştur? Cinsiyet kavramı kişilerin dişi ve erkek oluşlarını bedensel anlamda ifade etmektedir, fakat toplumsal cinsiyet kadın ile erkeğin bedensel anlamda farkını ifade etmemektedir. Cinsiyet insanlar arasındaki farkın biyolojik temelini vurgularken; toplumsal cinsiyet kişilerin sosyal, kültürel, rol ve karakteristik temelini vurgulamaktadır. Belirtilen bu temel özellikler (sosyal, kültürel, roller, karakterler), toplumsal cinsiyetçiliğin özelliklerini, beklentilerini ve tutumlarını belirlemektedir. Bu demektir ki; kültürü ve/ya sosyal özellikleri farklı olan toplumların cinsiyetçilik özellikleri farklılık gösterebilmektedir.

Toplumlarda yer edinmiş olan toplumsal cinsiyet olgusunu, toplumun kültürel ve sosyal dokusuna bağlı bir şekilde ele almak gerektiğini söyleyen Bingöl (2014: 110) toplumsal cinsiyete yönelik şu ifadeleri kullanmıştır;

> *"Türk toplumunda kadını ayrıştıran toplumsal cinsiyetin varlığı, toplumun yüz yıllarca biriktirdiği, oluşturduğu ve temsil ettiği kimlikle birlikte okunarak anlamlı kılınabilir. Bu doğrultuda kadın, toplumsal cinsiyet ayrımına hem erkekler ve toplumun geneli tarafından maruz bırakılmakta ve hem de aynı toplumda müstakil olarak yaşamakta gibidir.*"

Toplumsal cinsiyete dair gerçekleri, coğrafyadan bağımsız, kültürel fotoğraflardan, politik ikliminden ve iktidar mekanizmalarından ayrı düşünerek anlamak imkânsızdır (Tuksal, 2008). Toplumsal cinsiyet özelliklerinin, beklentilerinin ve yüklenen rollerin oluşumunda yer alan bu önemli değişkenlerin teker teker incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kültürel özellikler bir yerin coğrafi konumundan, ekonomisinden, siyasi durumundan, sosyal vaziyetinden etkilendiğinden, toplumsal cinsiyet özelliklerini etkileyen temel

faktörün kültürel doku olduğu düşünülmektedir. Aynı ülke içerisinde bile farklı kültürlerin yer alması ve bu kültürlerin oluşturduğu farklı toplumsal cinsiyet normlarının var olması çok olağan görülmektedir.

Ghaill & Haywood (2006), bu konunun çok boyutlu toplumsal bir konu olduğunu belirterek, toplumsal cinsiyetin analizinin yapılırken daha karmaşık konuların bazılarının ortaya çıkarılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bahsedilen karmaşık ve değinilmesi gereken konular ise; sınıf, cinsiyet, cinsellik, etnik köken ve nesillerin değişim gösteren sınırları olarak ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet olgusu tüm yönleri ile ele alınması gereken köklü bir içeriği kapsamaktadır. İnsan ve insan davranışı, aile, akran grubu, evlilik, boşanmalar, sosyal, ekonomik, eğitim, konuşma dili, siyaset, çalışma hayatı ve sağlık gibi insanı ilgilendiren tüm konulardan etkilenen ve tüm bunları aynı zamanda etkileyen düşünce, tutum ve davranışlar bütünüdür. Var olan bu cinsiyetçi tutumun oluşturduğu düzen uzun zamandır etkisini sürdürmektedir ve değiştirilmesi oldukça güç bir yapıya sahiptir denilebilir. Değişimlerin gerçekleşmesi için toplumun her kesimini etkileyecek bir etki oluşması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyetin etkisi cinsiyet olarak kadının ve erkeğin algılanış biçimlerini oluşturmuş ve bu algılara göre davranış şekilleri geliştirilmiştir.

Bourdie (1998), kadınların varlığını '*algılanan varlık'* olarak ifade etmiştir. Konu ile ilgili olarak şöyle bir ifade kullanmıştır; '*Her şeyden önce başkalarının bakışı tarafından var edilir ve o bakış için var olurlar.'* Bu ifadeden yola çıkarak, kadın olarak algılananın dışına çıkmak cesareti gösterildiğinde *'farklı'* bir bakış açısı geliştirilmektedir. Örneğin; kadınlara has görülen bazı özellikleri (annelik, temizlik, şefkat, itaatkâr, ölçülü, vb.) yerine getirmek zorunda hissetmeyen kadınlara toplum tarafından '*feminist'* sıfatı eklenebilmektedir. Burada belirtilen 'feminist' kavramı toplumsal cinsiyet rollerine aykırı olan kişiler anlamındadır. Derin anlama inildiğinde *'olması gerekenden farklı'* gözü ile bakıldığı bilinmektedir. Bourdie'nin ifadesinden çıkarılan bir sonuç olarak; kadınlarda başkalarının bakış açılarına yönelik davranış geliştirme durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun aksini isteyen ve savunan kişilerin hareketleri de '*feminist hareket'* ve/ya '*kadın hareketi'* olarak tanımlanmaktadır.

Toplum algısının ve bakış açısının değişimi değişen dünya ve şartlar sayesinde kaçınılmazdır. Bu noktada hem kadınların hem erkeklerin değişimi önemli

görülmektedir. Kadınların bir bölümünün toplumsal cinsiyet ile ilgili değişimleri ve farkındalıkları günden güne gelişmektedir. Ancak toplumun farkındalığı ve sorunun çözümü için bu değişimlerin erken çocukluk döneminden başlayarak öğrenilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarının ve cinsiyetçiliğin bir bireye yüklenme şekli sosyal öğrenme olarak gelişmektedir. Sosyal öğrenme erken çocukluk döneminden itibaren aktif bir süreci ifade eder ve kalıcı çözümler ancak ailelerin ve eğitim sisteminin çabası ile gerçekleşebilir.

Toplumsal cinsiyetin öğrenilme şekli içerisinde de deneyimleme yer almaktadır, fakat bu deneyimler toplum tarafından oluşturulan ve kaçınılmaz tecrübeler olarak süregelmektedir. Bireylerin özgür ve bireysel karakterlerini oluşturmalarının sağlanması açısından cinsiyet kimliklerinin kendi deneyimleri sayesinde oluşmasının daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesi bireylerin yaşadıkları sosyal ve toplumsal çevre ile ilişkilidir. Dolayısıyla cinsiyet rolleriyle erkeklik ve kadınlık tanımlarının toplumsal (yeniden) yapılandırılması sürecinde mekânsal ayrışmalar ve mekânla ilişkiler kritik önem taşımaktadır. Cinsiyet ilişkilerinin (yeniden) yapılandırılmasının niteliği, sosyo-mekânsal yapının değişken doğasını hem yansıtmakta hem de etkilemektedir (Alkan, 2009: 13).

Oakley (1985)'e göre, toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin "*dişil*" ve "*eril*" olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir.(..). Oakley şöyle bir sonuca varıyor; toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar gerçekte hiç de doğal değildir.(..) Kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden "kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur (Bhasin, 2003: 2).

Ataerkil düzende yer alan otorite biçimlerinin yol açtığı olumsuz durumlar sonucunda kadınların karşılaştıkları güçlükler göz önünde bulundurulmalıdır. Kadına yönelik şiddet, baskı ve otorite, kadının ekonomik özgürlüğüne ulaşımında yer alan engeller, kadının eşit fırsatlara erişiminin engellenmesi, eğitiminden yoksun bırakılması, erken evliliklerin ortaya çıkması gibi temel sosyal sorunların oluşumunda ataerkil sistemin payı da düşünülmeli ve incelenmelidir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri

Toplumsal cinsiyet olgusunun bir getirisi olarak toplum tarafından bireylere atfedilmiş olan ve günlük hayatın her anında karşımıza çıkan cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Bu roller *'toplumsal cinsiyet rolleri'* olarak adlandırılmaktadır. Cinsiyetlere yüklenen bu rollerin belirlenmesi sadece biyolojik özelliklere yani cinsiyetlere bağlı olarak gelişmiş ve varlığını bu şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Sosyal yapı içerisinde bireylerin içinde bulundukları konumlar, eriştikleri fırsatlar, yükümlü oldukları sorumluluklar ve/ya ayrıcalıklar ve bireyin bu sahip olduğu özelliklerin diğer bireyler ile olan etkileşimlerini yönlendiren toplumsal norm ve kurallar toplumsal cinsiyet kuralları olarak tanımlanabilir. Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın farkında olmadan yüklendiği bu roller hem kendilerini, hem ailelerini, hem çevrelerini hem de kendinden sonra gelecek olan nesillerin yetiştirilmeleri açısında gelecek kuşakları etkilemektedir. Aynı zamanda bu rollere uygun ilişkiler ve bağlılıklar gerçekleştirileceği için insanlar arası ilişkiler ve iletişimler de beklentilere yönelik şekillenmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, kişinin kendisini kadın ya da erkek olarak tarif ettikten sonra sahip olduğu cinsiyetinin icap ettirdiği rolleri üstlenmesidir. Bireyler, bulunmuş oldukları toplum ve kültürel yapı içerisinde cinsiyet rollerini öğrenmekte ve bu öğrendikleri rollere uygun olarak davranmaktadırlar (Akgül Gök, 2013: 5).

Kadına, sadece kadın olduğu için belirli *kadınsı* olduğu düşünülen roller ve beklentiler atfedilmekte, erkeğe de aynı şekilde sadece erkek cinsinden olmasından dolayı belirli *erkeksi* olduğuna inanılan roller ve sorumluluklar yüklenilmektedir. Toplum oluşturulan bu cinsiyet rollerini sürdürmeye alışkındır, bu sebepledir ki değişimler oldukça zor ve sınırlı bir yapıya sahiptir. Bireyler, kendilerine yüklenen bu rolleri sorgulamamaya, araştırmamaya ve öğrenmeye başladığı andan itibaren uygulamaya alıştırılmıştır. Bu öğretiler bebeğin doğumundan itibaren başlar ve sürdürülür.

Bebeklere alınan kıyafetlerin renkleri cinsiyetlere göre seçilmektedir, alınan oyuncakların türü ve özelliği yine bebeklerin cinsiyetlerine göre şekillendirilmektedir. Kız çocuklarına bebek, ev içi ürünlerden (mutfak oyuncakları, kuaför setleri, bebek bakım setleri gibi) oluşan oyuncaklar alınırken, erkek çocuklara aksine ev dışı oyuncaklar (araba, top, tamir seti vb.) seçilmektedir. Seçilerek alınan oyuncaklara yönelik çocukların aldıkları mesajlar düşünüldüğünde; kız çocuklarına ev içi rollerin

belirlendiği, hizmet, temizlik, bebek bakımı sorumluluğunun öğretildiği görülmektedir. Erkek çocuklara ise ev dışı beklenen roller konusunda beklentide bulunacakları mesajı verilmektedir. Yaşamın ilk yıllarından itibaren yüklenen bu toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin karakter gelişiminde, hareket ve davranışlarını oluşturmasında çok büyük bir öneme sahiptir.

Cinsiyete göre belirlenen rollerde; erkeğe *'uygun'* bulunan roller *maskülen*, kadına uygun bulunan roller ise *feminen* roller olarak bilinmektedir. Kadınlardan ve erkeklerden de cinsiyetlerine uygun olan davranışları sergilemeleri beklenilmektedir. Örneğin kadınlardan; güleryüz, sıcaklık, fedakârlık, ev içi görevlerin üstlenilmesi, çocuk bakımının üstlenilmesi, çalışma hayatından ziyade ev sorumluluklarında aktif kalması vb. beklenilebilmektedir. Bu beklentiler karşılanmadığında toplum '*uygunsuz veya yakışmayan davranışlar'* olarak yorumlayabilmekte ve kadınlık rolleri üzerinde söz sahibi olma yetkisini hissettirebilmektedir.

Dökmen (2004) ; kadın rolleri denildiğinde akla narinlik, incelik, kibarlık gibi özelliklerin geldiğini belirtmiştir. Akla gelen bu özelliklerin, toplumun kalıp yargılarını yansıttığını ve bu kalıp yargılara cinsiyet kalıp yargıları denildiğini ifade etmiştir. Yani yazılı olmayan ve kalıplaşmış olan şeyler olarak nitelendirilmektedir. Kalıp yargılar toplumsal anlamda yer edinmiş olan, bireyler ve cinsiyetler hakkında alışılmış inançlardır. Bu kalıp yargıların en bariz ve bilinen örnekleri halk dilinde sıklıkla kullanılan deyimler, kalıp cümleler ve atasözleridir.

Bazı kalıp cümleler ve deyimlerde kız ve oğlan çocuk arasında ya da kadın ve erkek arasında var olan cinsiyetçilik çok bariz görülmektedir, aynı zamanda cinsiyetlere yönelik davranış ve tutumlar hakkında belirli yönlendirmeleri ve/ya kısıtlamaları da içermektedir. Örneğin*; "Erkek sözü vermek/Erkeklik öldü mü?/Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır/Kocanın vurduğu yerde gül biter/Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin/ Kızını dövmeyen dizini döver/Oğlandır oktur, her evde yoktur.."* gibi birçok kalıplaşmış cümle halk dilinde benimsenmiş ve kullanılmıştır. Görüldüğü üzere bu kalıp cümleler genel anlamda, erkeklerin ve erkekliğin önemini vurgulamakta, erkeklerin kadınlar üzerinde söz ve hak sahibi olduklarını içeren mesajları içermektedir.

Aynı zamanda cinsiyetlerin karakterlerine ve davranışlarına yön vermeye çalışan bazı cümleler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; *'Erkek adam ağlamaz, hanım*

hanımcık olmak, adam olmak, kadın gibi ağlamak vb.' sıralanabilir. Belirtilen bu kalıp yargılarda genellikle diğer cinsiyet ile bir karşılaştırma ve kıyas anlamı bulunmaktadır. Bir genelleme ile örnek verilen söz konusu dilsel biçimler; tamamen kültüreldir, bunlar büyük ölçüde cinsiyetlere atfedilen davranış ve tutumlarla ilgilidir ve -henüz bebek doğmadan, onun cinsiyetine uygun görülen zıbınların ve emziklerin renklerinden oyuncaklara kadar uzanan geniş bir kültürel yelpaze içinde- bebeğin doğumunu bekleyen unsurlardan sadece birkaçıdır (Çolak, 2018: 88).

Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri, yapıları, oluşumları ve anlamlandırma şekilleri bakımından kendi içerisinde ilişkisel kavramlardır. Wood (1994), bir cinsiyete göre diğer cinsiyetin anlamı düşünüldüğünde; erkeklik ile ilgili olarak fiziksel gücün ve dayanıklılığın vurgulandığını, kadınlığın ise fiziksel güçsüzlük ve erkeklerin gücüne duyulan ihtiyaç ile tanımlandığını ifade etmiştir. Yukarıda belirtilen kalıp yargılar, deyimler ve atasözleri incelendiğinde de genellikle erkeklerin güçlü ve dayanıklı olmaları ya da olmaları gerektiği vurgulanır iken, kadınların daha narin, duygusal ve itaatkâr yönleri vurgulanmaktadır.

Yetişkinlik döneminde, çocukluktan itibaren yüklenen roller sürdürülmektedir. Sosyal anlamda meydana gelen bazı sosyal sorunların ana temelinde toplumsal cinsiyet rolleri de bulunmaktadır. Son yıllarda artan boşanma oranlarının nedeni aile içi şiddetli geçimsizlik, şiddet, ekonomik sorunlar ve cinsel sorunlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Her birinin içeriğinde toplumsal cinsiyet rollerine dair izler bulmak mümkündür. Şiddetli geçimsizliğin içeriğinde eşlerin belirli konularda fikir ayrılıkları yaşamaları yatıyor ise kadının ve erkeğin fikir belirtme rollerine göre kadınların itaatkârlıklarından vazgeçmiş olmaları ve bireysel haklarını savunmalarının söz konusu olduğu, bunun da yıllardır süregelen "*erkeğin sözünü çiğnemek"* kalıp yargısının bozulmasına yol açtığı düşünülmektedir. Tek sebebin toplumsal cinsiyet rolleri olmaması ile beraber önemli bir bölümünü oluşturduğu düşünülmektedir.

Boşanmaların bir diğer sebebi olan şiddet vakaları düşünüldüğünde ise erkeklerin eril rollerinin baskın olduğu ve kadın üzerinde fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet uygulamaktan çekinmediği görülmektedir. Tüik (2017) araştırmalarından 2016 yılına dair olan boşanma verileri incelendiğinde, kadınların %36,4'ü dayak ve kötü muameleden dolayı boşandığı, erkeklerde bu oranın %2,5 olduğu görülmektedir. Aynı veriler incelendiğinde; eşler arasında yaşanan en büyük sorunu belirlemek adına

verilmiş olan belirli konular arasında en yüksek orana ‘ev ile ilgili sorumluluklar’ cevabının sahip olduğu görülmektedir. Evliliklerin %59,9’unun görücü usulü gerçekleşmiş olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eşleri ile evlenme şekilleri ile öğrenim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir ve öğrenim durumunun yükselmesi ile kendi seçimi ile evlenenlerin oranının arttığı görülmüştür (TÜİK, 2017)

Kadınlar halen toplumun ve ailenin namusunu temsil etmekte ve kadın cinselliği cinayetlere varan bir baskı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik yaşama katılmaları için gerekli olan eğitim ve istihdam koşulları oluşturulmadığından, kadınlar hâlâ babalarına veya kocalarına ekonomik olarak bağlı bir yaşam sürmeye mahkûm edilmektedir (Tuksal, 2008). Tuksal’ın da belirttiği gibi kadınlar, erkeklere oranla gerek eğitim alanında gerek çalışma hayatında gerekse de istihdam olanaklarına ulaşmakta daha dezavantajlı durumda kalmaktadırlar.

Toplumun ve kültürün bu noktadaki önemini vurgulamak isteyen Topuz ve Erkanlı (2016: 306)’ya göre; kadın ve erkek rollerinin anlaşılmasında gerek kadını erkekten ve erkeği kadından ayıran biyolojik özellikler, gerekse de içinde yaşanılan toplumun kültürel kodları, kurumları, sosyo-ekonomik yapılanışı ve değerleri de bu rollerin ayrışmasında ve anlaşılmasında önemlidir. Özellikle ataerkil toplumlarda kadınların dezavantajlı sayılmasının bir nedeni kadınların sınırlandırılmış olmalarıdır. Fırsatlara erişme noktasında erkekler daha avantajlı olmakta ve dolayısı ile hayati sorumluluklarını daha kolay ellerine alabilmektedirler.

2.4. Toplumsal Cinsiyet Algısı

Toplumsal cinsiyet algısı; toplumun, bireylere, kadın ve erkek olmalarından ötürü yüklediği anlamlar, roller ve beklentilerin yarattığı düşünce şekli, davranış biçimi ve fikir bütünlüğüdür. Bireyler henüz dünyaya gelmeden şekillendirilmektedir; bu şekillendirme tamamı ile o toplumun algısına göre biçim değiştirmektedir. Bebekler doğmadan önce yapılan kıyafet alışverişi ve/ya oda alışverişi o toplumun cinsiyet algısına göre değişim gösterebilmektedir. Çocuklar henüz ergenliğe bile girmemiş iken onların geleceğine yönelik yapılan planlar ve kurulan hayaller de yine toplumsal cinsiyet algısına göre değişebilmektedir.

Sankır (2010: 4); bireylerin benlik oluşumları ile ilgili üç bilgi olduğunu ve bu bilgilerin, kişinin sosyal ortamda kendisi ile ve başkaları ile gerçekleştirdiği etkileşimler sonucunda geliştirildiğini ifade eder. Bu bilgilerin ilki; kişinin kendisi hakkındaki düşünceleri ve algısı, ikincisi; başkalarının kişi hakkındaki düşünceleri ve algıları, son olarak üçüncüsü; diğer insanların kişi hakkındaki düşüncelerinin kişideki düşüncesidir. Üçüncü bilginin *dolaylı algı* olarak kavramsallaştırıldığını ve bireyin dolaylı algıyı anlamlandırdığını, yorumladığını ve sosyal hayatına aktardığını ifade etmiştir. Aynı zamanda aşağıda verilen ifadelere yer vermiştir;

> *Sosyal ortamın bir üyesi olarak birey kendi toplumsal kimliğini, sosyal ortam içindeki konumunu, rolünü, statüsünü ve imajını tanımlarken kendisiyle ve kendisi dışında kalan tüm diğerleriyle ilişkisinde kendini anlama ve anlamlandırma süreci yaşar. Bunu yaparken diğerlerinin kendisini nasıl gördüğü, nasıl değerlendirdiğini hesaba katar (Sankır, 2010: 4).*

Alisbah Tuksan (2012: 85-88), kadınların namusunun, toplumun ve ailelerin namusu olarak görüldüğünü, bu sebeple de kadınların eğitime ve çalışma hayatına katılımlarının engellendiğini, engellenmediğinde bile çok sıkı denetim altında bulunduklarını belirtmiştir. Töre ve/ya namus gibi sebepler ile eğitim ve çalışma haklarından mahrum bırakılan kız çocuklarının küçük yaşlarda evlendirildiğini ve dolayısıyla eşit haklara sahip olarak hayata devam edemediklerini, şiddete uğrama ihtimallerinin de arttığını ifade etmiştir. Çalışma hayatının kadınları geliştirdiğini ve dünyaya bakış açılarının değiştiğini belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet algısının değişmesi ve kadın ile erkek arasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması zor ve uzun bir süreci kapsayacaktır. Ancak toplumsal cinsiyet algısının eril güç çerçevesinde algılanmaması gerekmektedir.

Erkeklerin güç ve lider faktör ve kadınların itaatkâr ve duygusal faktör olarak algılanması toplumsal olarak birçok sosyal soruna da yol açmaktadır. Bu sosyal sorunları; kadınların eğitim haklarından mahrum kalması, sosyal haklardan mahrum kalması, temel kalıp yargılar ile baş etmek zorunda kalması, hakların eşit kullanılamaması, karar mekanizmalarına eşit katılımın sağlanamaması, şiddete uğrama oranlarının artması, kadın cinayetlerinin artması, ev dışı alanda aktifliklerinin engellenmesi, ekonomik bireyselliklerinin kazanılmasının engellenmesi, yoksullaşması, toplumsal baskılardan ve cinsiyet algılarından dolayı boyun eğmeleri

gibi birçok farklı sorunun temel kaynağının toplumsal cinsiyet algısının ataerkil düzen ile etkileşimli olduğu düşünülmektedir.

Daşlı (2019: 371)'nın yaptığı araştırmada katılımcıların kadın erkek eşitliğine ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Bu incelemeyi gerçekleştirirken; "Türkiye Toplumunda Şu An Kadın ve Erkek Eşit Midir?" sorusu yöneltilmiştir. 350 katılımcıdan 258'i eşit olmadığını, 52'si kararsız kaldığını dile getirirken yalnızca 40 katılımcı eşit olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aynı araştırma bulgularında yer alan bilgiye göre; 286 katılımcıdan 187'si toplum yapısının, 69'u eğitim seviyesinin düşük olmasının, 17'si biyolojik farklılıkların olmasının, 4'ü aile yapısının ve 8'i ekonomik sebeplerin eşitsizliğe yol açtığını ifade etmiştir.

Esmer(2012) tarafından oluşturulan Türkiye Değerler Atlasının bulgularına göre Türkiye'de genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça cinsiyetler arasında eşitlikçi söylemlerin de arttığı belirlenmiştir. Atlasta belirtildiği üzere; Türkiye'de "Ailenin reisi erkek olmalıdır." ifadesine katılma oranı diplomasız katılımcılar arasında yüzde 87, ilkokul mezunlarında yüzde 81, ortaokul ve lise mezunlarında yüzde 73 ve üniversite mezunlarında yüzde 63'tür. Benzer bir durum "Kadın her zaman kocasına itaat etmelidir" ifadesinde de görülmektedir. Bu ifadeye katılanların oranı öğrenim düzeyi arttıkça azalmaktadır (aktaran; Özmete, Zubaroğlu Yanardağ, 2016: 103).

2.5. Kadın Suçluluğuna Genel Bakış

Suçluluk olgusu incelendiği zaman kadınların ve erkeklerin suç işleme nedenlerinin, suç türlerinin ve suça yönelten koşulların farklı olduğu görülmektedir. Bu durum akıllara cinsiyetler arasında suç işlemeye yönelik süreçlerin değerlendirilmesinde de '*eşitsizlik'* ve *'toplumsal cinsiyet'* örüntülerini getirmektedir.

Ataerkil yapının hâkim olduğu geleneksel toplumlarda *'erkek egemenliği, erkeklik, erkek olmak'* oldukça önemli görülmektedir. Erkek olmanın oldukça önemli ve saygı gören bir durum olmasının sonucunda kadınların erkek egemen dünyada kendilerini kanıtlamaya çalışmaları ve özgürlüklerini elde etmek için sarf ettikleri çabalar oldukça yorucu ve eşitsiz olarak değerlendirilmektedir. Kadınların kendilerini kanıtlamaları için *'erkeklerin yapabildiği şeyleri kadınların da yapabildiğini göstermek'* gerekliliği hissedilmektedir.

Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi tarafından yayınlanan Cezaevleri Raporu (2015-2016) verileri incelendiğinde; 2000 yılında kadın suçluluğunda 894 hükümlü, 921 adet tutuklu kadının olduğu, 2016 yılında ise 4.659 hükümlü, 1.795 adet tutuklu kadının olduğu bilgilerine ulaşılmaktadır (Türkiye Barolar Birliği Raporu, 2016).

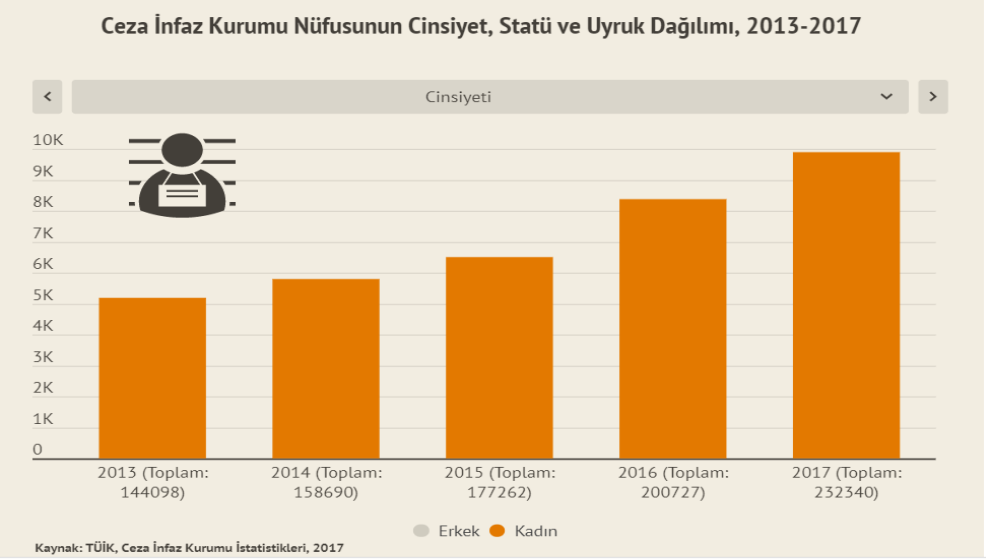

Şekil 2. 1: Tüik (2017) Ceza İnfaz Kurumu Nüfusunun Cinsiyet, Statü ve Uyruk Dağılımı, 2013-2017

Tüik (2017) verileri incelendiğinde hükümlü sayısının arttığı görülmektedir. 2015 yılı içerisinde toplamda 177.262 hükümlü ve tutuklu arasında %3,7 oranında kadın hükümlü ve tutuklu sayısı mevcuttur. Bu durum 2017 yılında ise 232.240 tutuklu ve hükümlünün %4,3'üne ulaşmış, kadın hükümlü ve tutuklu sayısı büyük artış göstermiştir.

Türkiye'de kadın suçluluğu rakamlarına bakıldığında suç davranışı günden güne artmakta, kadınlar için suç ile ilgili kurum ve kuruluşların sayısı da buna paralel olarak artmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de on (10) adet kadın kapalı ve altı (6) adet kadın açık ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı 30.06.2021 tarihinde Türkiye'de 9.502 kadın hükümlünün ve 1.781 kadın tutuklunun bulunduğunu açıklamıştır (08.09.2021). Verilerden de görüleceği üzere kadın ceza infaz kurumlarının sayısı ile suç eylemleri, suç oranları artmakta olup buna istinaden suçun önlenmesine yönelik hizmetler ile suç işleme sürecinin etkilerinin farklı açılardan anlaşılmasını sağlayacak çalışmaların artmasında yarar olacaktır.

Kadın ve erkeklerin suç davranışlarına bakıldığında suç davranışlarının, nedenlerinin ve etkilerinin farklı olduğu görülmektedir. Bu farklar ve farklı faktörlerin içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri de yer edinmektedir. Suçlu kadınlar, suçlu erkeklere oranla daha problemli bir geçmişe sahiptirler. Ayrılma, boşanma ve bozuk aile ilişkileri kadın suçlularda daha sık görülür. Ayrıca suçlu kadınlar suçlu erkeklere oranla geçmişte daha yoğun toplumsal baskıya maruz kalmışlardır (İçli ve Öğün, 1988: 22-23).

Kadınların suç işleme şekillerine bakıldığında daha çok bireysel ya da geçici iş birlikleriyle işledikleri suçlar, daha çok erkeklerde rastlanan büyük çaplı suç girişimlerinden oldukça uzaktır. Kadın suçlarında üzerinde durulan nokta, suç sırasında kadınların çok önceden beri içlerinde biriktirdikleri sıkıntı ve hayal kırıklıklarını daha fazla bastıramadıklarından şiddet kullanmaya yöneldikleridir (Gürtuna, 2009: 212).

Kadın suçluluğuna yönelik feminist yaklaşımlarda; her iki cinsiyetin yaşantılarında farklı roller üstlenmeleri, farklı sosyalleşme süreçlerinden geçmeleri ve toplumsal anlamda farklı konumlarının bulunmalarından dolayı kadınların suç davranışlarının da yer edinmiş olan toplumsal roller ve kimlik çerçevesinde incelenmesi önemli görülmektedir. İleri sürülen önemli bir ayrıntı da kadınlar tarafından uygulanan şiddetin erkeklerinkinden farklılık gösterdiğidir. Kadınların uyguladığı şiddet, erkeklerinkine kıyasla daha çok kendini savunma refleksinin gösterilmesi şeklinde fiziksel olarak muhataplarını yaralama biçimindedir (Bloom & Covington, 2009, akt: Darcan, 2014: 91).

Direk (2017: 200), feminist bir bakış açısıyla aşırı bir şiddet biçimi olarak aile içi şiddetin bedeni ultra maddesel, ultra nesnel bir varlık üretecek şekilde toplumsal cinsiyetlendirdiğini öne sürmüştür. Direk'e göre; toplumsal cinsiyetlendirme, kadınların büyük bir çoğunluğu için bir aşırı şiddete maruz kalma sürecidir. Aile içi şiddet bedensel sınırları katılaştırır, kişinin kendini ifade etmesinin koşullarını ortadan kaldırır ve bu sürecin bir etkisi olarak aşkınlık imkânı elinden alınmış, içkinliğe indirgenmiş kırılgan bir özne üretir.

Sosyo kültürel yapının kadına yüklemiş olduğu aile içi roller, kadında maddi ve kültürel anlamda erkeğe bağımlılık yaratan ve onun şiddete maruz kalmasına neden olan önemli bir etkendir (İlbars, 2007: 6). Psikolojik faktörlerde genel olarak kadınların ruhsal durumları, menopoz gibi hormonal değişimlerin etkileri, cinsel

istismar ve tacize maruz kalma gibi durumların kadın suçluluğuna etki ettiği görüşü hâkim olmuştur (Koruculu, 2019: 53-57).

Kadın suçluluğu ve feminist kriminolojinin artışıyla birlikte kadınların neden suç işledikleri de araştırılmaya başlanmıştır. Kadın suçluluğunu açıklamaya yönelik yaklaşımlardan bir diğeri de cinsiyete dayalı patikalar yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, genç kızların ve kadınların yaşam öykülerine odaklanarak çocukluk ve yetişkinlik dönemlerindeki deneyimleri ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaktadır (Belknap, 2014: 101).

Kadınların özellikle adam öldürme ve yaralama gibi suçları kendilerini korumak amacıyla işledikleri görülmektedir. Kadınlar genellikle organize suçlara katılmamakta daha çok tek başlarına suç işlemektedirler. Kadınlar suçun mağdurları ile genellikle birinci dereceden ilişki içindedir. Evli kadınlarda evlilik yaşantısındaki sorunlara bağlı olarak suç işleme oranları daha yüksektir (Eronen M., 1995, Akt: Saygılı ve Aliustaoğlu, 2009: 24-29).

Temurçin ve Haydaroğlu'na göre; kadınların hangi suçları işledikleri kadar, işledikleri suçları tekrarlama düzeyleri de oldukça önemlidir ve çalışmalarının sonuçlarında; mahkûmların %39'u daha önce cezaevine girmiş kişilerden oluşurken (Antalya örneklemi), Mardin örnekleminde bu oran %30.3'e düşmektedir. Aynı zamanda daha önce cezaevinde bulunma nedenleri ile şu anda cezaevinde bulundukları nedenler arasında benzerlik olduğu, aynı suçu tekrarladıkları gözlemlenmiştir (Temurçin ve Haydaroğlu, 2017: 203).

Kadın suçluluğuna yönelik bir bakış açısı da feminist teorisyenler tarafından ortaya konulmuştur. Kızmaz (2006: 107), suçluluk ile ilgili kuramları değerlendirdiği çalışmasında; feminist kuramcıların, suçluluğu büyük ölçüde, ataerkil toplum yapısı ve cinsiyetlerin sosyalleşme şekilleri/farkları ile ilişkilendirdiklerini söylemiştir. Bu noktada Kızmaz (2006: 107); feminist kuramcıların da aralarında iki ayrı yaklaşımı bulunduğunu belirtilmiştir. Marksist Feministlerin; erkeklerin kadınlar üzerinde hem aile hem çalışma hayatı tarafından desteklenerek, ekonomik ve sosyal denetim kurdukları ifade edilmiştir. Radikal Feministler ise kadın suçluluğunun sebeplerini; toplum yapısı gereğince kadınlara itaatkâr gözü ile bakılıyor olması, ataerkil toplum yapısı, erkeklerin saldırgan tutumu ve kadınlar üzerinde denetimi sağlama şekillerinden kaynaklandığı görüşüne odaklanmaktadır.

Flowers'a göre, kadın suçluluğu ile ilgili bu kuramlar eksiktir çünkü tek nedenselcidirler. Ona göre, her suç türü kendi içinde açıklanmalıdır. Örneğin kadınlar daha ziyade aile üyelerine karşı şiddet ve öldürme suçu işlemektedirler. Bunun nedeni kadının aile içindeki yeridir (Flowers, 1987: 122).

2.6. Hüküm Giymiş Kadınların Cezaevi Yaşamı ve Karşılaştıkları Psiko-Sosyal Sorunlar

Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin içinde bulundukları süreçte karşılaştıkları bazı güçlükler bulunmaktadır. Bu güçlükler kişilerin yaşına, cinsiyetine, kültürüne, cinsel yönelimine, ekonomik durumuna, aile ilişkilerinin kuvvetine, sağlık durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir.

Akgün (*2018: 130)* cezaevi yaşamında kadınların karşılaştıkları güçlükleri şu şekilde ifade etmiştir;

> *İster adam öldürme suçu olsun ister diğer suçlar olsun kadınlar suç işlediklerinde ve cezaevine girdiklerinde erkeklerden daha fazla sorunlarla karşılaşırlar. Çocuklarının bakımı, onlardan ayrı kalma durumu kadınlar için en zor olan durumlardandır. Böyle zor bir durum ile karşı karşıya kalma (özellikle kadın ilk kez cezaevine girmişse) ve sorunlarla baş edememek kadınlar için oldukça zor bir süreçtir.*

Kadınların cezaevi sorunlarını öncelikle sağlık (fiziksel, mental, cinsiyete özgü ihtiyaçlar), yalnızlık ve aile ilişkileri, çocuklu veya hamile mahkûm olmak, güvenlik, damgalanma, tahliye sonrası yaşantı başlıkları altında sıralanabilir.

2.6.1. Sağlık Sorunları

Tüm tutuklu ve hükümlülerde olduğu gibi kadınlar için de sağlık sorunları oldukça önemli ve iyileştirilmesi gerekli olan bir sorundur. Kronik bir rahatsızlığı bulunan, sürekli ilaç kullanımı gerektiren hastalığa sahip olan kişiler, kanser olan kişiler ya da özel beslenme gerektiren hastalığa sahip olan kişiler için cezaevi ortamı oldukça zorlu bir süreçtir.

Kadınlara yönelik şiddet, istismar ve baskının yaygın olması nedeni ile genel anlamda kadın mahkûmların yaşadığı bu sorunlardan bahsetmek gerekli olmaktadır. Kadınların cezaevi öncesinde yaşadığı şiddet ve istismar vakaları etkisini cezaevi içerisinde de sürdürmektedir. Dolayısı ile hem fiziksel hem de zihinsel anlamda mahkûmların sağlık desteğine ihtiyaç duymaları muhtemeldir ve bu ihtiyaçlar zamanında giderilmelidir.

Kadınların cezaevi deneyimleri, kapalı bir ortamda yaşamaya alışmak, ailelerinden veya çocuklarından ayrı kalmak, damgalanmak gibi nedenler de cezaevi serüveninde ruh sağlığına zarar verebilecek etkenlerden sayılabilmektedir.

Konu ile ilgili Bilge ve ark. (2018: 1205) aktarmıştır;

> "*Mahkûmlar farklı sağlık sorunları ile ceza evine girmektedir. Bunun yanında özellikle stres, anksiyete gibi durumlar mahkûmların fiziksel ve psikolojik sağlık durumlarının daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Kadınların çoğu (%60) mahkûmiyetin ilk haftasında yüksek düzeyde stres sergilerken, %50'si de altı ay sonra bile fizyolojik stres yaşamaya devam etmektedir."*

Cinsiyete özgü kadın sağlığı konusunda da kadınların erkeklere nazaran düzenli olarak kontrolünü sağlamakla yükümlü olduğu bazı sağlık durumları bulunmaktadır. Üreme sağlığı, doğum kontrolü, doğurganlığa dair sağlık kontrolleri, cinsel sağlık, meme kontrolü, HIV, yeni doğum yapmış kadın vb. birçok konuda düzenli kontrol sağlanamadığında yeni sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlar var ise, cezaevi ortamında ve koşullarında düzenli tedavi süreci sağlanmadığında, donanım ve kontroller yetersiz kaldığında, yetersiz hijyen ortamında daha da kötüleşen sağlık sorunlarına yol açabilmektedir.

Cezaevi ortamında hareketsiz kalan mahkûmların, fiziksel ve zihinsel egzersizleri de önemlidir. Mahkûmlar uzun yıllar boyunca hükümlü kaldıklarında, hareketsiz kalmalarında dolayı da sağlık sorunları ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

2.6.2. Aile ile İlişkilerin Zayıflaması ve Yalnızlaşma

Kadın hükümlü ve tutuklularının sayısı erkeklere oranla az olduğu için kadın cezaevi sayısı da erkek cezaevi sayısına göre daha azdır kadınlar çoğunlukla yaşadıkları yerin

dışında yer alan cezaevlerinde kalmaktadırlar, bu durumda da evlerinden uzakta bir yaşama başlamış olmaktadırlar. Kadınların evlerinden ve ailelerinden uzaklaşmaları hem kendileri hem de aileleri ve çocukları için oldukça zor ve stresli bir dönem yaşamalarına, ilişkilerin zamanla zayıflamasına ve yalnızlaşmalarına sebep olabilmektedir.

Cezaevi sürecine adım atan kadın için farklı bir yaşam ve deneyim olacaktır. Ailelerinden uzaklaşan ve bulunduğu durum gereği yalnızlaşan kadınların zaman içerisinde *yalnızlık* sorunu meydana gelmektedir. Cinsiyet ile yalnızlık arasında yapılan araştırmada, kadınların yalnızlıktan daha fazla etkilendikleri bildirilmiştir (West ve ark. 1986; akt: Özkürkçügil, 1998: 22).

Özkürkçügil (1998: 24) yaptığı araştırmanın sonuçlarında; ailenin ya da arkadaşların ziyarete gelme sıklığı ile mahkûmların yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, farklılığı yaratan grubun ziyaretçisi çok ender olan ya da hiç olmayan mahkûmlar olduğunu, cezaevindeyken ailesi veya yakınları tarafından ziyaret edilen ya da aranan kişilerin yalnızlık düzeylerinin oldukça düşük olduğunu belirtmiştir.

Kadının cezaevine girmesi aile açısından önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sonuçlar öncelikli olarak çocukları ve sonrasında da bakıma ihtiyaç duyan kişileri etkilemektedir, fakat cezaevi sınırları içerisinde kalan mahkûmlar için de bu sorunlar büyük yıkımlara ve sorunlara neden olabilmektedir.

Evlilik birliğinin devamı için gerekli ortamın sağlanamaması, eşlerin ayrı yaşama alışmaları gibi durumlar da bazı sorunlara yol açabilmektedir. Cezaevinde yaşayan mahkûmlara ziyaretlerin ve telefon aramalarının azalması, zamanla hiç olmaması ve mahkûmun yalnızlaşması durumları oldukça yaygındır.

2.6.3. Çocuklu veya Hamile Mahkûmların Sorunları

Kadınların erkeklere oranla daha fazla etkilendiği düşünülen bir başka konu da çocuk konusudur. Çocuğuna başkası bakan annelerin cezaevi içerisinde çocukları ile ilgili bilgi alma, görmeyi isteme, haber alamama, görüştürülmeme gibi durumları söz konusu olabilmektedir. Kadınlar bazen aileleri tarafından aranmadığı için çocukları ile de iletişim sağlayamamakta, bazen de bilerek ve istenerek çocukları ile

görüştürülmemektedir. Çocuğu kendisi ile birlikte kalan kadın mahkûmların bir diğer sorunu çocuklarının gelişimleri konusundaki endişeleridir. Kadın hükümlülerin bir kısmı çocuklarının bakımını cezaevi ortamında sürdürmektedirler, bunun sonucunda çocuklarının da cezaevi ortamında büyümesi ve dış dünyadan uzak kalması kaçınılmaz olmaktadır. Dış dünyadan bağımsız büyüyen çocukların hem erken çocukluk döneminde edindiği sosyal öğrenme hem de tahliye sonrası uyum problemleri düşünüldüğünde hem çocukluğunda hem de yetişkinliğinde etki edecek uyum ve adaptasyon sorunları yaşamaları olasılığı bulunmaktadır.

Çocukların cezaevi içerisinde kadın hükümlüler ile büyümeleri, sadece yetişkinler ile iletişim halinde olmaları, kendilerine uygun alanlardan çok vakit geçirememeleri durumunda çeşitli iletişim ve gelişim sorunları yaşamaları mümkündür. Bağ ve Bıçakçı (2016: 40)'nın çalışmasında; Denver Gelişim Tarama Testi sonuçlarına göre araştırmaya katılan ve anneleri ile birlikte kurumda kalan 0-36 aylık çocukların 6 tanesinin normal gelişim gösterdiği, 11 tanesinin normal gelişim göstermediği, 37-66 aylık çocuklardan 1 tanesinin normal gelişim gösterdiği, 6 tanesinin normal gelişim göstermediği bulguları elde edilmiştir.

Çocukların cezaevi ortamında oyun arkadaşının bulunmaması, oyun alanında yeterli vakit geçirilmemesi, rol model eksikliği, dış dünyayı tanımamaları, oyuncakların güvenlik nedeni ile koğuşlarda bulunmaması, akran eksikliği, uyaran eksikliği, çocuk alanında uzman kişilerin kontrolünde olmamaları gibi gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek birçok faktör bulunmaktadır.

2.6.4. Damgalanma ve Tahliye Sonrası Uyum

Tutukluluk ve hükümlülük süreci boyunca değiştirilmesi ve iyileştirilmesi muhtemel olan sorunlara rağmen, hükümlülerin cezaevi sonrasındaki yaşantılarında değiştirilmesi ve iyileştirilmesi zor olan durumun *damgalanmak* olduğu söylenebilir. Toplumsal bilincin bu yönde gelişmesini sağlamak oldukça zordur, dolayısıyla hükümlülerin tahliye sonrası süreç için en çok endişe duydukları konulardan biri de damgalanmak ve dışlanmaktır.

Kadınların toplumsal cinsiyet örüntülerinden kaynaklı olarak erkeklere oranla tahliye sonrasında ayrımcılığa uğrama ve damgalanma olasılıklarının daha yüksek olduğu

düşünülmektedir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı toplumlarda cezaevinden çıkmış bir kadın olmanın zorluğu ile baş etmek için kadınların desteğe ihtiyaç duymaları oldukça beklenilir bir durumdur. Şiddetin türlerine maruz kalmış ve cezaevine girmiş olan bir kadının, tahliye sonrasına yeni bir yaşam kurması güçlükler içermekle birlikte önemli bir süreçtir. Kadınların bu durumlarda destek görememe konusunda endişe duymaları oldukça normal, fakat çözülmesi gereken önemli de bir konudur.

Hükümlülerin tahliye sonrası yaşantılarının planlanması ve oluşabilecek sorunların önlenebilmesi oldukça önemlidir. Çünkü işlediği suçun karşılığında hükümlülük süreci geçiren ve sonrasında tahliye olan bireylerin toplumdan dışlanması, değer görmemesi, yer edinememesi gibi durumlarda bildikleri ortamda yaşamayı seçmeleri ve tekrar suç davranışına yönelmeleri gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Kişilerin tekrar suça yönelmemeleri için tahliye sonrasında damgalanmamaları, toplumsal bilince sahip kişi ve kurumlar tarafından destek görmeleri ve yeniden günlük yaşamlarını inşa etmelerine yönelik teşvik edilmeleri gereklidir.

Kadınların topluma yeniden adapte olma sürecinde bazı spesifik durumlar oluşabilmektedir; cezaevi sonrası ev yaşamına uyum sağlama, şehir hayatına uyum sağlama, yalnız yaşamaya uyum sağlama, aile hayatına uyum sağlama, iş ve çalışma hayatına adapte olma, trafik, yol, fatura vb. birçok konuda yaşam şartlarına adapte olmaları uzun süreli ve destek gerektiren bir süreç olacaktır.

Bireylerin tahliye sonrasında da cezaevine girmeden önceki sosyal konumlarını tekrar kazanabilmeleri gerekmektedir. Ancak toplumsal yaşamda suç sabıkası olan kişilere genellikle *tehlikeli ve suçlu* gözüyle bakılmaktadır. Toplum tarafından bu şekilde etiketlenen kişilerin toplumsal yaşama yeniden adapte olmaları oldukça zorlu olabilmektedir. Kadın hükümlüler düşünüldüğünde tahliye sonrası için endişe duydukları ve uyum sağlama konusunda tereddüt ettikleri birkaç konu bulunmaktadır. Aile ilişkilerini düzenlemek ve düzeltmek bu konulardandır. Hükümlü kadınlar, tahliye olduktan sonrası için aile ilişkilerinin eskisi gibi olup olmayacağı konusunda endişe duyabilmektedirler. Bu sebeple aile ilişkileri ve ailenin yeni yaşantısına uyum sağlama noktasında bazı soru işaretleri ve sorunları bulunmaktadır.

Kadınların yaşadığı bir başka sorun da hükümlü kadınların tahliye sonrası için geçimlerini nasıl sağlayacakları, barınma ve iş olanaklarını nasıl yeniden

düzenleyecekleri noktasında ortaya çıkmaktadır. Kadınlar cezaevi yaşamı sonrasında damgalanmaktan ve dolayısıyla iş bulma konusunda da barınma konusunda da ayrımcılık ile karşılaşmaktan korkmaktadırlar.

Kadınların tahliye sonrasında ihtiyaç duyabilecekleri önemli bir konu da sosyal destek almalarıdır. Sosyal destek aile ve arkadaşlar tarafından sağlanabilen kişiyi maddi, manevi ve duygusal yönlerden güçlendiren sistemlerdir. Kadınlar cezaevi sonrası yaşama adapte olmak ile ilgili endişe duymak ile beraber aynı zamanda bu süreçte sosyal çevrelerinden ve ailelerinden destek görememe endişesine de kapılabilmektedirler.

2.7. Tahliye Sonrası Yaşama Dair Sorunlar ve Gereksinimler

Cinsiyet fark etmeksizin hükümlülerin cezaevi sonrası yaşantısına dair endişeleri ve gereksinimleri bulunmaktadır. Hükümlülerin cezaevi yaşantısı içerisinde uzun bir süreç geçirmiş olmaları, tahliye sonrası için uyum ve adaptasyon sorunlarına yol açabileceği gibi temel ihtiyaçlarının bulunması normaldir. Gerek kadın gerek erkek hükümlü için toplumsal yaşama alışma sürecinde farklı gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Fakat tahliye sonrası eski yaşama geri dönüş sürecinde benzer problemler dışında kadınların erkeklerden farklı gereksinimleri de olabilmektedir.

Suç eyleminin karşılığında ceza süresini tamamlayan ve yeni bir başlangıç yapmak isteyen kadınlar, tahliye sonrası için yeni bir iş, yeni bir ev, ailelerine ve çocuklarına kavuşmak ve geçmiş zamanın telafisini sağlayacak şekilde mutlu olmaya dair umut beslerler. Fakat bu umutlu bakışın bir tarafında da endişeler ve bu düşünceleri gerçekleştirememekten dolayı duyulan korku yer almaktadır. Kadınların tahliye sonrasında oluşabilecek gereksinimlerini ele almak ve incelemek bu sebeple önemlidir.

Kadınların cezaevi sürecinde aileleri ve sosyal destek mekanizmaları ile ayrı kalmalarından doğan bir mesafe durumu söz konusudur. Bu süreçte genel anlamda bağların zayıflaması, tahliye sonrası süreç için de kaygı yaratmaktadır. Islahevinden yeni çıkmış bir kadının acil ihtiyaçlarının en önemlilerinden biri, güvenli ve kendisine yetecek düzeyde bir konut bulma ihtiyacıdır (Darcan, 2014: 98). Barınma ihtiyacı kadınların tahliye sonrasında ilk olarak karşılanması gereken ve endişe yaratan gereksinimi olarak tanımlanabilir. Barınacak bir alanı/evi ya da yanında kalabileceği

kimsesi olmayan kadınlar için kadın konukevleri geçici bir çözüm olarak sunulmaktadır. Ancak tahliye sonrası şiddet ve/ya baskı geçmişi olan bir eve dönmek zorunda kalan kadınlar için riskler ortaya çıkabilmektedir. Tahliye sonrası eve dönmek isteyen kadınların takibinin gerçekleştirilmesi, aile içi şiddet durumlarının incelenmesi ve risklerin önlenmesi bu noktada önemlidir.

Tahliye sonrası kadınların güçlükler ile karşılaşabileceği en önemli alanlardan biri eğitim bir diğeri ise istihdamdır. Pek çok hükümlü kadın eğitimini tamamlayamadığı için sonrasında gelir getirici bir iş bulmakta zorlanabilmektedir. Hükümlü olmanın yanı sıra kadın olmanın da göz önünde bulundurulması, ayrımcılığa, damgalanmaya ve önyargıya yol açabilmektedir. Tahliye olan kadınlar hayatlarını yeniden inşa etme sürecinde damgalanma ve önyargı ile karşı karşıya kalabilmekte, bunun sonucu olarak ise eğitim, çalışma, ücret vb. sosyal alanlarda güçlükler yaşayabilmektedir.

Ayrımcılığın ve önyargının bulunduğu alanlarda kadınlar için ekonomik güçlükler de ortaya çıkmaktadır. Kendi yaşamlarının kontrolünü ele almaları için bağımsız ve kendi yaşantılarını sürdürmelerini sağlayacak gelire sahip olmaları gerekmektedir. Fakat bu koşulları sağlamakta güçlük yaşayan ya da engellenen kadınların ekonomik zorluklar ile karşı karşıya kalması da kaçınılmaz olmaktadır. Bu noktada kadınların yeni yaşamlarının desteklenmesi ve güçlendirilmeleri amacı ile gerekli maddi desteklerin sağlanması ve barınma gereksinimlerinin karşılanması elzem olmaktadır.

Tahliye sonrası için planlama ve izleme gerektiren bir diğer durum ise madde bağımlılığıdır. Hükümlü kadınların bir kısmında görülen bağımlılık ve bağımlılığın yol açabileceği diğer risklere yönelik tahliye sonrasında da önleyici çalışmaların yapılması ve yeniden ceza almaya yol açabilecek risklerin en başından önlenmesi gerekmektedir. Madde bağımlılığına geri dönüşün önlenmesi ve tedavi hizmetlerinin sağlanması, hizmetlerin izlenmesi ve yeni yaşama hazırlanmasında destek verilmesi önemli bir sorumluluktur.

Kadınların suç işlemesine neden olan faktörlerin incelenmesi, tahliye sonrası bu faktörlere yönelik önleyici çalışmalar gerçekleştirilmesi ve olumsuz etkilerin azaltılması önemlidir. Şiddet, istismar, bağımlılık, işsizlik, yoksulluk, dışlanmışlık, ayrımcılık, eşitsizlik, kendini korumak vb. nedenler suça neden olan faktörlerden sayılabilir. Tahliye sonrası kadınları, yaşamında suça neden olan faktörler ile tekrar aynı ortamda bulundurmak kadınlar açısından güvensiz ve riskli bir ortam

oluşturacaktır. Dolayısı ile güvenli bir ortamda, huzurlu ve risksiz bir yaşam sürmeleri açısından gerekli desteklerin sağlanması önemlidir.

Kadınlar cezaevi yaşantısı öncesinde ya da cezaevi sürecinde sağlık ile ilgili sorun yaşamış olabilirler. Cezaevi yaşantısında özel bakım ve kontrol gerektiren hasta kadınlar bulunmakta ve tahliye sonrasında hastalığı ile ilgili bakım ve kontrol sorumluluğunu üstlenmesi beklenmektedir. Sağlık gereksinimlerini karşılayamayan kadınların da tahliye sonrası desteklenmesi ve temel sağlık gereksinimlerinin karşılanmasında destek olunması gerekmektedir. Hastalık sadece fiziksel olmamakla birlikte, psikolojik ya da ruhsal desteğe ihtiyaç duyan kadınların yine tahliye sonrası yaşamında gerekli desteği görmeleri gerekmektedir. Uyum ve adaptasyon sürecinde gerek fiziksel gerek psikolojik desteklerin önemli olduğu ve süreci kolaylaştırıcı hizmetlerin planlanması gerektiği konularında farkındalık sahibi olunmalıdır.

Kadınların tahliye sonrası için planladıkları yaşamda onları kısıtlayan diğer bir konu ise ailevi ilişkiler olabilmektedir. Suç eylemi ve cezaevi süreci bağların zayıflamasına, aile ilişkilerinin güçsüzleşmesine ve iletişimde kopukluklar yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu durumda cezaevi süreci boyunca kadınlar, ailelerine ve çocuklarına yönelik özlem ve merak duygusu taşımaktadırlar. Tahliye sonrasında kadınlar cezaevi yaşamı boyunca planladıkları geri dönüş aşamasında aileleri ve çocukları ile bir araya gelmekte ve bağları tekrar güçlendirmeye çalışabilmektedir. Bu aşamada kadınların karşılaşacakları farklı tepkiler, yüzleşmeler ve hayal kırıklıkları olabilmektedir. Kadınların karşılaşması muhtemel olan beklenmeyen tepkiler konusunda güçlü kalmalarını ve sorunların üstesinden gelmeleri amacı ile baş etme kapasitelerini güçlendirmeyi amaç edinen çalışmaların tahliye öncesinde planlanması ve kadınların tahliye sonrası yaşama hazırlık yapmalarının sağlanması gerekmektedir.

Cezaevinden yeni çıkmış kadınların, toplumsal hayata uyumları ve yeni yaşamlarını kurmaya çalışma aşamalarında karşılaşacakları hayal kırıklıkları, ayrımcılık, önyargı, sosyal dışlanma, damgalanma gibi yıkıcı durumlar oluşabilmektedir. Tüm bu olumsuz durumların üstesinden gelmek ve kadınların hükümlülük sonrası yaşamlarında da cezalandırılmalarını önlemek amacı ile güçlendirici, destekleyici, önleyici ve geliştirici hizmetler planlanmalı, gerçekleştirilmeli ve takip edilmelidir. Tahliye öncesi süreçte hazırlık çalışmaları gerçekleştirilmeli ve kadınların kaybettiklerini

düşündükleri umut ve özgüven gibi olumlu duyguların pekiştirilmesi, kadınların yeni yaşantılarına alışması açısından kıymetli ve gereklidir.

2.8. Feminist Sosyal Hizmet ve Toplumsal Cinsiyet

Sosyal Hizmet, toplumda dezavantajlı durumda olan tüm bireylere yönelik koruyucu, önleyici, geliştirici hizmetler sağlayan ve bu hizmetleri sağlayabilmek için incelemeler ve araştırmalar yapan bir bilim dalıdır. Araştırma kapsamı içerisinde incelediğimiz toplumsal cinsiyet ve kadın suçluluğu konusunda geçmişi olan kadınlar feminist sosyal hizmet yaklaşımı ile ele alınmaktadır.

Kadınların yaşadıkları sorunların temelini toplumsal cinsiyet ile bağdaştıran bir yaklaşım olarak feminist sosyal hizmet bu çerçevede; erken evlilikler, istenmeyen/zorla evlilikler, şiddet mağduru olan kadınlar, hürriyetinden yoksun bırakılan kadınlar, hakları kısıtlanan kadınlar, ekonomik yoksunluk içinde bulunan kadınlar, suç mağduru kadınlar, suçlu kadınlar, fırsatlara erişemeyen kadınlar gibi daha pek çok sayılabilecek olguyu kapsamaktadır. Feminizm kavramının oluşmasıyla birlikte, kadınların çeşitli toplumsal yapılar karşısındaki konumu tartışmaya açılmıştır (Coleman ve Kerbo, 2003: 275). Bu kapsamda feminist sosyal hizmet; toplumsal cinsiyetin ve ataerkil yapının yol açtığı kadınlara has güçlüklerin ortadan kaldırılması ve azaltılmasını hedefleyen yaklaşım biçimidir.

Feminist sosyal hizmet yaklaşımı, kadınların güçlenmesini ve bireysel özgürlüklerine kavuşmalarını sağlamak amacı ile hareket eden, bu amaç ile fırsat yaratmaya çalışan hizmetler bütünüdür. Edindiği amaçlar neticesinde sosyal hizmet disiplini açısından oldukça önemlidir.

Dominelli (2015: 92), baskı karşıtı sosyal hizmet uygulamasının sadece geleneksel sosyal hizmet uygulamasına değil aynı zamanda kaynakları ve gelirleri olmayanları sistem dışına iten, sosyal hassasiyetler yerine ekonomik menfaatleri ön plana çıkartan ve insanileşmemiş olan ekonomik ve politik sisteme karşı da bir başkaldırı ve meydan okuyuş olduğunu ifade eder (akt. Çiftçi, 2019: 4). Feminist sosyal hizmet uygulamaları da bu noktada baskı karşıtı uygulamalar adı altında değerlendirilebilir. Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması, insan haklarına uygun bir yaşantı, adil fırsatlara sahip olunması amacı ile bireylerin özgürleştirilmesi ve sosyal adaletin sağlandığı bir yaşam edinmeleri amacı taşıyan uygulamalar bütünüdür.

Feminist sosyal hizmet uygulamalarının odaklandığı alanlar cinsiyetler arası eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet ve eşit olmayan koşullardır. Bu odak noktalardan yola çıkarak kadınların toplumdaki konumunun değiştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik uygulamaları içermektedir. Kadına ve erkeğe toplum tarafından atfedilmiş rolleri ortaya koymak ve bireylerin kendi yaşantılarında rollerini belirlemeleri açısından fırsat tanınmasını savunan uygulamaları kapsar. Kadınların ev içi yaşantılarında var olan rolleri ile erkek egemen toplum yapısındaki kalıplaşmış yargılara yönelik farkındalık yaratma ve baskının köklerini kavrayarak güçlendirmeye odaklanma çalışmalarının çok önemli bir yer edindiğini ifade eden Buz (2009, 2009: 64) şu ifadeleri kullanmıştır;

> *"Kadınların bireysel olarak adlandırılan "özel" sorunlarının "toplumsal" bağlantılarını görmede ve kadınların bu türden bir bilinçlilik kazanmaları bakış açısına dayanan feminist sosyal hizmet uygulaması kadınların "aile içinde" geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine "uyum" yerine bu rollerin eşitlikçi bir şekilde dönüşümünü hedeflemektedir."*

Barker (1999: 173)'a göre; feminist sosyal hizmet, cinsiyet ayrımcılığının yol açtığı duygusal ve sosyal problemlerin çözümünde bireylere ve toplumlara yardım etmek üzere geliştirilmiş, feminist bakış açısını temel alan değer, beceri ve bilgi bütünlüğünün genel adıdır (akt: Buz, 2009: 57).

Ataerkil yapının inşa ettiği toplumlarda, toplumsal cinsiyet rolleri belirgindir. Bu rollerin değişmesi veya ortadan kalkması oldukça zordur. Cinsiyetlere yüklenen roller çerçevesinde genellikle kadınların rolleri toplumun ve erkek egemenliğinin kurallarına göre belirlenmektedir. Çalışmak isteyen bir kadının *koca izni* almak zorunda kalması ya da boşanmak isteyen bir kadının toplumsal nedenlerden dolayı evliliğini sürdürmeye çalışması gibi sınırlayıcı vakalar ile karşılaşılmaktadır. Bu vakaların temel toplumsal bilincin değişmesi ile azalabileceği düşünülmektedir. Bu noktada feminist sosyal hizmetin katkısı büyüktür. Patriarkal sistemin son bulması, kadınların bilinçlendirilmesi ve güçlendirilmesi, kadınların kendi kararlarını alabilecek fırsat eşitliğine erişimlerinin sağlanması gibi feminist sosyal hizmet hedefleri bulunmaktadır.

Feminist teorinin amacı kadın ve erkek bireyler arasındaki farklılıkları ortaya koymak ve bu farklılıkların her iki cinsiyetin hayatına nasıl etkilerinin olduğunu açıklamaktır. Bu noktada kadınların farkındalık düzeylerini artırmak, kadın hakları konusunda bilinçlendirmek önemlidir. Dominelli (2002) feminist sosyal hizmeti aşağıdaki gibi tanımlamıştır;

> *Dünyadaki kadın deneyimini analizinde başlangıç noktası olarak ele alan, kadının toplum içindeki konumu ve kişisel durumu arasındaki ilişkilere odaklanan, spesifik ihtiyaçlarına yanıt veren, müracaatçı uzman etkileşimlerinde eşitlikçi ilişkiler yaratan ve yapısal eşitsizliklere işaret eden bir sosyal hizmet türü* olarak tanımlanmıştır (akt: Buz, 2009: 57).

Scott (2013: 66), feminist tarihçilerin iki farklı yaklaşımı benimsediğini, bunlardan ilkinin betimleyici yaklaşım olduğunu, ikinci yaklaşımın da nedensellik olduğunu söylemiştir. Birinci kullanımda (betimleyici yaklaşım), yorumlama, neden arama ya da açıklama yapmak gibi bir niyetin olmadığını, sadece gerçek durumun varlığını ortaya koymanın amaçlandığını ifade eder. İkinci kullanımda ise nedenselliğin bulunduğunu, var olan durumun nedenlerini anlamanın ve durumun nasıl oluştuğunun anlaşılmasının amaçlandığını belirtir. Bu ifadelerden yola çıkarak; feminist çalışmaların özellikle iki tür yaklaşım çerçevesinde yapıldığını söyleyebiliriz. Betimleyici yaklaşım ile kadın – erkek cinsiyetleri arasındaki farkların neler olduğu, eşitsizliklerin neler olduğu, kadınların sınırlandıkları alanların neler olduğu, biyolojik farkların neler olduğu, toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin neler olduğu gibi temelde var olan durumların açıklanması amaçlanmaktadır. Nedensellik yaklaşımında ise cinsiyetler, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler ve diğer feminizm konuları arasındaki durumların ortaya nasıl çıktığı, duruma yol açan etkenlerin belirlenmesi ve nedenlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Feminist görüşlerin içerisinde baskı karşıtı uygulamalar yer almaktadır. Feminist düşüncelerin sosyal hizmet ile birleştiği noktada kadınların engellendiği, sınırlandığı alanların belirlenmesi ve bu alanlarda kadınları güçlendirerek karşılaştıkları eşitsiz durumların önlenmesi düşüncesi bulunmaktadır. Güçlendirme feminist sosyal hizmet uygulamasında kritik bir öneme sahiptir (Teater, 2015: 119).

Feminist sosyal hizmet çalışmalarının akıcı ve işlevsel bir şekilde ilerleyebilmesini önleyen bazı engeller bulunmaktadır. Öncelikle kavramsal ve uygulamada ortaya çıkan anlamların arasında fark olduğu düşünülmektedir. '*Feminizm'* denildiğinde insanların aklında canlanan anlamların hepsinin bir olması mümkün değildir. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları için de bu geçerlidir ve bireysel olarak bu algıda kavramsal farklılıklar bulunmaktadır.

Saulnier (2000: 279); sosyal hizmet uzmanlarının uygulama yaparken kişisel ve çevresel amaçlarının uygulamaya dahil edilmesinde feminist teorilere aşina olmalarının önemli olduğunu söylemektedir. Feminist gruplar da dahil olmak üzere ulaşılabilen tüm kaynakların kullanılmasının, müracaatçıların daha adil bir toplum için teşvik edilmesinde önemli olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla öncelikle kavramsal anlamda netliğin oluşması ve genel bir tanım çerçevesinde feminist sosyal hizmetin uygulanması önemlidir.

Kavramsal farklılıkların dışında inançsal farklılıklar da bulunmaktadır. Ortak bir inanç anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınlar ile çalışan meslek elemanlarının yaşanan benzer vakalar üzerine farklı görüşleri olabilmektedir. Haklar perspektifinden bakılması ve müdahale planı oluştururken bireyin yararının önemsenmesi kriterleri çerçevesinde ortak bir inanç sisteminin oluşması önemlidir. Bu açılardan düşünüldüğünde feminist sosyal hizmet uygulayıcılarının planlama ve uygulama esnasında muhtemel sorunların ortaya çıkmasını önlemeye yönelik çalışmaları da önemlidir.

Nash ve Forcey (1998: 85-99) bu konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

> *"Hem feminist teorisyen hem de feminist sosyal hizmet terapisti için zorluk, gördüğümüz gibi, hem kadınları evrenselleştirmek hem de toplumsal dayanışma adına umut vaat eden gücü tanımak ve kadınlar arasındaki farklılıkların kabul edilmesinin reddedilmesi ve bastırılması gibi potansiyel tehlikeler diğer kadınların dirençlerini zayıflatabilir"*

Feminist sosyal çalışmalarda en önemli yaklaşım güçlendirme yaklaşımıdır. Temel amaç kadınların güçlendirilmesi, haklarının ortaya konulması, fırsat eşitliklerinin yaratılması ve cinsiyet ayrımcılığının önlenerek eşitliğin sağlanmasıdır. Bu sebeple güçlendirme çalışmaları feminist yaklaşımın başlıca yollarından birisidir.

Feminist ve güçlendirme teorileri, sosyal hizmet mikro ve makro uygulamaları için önemli bakış açılarıdır. Her ikisi de insan haklarını ve sosyal adaleti ilerletir ve bireysel ve sosyopolitik bağlamların eleştirel farkındalığına katkıda bulunur. Bu kuramlar, bütünsel değerlendirme ve müdahaleye, özellikle de sosyal hizmet görevlilerinin hizmet verdiği suçlu ve haklarından mahrum edilmiş nüfuslara rehberlik ederken, uygulamaya farklı bir boyut katmaktadır (Turner & Maschi, 2015: 160).

Dominelli (2002: 9) feminist sosyal hizmeti aşağıdaki şekli ile ifade etmiştir ;

> *"Kadınların özel ihtiyaçlarını bütünsel bir şekilde karşılamak ve yaşamlarının karmaşıklığıyla ilgilenmek - bunlara etki eden sayısız gerginlik ve çeşitli baskı biçimleri de dâhil olmak üzere - feminist sosyal çalışmanın ayrılmaz bir parçasıdır."*

Görülmektedir ki sosyal ilişkilerin önemi ve kişiler arası bağlılıkların doğası temel noktalardır. İnsanın insan ile olan sorunları ve insanın insan ile olan bağlılığı göz önünde tutulmalı, bu şekilde bir uygulama planlanmalıdır ve bu noktada sosyal planlamalar daha etkili olacaktır. Kadınların hemcinsleri, karşı cinsleri ve toplum ile ilgili olan sorunlarına ayrı ayrı odaklanılmalıdır. Sadece sorun bazında düşünmek eksik kalacaktır, sorunların yanı sıra kişi ve kişiler arası ihtiyaçların da bu bağlamda düşünülmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla feminist güçlendirme çalışmalarında kadınlar ile yapılan çalışmaların temelinde; kadınların özgüvenlerini artırmak, hayatlarının kontrolünü ele almalarını sağlamak, ulaşamadıkları fırsat ve kaynaklara ulaşmalarını sağlamak, yaşamları ile ilgili pozitif algılarının oluşmasını sağlamak, sağlıklı güven ilişkisi kurabilmelerini sağlamak gibi amaçlar önem taşımaktadır. Tüm bunların oluşumunda feminist yaklaşımın güçlendirici çalışmaları en temel noktada yer almaktadır.

Kısacası güçlendirici feminist ve baskı karşıtı uygulamaların temel amacı toplumsal cinsiyet rollerinin ve cinsiyet kimliklerinin olmadığı 'cinsiyetsiz kişilikler' ve 'toplumsal cinsiyetsiz karakterler' oluşturmaktır diyebiliriz.

2.9. Adli Sosyal Hizmet

Adli sosyal hizmetin tüm dezavantajlı kesimleri ve sosyal hizmetin faaliyetlerini kapsayan oldukça geniş tanımları bulunmaktadır. Sosyal Hizmet Sözlüğü (Dictionary of Social Work) içerisinde Barker (1999)'a göre adli sosyal hizmet*; kanunlara, adli konulara ve çocuk gözetimi, boşanma, çocuk suçluluğu, çocuğun hakları, bakım ve ceza ehliyeti gibi konuları içeren ihtilaf veya suçla ilgili durumlara, sosyal hizmet uygulamasının özel olarak odaklanmasıdır.* Daha geniş bir tanımla, herhangi bir şekilde hem cezai hem de medeni hukuk davaları ve bu davalarla ilgili sosyal hizmet uygulamasını içerir. Ayrılık, boşanma, ihmal, ebeveyn haklarının sona ermesi ile çocuk velayet sonuçları, çocuk ve eşlere yönelik istismar, çocuk adalet hizmetleri, düzeltmeler ve zorunlu tedavi bu tanımın altındadır (Maschi ve Killian Lou, 2009: 6)

Wormer vd (2008)'ne göre adli sosyal hizmet; özellikle mağdur ve suçlu gibi özel gruplara yönelik ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilerin götürüldüğü hizmetlerdir ve bir suça karışmış (çocuk ya da yetişkin) kişi ve mağdurlara yönelik yürütülen politikalar, uygulamalar ve sosyal çalışmalardır (akt: Gönültaş, 2017: 3).

Adli sosyal hizmet sadece cezaevinde ve yasal sistem ile ilgili verilen hizmetler olarak düşünülmemelidir. Hukuki ve yasal sistemler ile alakalı sosyal sorunların çözümünde ve tekrarlanmasının önlenmesinde etkili hizmetler bütünüdür. Çocukların korunması, aile içi şiddetin önlenmesi, boşanmalar, ihmal ve istismar vakaları, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik koruyucu, önleyici ve geliştirici çalışmaları kapsamaktadır. Sosyal hizmetin uygulama alanlarından biri olan adli sosyal hizmet alanı, sosyal hizmetin hukuk alanındaki işlevselliğidir (İl, 2003: 141-146).

Çocuklara, gençlere, yetişkinlere ve ailelere yönelik mahkeme öncesi süreçte gerekli incelemelerin ve gözlemlerin yapılması, şüphelilerin ve mağdurların sosyal incelemelerinin hazırlanması ve belgelerin hazırlanması, kararlarının en doğru şekilde alınmasını sağlayan uygulamalar adli sosyal hizmet görevlerindendir. Aynı zamanda hapis cezası ile sonuçlanan vakalarda bireylere yönelik (yani tutuklu ve hükümlü bireylere yönelik), hükümlü bulundukları kurum ve kuruluşlarda adaptasyonlarının sağlanması, gerekli sosyal ve psikolojik desteğin sağlanması, rehabilite edici çalışmaların planlanması gibi önemli hizmetler adli sosyal hizmet uygulamaları açısından önemli rol ve sorumluluklardır. Adalet sistemine bağlı bir çalışan olarak adli sosyal hizmet uzmanları boşanma durumlarında da etkin olarak yer almaktadır.

Velayet kararlarının en doğru şekilde alınabilmesi açısında mahkemeye ulaştırılacak olan bilgilerin doğru şekilde toplanması ve raporlaştırılması önemlidir.

Yapılan tanımlar çerçevesinde adli sosyal hizmetin; kadın, çocuk, engelli, yaşlı, suçlu olmak üzere tüm bireyler ile ilgilendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu açılardan bütüncül bakıldığında adli sistem içerisinde yer alan çocuk ve yetişkinler doğrudan odak noktasıdır. Adli sosyal hizmet uzmanından adalet mekanizması içerisinde beklenen görevleri kısaca şöyle özetleyebiliriz; Bilirkişilik, arabuluculuk, mesleki yaklaşım çerçevesinde hükümlü ve mağdur için en uygun tedbirin ne olacağı ile ilgili görüş bildirmek gibi görevlerdir (Baykara Acar, 2014: akt: Gönültaş, 2017: 4).

Barker ve Branson (2000) Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal çalışmacıların adli sosyal çalışma alanındaki görevlerini aşağıdaki gibi tanımlamışlardır:

1. Uzman olarak hukuk mahkemelerinde tanıklık yapmak,
2. Mahkeme veya yasal merciler tarafından kullanılabilecek bilgi üretmek, bireylerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesi,
3. Suçun işlenmiş olabileceği davalarda araştırma yapmak ve yapılan araştırmanın sonuçlarını, jüriler, yargıçlar ve diğer mercilere sunmak,
4. Sivil olaylarda oluşan ihmale veya adli olaylarda suçlu bulunanlara dair kesin karar verme, cezalandırma ve rehabilite etmeye dair mahkemeye öneride bulunmak,
5. Mahkeme kararıyla ceza verilen suçlu bireyin mahkeme için izlenmesi ve raporlanmasını sağlamak,
6. Çatışma veya anlaşmazlık halinde bulunan bireyler ve gruplara dair arabuluculuk yapmak,
7. Olası etik olmayan veya görevi kötü kullanma durumlarında kolaylaştırıcı olmak için sosyal çalışmacıların meslek standartları ile ilgili tanıklık yapmak,
8. Yasaların meslekleri üzerindeki etkisine dair meslektaşların eğitimine kendini adamak,
9. Mesleki uygulamayı düzenleyen yasaların geliştirilmesi ve uygulanmasına olanak sağlamak,
10. Mesleki etik değerler ve yasalar doğrultusunda danışanlar ile ilişkilerini sürdürmektir (Barker ve Branson, 2000; Green vd., 2005; Akt: Yanardağ, 2019: 441).

Adli sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyan bireyleri; hükümlüler, tutuklular, kanunu ihlal eden çocuklar, aile ilişkilerinde adli sisteme ihtiyaç duyan bireyler, suç mağdurları, adli anlamda risk altında bulunan birey ve çocuklar olarak ele alabiliriz. Adli sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyan bireylere yönelik mesleki rollerin üstlenilmesi ve bireylerin içinde bulundukları durumun, bireyin en az zararı görecek şekilde sonlanmasına yönelik sağlanan hizmetler bütünü adli sosyal hizmettir. Dolayısı ile adli sosyal hizmet uygulamalarını; adli desteğe ihtiyaç duyanlara yönelik uygulamanın tüm sürecinde sosyal hizmetin müdahale aşamalarının her birinin önemli görüldüğü ve kuramsal bakış açısı ile birlikte bireyleri koruyucu, önleyici ve güçlendirici etkilere sahip uygulamalar olarak tanımlayabiliriz.

Ceza infaz kurumları kendisine has alt kültürleri barındıran kurumlardır. Bu alt kültürler ceza infaz kurumunun kendi doğasını etkilediği gibi, kurumda kalan bireylerin yaş grupları, sosyo-ekonomik ve kültürel özgeçmiş, kişilik yapıları gibi faktörlerden etkilenebilmektedir. İşte sosyal hizmet mesleğinin adli alanda uygulama alanı bulduğu ceza infaz kurumlarındaki biricikliği bu noktada işlevsel görülmektedir (Zengin Taş, 2019: 403).

Kadın suçluluğuna yönelik adli sosyal hizmet uygulamasını derinlemesine anlayabilmek için kadın hükümlülerin cezaevinde zorlandıkları bazı temel konulardan bahsetmekte fayda vardır. Townhead (2006), bu temel zorlukları; kalınan yer/ mekân ile ilgili problemler, uygunsuz istihdam, aile kontağının eksikliği, eğitim ve çalışma olanaklarının eksikliği, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, kadın mahpuslar arasında yüksek oranda mental/ fiziksel ve cinsel istismar öyküsü olması ve hapsedilmenin mahpus kadınların çocukları üzerindeki olumsuz etkisi şeklinde sıralamıştır (akt: Sözen, 2017: 159). Kadın suçluluğunda önemli ölçüde, kadınların şiddet ve travma öyküsü ve bu deneyimlerin sonuçları üzerine odaklanılmaktadır. Bu alana ilişkin yapılmış çalışmalarda, hapsedilen kadınlarda çocukluk ve yetişkinlik döneminde duygusal, fiziksel ve cinsel istismar öyküsü bulunduğu belirtilmektedir (Brandley ve Davino, 2002; Greenfeld & Snell, 1999; Byrd ve Davis, 2009; Saruç, 2013).

Sonuç olarak kadın suçluluğu oldukça geniş ve bütüncül yaklaşımı gerektiren bir olgu olup, çözümünde de interdisipliner bir bakış açısı ile yaklaşılması gereken bir durumdur. Bu sebeple sistematik olarak diğer alanlarda olduğu gibi adli sosyal hizmet alanında da kadın ve kadın suçluluğuna dair kapsamlı hizmetler mevcuttur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmaların temelinde insanı ve insan ile ilgili durumları '*anlamak*' vardır. Dolayısı ile tek bir doğru üzerinden değil, farklı bakış açılarından bakılarak değerlendirme yapılacaktır.

Asıl amaç; birbirini etkileyen etmenler arasındaki durumu açıklamaktır. Buna yönelik olarak araştırma deseninde bireylerin yaşam deneyimleri ve duyguları öğrenilmeye çalışılarak araştırma sorusuna yönelik cevap aranması hedeflenmektedir.

Nitel araştırmada araştırılan durumu anlamaya ve yorumlamaya yönelik bir amaç bulunmaktadır. Nitel araştırma aslında görünür bildik '*gerçek*' olarak kabul edilen bilgilerimizin, ilişkilerin, hangi bağımsız değişkenlerin hangi bağımlı değişkeni etkilediği açıklamalarının ötesinde derinlemesine bir resmi incelemeyi, analiz etmeyi içerir (Semerci, 2013: 95). Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012: 224).

Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı nitel veri oluşturma yöntemlerinin kullanıldığı, bakış açılarının, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım & Şimşek, 2016: 41).

3.2. Nitel Araştırma Süreci: Katılımcı Profili

Tezin amacı ve sorularına yönelik toplanan verilerin daha açıklayıcı olması açısından öncelikle kadınlara yönelik genel bilgiler verilecektir.

Çalışmaya katılım sağlayan kadınlar K1'den K8'e kadar kodlanmıştır ve bulguların sunumunda kadınlar bu kodlar ile ifade edileceklerdir.

Tablo 3. 1: Kadınların Genel Profili 1

Kadın	Yaş	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Meslek Sahibi Olma	Meslek	Düzenli Geliri Olma	Eko-nomik Düzey	Medeni Durum	Evlilik Yaşı
K1	34 Yaş	İlçe	Okur-yazar	Hayır	Meslek Sahibi Değil	Hayır	Orta	Boşanmış	17 Yaş
K2	35 Yaş	Köy	Lise Mezunu	Evet	Estetis-yen	Evet	Orta	Evli	28 Yaş
K3	50 Yaş	İl	Lise Mezunu	Hayır	Meslek Sahibi Değil	Hayır	Düşük	Evli	27 Yaş
K4	64 Yaş	Köy	Okur-yazar	Evet	İşçi	Evet	Orta	Evli	18 Yaş
K5	27 Yaş	İl	Ünv. Mezunu	Hayır	Meslek Sahibi Değil	Hayır	Düşük	Bekar	-
K6	37 Yaş	İlçe	Lise Mezunu	Evet	Kuaför	Evet	Orta	Evli	19 Yaş
K7	36 Yaş	İlçe	Lise Mezunu	Evet	Muhase beci	Evet	Orta	Boşanmış	21 Yaş
K8	62 Yaş	Köy	İlkokul Mezunu	Hayır	Meslek Sahibi Değil	Evet	Düşük	Eşi Vefat Etmiş	20 Yaş

Tabloda görüldüğü üzere genel katılımcı profili 27-64 yaş aralığındadır. Katılımcılardan 3'ü köyde, 3'ü ilçede ve 2'si ilde doğduğunu belirtmiştir. Eğitim yaşamına ilişkin genel profilde ise kadınların 2'si okuryazar, 1'i ilkokul mezunu, 4'ü lise mezunu ve 1'i üniversite mezunudur. Kadınların yarısı gelir getirici bir mesleği olduğunu söylerken diğer yarısının gelir getirici herhangi bir mesleği bulunmamaktadır.

Kadınlardan 5'i düzenli bir gelire sahip olduğunu belirtirken 3'ünün düzenli bir geliri bulunmamaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da değerlendirebileceğimiz üzere ekonomik düzeylerini tanımlarken 3 kadın düşük, 5 kadın ise orta ekonomik düzeyde bulunduğunu belirtmiştir. Kadınların medeni durumlarına bakıldığında ise 4 kadının evli olduğu, 2 kadının boşandığı, 1 kadının eşinin vefat ettiği ve 1 kadının bekâr

olduğu görülmektedir. Evlenme yaşları incelendiğinde ise evlenme yaş aralığının 17-28 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2: Kadınların Genel Profili 2

Nikâh Durumu	Evlilik Yılı	Çocuk Sayısı	Suçun Türü	Toplumsal Baskı	Fiziksel Şiddet	Ekono-mik Şiddet	Duygusal ve Psikolojik Şiddet	Cinsel Şiddet
Resmi Nikâh	7 Yıl	2	Göçmen Kaçakçı-lığı	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Resmi Nikâh	7 Yıl	Yok	Siyasi	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet
Resmi ve Dini Nikâh	23 Yıl	2	Dolandırı cılık	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Resmi ve Dini Nikâh	36 Yıl	4	Adam Yaralama	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
-	-	Yok	Gasp ve Hürriyetti nden Alıkoy-ma	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Resmi ve Dini Nikâh	18 Yıl	2	Cinayet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Resmi Nikâh	6 Ay	Yok	Ağır Tahrik Altında Adam Öldürme	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Resmi ve Dini Nikâh	8 Yıl	2	Dolandırı cılık ve Kadın Ticareti	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır

Kadınların nikâh durumları incelendiğinde 3 kadının sadece resmi nikâh ile evlendiği ve 4 kadının da hem resmi hem dini nikâh ile evlendiği bilgilerine ulaşılmıştır. Kadınların suç türlerine bakıldığında ise göçmen kaçakçılığı, siyasi, adam yaralama, gasp ve hürriyetinden alıkoyma, adam yaralama suçları bulunan 1'er kadın

bulunmaktadır. Dolandırıcılık suçu nedeni ile ceza almış olan kadın sayısı 2'dir ve kadınlardan biri dolandırıcılık suçundan 2 defa ceza almış, ayrıca 1 defa da kadın ticareti suçundan dolayı ceza almıştır. Ayrıca adam öldürme suçundan dolayı 2 kadın cezaevine girmiştir.

Araştırma konusu ile genel bir profil sunmak adına kadınların toplumsal baskıya ve şiddete uğrama hakkında verdikleri yanıtlar da tabloda yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere 8 kadından 7'si toplumsal baskıya, 6'sı fiziksel şiddete, 5'i ekonomik şiddete, 8'i duygusal ve psikolojik şiddete, 2'si cinsel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

3.3. Nitel Araştırma Süreci: Yaşam Öyküleri Görüşmeleri

Araştırmanın nitel desenini yaşam öyküsü çalışması oluşturmaktadır. Yaşam öyküsü çalışması kadınların detaylı bir şekilde doğumdan başlayarak şimdi bulundukları yaşam dönemine kadar olan sürecin anlaşılması ve yorumlanmasını içermektedir.

Literatür incelendiğinde Yaşam Öyküsü Araştırması (Life Story Inqury) ve Yaşam Tarihi Araştırması (Life History Research) kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Fakat Goodson (1995) yaşam hakkında hikâyesini anlattığımız yaşam öyküsü (life story) ve tarihsel, toplumsal, kültürel bağlamda var olan yaşam tarihi (life history) arasında ayrım yapmaktadır (Bulut, 2014: 881). Yaşam öyküsü, kişinin hayatının en önemli yerlerine ışık tutarak, bir bütün olarak yaşam deneyimlerinin öyküsünün tanımıdır (Atkinson, 1998, Akt: Baykara Acar, 2004). Yaşam öykülerinin oluşturulmasında analiz, öyküyü kişilerin kendi duygularını, görüşlerini ve bakış açılarını yakalayacak şekilde düzenleme ve bir araya getirme sürecidir (Taylor ve ark., 2015: 194). Bir yaşam öyküsü, bireyin bir bütün olarak tüm yaşam deneyiminin oldukça eksiksiz bir anlatımı olduğunu ve en önemli yönleri vurguladığını ifade eden Atkinson (2002: 126) yaşam öyküsünü şu şekilde açıklamıştır;

> *Bir hayat hikayesi bize, bir insanın hayatı, özellikle de kendi hayatını, zaman içinde nasıl deneyimlediğini ve anladığını görmek için bir bakış açısı sunar. Bir insanın hayatının bir bölümünü diğerine bağlayan, çocukluğu yetişkinliğe bağlayan konuları ve bağlantıları görmemizi ve tanımlamamızı sağlar.*

Bireylerin yaşam öykülerinin alınması bizlere yaşam deneyimlerinde yer alan ilişkilerin, değerlerin, güçlüklerin ve baş etme becerilerinin neler olduğunu sunmakla birlikte bireylerin bu dönemlerde hislerinin ve duygularının değişiminin de nasıl olduğuna dair ipuçları sunmaktadır. Araştırmacı yaşam öyküsünü dinlerken ve yorumlarken bireyin yaşamında karşılaştığı olayları hem bireysel hem de toplumsal olarak değerlendirmekte, bireyin yaşamını ve düşüncelerini değerlendirirken de bu deneyimlerin etkilerini göz önünde bulundurmaktadır.

Yaşam öyküsü çalışmalarında temel amaç; araştırmacının araştırdığı konuya uygun verileri elde etmesini sağlayacak doğru kişiler ile yaşam öyküsü çalışması yapabilmesi ve derinlemesine görüşmeler ile amaçlanan bilgilerin edinilmesidir. Dolayısı ile asıl amaç fazla kişi ile görüşmek değil, araştırmaya uygun görüşmeler ile zengin ve güvenilir veriler elde etmektir. Goodson ve Sikes (2001: 25)'a göre yaşam öyküsü çalışmalarında; katılımcı sayısının fazla olması ile çalışmanın daha bilimsel ve güvenilir olmayacağı, bazı durumlarda tek bir kişi ile yapılan derinlemesine görüşmelerin daha uygun olması nedeni ile güvenirliğinin de artması söz konusudur. Dolayısı ile yaşam öyküsü çalışmalarında bilimsel, yeterli, verimli ve zengin verilere ulaşmak önemlidir ve bu da araştırmacı kişinin veri doygunluğunu hissetmesi ile mümkündür. Güçlü (2021: 100) çalışmasında yaşam öyküsü ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir;

> *Yaşam öyküsü teorisi, hızlı veya yavaş stratejinin hangisinin özünde üstün olduğunu öne sürmediği gibi belirli bir özellik veya davranışın iyi ya da kötü olduğunu ima etmez. Bunun yerine farklı yaşam öyküsü stratejilerinin biyolojik mekanizmalardan psikolojik durumlardan, davranışlardan ve bireyin içinde bulunduğu koşullardan nasıl etkilenip, şekillendiğini açıklamaya çalışır.*

Bulut (2014: 890) çalışmasında Mc Adams (1995)'ın yaşam öyküsüne yönelik formatını ele almıştır. Mc Adams (1995) formatı şu şekilde sunmuştur;

- Yaşam Dönemleri: çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik. (yaşlılığı da biz ekleyebiliriz)
- Kritik Olaylar: özel olaylar ya da spesifik episodlar.
- Hayat Mücadelesi (Life Challenge): Bireyin karşılaştığı en büyük ve en yaygın güçlük ve zorluklar ve bireyin bunlarla nasıl yüzleştiği ve nasıl mücadele ettiği.

- Yaşam Öyküsüne Etki Eden Olaylar: Bireyin kendisinin tanımladığı ve onun hayatına en büyük etkiyi yapan kişi, grup ya da organizasyonlar. Bunlar olumlu ya da olumsuz olabilirler.
- Diğer Hikâyeler ve Yaşam Öyküsü: Diğer kültürel ve çocukluk dönemi hikâyelerinin bireyin hayatını nasıl etkilediği.
- Alternatif Gelecek: hikâyeyi söyleyenden birisi pozitif birisi de negatif olmak üzere, kendileri için iki yaşam şekli düşlemesi istenir.
- Bireysel İdeoloji: Bireyin yaşamına yön veren ve kendini adadığı temel inançlar, değerler, tinsellik (spirtuality) ve yaşamın anlamı gibi değerlerdir.
- Yaşam Konusu-Teması: Tüm bir hikâye boyunca devam eden tekrarlanan mesaj, konu ya da fikir var mı?
- "Senin hikâyeni anlamak için başka neyi ya da neleri bilmem gerekir?
- Teşekkür ve kapanış: Görüşmeci iyi bir izlenim verilerek ayrılmalıdır. Eğer gerekli görülürse ve çok özel bilgilere ulaşılacağına inanılıyorsa bir daha görüşme yapılabilir.

Dolard (1935) nitelikli bir yaşam öyküsü araştırması için 7 ana kriter belirlemiştir;

- Katılımcılar, yaşadıkları kültür içinde değerlendirilmelidir,
- Ele alınan olaylar ve hareketler sosyal yönüyle toplumla ilgili olmalıdır,
- Kültürün yansıtılmasında ailenin önemi yadsınmamalıdır,
- Özgün yaşantıların sosyal yaşantıya dönüşümü yansıtılmalıdır,
- Çocukluktan yetişkinliğe kadar devam eden tecrübeler, birbiri ile bağlantılı bir bütündür,
- Sosyal durum, devamlı bir şekilde önemli bir faktör olarak görülmemelidir,
- Yaşam öyküsü, kavramlaştırılmalı ve organize edilerek sunulmalıdır (Akt: Mücevher, 2020: 282).

3.4. Nitel Araştırma Süreci: Soru Formları

Araştırmanın amacı doğrultusunda suç işlemiş ve hüküm giymiş kadınların aile yapısı, aile içi ilişkileri, suça yönelmesinde etkili olan faktörler, şiddet ve zorba davranışa maruz kalma, cinsiyet rolleri ve bu rollerin edinimlerini anlamak üzere araştırmacı tarafından literatür bilgileri de incelenerek tasarlanmış olan Hükümlü Kadın Tanıma

ve Sosyo- Demografik Bilgiler Formu (Ek.1) ve Hükümlü Kadınlara Yönelik Yaşam Öyküsü Yönergesi (Ek.2) olmak üzere iki veri toplama aracı geliştirilmiştir. Kadınlara öncelikle Hükümlü Kadın Tanıma ve Sosyo-Demografik Bilgiler Formu yöneltilmiştir. Bu formda kadınları genel olarak tanımaya yönelik sorular yer almaktadır. Diğer veri toplama aracı olan Hükümlü Kadınlara Yönelik Yaşam Öyküsü Yönergesi'nde ise kadınların çocukluk ve aile yaşantıları, evlilik süreçleri, eğitim ve çalışma yaşantıları gibi yaşamsal süreçler ile ilgili sorular ile kadınların suç işleme ve cezaevi süreçlerini aktardığı bölüm bulunmaktadır. Bu süreçlerde kadınların taleplerine yönelik aralar verilerek görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşme formunda kadınlara yöneltilecek soruların açık, net ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Kadınların anlamakta güçlük çektikleri soru içerikleri ve kavramlar ifade edilmiş ve işbirliği çerçevesinde ilerlenmiştir.

3.5. Nitel Araştırma Süreci: Derinlemesine Görüşme

Nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan derinlemesine görüşme, bireylerin fikirlerini, duygularını, yaşantılarını, beklentilerini vb. öğrenebilmemizi ve anlayabilmemizi sağlar. Stewart ve Cash (1985: 7) görüşmeyi şu şekilde tanımlamışlardır; "önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci."

Nitel görüşmelerde araştırmacı katılımcılarla yüz yüze görüşmeler, telefon görüşmeleri veya her grupta 6-8 kişinin bulunduğu odak grup görüşmeleri gerçekleştirir. Bu görüşmeler, yapılandırılmamış ve katılımcıların fikirlerini ve bakış açılarını öğrenmeyi amaçlayan açık uçlu sorulardan oluşur (Creswell &Creswell; Edt: Karadağ, 2021: 187). Araştırmacı, görüşme yöntemi kullanarak görüşme yapılan kişinin içsel dünyasına girmeye ve olayları onun perspektifinden anlamaya ve kavramaya çalışır (Patton, 1987: 109).

Araştırma kapsamında sekiz (8) hükümlü kadın ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadınların yaşamsal süreçleri ve yaşam alanları ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Kadınların suça yönelmelerinde toplumsal cinsiyetin izlerinin incelenmesinde tüm yaşam deneyimlerinin ve rollerinin detaylı dinlenmesinin faydalı olacağı düşünülerek yola çıkılmıştır. Dolayısı ile kadınların yaşam öykülerinin dinlenmesi, yaşamlarında

yer edinmiş toplumsal cinsiyet kalıplarının ve kadın suçluluğuna etkisinin incelenmesi açısından önemli görülmektedir.

Kadınlar ile görüşmeler araştırmacıya ve kadınlara uygun gün ve saat belirlenerek planlanmıştır. Görüşmeler 02.09.2020 tarihi ile 24.10.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kadınlardan 4'ü görüşmeyi kendi evinde yapmayı kabul etmiştir. 4 kadın ile belirlenen gün ve saatlerde kadınların evinde geörüşülmüştür. Kadınlardan 2'si görüşmeyi evinde yapmamayı tercih etmiş, ev dışı bir ortamda kendini daha rahat ifade edeceğini belirtmiş ve buna yönelik olarak uygun bir ortam belirlenmiştir. 2 kadın ise mevcut pandemi nedeni ile yüz yüze görüşmelere sıcak bakmadığını, online olarak gerçekleştirmek istediklerini ifade etmişlerdir. 2 kadın ile belirlenen gün ve saatlerde online görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle kadınlara araştırmanın genel amaçları ve araştırma süreci hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelere başlanmadan önce tanışma ve rahat iletişim kurma ortamı sağlanarak kadınların verecekleri yanıtlarda mahremiyetin korunacağına dair bilgilendirmeler aktarılmıştır. Gerekli görülen yerlerde kadınların soruları doğru anlamaları ve yanıtlandırmaları açısından gerekli bilgilendirmeler görüşmeler boyunca gerçekleştirilmiştir.

Görüşme sorularına cevap vermeyi, araştırmaya katılmayı kendi rızası ile kabul eden ve araştırmanın amacına yönelik belirlenen kriterlere sahip olan 8 kadın hükümlüye ulaşılmış, kadınların yaşam deneyimleri belirli temalar altında dinlenmiştir. Araştırma kapsamında kadınların; toplumsal cinsiyet kavramına, rollerine, cinsiyet eşitsizliklerine vakıf olması açısından 25-65 yaş sınırlamasına göre seçilmesi uygun görülmüştür. Aynı zamanda suç geçmişinin ve cezaevi yaşantısının üzerinden çok zaman geçmiş olmaması önemli bir faktör olarak görülmekte, kadınların hükümlülük durumlarını, suç davranışını, suçluluğa ilişkin görüşlerini, duygularını ve hislerini daha iyi tanımlayabileceği ve bu hisleri vakitlice yansıtacağı görüşünden yola çıkılarak tahliye sürecinin üzerinden en fazla üç (3) yıl geçmiş olan kadınlar ile sınırlandırılması planlanmış ve bu kriterler korunarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kriterler çerçevesinde öncelikle 1 katılımcıya ulaşılmıştır. İlk katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme sonrasında katılımcının iletişimde olduğu başka katılımcıya ulaşılmıştır. Dolayısı ile katılımcılar diğer katılımcılara ulaşma konusunda etkili olmuşlardır. Bu yöntem kartopu örneklemedir. Kartopu örnekleme araştırma

kriterlerine uyan zengin verilere ulaşabilmemizi sağlar. Süreç çok basit bir soru ile başlar: "Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir? Bu konuyla ilgili kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz?" (Patton, 1987: 56). Burada önemli olan nokta araştırmacının, görüştüğü kişilerin güvenini kazanmasıdır (Grix, 2010).Bu şekilde ilk katılımcının önerdiği ikinci katılımcı ile iletişime geçilmiş ve bu şekilde örneklem tamamlanmış, kartopu yöntemi ile kadınlara ulaşılmış, görüşmeler planlanmıştır. Katılımcıların önerileri ile kartopu örnekleme yapılmış ve araştırmaya katılan kadınlara ulaşılmıştır.

Görüşmeler araştırmacı tarafından her kadın ile bir kez üç oturum şeklinde gerçekleştirilmiş ve 150-210 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmeye başlamadan önce kadınlara sorulmuş, kadınların rızaları alınarak ses kaydı yapılmıştır. Kadınlar ile gerçekleştirilen görüşmelerin ilk dakikalarında oldukça çekingen davranan ve güvenmekte zorlanan bir tutum ile karşılaşılmış, ilerleyen süreçlerde kadınların yaşantılarına dair pek çok durumu anlatmak istedikleri, paylaşıma açık oldukları ve detaylı anlatmaya gönüllü oldukları görülmüştür. Görüşme sırasında görüşmenin ilerleyişine göre esnek davranılmıştır. Kadınların kendilerini ifade edebilmelerinde ve güven ortamının oluşmasında teşvik edici davranılmıştır. Görüşme esnasında kadınların yanıtları not alınmıştır ve ufak notlar ile belirli noktalar vurgulanmıştır. Kadınlar görüşme esnasında gözlemlenmiş ve duygu yoğunluğunun yaşandığı süreçler saha notlarına eklenmiştir.

3.6. Nitel Araştırma Süreci: Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analiz edilmesi amacı ile görüşmeler en ince ayrıntısına kadar yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen yaşam öyküleri analize başlanmadan önce tekrar tekrar okunmuştur. Kardam (2004) bunu "döne döne okuma" olarak tanımlamaktadır(Akt: Baykara Acar, Y. 2004: 66). Araştırmacı veri analizine başlamadan önce Nitel Araştırma Yöntemleri ve Maxqda ile Nitel Veri Analizi isimli 3'er gün süren eğitimleri almıştır.

Creswell (2016: 180), nitel araştırmaların analiz süreçlerinde kullanılan yöntemler ile ilgili bazı maddelere değinmiştir. Bu maddeler; verilerin analiz edilmesi için hazırlanması ve organize edilmesi, verilerin kodlanması ve kodların oluşturduğu temaların belirlenmesi, elde edilen verileri şekiller, tablolar ile sunmak veya tartışma

kısmında sunmak olarak ifade edilmiştir. Creswell (2016: 207) yaşam öyküsü çalışmalarında kullanılabilecek veri analizi yaklaşımları ile ilgili bir taslak sunmuştur. Bu yaklaşımlar aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

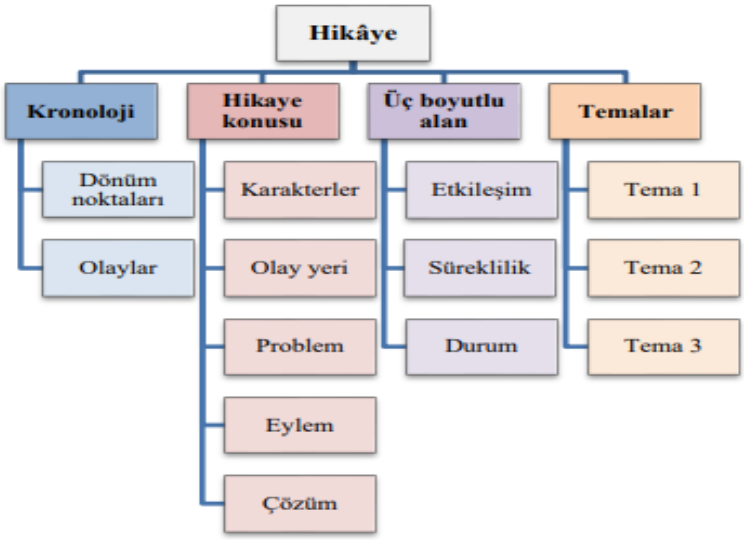

Şekil 3..1: Veri Analizinde Kullanılabilecek Yöntemler
Kaynak: Aktaran: Mücevher, 2020: 287

Yazıya geçirilen veriler Maxqda 2020 ile analiz edilmiştir. Araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve elde edilen tüm içerikler teker teker kodlanmıştır. Kadınların yaşam öykülerine yönelik oluşturulan temalar ve alt temalar belirlenmiş, temalar içerisinde ilgili dönemlere yönelik verilen yanıtlar kodlanmıştır.

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir (Stone ve ark. 1966: 213). İçerik analizi kişilerin kelimelerinin ve cümlelerinin anlamlarını yorumlayabilmemizi, bireylerin duygu ve düşüncelerini anlamayı, sosyal gelişimsel özelliklerini ve sosyal yaşamında karşılaştığı olayları kendi cümleleri ile anlatmasını sağlayan ve birinci ağızdan verileri elde ederek tarafsız bir şekilde yorumlanabilir içeriklere ulaşmamızı sağlayan bir yöntemdir. İçerik analizi; işaretlerin sınıflanması, sınıflandırılan işaretlerin hangi yargıları içerdiğini ortaya koymak amacı ile açıkça formüle edilmiş kurallar ile birlikte araştırmacının ortaya koyduğu yargılar ile birleşerek bilimsel rapor olarak değerlendirilmesini sağlar (Janis 1949: 425). İçerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir. Bu

yorumlar, mesajın göndereni, mesajın kendisi ve mesajın alıcısı hakkındadır (Weber: 1989: 5).

İçerik analizi yöntemi ile yola çıkılarak, kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler yazıya geçirilmiş, analiz edilmiş ve kodlama yapılmıştır. İçerik analizinde görüşme, gözlem veya dokümanlar yoluyla elde edilen veriler, dört aşamada analiz edilir: verilerin kodlanması, kod, kategori ve temaların bulunması, kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ile bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Eysenbach ve Köhler, 2002; Miles ve Huberman, 1994). Kodlar ve temalar bizlere dönüm noktalarını, kırılgan süreçleri, travmatik durumları, yoğun duygu ve hisler ifade edebilmektedir. Kodlanan veriler ışığında kodların oluşturduğu temalar ve kategoriler ortaya çıkmaktadır. Nitel araştırmacılar kodların geçme sıklığıyla ilgilenmek yerine, kodların birbirleriyle nasıl ilişkide olduğuyla ilgilenir (Creswell, 2013).

3.7. Nitel Araştırma Süreci: Araştırmacının Rolü

Nitel bir araştırma olan ve yaşam öyküsü çalışması yapılan bu araştırmada, araştırmacı olarak bizzat görüşmeler ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. Dolayısı ile veri toplama aracının hazırlanması, katılımcılara ulaşılması, katılımcılar ile bire bir görüşülmesi, uzun süreli etkileşimde bulunulması vb. nedenlerden dolayı katılımcı araştırmacı rolü üstlenilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların evlerinde ziyaret edilmeleri, alan çalışmalarının geniş bir zamana yayılması gibi nedenlerden dolayı uzun süreli etkileşim mevcuttur. Nitel araştırmada ise araştırmacı olay ya da olguları katılımcı bir tavırla yakından izleyen kişi olmaktadır (Hoepfl, 1997).

Nitel araştırmalarda yorumlayıcı ve betimleyici yaklaşım olduğundan araştırmacının buradaki rolü önemli görülmektedir. Toplanılan veriler ve yapılan gözlemler sonucunda araştırmacı kişi bulguları analiz ederken ve yorumlarken kendi görüş ve fikirlerinin farkında olmalıdır. Ayrıca araştırmacının elde ettiği bilgileri nitel desene uygun yorumlaması, olduğu gibi ifade etmesi, gerçekçi bulguları ve ifadeleri belirtmesi ve anlaşılır bir şekilde sergilemesi gerekmektedir.

3.8. Nitel Araştırma Süreci: Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın nitel yapıya sahip olması nedeni ile geçerlik ve güvenirlik nicel araştırmalardaki anlamını taşımamaktadır. Geçerlik nitel araştırmalarda nicel anlamını taşımaz ve güvenirliğin (istikrarın sorgulanması) veya genellenebilirliğin (sonuçların yeni ortamlar, kişiler veya örneklemler gibi değişkenler üzerinde uygulanabilmesidir) bir eşi olarak kabul edilmez (Creswell &Creswell; Edt: Karadağ, 2021:199). Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmalarda inandırıcılığın sağlanabilmesi için bazı stratejiler belirtmiştir; uzun süre etkileşimde bulunma, derinlik odaklı veri elde etme, çeşitleme, uzman incelemeleri ve araştırmaya katılan katılımcıların teyidini almak.

Araştırmanın geçerliğinin sağlanması amacı ile bazı noktalara dikkat edilmiştir. Çalışma daha önce yapılan çalışmalar ve kuramsal çerçeve incelenerek geliştirilmiştir. Katılımcılara ulaşma, ev görüşmeleri, telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiş ve katılımcılar ile uzun süreli etkileşim sağlanmıştır. Katılımcılar ile görüşmelerde sosyal ve kültürel yapı dikkate alınmış, aynı hassasiyet bulguların yorumlanması kısmında da gösterilmiştir. Bulgular kategorilere ayrılarak, kendi içlerinde anlamlandırılmıştır. Bulguların sunumunda katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılanarak okuyucuya verilmiştir. Araştırmanın dış geçerliği sağlayabilmesi genellenebilirlik olarak ifade edilmektedir. Nicel araştırmada bu genelleme doğrudan olabilirken, nitel araştırmada genelleme dolaylı yoldan yapılabilir. Yani genellemeler; ilkeler, kurallar biçiminde değil, deneyimler ve örnekler biçimindedir(Yıldırım&Şimşek, 2008: 258). Araştırmada katılımcı profili, görüşmeler ve bulgular ile ilgili gerekli açıklamalar ayrıntılı şekilde yapılmıştır. Bu şekilde araştırmada ele alınan konu içeriğine ve araştırma sürecine ilişkin deneyimler, örnekler, tutumlar sergilenmiştir. Derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen derinlik içeren veriler, zengin betimleme ve alıntılar ile sunulmuştur.

Nitel araştırmalarda güvenirlik olarak tutarlılık ve teyit edilebilirlik önem kazanmaktadır. Araştırma sürecinde amaca uygun görüşme formları hazırlanmıştır. Katılımcılar ile iletişimde tutarlı davranılmıştır. Görüşmeler gerçekleştirilirken alınan saha notları önemli noktaları yakalamamızı sağlamaktadır. Görüşme sürecinde araştırmacı kişi gözlem fırsatına da sahip olduğundan anlık notlar önemli görülmektedir. Görüşmelerde kayıt alma ve kayıtların yazıya geçirilmesi süreçlerinde dikkatli ve özenli davranılmıştır. Verilerin kodlanması aşamasında kodların

kategorileştirilmesi ve tanımlanmasında amaca uygun hareket edilmiştir. Kodlama ve analiz aşamalarında uzman görüşü alınmış ve ayrıca danışman kontrolünde ilerlenmiştir. Vaka çalışmalarının ve dolayısı ile yaşam öyküsü çalışmalarının tekrar edilebilirliği oldukça zordur. Nitel çalışmalarda tekrar edilebilirlikte ziyade çalışmanın özgün ve tutarlı olması önemli görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR

4.1. Kadınların Kısa Yaşam Öyküleri

Araştırma kapsamında suç davranışı ve cezaevi yaşantısı bulunan 8 kadın ile rızaları neticesinde derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadınları tanımak ve elde edilen verileri bu yaşam öyküleri ışığında değerlendirmek gerektiği düşünülmekte dolayısı ile kadınların kısa yaşam hikâyelerine yer verilmektedir.

Kadınların yaşantıları; yarı yapılandırılmış soru formu eşliğinde kadınların çocukluklarından bugüne kadar olan rolleri, karakteristik özellikleri, çocuklukları, aile ilişkileri, çalışma yaşantıları, eğitim hayatları, evlilik yaşantıları gibi bölümlere ayrılarak detaylıca dinlenmiştir. Yaşam öyküsü dinlenilen kadınların yaşantıları kısaca hikâyeleştirilerek sunulmuştur. Hikâyelerde kadınların gizliliğinin korunması amacı ile kadınların isimleri değiştirilmiştir. Hikâyelerdeki isimler doğadaki değerli varlıklardan esinlenerek seçilmiştir.

Deniz

Kendi kendimi iyileştirdim..

Deniz 35 yaşında, evli, lise mezunu, kendi mesleğini yapan bir kadın. Kendini anlatırken çok sosyal bir insan olduğunu, insanlarla iletişim konusunda çok girişken olduğunu belirten Deniz bu özelliğine karşı toplumsal bir önyargı olduğunu şu cümleler ile ifade etmiştir;

> "*Buraya gelip bir işyeri kurduğumda bu civarda tanıdığım tek bir kişi vardı, gidip mekânına oturduğum. Ama onun dışında yüzlerce arkadaşım yüzlerce tanıdığım insan oldu... (..) Dikkat çektiğimi düşünüyorum, Türkiye toplumunda bu nasıl değerlendiriliyor? Bir kadın oturduğu yerde neden arkadaş edinir? Neden dikkat çeker? Bu tür sorular da olabiliyor, böyle eleştiriler de alıyorum hemcinslerim tarafından da 'Çok dikkat çekiyorsun,*

konuşurken de çok dikkat çekiyorsun, herkesle diyalog kuruyorsun.' gibi eleştiriler. Ama ben mutluyum."

Kişiliğini ve psikolojik durumunu anlatırken ise Deniz yaşadığı olaylardan sonra bir psikiyatristten yardım alması gerektiğini ancak kendini iyileştirmenin kendisi için daha güçlendirici olduğuna inandığını söylemiştir ve şu cümleleri eklemiştir;

"*Psikolojik olarak şunu söyleyebilirim yaşadığım bütün olaylardan sonra normalde bir psikiyatriste gitmem gerektiği kanaatindeydim. Ama her zaman şunu söyledim; 'Kendim bunu aşacağım, kendim bunu yapacağım hiçbir destek almadan, hiçbir doktora ihtiyaç duymadan.', ki öyle de oldu. Psikolojik olarak çok çok yıprandım ama yine de iyi hissediyorum kendimi. Kendi kendimi iyileştirdim."*

Çocukluk yaşantısında bir çocuk gibi büyüyemediğini ifade eden Deniz; "*Ama çocukluğuma dair çok bir şey yaşadığımı söyleyemem, ergenlik döneminde de çok bir şey yaşadığımı söyleyemem çünkü sürekli bir karmaşa içerisindeydim. Çocukluğuma dair 'çocuk ruhu' olarak tanımlayabileceğim neredeyse hiçbir şey yaşamadım."* diye eklemiştir. Çocukluk döneminde, okula giderken aynı zamanda çalışmak zorunda olduğu bir köyde dünyaya geldiğini ve çocukluğunda çobanlık yaptığını belirten Deniz, köy yerinde kızların okula gönderilmediğini, öğretmeni sayesinde okula yazdırıldığını, yarım gün okula gidip yarım gün çalışmak durumunda kaldığını ve bu nedenle ortaokulu yarım bıraktığını, ancak sonradan tamamladığını belirtmiştir.

Çocukluk dönemlerinde klasik toplumsal rollerin sürdürüldüğünü belirten Deniz babasının daha otoriter bir karakteri olduğunu ama yine de naif bir tarafının bulunduğunu, annesinin ise daha sessiz bir karakter olduğunu belirtmiştir. Ailesi ile uzun süre görüşmeyen Deniz, babasının 7 yıl sonra gelip kendisinden özür dilediğini, pişman olduğunu görünce çok güzel bir baba kız ilişkisi kurduklarını ve çok şaşırdığını şu cümleler ile ifade etmiştir; "*Hayatta beni şaşırttı yani.. 'Bu benim eski babam mı oturup benimle sohbet eden?' diye şaşırdım çünkü beklemediğim bir şeydi. Ama onu da suçlayamıyorum çünkü babasından, atasından, ailesinden böyle görmüş böyle büyümüş."*

Deniz 12 yaşında iken ablasının düğününe hazırlık yaptığını düşünürken kendi kınası olduğunu öğrendiğini, inanamadığını belirtmiştir ve şu şekilde eklemiştir;

> "*Yani çocuk yaşta bir evliliğe karşı nasıl bir hissiyat olur ki? O dönemde ben ablamın düğünü diye eğleniyordum, öyle biliyordum. Ablamın direkt kafama eliyle tokat vurmasını hatırlıyorum şok halinde 'Senin düğünün senin kına gecen!' demesi beni şok etmişti. Hala bu hissettiğimi düşünüyorum.. O günkü halimi... Nasıl ya? Ben çocuk yaştayım. Nasıl evleneceğim? Hem de bu adam bizim tanıdığımız, yaşça benden çok çok büyük, çocukları benimle yaşıt. Ben nasıl evleneceğim ki? ...*"

Kendi düğünü olduğunu öğrenen Deniz aynı gün düğünden ve evden kaçtığını, 7 gün boyunca bir ahırda saklandığını, daha sonra ayrı yaşayan halasının ve amcasının yanına gittiğini ve ailesi ile 7 yıl boyunca hiç görüşmediğini ifade etmiştir.

Ailesi ile görüşmediği süreçte hem çalışıp hem de liseye gittiğini belirten Deniz tek başına bunu gerçekleştirmenin zor olduğunu ifade etmiştir. Kendi ekonomisini sağlayabilmek amacı ile liseden sonra meslek edinmek amacı ile özel eğitimler almış ve estetisyen olmuş, kliniklerde çalışmış ve daha sonra kendi işyerini açmıştır. Şu an kendi işini yapmaktadır ve çalışmak ile ilgili düşüncelerini şu şekilde eklemiştir; *"Bence çok güzel bir duygu, bir kadının çalışması ve kendi parasını harcaması kadar güzel bir şey olamaz. En özgür hissettiğim duygu budur, kendi param ile ne ailemden ne de bir erkekten hiçbir şey almadan, ihtiyaç duymadan küçük yaştan beri kendi paramı kazanmamın mutluluğunu yaşıyorum. Ekonomik özgürlük başka bir şey."*

Eşi ile tanıştıktan çok kısa bir süre sonra evlendiklerini anlatan Deniz, eşinin karakterini çok beğendiğini ve mutlu olduğunu, yalnızca eşinin ailesinden dolayı sorun yaşadıklarını belirtmiştir. 7 yıldır evli olan Deniz aile baskısının bulunduğunu, bunun dışında eşi ile ilişkisinin ve iletişiminin çok iyi olduğunu ifade etmiştir.

Deniz, siyasi suçtan dolayı yargılanmış ve 32 yaşında cezaevine girmiştir. Polisin eve baskın yapması ile başlayan o süreçte büyük bir şaşkınlık yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir;

> "*Direkt baskın yapıldı eve sabah saat 04.00 gibi, şafak operasyonu gibi bir şey. Yüzlerce polis, onlarca panzer. 18 kişi alındı o gece, herkesi bir yerden*

aldılar. Daha sonra 13 gün boyunca gözaltında kaldık ve sonra da ilk mahkemede tutuklandık. Şaşkınlık.."

Kadın olmanın zorluklarından bahseden Deniz, kadınların yaşadığı sorunları değerlendirirken şu ifadeleri kullanmıştır; "*Ekonomik sıkıntılar ve bunun yanında şiddet, aile içinde şiddet.. Ekonomik özgürlüğü olmadığı için bütün bunlara göz yummak ve bunlara razı olmak.."*

Toplumsal baskıya genellikle iş yaşantısında maruz kaldığını belirten Deniz, duygusal -psikolojik şiddeti hem çocuk yaşta yaşadıklarında hem de evliliğinde eşinin aile baskısından dolayı yaşadıklarında maruz kaldığını belirtmiştir. Cezaevinde yaşadıklarını da yine psikolojik şiddet olarak değerlendirmiştir. Ayrıca tanıdığı ve akrabası olan birisi tarafından 16-17 yaşlarında cinsel şiddete maruz kaldığını ve bunu hatırlamak istemediğini, saldırıyı gerçekleştiren kişinin kafasını kırdığını ve bir daha hiç görüşmediğini ifade etmiştir.

Toplumsal baskıyı yaşadığını belirten Deniz, bu durumu daha çok flört esnasında yaşadığını belirtmiştir. Ayrımcılığı ise aile ortamında, kız-erkek kardeşler arasında yaşadığını belirtmiştir ve buna yönelik olarak çocuk yaşta evlendirilmesi ile ilgili bir karşılaştırma yapılmıştır;

> *"Mesela benim küçük yaşta evlendiriliyor olmam aslında çok büyük bir sıkıntıdır. Ama erken yaşta abimin evlendirilmesi gibi bir durum söz konusu bile olmadı, bu da bir ayrımcılıktır. Bu psikolojik problemi ben yaşıyor isem eşit bir şekilde karşı tarafta yaşamalıdır ama tabii eşitlikten bahsediyor isek.."*

Deniz şu an tahliye olmuştur fakat davası henüz sonuçlanmamıştır ve devam etmektedir.

Elmas

İnsanız hepimiz değil mi? Toplumda yer edinmek mecburiyetindeyiz...

Elmas 27 yaşında, üniversite mezunu, bekâr bir kadındır. Kendini tanımlarken uyumlu ve sakin bir insan olduğunu, ailesi ile vakit geçirmeyi sevdiğini, çocukluğundan bu yana içine kapanık bir yapısının olduğunu ifade etmiştir. Elmas çocukluğundan

bahsederken; babasının dışarıya karşı çok ilgisinin olduğunu ve dışarıya yardım eden biri olduğunu, bu nedenle de evde hep yoksulluğu yaşadıklarını belirtmiştir. Babasının eve çok destek olmadığını belirten Elmas annesinin çalışmak zorunda olduğunu, temizlik işi ile evi geçindirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Annesinin merdiven sildiğini, evlerde temizlik işi yaptığını söyleyen Elmas şu ifadeleri kullanmıştır;

> "*Biz de merdiven siliyorduk ya da temizlik işlerine annemle beraber gidiyorduk. Ablamla aramızda 11 ay olduğu için abla-kardeş değil de anne çocuk gibi büyümüş olduk. Komşularımız aile ortamımız gibiydi, komşularımız bize hep yardımcı oldu, yemeğimizi içeceğimizi gelip camdan verirlerdi çünkü biz küçük olduğumuz için annem kapıyı üzerimize kilitleyip işe gidip çalışmak mecburiyetindeydi. Çocukluğumuzu çok yaşamadık o yüzden de ailecek içimize kapanık olduk aslında.*"

Anne ve babası hayatta olan Elmas şu anda ailesi ile yaşamaya devam etmektedir. Annesinin daha neşeli bir karaktere sahip olduğunu, babasının ise daha sessiz bir karakter olduğunu belirten Elmas, anne babasının çok zıt karakterler olmasını şu şekilde açıklamaktadır;

> "*Babamla annem çok zıt karakterler, babamın hala bile dışarıya yönelik bir tavrı var. Mesela eve en ufacık bir şeyi yapmaya bile 'Oof çok zor!' der yani gözüne bir priz değiştirmek örneğin çok zor gelir ama annem de çok evcildir hep evi toplar. Yani evi toplar derken maddi imkân anlamında biraz kalkınmaya çalışıyor."*

Elmas ilkokulda ve ortaokulda iyi bir öğrenci olduğunu, okumaya istekli olduğunu ancak ekonomik nedenlerden dolayı bazen hevesinin kırıldığını belirtmiştir. Lise döneminde ise devamsızlık durumunun başladığını belirten Elmas ekonomik nedenlerden ve annesine yardım etmeye çalışmasından dolayı lisede eğitimden uzaklaştığını ifade etmiştir. Lise dönemi ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır;

> "*İşte artık yaş biraz ilerledikçe, annem çalışıyordu mahallede gecekonduda oturuyorduk o zaman, annem ip kesmeye başladı pantolon ucu kesmeye başladı dediğim gibi merdiven silmeye başladı beni de o şekilde yetiştirdi. 'Ben yetişemiyorum sen yetiş' derdi. Ben mesela liseden çıkardım hemen giderdim, diğer merdivenleri ben silerdim, birini annem silerdi, birini ablam. Zaten ablam okumadı o yüzden ben çalışacağım dedi para kazanmak*

zorundayım. (..) Lisede dediğim gibi okuldan kaçmasam bile temizliğe gidiyordum, yetişemiyordum, kendi imkânların ile koşarak gidiyor koşarak geliyorsun. Bir otobüse verecek para bile o gün sana çok büyük geliyor, halk ekmek kuyruğuna giriyorsun yetişemiyorsun. Yine hep bir ekonomik sıkıntılardan dolayı aslında."

Üniversiteyi ise cezaevinde kazandığını, zorlu şartlarda tamamladığını bildiren Elmas onur belgesi ile mezun olduğunu ve bu başarısı ile gurur duyduğunu ifade etmiştir.

Elmas eskiden bir erkek arkadaşının olduğunu, ilişkilerinin iki sene sürdüğünü fakat cezaevine girince ilişkilerinin sonlandığını ifade etmiştir. İlişkisinde kendini çok iyi ifade edemediğini fakat güzel anlaştıklarını belirtmiştir.

Şu anda bir erkek arkadaşının olduğunu ve beraberliklerinin dördüncü yılında olduklarını belirten Elmas, ilk tanıştıklarında suç türü ile ilgili erkek arkadaşına yalan söylediğini, çünkü suç türünü öğrendiğinde bakış açısının değişmesinden korktuğunu, fakat sonrasında gerçeği açıkladığını ifade etmiştir. Erkek arkadaşının kendisinden yaşça büyük olduğunu belirten Elmas ilişkilerini şu cümleler ile açıklamıştır;

"*İletişimimizde o benden biraz büyük olduğu için (38 yaşında) beni yönetiyor, kuvvetli, ağırbaşlı. Beni yönetiyor, aklı başında, okumuş, kendini biliyor, ailesi düzgün, argo konuşması yok."*

Elmas şu anda izinli olduğu için çalışmaya başlayamadığını belirtmiştir. Mankenlik, plastik cerrah asistanlığı, çocuk doktoru asistanlığı, mümessillik gibi işlerde çalıştığını belirten Elmas, işyerindeki insanlar ile güzel ilişkilerinin olduğunu fakat zorluklarının da bulunduğunu şu şekilde anlatmıştır;

"*Ücret konusunda bir zorluk olmadı ama patronların arkadaşları falan geldiğinde sekretersin orada, bir çay götürürken insanların yanlış bakmaları bile insanın modunu düşürüyor, sonuçta sen orada bir çalışansın. Evine ve ya kendine para kazanmak için çalışıyorsun, başka bir şey olsa zaten başka yerlerde olursun o an. Bu tür şeyler bir kadın olarak insanın hevesini kırıyor, zorunda gidiyor."*

Annesi ile daire bakmaya giden Elmas, bir müteahhit ile tanıştıklarını ve diğer evlere bakmak için birbirlerinin telefon numaralarını aldıklarını fakat daha sonra müteahhitin kendisini rahatsız etmeye başladığını, sürekli mesaj gönderdiğini ve içlerinde taciz

içerikli mesajlar bulunduğunu ifade etmiştir. Eski erkek arkadaşı ile birlikte olduğu dönemlerde gönderilen bu mesajları gören erkek arkadaşının "*Müteahhiti bir yere çağır!"* dediğini belirten Elmas adamı bir yere çağırdığını belirtmiştir. Daha sonra eski erkek arkadaşı ile müteahhitin kavga etmeye başladıklarını belirten Elmas cezaevine girdiği olayın o gün gerçekleştiğini ifade etmiştir. Kavga sonrasında müteahhitin başka bir yere götürülmesi, darp edilmesi ve senet imzalatılması, çıplak fotoğraflarının çekilmesi beyanları ile müteahhitin şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Gasp ve hürriyetinden alıkoyma nedeni ile Elmas 19 yaşında cezaevine girdiğini, 7 ay 24 gün cezaevinde kaldığını, bir buçuk yıl tahliye olduğunu ve sonra tekrar 6 yıl cezaevinde kaldığını ifade etmiştir. Pandemi nedeni ile izinli olan Elmas'ın 5 ay cezası kaldığı öğrenilmiştir.

Elmas; yaşantısı içerisinde toplumsal baskıya ailesi ve erkek arkadaşı tarafından maruz kaldığını, ekonomik şiddete çocukluktan bu yana ihtiyaçlarına ulaşamama konularında maruz kaldığını, duygusal ve psikolojik şiddete ikili ilişkilerde genelde erkek arkadaşı tarafından maruz kaldığını, fiziksel ve cinsel şiddete hiç maruz kalmadığını ifade etmiştir.

Elmas araştırma kapsamı için birkaç ekleme yapmak istediğini belirtmiştir ve şu cümleler ile duygu- düşüncelerini ifade etmiştir;

> "*Orada olan herkes suçlu diye bir kaide yok, evet cezaevi diye herkes kötü görünüyor olabilir. Adı kötü diye orada herkes suçlu, kötü diye bir şey yok. İnsanız hepimiz değil mi? Toplumda yer edinmek mecburiyetindeyiz. Duyurabiliyorsanız oradaki kadınların sessiz çığlığını duyurun, kötü diye bir kavram yok topluma kazandırmak zorundayız. Haklı olupta, konuşacak o kadar çok şeyi olan, her şeyi kabullenen, mecbur bırakılmış kadınların çığlığı.. Yaprağa hasret kalmış insanların yeri.."*

Güneş

Dünyam başıma yıkıldı, iki çocuk annesiydim. Bugüne kadar hiç böyle hata yapıp çocuklarıma mal olmasını istemedim…

Güneş 34 yaşında, çocukları ile yaşayan bir kadın. Kendini tanımlarken haksızlığa karşı tepkisiz kalamadığını, yalandan hiç hoşlanmadığını belirtmiştir. Evliliği

sonlanana kadar yaşantısında hiç sosyalleşemediğini belirten Güneş şu cümleleri eklemiştir;

> *"Hayata bakış açısının ne olduğunu bilmezdim, insanlar nasıl eğleniyor diye hep bir merak içerisindeydim. Kendi ayaklarım üzerinde durduktan sonra kız kardeşimle 7 yıl aynı evde yaşadım. Onunla beraber yedim, içtim, gördüm ve her şeyi yaşadım yani... (..) Eşimden boşandıktan sonra daha aktif daha sosyal oldum, daha çok kendime bakmaya başladım. Boşandıktan sonra daha çok kendime bakmayı, giyinmeyi, gezmeyi tozmayı, misafirperverliği, arkadaş ortamında nasıl oturup kalkılacağını öğrendim."*

4 kız 4 erkek kardeş olan ve kalabalık bir ailede büyüyen Güneş, babasının kendisi 2 yaşında iken öldüğünü, bu nedenle babasını hatırlayamadığını belirtmiştir. Babasızlıktan dolayı buruk bir çocukluk yaşadığını ancak annesinin kendilerini kimseye muhtaç etmeden büyütmeye çalıştığını belirtmiştir. Güneş annesinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır;

> "*Annem çok anlayışlı bir kadın, çok hoşgörülü, misafirperver. İnsanları kırmayı hiç sevmez, yufka yürekli. Sekiz çocukla mücadele etti, kimseye ezdirmedi bizi, duygu bağımız çok kuvvetli asla kopuk değiliz."*

Evde rollerin belli olduğunu belirten Güneş ev içerisindeki rolleri tanımlarken şu cümleleri eklemiştir;

> "*Üç abim çalışırlardı anneme verirlerdi. Okula gidiyor geliyorduk. Yemek gibi işler annemdeydi ama yaşımız gelince, aklımız erdikçe iş bölümü yapıyorduk. Bir gün iş temizlik bende ise yemek ve mutfak ablamda oluyordu."*

İlkokul dördüncü sınıfta iken eski eşi ile tanıştığını, görüşmek için okuldan kaçmaya başladığını ve bunu öğrenen ailesinin duruma çok karşı olduklarını ifade eden Güneş şu şekilde eklemiştir*;*

> *"Daha sonra okuldan kaçmamın dışında hayatımda birinin olduğunu öğrenince bırakın okula göndermeyi kapıdan çıkarmamaya başladılar. Daha çocuksun yapma, etme dediler. İlerleyen zamanlarda zaten kaçtık gittik bir hata yaptık, aramızdaki tek güzel bağ çocuklarımız oldu."*

17 yaşında kaçarak evlenen Güneş, evlilik sürecinde çok zorlu olaylar yaşadığını, aldatıldığını ve şiddet gördüğünü belirtmiştir ve eklemiştir;

> "*Aldatıyordu. Her seferinde de yakalıyordum. Ailemi kırıp gittiğim için başıma gelenlere rağmen ailemin yanına dönemiyordum.*"

Çocuklarının dünyaya gelmesi ile ilgili olarak; ilk çocuğunun kendiliğinden olduğunu ve karar vererek olmadığını dile getirirken, ikinci çocuğunun da karar vermeden olduğunu, kendisinin hiç istemediğini çünkü eşi ile sorunları olduğunu söylemiştir ve eklemiştir;

> "*Kıştı, soğuktu, suyum geliyordu ama yanımda olmayan bir eşim vardı. Yine beni ağlatan kadınla birlikte yaşıyordu. Tek başıma doğuma gittim, kayınvalidemler vardı, annem vardı ama eşim yoktu.*"

Eşi ile yaşadığı problemleri nedeni ile çocuk planlamadığını, plansız gebelik olduğunu ise şu şekilde ifade etmiştir;

> '*Sonra arada şiddet oluştu, aldatma, şiddet, alkol.. Daha çok alkol almaya başladı. Sonra kayınvalidemin yanında kalıyordum, kendimizi yine toparladık. Sonra kendimi düzelttim dedi, ben de düzelmiştir belki dedim. Ama sonra yine yakaladım ve o ara ikinci çocuğuma hamile olduğumu bilmiyordum.*'

Evliliğindeki en mutlu şeyi *anneliği tatmak* olarak tanımlayan Güneş, 7 yıl evli kaldığını ve 23 yaşında boşandığını, eşinden ayrıldıktan sonra kendi ayakları üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Boşandıktan sonra kendisinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek için günlük temizlik işlerine gitmeye başladığını, bulaşıkçılık ve çaycılık gibi işlerde çalıştığını belirtmiştir.

Babadan kalma mesleklerinin balıkçılık olduğunu söyleyen Güneş, abisinin de baba mesleğini sürdürdüğünü ve o aralar patronu ile bir tekne aldıklarını, borçları bulunduğu için Güneş'in adına kayıt edeceklerini, turizm işi yapacaklarını ve kendisinin de orada çalışmasını teklif ettiklerini belirtmiştir. Adına kayıt edilen teknede abisinin ve patronunun göçmen kaçakçılığı yaptığını sonradan öğrenen Güneş 5 yıl 10 ay ceza aldığını belirtmiştir. Bu cezanın 11 ayını cezaevinde kalarak geçiren Güneş, adli ceza ücretini ödeyemediği için 3 yıl adli para cezası aldığını belirtmiştir.

Daha önce bir suç davranışının bulunmadığını belirten Güneş o süreçte hissettikleri ile ilgili şu cümleleri eklemiştir;

> "*Dünyam başıma yıkıldı, iki çocuk annesiydim. Bugüne kadar hiç böyle hata yapıp çocuklarıma mal olmasını istemedim.(..) Keşkelerim çoktu. Keşke abim o an karşıma çıkmasaydı. Keşke o tekne benim üzerime olmasaydı."*

Güneş hayatında toplumsal baskıya, ekonomik şiddete, psikolojik şiddete ve fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir ve eklemiştir;

> *"Fiziksel şiddeti eşimden gördüm. Sebebi de genelde aldatıldığım içindi. Ben genelde 'Onda bulup bende bulamadığın neydi?' diyordum. O aldatmadığını söylüyordu, inkâr ediyordu ve alkol içtiğinde daha çok dövüyordu. İçme diyordum, sana ne diyordu. Sarhoşken kahve yapıyordum içmiyordu üstüme atıyordu. Zor zamanlardı."*

Ekonomik şiddete maruz kalma durumunu ise şu cümleler ile aktarmıştır; '

> "*Ekonomik şiddeti yaşadım, kendi ailemde bazen yaşadım, yaşamadım değil. En büyük destekçim erkek arkadaşım beni asla paraya muhtaç etmedi. Ama bir zamanlar ailemin yanında çok parasız kaldım, çok açıkta kaldım, çocuklarımla çok aç yattım. İlk dönemlerde yaşadım bunları çünkü annem hep 'Sen evlendin gittin, sözümüzü dinlemedin, böyle olacağını biliyorduk, şimdi çocuklarınla geldin.' diyordu. Kendi evliliğimde yaşadım.*"

Güneş şu an covid-19 nedeni ile cezaevinden izinli olarak ayrılmış ve evinde yaşamaktadır. Güneş cezaevine tekrar gireceğini, 2 sene daha cezaevinde kalacağını belirtmiştir.

İnci

"Sofradan bir tabak eksilsin diye annem benim kocaya verdi."

İnci 36 yaşında, ailesi ile birlikte yaşayan, lise mezunu ve kendi mesleğini icra eden bir kadın. Çocukluk dönemini değerlendirirken; kendi çocukluğunun şimdiki çocuklar ile alakası olmadığını belirtmiş ve çocukluğuna dönüp baktığında "*Hiç yaşamamış olmayı dilerdim."* ifadesini kullanmıştır. Babası, İnci beş yaşında iken beyin kanaması geçirmiştir ve İnci o saatten sonra tüm yaşantılarının değiştiğini belirtmiştir. Babasının

mal varlığı ile bir müddet geçinebildiklerini fakat mal varlıklarının satıldığını ve tükendiğini, kendilerinin geçimini o saatten sonra amcalarının karşıladığını ifade etmiştir.

Babasının aileye karşı iyi olduğunu fakat alkol ve kumar bağımlısı olduğunu belirten İnci annesinin onları hiç bırakmadığını söylemiştir ve böyle telaşlar içerisinde ortada büyüdüklerini eklemiştir. İnci çok küçük yaşta iken babasının bitkisel hayata girdiğini ve bu nedenle babasının nasıl biri olduğunu hatırlayamadığını ifade etmiştir. Annesinin çok zor bir yaşantısı olduğunu, hem kendi ailesi içerisinde hem de evliliğinde zorluklar yaşadığını, annesinin okutulmadığını belirten İnci annesinin bir sözünü unutamadığını belirtmiştir;

"Sofradan bir tabak eksilsin diye annem benim kocaya verdi."

İnci; babasının erkek çocuk isteği olduğunu, erkek çocuk olması için uğraşıldığını bildiğini ve böylesi bir düşünceyi hiç benimseyemediğini, ama onların da ailelerinden böyle gördüğünü, sonrasında ise bunu değiştirmek için kendilerini hiç geliştirmediklerini ifade etmiştir. Ailede suç davranışının çokça bulunduğunu, iki amcasının ve babasının uyuşturucu kullanmak ve temin etmekten dolayı cezaevine girdiklerini ve bunu neden yaptıklarını hala anlamaya çalıştığını anlatmıştır.

Babası bitkisel hayata girdikten sonra amcalarının kurallar koyduğunu ve ilk şiddet vakasını da amcasından eve geç gelmek ya da askılı giymek gibi nedenlerden dolayı görmeye başladığını ve bu şekilde devam ettiğini ifade etmiştir.

İlkokul zamanında babasının evde bitkisel hayatta olduğunu, evde sürekli kalabalığın içinde kaldığını, kendine ait hiçbir alanının olmadığını ve bu nedenle okul başarısı anlamında çok iyi olamadığını anlatmıştır. Lise sona geldiğinde ise okulu ve çalışma yaşantısını birlikte ilerletmekte çok zorlandığını ve liseden sonra çalışmaya karar verdiğini belirtmiştir. Bu kararı almasında ekonomik durumun etkili olduğunu, ailesinin üniversiteye gönderecek durumu olmadığını, olsa idi üniversiteye gitmeyi çok istediğini de eklemiştir.

21 yaşında iken, ailesinde ve çevresinde maruz kaldığı toplumsal baskıdan dolayı evlenmesi gerektiğini düşündüğünü ve bir evlilik yaptığını fakat 6 ay evli kaldıktan sonra gördüğü psikolojik ve fiziksel şiddetten dolayı boşanmaya karar verme sürecini detaylıca anlatmıştır. Başlarda güzel anlaştığı eşi ile evlendikten sonra anlaşamamaya

başladığını, ilk haftada bile gördüğü psikolojik şiddetten ve baskıdan dolayı ayrılmayı düşündüğünü fakat evliliklerine biraz zaman tanımak istediğini ifade etmiştir. Hem eşi hem de eşinin ailesi tarafından kısıtlanmaya başladığını ifade eden İnci şu şekilde eklemiştir;

> "*Annesi ile yaşamak istemiyordum. Annesi sinir hastasıydı, çok bağırıyordu her şeye. Benim annem de sinirlidir ama böyle değil, dışarı çıkarken 'Böyle mi çıkacaksın?' falan diyordu*."

Eşinin ailesi ile birlikte yaşadıklarını ifade eden İnci eşinden psikolojik, fiziksel ve ekonomik şiddet (İnci'nin daha fazla maaş almasından eşi rahatsız olmuş ve buna yönelik tartışmalar ortaya çıkmıştır.) gördüğünü ifade ederken, eşinin ailesi tarafından da psikolojik- duygusal şiddete ve baskıya maruz kaldığını ifade etmiştir. Ancak eşi ile barışmak için konuşmaya gittiğinde bile fiziksel şiddet gördüğünü belirten İnci şöyle eklemiştir;

> "*Annem de 'İlk defa bu evden çıktın, bak yapmayacağım diyor, bir şans ver.' dedi bana. Evden bir kere ayrıldığında ve geri geldiğinde aynı olmuyor yani farklı oluyor her şey."*

Daha sonra eşine bir şans daha vermeye karar veren İnci eşine döndükten sonra odaya kilitlenmeye başladığını, kısıtlandığını ve rahatsız olduğu durumların devam ettiğini belirtmiştir. İnci odasında kilitli kaldığı süreçte bu davranışların ve baskıların devam edeceğini anladığını ifade etmiş ve bitirmeye karar vermiştir. Bitirme kararını verdikten sonra evden kaçmak için çabalamış, kapısını kilitlemeyi unuttukları anda ve kilidin açık olduğunu gördüğü ilk anda sadece nüfus cüzdanını ve ayakkabılarını eline alarak evden kaçtığını ifade etmiştir. Kendisini o şekilde gören otobüs şoförünün İnci'nin bir yerden kaçtığını anladığını ve yardımcı olduğunu, kendisini merkezi bir yere kadar götürdüğünü ifade etmiştir. Daha sonra boşanma davası açan İnci, boşanma sürecinin ise eski eşinin boşanmak istememesinden dolayı 8 yıl sürdüğünü ve bu süreçte çok fazla yıprandığını anlatmıştır. Eşinin boşanmak istemediği süreci ise şu cümleler ile özetlemiştir;

"Mahkemeye her geldiğinde de 'Ben karımı seviyorum, boşanmak istemiyorum.' dediği için boşanma süreci çok uzadı. Biz ayrıyken, boşanma süreci devam ederken de gidip başkasından çocuk yaptı. Boşa beni neden boşamıyorsun?"

İnci kendisini tanımlarken insanlara çok çabuk güvendiğini, psikolojik açıdan karmaşık düşünceleri olduğunu ve çok iyi olmadığını belirtmiştir. Bunun yanında psikolojik açıdan insanı yine kendisinin iyileştirebileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Çalışma yaşantısına erken yaşta başlayan İnci her kadının çalışması gerektiğini, kendi parasını kazanması gerektiğini ve bu şekilde kendi kararlarını özgürce verebileceklerini eklemiştir.

İnci kendi mesleğinde çalışmaya 17 yaşında başlamıştır. Muhasebeci olan İnci şu ana kadar birçok işyerinde mesleğini yapmıştır ve çalışmaya devam etmektedir. İşyerinde olan kişiler ile hep *abi-kardeş* ilişkisi kurmaya çalıştığını anlatan İnci işyerindeki insanlarla ilişkilerini şu cümlelerle özetlemiştir;

"Dürüstlük ve ahlak çok önemli. Ben çalıştığım yerde kimsenin yüzüne bakmadım, bir yerde iş yapıyorsanız orada aşk olmaz. Hep abi kardeş şeklinde yaklaştım onlar da bana öyle yaklaştı."

İşyeri ilişkilerinde sorun yaşamayan İnci çalışma yaşantısında en zorlandığı şeyin ise evlilik süreci içerisinde eşinin ailesinin kendisinden beklentileri olduğunu ifade etmiştir. Çalışma gününün sonunda eve gittiğinde kendisini birçok sorumluluğun beklediğini, yapmadığında ise laf söz olacağını düşündüğünü için çok yıprandığını söyleyen İnci bir örnek vererek şu cümleleri eklemiştir;

"Evliyken çalışıp eve gittiğimde benden çok şey bekliyorlardı, onlar için önemli değildi hiç benim yorulmam, zorlanmam. Eşimle konuşuyordum, eve yorgun geliyorum, annesini de kırmak istemiyorum. Hafta sonu alsın misafir, ya da benim de bir günüm var. Annesi kıyameti kopardı, gelenime gidenime karışamazsınız diye. Eşim aslında yoruluyor dedi, bir çay koymasalar bir sürü laf ederler dedi. Zor yani gerçekten, çalışırken bin kat zor."

İnci'nin hüküm giymesine neden olan olay kardeşini korumaya çalıştığı gece gerçekleşmiştir. Kardeşinin bir kavgaya karıştığını ve öldürülmek üzere olduğunu gören İnci olay anında şok durumunda olduğunu ifade etmiştir. Kardeşi ve arkadaşının

bir grup kişi ile kavgaları esnasında çok yaralandıklarını ve acımasızca dayak yediklerini anlatan İnci kardeşinin eve girip bıçak aldığını görünce korktuğunu, kardeşine bir şey olacağını düşündüğünü ve kendisinin de bir bıçak alarak kardeşinin peşinden gittiğini şu cümleler ile anlatmıştır;

> "*Arkadan gelen araba beklerken ikide bir kornaya basmış, hadi hadi diye. Bizimkiler de bekle işte park ediyoruz diyor. Onlarda sinirlenip ne el kol yapıyorsun diye sinirlenip, dört kişi iniyorlar arabadan kalaslarla. Sonra orada yaşlı bir kadın 'Yeter öldürdün çocuğu!' diyor, o arada kardeşim fırsat bulup eve kaçıyor. Eve girdi kardeşim ama tanınmayacak haldeydi, öyle dövmüşler. Dışarıdan sesler geliyordu biz ne olduğunu anlamıyorduk. Kardeşim içeri girince mutfaktan gitti bıçağı aldı, meğer arkadaşı dışarıda onu kurtarmaya gidiyor. Dört kişi arkadaşını dövüyor o anda. Ben de 'Ne oluyor bana bir şey söyle!' diyerek kardeşimi tutuyorum, bıçak alıp çıktığını görünce kesin çok büyük bir şey var diye düşünüp ben de bıçak alıp çıktım dışarı, ben de gittim peşinden."*

Olay anında kardeşini döven adamı bacağından bıçakladığını, adamın yaralanmasına rağmen kendisini dövmeye başladığını ve kardeşinin de ablası İnci'yi kurtarmak için adamı sırtından bıçakladığını anlatan İnci durumu şu cümleler ile ifade etmiştir;

> "*Kardeşime baktım, adama vurmak istemiyor bıçakla korkutmaya çalışıyor gitsinler diye bıçağı sallıyor, adam kalasla dövüyor onu. Ben de aralarına giriyorum adam bu defa da beni dövüyor. Ben düşüp bayılmışım, kendi kendime 'Sakın bayılma bak kardeşini öldürecekler!' diyorum, gözümü açıp bakıyorum kardeşimi hala dövüyorlar. Ben de koştum gittim kardeşimi döven adamın bacağına sapladım bıçağı, ama amacım kesinlikle öldürmek değildi, durmuyordu adam. Adam durmadı, döndü kalasla benim kafama bir vurdu kafama 28 dikiş atıldı. O an yine yere yığılmışım, bu defa adam bana vururken de kardeşim adamın sırtına saplıyor bıçağını."*

Karakola götürülen İnci karakolda adamın öldüğünü öğrenmiştir. İnci adamın öldüğünü duyduğu anda olanlara inanamadığını ve o anda tek düşündüğü şeyin bir hayatın son bulmasının şaşkınlığı olduğunu ifade etmiştir ve eklemiştir; '*Hayattaki en önemli şey nedir? Nefes. Adam nefessiz kaldı, ailesi çocukları nefessiz kalacak*.' Suçun

türü ağır tahrik altında adam öldürmek olarak kayıtlara geçmiştir ve 5 yıl 8 ay ceza alan İnci cezaevine götürülmüştür.

İnci cezaevi yaşantısında çok büyük zorluklar yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir;

> "*Hep derdim ki ben gayrimeşru büyüdüm, gayrimeşru bir semtte büyüdüm ve her türlü şeyi gördüm diyordum ama cezaevine kadar. Her türlü insanı tanıdım gördüm diyordum ama cezaevine girene kadar. Ben hiç kimseyi tanımamışım meğer ben hayatımda hiçbir şey görmemişim meğer cezaevine girene kadar, orada gördüm her şeyi ve şükür etmeyi öğrendim."*

Cezaevine girdikten sonra zorlu bir dönem geçirmiş olduğunu ve herkesin kendisini potansiyel suçlu olarak gördüğü süreci şu şekilde anlatmıştır;

> "*Ne yaşamışsınız, neden yapmışsınız, bu sizin başınıza neden geldi diye kimse sormaz size orada, potansiyel suçlusunuz onların gözünde. Neden gelmiş? Cinayetten. İnanın böyle durumlarda %80 ölendedir suç. Ben şimdi birini neden öldürüp de cezaevine gireyim ki? Ben o kadar merhametsiz bir insan mıyım? Ben o kadar kötü bir insan mıyım? Durup dururken böyle bir şey yapabilir misiniz? Eğer psikopat değilseniz ya da ağır bir hastalığınız yoksa bunu yapmanız mümkün değil."*

İnci yaşantısında toplumsal baskıya maruz kaldığını hatta toplumsal baskıdan dolayı evlendiğini, çocukluğunda ve gençliğinde yaşadığı yerde de belirli toplumsal kuralların olduğunu ve çokça baskıya maruz kaldığını belirtmiştir. Amcası ve eşi tarafından duygusal, psikolojik ve fiziksel şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Aynı zamanda ekonomik şiddeti çocukluğunda yaşadığını belirtmiştir. İnci tanımadığı biri tarafından cinsel şiddete de maruz kaldığını, sonrasında toparlanma sürecinin çok yıpratıcı olduğunu ancak bir karar vererek yaşamaya güçlü bir şekilde devam etmek için tekrar ayağa kalktığını eklemiştir.

İnci cezaevinde 7 ay kalmıştır, 2 seneye yakın süredir dışarıda olduğunu belirtmiştir. Tekrar cezaevine gireceğini, cezanın geri kalan süresini tamamlayacağını ve daha sonra denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanacağını belirtmiştir.

Kardelen

Gel seni öldü yerine koyayım da vereyim, ileride boşanırsın.' dedi. Mecbur kaldım gittim, evlendim…

Kardelen 62 yaşında, ilkokul mezunu, 2 çocuğu olan bir kadın. Kardelen kendisini tanımlarken çok sakin bir insan olduğunu, eskiden çok sosyal bir insan olduğunu fakat artık kimse ile görüşmediğini belirtmiştir. Psikolojik açıdan çok yıprandığını, unutkanlıkların başladığını fakat yine de ayakta durmak için mücadele ettiğini ifade etmiştir.

Çocukluğu bir köy ortamında geçen Kardelen, 9 kardeşin en büyüğü olduğunu ve küçük yaşlarda çalışmaya başladığını ifade etmiştir. Annesi ve babasının ilişkilerini değerlendirirken babasının kumar bağımlısı olduğunu ve evde şiddetin çok fazla yaşandığını belirten Kardelen kendini şu cümleler ile ifade etmiştir;

> "*Annem çok korkuyordu babamdan, çok dayak yiyordu, çok garibandı. Ben büyüdükçe anneme taraf tutuyordum ama onda da erken evlendim çok kalamadım annemle, annem yine ağlasa da dayak da yese yanıma gelirdi."*

Babasının sinirli bir insan olduğunu, annesinin babasından korktuğunu ve şiddet görmemek için genelde sessiz kaldığını ifade etmiştir.

Evin en büyük çocuğu olması nedeni ile birçok sorumluluğu üstlendiğini belirten Kardelen; "*Ben annemin babamın en büyük çocuğuydum, beşikleri sallayan bendim, çocukların bezlerini yıkayan bendim, çocukları yıkayan bendim. Annem dışarı işindeydi, tarlada çalışırdı o da. Babam kahve köşelerindeydi, laf dinlemezdi sarhoş berduş gezerdi. Annemle birlikte ben çektim bu çileyi."* diyerek kendini ifade etmiştir.

İlkokula gittiğini ve bitirdiğini söyleyen Kardelen, öğretmenlerinin kendisini övdüğünü ve "*Kafası çok iyi çalışıyor."* dediklerini, kendisinin de istekli olduğunu fakat ekonomik nedenlerden dolayı babasının kendisini okuldan aldığını şu cümleler ile anlatmıştır;

> "*Derslerim de iyiydi, öğretmenler de severdi beni. Fakirdik diye aldı babam beni okuldan. Öğretmenlerim devam edeyim diye teşvik ettiler ama yoksulluktan dolayı gidemedim. Babam köyde bekçiydi, kız çocuğu okumaz dedi babam, okutmadı."*

Kardelen evlilik sürecini anlatırken evliliğinin görücü usulü olduğunu, kendisinin istemediğini fakat akrabalarının kendisini zorladığını şu cümleler ile aktarmıştır;

> "*Kaynana tarafım komşuydu evimize. Halama 350 metrekare yer verdiler, yer karşılığında halam beni kandırıp onlara verdi, nişanladılar beni. Bir de tanıştım gördüm ki şizofren. Çocuk tinerci, balici, hırsız... Her şey var çocukta. Tanıştım ettim çocukla, hiçbir şey bulamazsa gidip yoldaki betonları alıyordu, hırsızlık yapıyordu."*

Daha sonra evlenmek istemediğini söyleyen Kardelen aile büyükleri ile konuştuğunu fakat kendilerinin de *"Kızım baban eti senin kemiği benim dedi, adam vurur yapma!*" dediklerini belirtmiştir.

Kardelen, eşi ve ailesi tarafından bir sabah işe giderken işyerinin önünde silah zoru ile kaçırıldığını, babasının kendilerini şikâyet ettiğini ve yakalandıklarını belirtmiştir. Olayın kan davasına dönüşmesinden sonra Kardelen neden evlendiğini babasının kendisine söylediği cümleler ile açıklamaktadır;

> *"Gel seni öldü yerine koyayım da vereyim, ileride boşanırsın.' dedi. Mecbur kaldım gittim, evlendim."*

Evlilik sürecinde de eşi ile hiç iyi olamadıklarını, sürekli şiddet gördüğünü anlatan Kardelen eşinin sürekli hırsızlık yaptığını, kendisini dövdüğünü ifade etmiştir ve eklemiştir;

> "*Evlilik sürecinde hiç iyi değildi aramız, her gün dayak yerdim, her gün içip içip dövüyordu beni. Hırsızlığa gidiyordu. Babam hep kardeşlerimi gönderip beni gözetletiyordu, evimi izletiyordu acaba bugün de dövüşecekler mi diye. Hep böyle geçiyordu günlerimiz."*

Daha sonra ilk çocuğuna hamile kaldığını, henüz 40 günlük hamile iken eşinin cezaevine girdiğini anlatan Kardelen uzun süre eşinin ailesi ile yaşamak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Eşinin ailesi ile kalırken yaşadığı zorlukları anlatmıştır ve eklemiştir;

> *"Karnım burnumda 8 aylık gebeyken 700 kiloluk çimento indirdim kamyondan, 8 aylık hamileydim çocuğum öldü, çocuk 8 gün yaşadı ancak."*

Eşi cezaevinden çıktıktan sonra üçüncü hamileliğinde ikinci çocuğunu dünyaya getiren Kardelen, küçük çocuğunun henüz 1.5 yaşlarında olduğu dönemde eşinin trafik kazasında vefat ettiğini ifade etmiştir. Eşinin vefatından sonra daha büyük zorluklar yaşamaya başladığını ifade eden Kardelen, eşinin ailesinin kendisini istemediğini ve eşinin annesinin *'Genç kadın kocaya gitsin ben bakmam.'* dediğini ifade etmiştir.

Kardelen kendi ayakları üzerinde durmak zorunda olduğunu ve hayatı boyunca hep çalıştığını ifade etmiştir. Bilinen bir işyerinde 12 yıl, tarım sektöründe 4 yıl çalışmıştır. Daha sonra İspanya'ya temizlik şirketi ile gittiğini fakat orada kendisine istemediği işler de yaptırdıklarını anlatmıştır. Daha sonra tekrar Türkiye'ye döndüğünde tüp pazarlamacılığı yaptığını, bakkal dükkânı açarak işletmeciliğini yaptığını, gazinoda konsomatrislik, nalburculuk, emlakçılık, tekel bayii işletmeciliği gibi birçok işte çalıştığını belirtmiştir.

Kardelen gazinoda çalıştığı dönemlerde biri ile tanıştığını ve bir ilişki yaşadıklarını, kendisine evlenme teklifi ettiğini fakat çocukları olduğu için evlilik istemediğini anlatmıştır. Erkek arkadaşı ile 6 yıl birlikte olduklarını fakat kendisinin vefat ettiğini ifade etmiştir. Erkek arkadaşının kendisine değer verdiğini, beraber gezdiklerini, çocuğuna bakıcı tuttuğunu ve eğitimlerine yardım ettiğini anlatan Kardelen daha sonradan erkek arkadaşı tarafından dolandırıldığını şu cümleler ile ifade etmiştir;

> *"Borçlandım, evin altına bakkal dükkânı açtım ama mahalle yeri zarara girdim daha çok. Adam aldı beni götürdü İzmir'e, evi de bakkalı da kiraya verdim. Adam bana nalbur dükkânı açtı orada, çekler aldı bana ama meğer adam dolandırıcıymış. Herkesten mal almış çekimi vermiş, 40 yaprak çekimin karşılığı yok, bıraktı gitti. Babamı aradım anlattım, eşyanı yükle gel dedi."*

Kardelen üç kere hüküm giymiş ve cezaevinde kalmıştır. İlk olarak dolandırıcılık suçundan 42 yaşında 8 ay cezaevinde kalmıştır. 46 yaşında yine dolandırıcılık suçundan dolayı 4 ay cezaevinde kalmıştır. 58 yaşında kadın ticareti suçundan dolayı 6 yıl ceza almış, 1 yıl cezaevinde kalmıştır.

Kızı ile ilişkisinin kötü olduğunu anlatan Kardelen, kızının bipolar olduğunu ve sürekli olarak tedavi gördüğünü, ilaçlarını almadığını ifade etmiştir. Son suç öyküsünde, tekel işletirken kızının kendisini şikâyet ettiğini ifade eden Kardelen şu şekilde olayı anlatmıştır;

> "*Kadın ticaretinden girdiğimde kafede yatıyordum, polis geldi benden yanımda çalışan kadının telefonunu istedi, ben de polis olduğunu bilmiyordum. Ben badanacısıyım dedi polis, verdim telefonunu. Kadın meğer burada kendine müşteri olarak çağırmış, numarayı ben verdim diye satıcı ben oldum gibi oldu.*"

Kardelen ayrımcılığa çocukluk döneminde maruz kaldığını, *kız çocukları okutulmaz* diye okutulmadığını söylemiştir. Baskıya hala çocukları tarafından, gelini tarafından maruz kaldığını belirtmiştir. Fiziksel şiddete eşi tarafından maruz kaldığını aktarmıştır. Ekonomik şiddeti hala çocukları tarafından gördüğünü, çocukluğunda, gençliğinde ve evliliğinde kazandığının elinden alınması ile yaşadığını belirtmiştir. Duygusal şiddeti yine eşi ve çocukları tarafından hissettiğini "*Sevilmediğimi görüyordum.* "diyerek ifade etmiştir.

Nilüfer

> ***Zorba, zorlayıcı davranışlara da maruz kalınıyor. Münakaşaya girmek istemiyorsunuz ve kabulleniyorsunuz…***

Nilüfer 50 yaşında, lise mezunu, evli, 2 çocuk sahibi bir kadın. Kendisini tanımlarken iyi niyetli bir insan olduğunu ve iyi niyetinden dolayı yaşantısında bazı sorunlarla karşılaştığını, çalışkan olduğunu, zamana ayak uyduran bir kadın olduğunu ifade etmiştir. Sakin bir karakteri olduğunu ve iletişim konusunda iyi olduğunu belirtmiştir. 6 kız kardeşin en büyüğü olan Nilüfer çocukluk dönemi ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır;

> "*Kardeşlerim vardı ben hep büyüktüm. Çok güzel bir çocukluk olduğunu söyleyemem çünkü o zamanlarda da yokluk vardı, sıkıntılar vardı. Her istediğimize erişemedik ve öyle sürdü.*"

Babasının vefat ettiğini, vefat etmeden önce annesi ile maddi sorunlardan dolayı ayrıldıklarını ifade eden Nilüfer, annesinin çok iyimser bir karakterinin olduğunu, babasının daha sinirli bir karakteri olduğunu anlatmıştır. Aile ilişkilerinde çok sohbet edemediklerini, genellikle kavga edildiğini belirten Nilüfer; "*Çok sohbet edemiyorlardı, kavga ederlerdi genelde. Kavga sebebi parasal nedenler ve iş*

meseleleri oluyordu. Maddiyat çok iyi olmayınca maalesef hayat çok iyi olmuyor, sorunlu oluyor." ifadelerini kullanmıştır.

Ailede vakit geçirme konusunda babasının çalıştığını belirten Nilüfer babası ile çalışma yaşantısı olduğundan dolayı çok vakit geçiremediklerini, çocuk bakımı ile annesinin ilgilendiğini şu cümleleri eklemiştir;

> "*Ben kardeşlerime derslerinde yardımcı olurdum, onları oyalardım onlara bakardım ve öyle geçti benim çocukluğum. Onlara bir şeyler öğretmeye, oyalamaya çalışırdım. Bir an önce büyümelerini bekliyordum. Çocukların bakımı doğaçlama gelişiyordu, ama daha çok annem çocuklarla ilgilenirdi ama ben de bir şeyler yapıyordum çünkü ben büyüktüm."*

Aile içerisindeki toplumsal roller ile ilgili ise toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından benimsenen tipik kadın-erkek rolleri olarak ayrıldığını şu cümleler ile anlatmıştır;

> *"Aynı eski tip aile, anne çocuklara bakıyor, yemek yapıyor, temizlikle uğraşıyor. Baba da işte çalışıyor eve yemek getirir. Bir şey olduğunda, bir şey sorulacağı zaman ona danışılır, onayı alınır. Onay almak gerekiyordu. Şimdi de öyle ben bir planım olduğunda eşimle konuşurum, ona sorarım."*

Eğitim yaşantısında yine ekonomik yoksunluğun çok önemli olduğunu anlatan Nilüfer, annesinin eğitime çok önem verdiğini ve hep kız çocuklarının okumasını istediğini belirtmiştir. İlkokulda, ortaokulda ve lisede hep istekli bir öğrenci olduğunu, iyi bir şeyler yapabileceğine inandığını ifade etmiştir. Üniversiteye ekonomik nedenlerden dolayı gitmekten vazgeçtiğini şu cümleler ile anlatmıştır*;*

> *"Babam da maddi olanaklardan dolayı üniversite olaylarına çok giremedi. O yüzden ben üniversite okuyamadım, arkamda kardeşlerim vardı. Annem ben okuturum dedi, ama ben düşündüm ailemi böyle bir sıkıntıya sokmak istemedim, gitmedim üniversiteye. Meslek eğitimi alırım ve çalışmaya başlarım bir an önce diye düşündüm, anneme yardımcı olmak amacıyla."*"

Liseyi bitirdikten sonra 18 yaşında modelistlik yapmaya başladığını fakat evlenmeden önce çalışmayı bıraktığını belirtmiştir.

27 yaşında evlenen Nilüfer, evliliğinin 23. Yılında olduğunu, geç evlendiğini düşündüğünü ifade etmiştir ve şu cümleler ile devam etmiştir;

> "*Geç evlendim sayılır, kardeşim benden önce evlenmişti. Kardeşimin tanıdıkları vardı, beni tanıştırdılar ve o şekilde evlendik. Görücü usulü değil de önce bir tanışma sürecimiz oldu."*

Evlilik ilişkisi için *'idare ediyoruz'* ifadesini kullanan Nilüfer şu şekilde eklemiştir;

> "*Maddiyat olduktan sonra olabilir diyor insan ama maddiyat çok ön plana geçiyormuş, mantık evliliği yapmak daha iyi olurmuş. Ama maddiyat bence evlenirken göz önünde bulundurulmalı, evleneceklere böyle tavsiye veriyorum ben. Maddiyat olduğu zaman her şey daha iyi oluyor, çok fazla değil ama biraz iyi olması diğer sıkıntıların mutsuzluğa dönüşmesini önler diye düşünüyorum."*

Nilüfer evlenmeyi geciktirmesini ise evlenmek istememesine bağlamaktadır. Evlenmek istemediği gibi çocuk yapmayı da istemediğini fakat etrafında böyle bir baskının bulunduğunu ifade etmiştir ve "*Ama dış etkenler vardı, 'evlen artık' gözü ile bakıyorlardı ve artık evlenmem gerektiğini düşünmeye başlamıştım. Çocuk yapmak için öncelikle ona güzel bir dünya hazırlanmalı, koşullar hazırlanmalı diye düşünüyordum ama evlendikten sonra oldu çocuğum hemen ve süreç başladı. Karar vererek olmadı, bana kalsa olmazdı zaten önce 'O olsun, bu da tam olsun' derdim.*" diyerek eklemiştir.

Hüküm giymesine neden olan faktörü *birine inanmak* olarak açıklayan Nilüfer, eşi ile birlikte bir kadına yardımcı olmaya çalıştıklarını, kadını evlerine aldıklarını fakat sonrasında yanlış kişiye güvendiğini anladığını söylemektedir. Nilüfer suç türünün dolandırıcılık olduğunu ifade etmiştir. Bu olay yaşandığında 37 yaşında olduğunu, adli para cezası verildiğini fakat kendisinin ödeyemediğini dolayısı ile 10 yıl sonra 3 sene ceza aldığını ve cezaevinde bir buçuk yıl hükümlü olarak kaldığını, şu an pandemi nedeni ile izin olduğunu ifade etmiştir.

Yaşantısında ekonomik şiddete çok maruz kaldığını ve aynı şekilde duygusal - psikolojik şiddete de hayatının birçok bölümünde maruz kaldığını belirten Nilüfer fiziksel şiddete genellikle evlenene kadar aile evinde, evlendikten sonra da eş

tarafından maruz kaldığını ifade etmiştir. Yaşantısında baskıya maruz kalma durumu ile ilgili olarak;

> "*Baskıya maruz tabii ki kaldım. Bazen bir şeyleri yapmak istemiyorsunuz, karşı taraf istiyor. Yine genellikle aile ve eş tarafından. Ben mesela çalışmak istemiştim ama babam izin vermemişti. Yaşam boyunca bir yerlerde, bir şeylerde mücadele ederken bunlarla karşılaşıyoruz. Zorba, zorlayıcı davranışlara da maruz kalınıyor. Münakaşaya girmek istemiyorsunuz ve kabulleniyorsunuz."*

Toprak

Öyle dışarıda çok bir yaşantımız yoktu, çalışmak, çalışmaya giderken sohbet etmek vardır..

Toprak 64 yaşında, evli, 4 çocuğa sahip, okuryazar olan ve hayatı boyunca çalışmış bir kadın. Doğduğu köyde hayatının hayvancılık ve tarım ile geçtiğini belirten Toprak çocukluğu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır;

> *"Çocukluğum hayvan gütmekle geçti, tarlada geçti. İnekleri sağardık, süt yapardık, yoğurt yapardık sonra çarşıya götürüp satardık. Hayvanları çıkarırdık, otlatırdık, getirirdik, ekin biçerdik, otları biçerdik, pirinç biçerdik. Biz 5 kız 5 oğlan 10 kardeştik. Köy ortamında fakirlikle geçti çocukluğumuz. Komşu kızları da vardı benim gibi, onlarla top oynardım, saklambaç oynardım, çelik çömlek oynardım. Gençlik böyle geçti zaten 18 yaşımda da evlendim."*

Babasının sinirli bir karakter olmasının yanında annesinin babasına nazaran daha sinirli bir kadın olduğunu belirten Toprak, ailesini mutlu hatırladığını, yoksul bir çocukluk geçirdiğini fakat o yoksulluk içerisinde huzurlu olduklarını şu cümleler ile ifade etmiştir;

> "*Eskiden tek bir tabakta yemek yenirdi, çocuklara bir tabak büyüklere bir tabak. Şimdi herkesin ayrı tabağı var. Şimdilerde bolluk var ama huzur yok, biz huzurluyduk"*

Ailesinin köy yerinde sevilen bir aile olduğunu, çalışkan bir aile olduğunu ifade etmiştir.

Kendi karakterinin annesine benzediğini ve çok sinirli olduğunu, bir anda sinirlendiğini ve sonrasında ise çabuk sakinleştiğini belirten Toprak kendini anlatırken; aceleci, dürüst, cömert, hiperaktif ve çalışmayı çok seven biri olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda sosyal yaşantısının pek aktif olmadığını, birkaç yakın arkadaş dışında arkadaş edinmeyi pek istemediğini belirten Toprak çalışmayı ve boş durmamayı çok sevdiğini ifade etmiştir.

Köy yerinde kız çocuklarının okula gönderilmediğini fakat ilkokula adının yazıldığını belirten Toprak okula gitmediğini söylemiştir. Daha sonra okula bir dönem gittiğini ama yaşının büyük olmasından dolayı diğer öğrencilerin güldüklerini anlatmıştır. Köydeki kadınlar ile birlik olduklarını ve 20-25 kadının toplanarak öğretmen için müdüre yalvardıklarını anlatan Toprak sonrasında yine de okula devam etmenin zorlu olduğunu şu cümleler ile anlatmıştır;

> "*Gitmeye başladık ama çok zordu, 3-4 ay anca gittim çünkü gündüz hendek yapıyorduk pirinç zamanı, bütün gün toprağı yığıyorsun bir yere büyük bir havuz yapıyorsun, orada pirinç ekiliyor parayla. Mesela tarla sahibi bayramda şuraya hendekleri yap diyor parasını vereyim diyor, e şimdi babamın yapacak hali yok, biz yapıyorduk. Öyle gidemedim yani ilkokula.*"

18 yaşında evlenen Toprak, görücü usulü tanıştıklarını ve o şekilde evlendiklerini şu ifadeler ile özetlemiştir; *'Aileler karar verdi, biz tanıştık, el öptük.'* 19 yaşında ilk çocuğunu kucağına aldığını ve şimdi dört çocuğunun olduğunu söylemiştir. Eşi ile iyi anlaştıklarını, güzel geçindiklerini ve eşinin kendisine göre daha sakin bir karakter olduğunu ifade etmiştir.

Hayatı boyunca sosyal bir yaşantısının olmadığını, çalışma yaşantısında edindiği arkadaşları ile sohbetinin olduğunu ve onun dışında bir dış yaşantısının bulunmadığını belirtmiştir. Arkadaşlarının yine çalıştığı işyerindeki insanlardan, komşularından oluştuğunu belirten Toprak şu şekilde eklemiştir;

> "*Hep çalıştık, sosyal hayatımız pek yok yani, normal. Çalıştığım insanlarla güzel anlaşırdık, aynı koltukta işe gider gelirdik yan yana sohbet ederek, hala öyle birbirimizle görüşürüz. Öyle dışarıda çok bir yaşantımız yoktu, çalışmak, çalışmaya giderken sohbet etmek vardır. Sinemaya gitmişliğim yok, çarşıda işim varsa yaparım evime gelirim. O yüzden evimdeyim çok sosyal hayatım yok.*"

Çocukluğunda köy işlerini yaparak ailesine yardım etmeye başlayan ve hayatı boyunca hep çalıştığını söyleyen Toprak, köy işlerinden sonra; mantıcı, dokumacılık sektöründe işçi, lokanta sektöründe işçi, börekçi dükkânında işçi, fabrikada işçi, üniversitede temizlik şirketine bağlı olarak işçi olmak üzere birçok farklı işte çalıştığı öğrenilmiştir. Çalıştığı işyerinden ayrıldıktan sonra ise çocuk bakarak sigortasını tamamladığını ve emekli olduğunu belirtmiştir.

Toprak oturduğu mahallede yan evinde bulunan erkek bir komşusu ile kapılarının önünde bulunan çöp kovası nedeni ile uzun süre tartıştıklarını ve en son bir gün aynı sebepten tartışmaya başladıklarında karşı tarafın küfür ettiğini belirtmiştir. Küfür edildiğinde gözünün döndüğünü ve kendini kaybettiğini belirten Toprak, elinde bulunan sopa ile komşusuna vurduğunu şu cümleler ile anlatmıştır;

> "*O öyle küfür edince bidonu yıkadığım sopa vardı elimde, meşe ağaçlı. Elimde o vardı, sinirlenince kafasına kafasına vurmuşum, kaç tane vurduğumu hatırlamıyorum.*"

Toprak 62 yaşında mahkeme sürecine girdiğini, hâkimin 5 yıldan 2,5 yıla düşürdüğünü, infazın cezaevinde kalması gereken süreyi 8 ay olarak hesapladığını ve 8 ay cezaevinde kaldıktan sonra tahliye olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık bir yıl önce tahliye olan Toprak suç türünün adam yaralama olduğunu ifade etmiştir.

Kadın olduğu için ayrımcılığa ve engellenmişliğe özellikle çalışma yaşantısında çok maruz kaldığını belirten Toprak, haksız yere işten çıkarmaların olduğunu, iftiraların olduğunu ifade etmektedir ve bunu aynı zamanda psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir. Toprak yaşantısında karşılaştığı haksızlıkları ve psikolojik şiddeti şu cümleler ile ifade etmektedir;

> "*Çok.. İş yaşantısında özellikle çok.. Haksızlığa uğruyorsun, haksız yere çıkartılıyorsun. İftiraya uğruyorsun, hiç yapmadığın halde.. Çok uğradım yani. Çok hakkım kaldı içeride.*

Zümrüt

Annemin şu an ki Alzheimer'ını falan çok normal buluyorum çünkü kafasına darbe aldı sürekli ve ben sadece babamdan gördüklerini biliyorum, küçükken üvey annesinden gördüklerini bilmiyorum..

Zümrüt 37 yaşında, evli, lise mezunu ve iki çocuk sahibi bir kadın. Kendisini tanımlarken çok sinirli olduğunu, esprili olduğunu, haksızlığı sevmediğini ve insanlarla güzel iletişim kurabildiğini belirtmiştir. Psikolojik olarak kendini bazen "*ruh hastası"* gibi hissettiğini, olmadık şeylere çok takıldığını, aşırı detaycı olduğunu ve panik atağı olduğunu da ifade etmiştir.

Aile ilişkilerinin karışık olduğunu belirten Zümrüt, çocukluğunda ev içerisinde sürekli kavganın var olduğunu ve kavga dolu bir evde büyüdüğünü ifade etmiştir. Babasının annesine sürekli uyguladığı şiddeti gören abilerinin de kendisine şiddet uyguladığını söyleyen Zümrüt baba baskısından ziyade abi baskısının olduğunu şu şekilde açıklamıştır;

> "*Çocukluğumu yaşadığımı düşünmüyorum... (..) Sıcak ve herkesin birbirini tanıdığı bir mahalleydi, herkes balkona çıkar konuşurdu, sohbet ederlerdi. Ama kendi ailemiz ev içinde sıkıntı yaşardı. Babam sürekli evin içinde annemi döverdi, aynı şekilde iki abi beni döverdi*."

Aile içerisinde bir karar alınacağı zaman baba figürünün karar kılıcı olduğunu belirten Zümrüt ev içerisinde bir sorun olduğunda ise sorunların kavga ile çözülmeye çalışıldığını eklemiştir. Çocukluğunu yaşayamadığını düşünen Zümrüt düşüncelerini şu cümleler ile ifade etmiştir;

> "*Anne ve babanın sürekli tartıştığı bir ev, abilerin de bunu görüp bana şiddet uygulardı. Oyunumuz olmuştu artık bizim, pat diye vurup kaçarlardı mesela. Çocukluğumu yaşadığımı düşünmüyorum."*

Çocukluk döneminden itibaren annesine çok üzüldüğünü söyleyen Zümrüt, babasının eskiden çok sert bir karaktere sahip olduğunu ifade etmiştir. Babasının sert ifadesinin annesinin hukuk yoluna başvurma fikrinden sonra ve yaşa bağlı olarak değiştiğini anlatan Zümrüt şu cümleler ile özetlemiştir;

> "*Babam sonradan çok uysal oldu. Benim küçüklüğümde sofradaki bardağı sürahiyi almaya üşenen bir adamdı, 60'lı yaşlarına yakın bize çay getiren bir baba oldu, çok değişti. Annem en son çok büyük kavga etti, 'Bir daha bana vurursan başka yollara başvururum.' dedi. Sonra korktu mu yoksa yaşlanınca ele avuca düştü diye mi bilmiyorum. Bize karşı çok iyi bir insandı babam. Ama annemin bir ezikliği vardı hep."*

Annesinin zorlu bir yaşamı olduğunu anlatan Zümrüt annesinin şu anda Alzheimer olmasının nedenini de geçmiş yaşantısında karşılaştığı fiziksel ve psikolojik şiddete bağlamaktadır ve şu şekilde eklemektedir;

> "*Annem 5 yaşında annesini kaybetmiş, hatırlamıyor. Üvey annenin elinde büyümüş, çok çekmiş. Üvey annesinin çocukları da oluyor, annem kardeşlerine annelik yapmış o yaşta iken. Annem hep kullanılmış. (..) Annemin şu an ki Alzheimer'ını falan çok normal buluyorum çünkü kafasına darbe aldı sürekli ve ben sadece babamdan gördüklerini biliyorum, küçükken üvey annesinden gördüklerini bilmiyorum."*

Ailesinin maddi durumunun orta gelirin altında olduğunu ifade eden Zümrüt henüz çocuk yaşta iken, evdeki işlerden kaçmak için bir işe girmek istediğini şöyle ifade etmiştir;

> *"Ben evden kaçmak için işe girmek istedim büyük ihtimalle, sebebini bilmiyorum aslında. Evde duracağıma çalışayım diyordum ama evden çıkmam için bahaneydi sanırım. Evde kalırsam iş yapmam gerekiyordu, kavga gürültüyü sürekli duyuyordum."*

13 yaşında işe başlayan Zümrüt ilk olarak markette kasiyerlik yaptığını, sonra kuaför çırağı olarak devam ettiğini ve hep kuaförlerde çalıştığını anlatmıştır. Bir zaman ekmek fırınında tezgâhtarlık yaptığını, cezaevinde mantı atölyesinde, tekstil bölümünde ve kantinde de çalıştığını eklemiştir.

İlkokula büyük bir istek ve heves ile başladığını fakat üçüncü sınıfta üzerine kaynar su döküldüğünü ve vücudunun yandığını, bu nedenle uzun süre okula gidemediğini ve sınıfta kaldığını belirten Zümrüt, okula devam etmeyi bıraktığını ve hevesinin kaçtığını ifade etmiştir. Cezaevinde ise ortaokulu ve liseyi bitirdiğini hatta üniversiteyi kazandığını, şu an sadece 3 dersinin kaldığını da eklemiştir.

Zümrüt eşi ile 18 yaşında tanıştığını, 19 yaşında severek ve isteyerek evlendiğini ifade etmiştir. Evlenmeye karar verirken hayatında bir sevgi arayışının olduğunu, eşinin de çok ilgili olduğunu ve o nedenle kolay karar verdiğini belirtmiştir ve şu cümleleri aktarmıştır*;*

> *"Çok ilgi gösteriyordu, çok değer veriyordu. Ben de zaten sevgi arıyorum, sevgisizlik hâkim zaten, o arayış içerisindeydim. Kim olsa bana sevgi gösteren gidebilirdim ben, Allahtan iyi birisi çıktı."*

Evlilik yaşantısının güzel ilerlediğini belirten Zümrüt 20 yaşında iken hamile kaldığını, ilk çocuklarını kendi istekleri ile aldırdıklarını şu şekilde ifade etmiştir;

> "*İlk çocuğumuzu kaybettik karnımızda. Aslında sonlandırılmasını biz istedik, sakat bir bebek olacağını öğrendik. En fazla 18 yaşına kadar yaşayacağını, beyninde sorun olacağını, 15 günde bir sıvı toplayıp patlayacağını, sırt üstü yatamayacağını, yürüyemeyeceğini öğrendik. Sonlandırılmasının uygun olduğunu düşündük kabul ettik, şimdi olsa hayatta kabul etmezdim böyle bir şeyi."*

Daha sonra 21 yaşında iken kızını dünyaya getiren Zümrüt, kızı üç yaşında iken eşi ile birlikte cezaevine girdiklerini anlatmıştır. Cezaevi yaşantısı sürecinde Zümrüt 33 yaşında tekrar hamile kaldığını ve ikinci çocuğunu cezaevinde dünyaya getirdiğini anlatmıştır.

Eşi ile iletişimlerinin anlayış çerçevesinde ilerlediğini, kararları ortak memnuniyete yönelik belirlediklerini ifade eden Zümrüt, ev içerisinde toplumsal cinsiyet rollerinin dışında ortak bir yaşam sürdürdüklerini şu cümleler ile ifade etmişti;

> *"Eşim çay da koyuyor, mesela siz gelmeden evi süpürdü. Banyo temizliği ona aittir, haftada bir gün yapar. Severek isteyerek yapar. Biz mesela kılıbık tabirini değiştirdik kalbi ılık yaptık. Her şey ortak bizde."*

Zümrüt cezaevine girmesine neden olan olayı namus davası olarak ifade etmiştir. Eşi ile evliliklerinin 5. yılında ve kızları 2 yaşında iken eşinin bir akrabasının Zümrüt'ü 4 ay boyunca rahatsız ettiğini, tehdit ettiğini anlatan Zümrüt o süreçteki duygularını şu şekilde anlatmıştır;

> "*Bana farklı gözle baktı, eşimin haberi yokken beni hep tehdit ediyordu 'Eşinin arabasının frenini boşaltırım, ölür, ölüm haberini alırsın, kızına şöyle şöyle olur.' falan gibi şeyler söylüyordu hep. (..) Tek başıma tehditleri göğüslemeye çalıştım ama artık bir yerden sonra kaldıramadım, eşime söyledim. Söylediğim gün zaten eşime 'Öldüreceğiz, başka bir yolu yok!' dedim ve o gün öldü."*

Zümrüt eşine açıkladığı gün kendisini taciz eden akrabalarını eve çağırdığını ve eşi ile birlikte bıçaklayarak öldürdüklerini anlatmıştır.

Zümrüt kendisi ile eşinin polisin incelemeleri sonucunda yakalandıklarını ve o saatten sonra her şeyi anlattıklarını ifade etmiştir. Hem kendisinin hem de eşinin cinayet suç türü adı altında 20 yıl ceza aldıklarını, eşinin 12 yıl 4 ay cezaevinde kaldığını, kendisinin 11 yıl 4 ay cezaevinde kaldığını anlatmıştır.

Zümrüt yaşantısı içerisinde çocukluk ve gençlik dönemlerinde ayrımcılığa ve engellenmişliğe ailesi tarafından maruz kaldığını ifade etmiştir. Yaşamı boyunca çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde toplumsal baskıya maruz kaldığını belirtmiştir. Toplumsal baskının cezaevi yaşantısı sonrasında da sürdüğünü, insanlara söyleyemediklerini, ev sahiplerinin problem yarattığını, iş bulmak konusunda toplumsal dışlanmalara çokça maruz kaldığını da ifade etmiştir. Toplumsal görüşlerin ve dışlanmanın üzücü olduğunu söyleyen Zümrüt çocuklarının bu tepkileri görüp duymaması için cezaevi yaşantısını gizlediğini ve artık yaşadığı şehirde bu durumu kimse ile paylaşmadığını ifade etmiştir ve şu şekilde eklemiştir*;*

> *"Benim şu an biraz daha el âleme karşı yalanlarım tamamen yaşadığım ortamı söylememek adına. Yarın öbür gün çocukları duyar, benim oğlum duyar diye. Yalanlarım tamamen çocuğumun unutması, yarın öbür gün yüzüne vurulmaması için."*

Ayrıca psikolojik şiddeti ailenin yarattığı ortamda yaşadığını ve fiziksel şiddeti de abileri tarafından yaşadığını eklemiştir ve şu cümleleri kullanmıştır; *'Psikolojik şiddet yaşadım. Cezaevi döneminde yaşadım. Ailemin yaşattıkları da psikolojik şiddetti ama onlar fiziksel şiddeti daha çok yaşatıyorlardı. Cezaevine girmemize neden olan da aslında psikolojik bir şiddetti benim için, ama onu tamamen unutmaya çalışıyorum. Fiziksel var yine az önce dediğim gibi ailem tarafından.'*

4.2. Araştırmanın Temaları

Verilerin elde edilmesi ve analiz sürecinde kadınların yaşantılarını değerlendirirken, kadınların yaşantılarındaki süreçlere, alanlara ve kişilik özelliklerine göre değerlendirilmelerinin daha açıklayıcı olacağı düşünülmüştür. Bu düşünceden yola çıkarak kadınlarla yapılan görüşmelerde yer alan sorular bu süreçlere ve alanlara yönelik bilgi toplamaya yardımcı olacak sorulardan oluşmaktadır.

Veriler elde edildikten sonra analiz sürecinde kadınların yaşamlarındaki belirli alanlara ayrı ayrı odaklanılarak ve incelenerek kodlama yapılmıştır. Verilerin analizi sonucunda araştırma konusu 8 tema altında incelenmiştir.

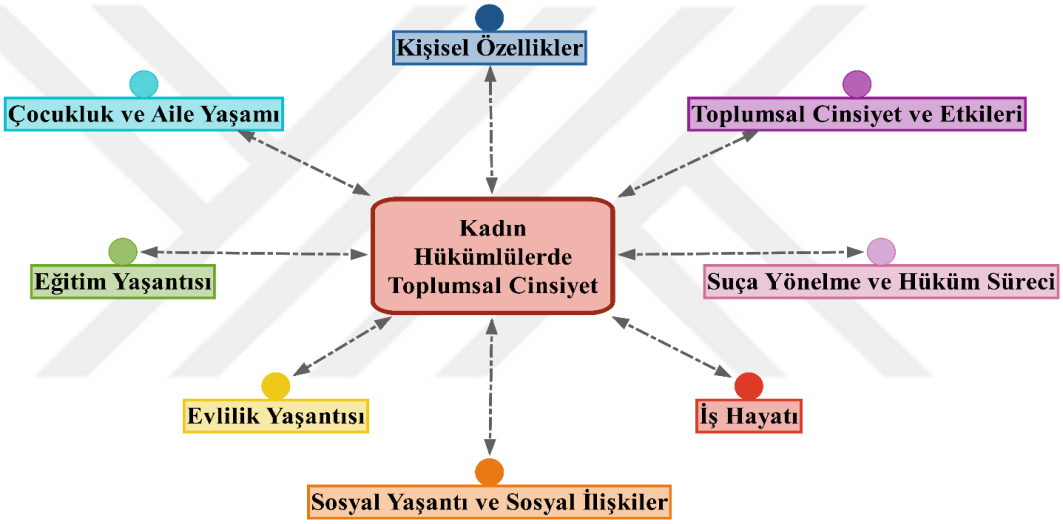

Şekil 4. 1: Araştırmanın Temaları

1: Araştırmanın Temaları

Görüldüğü üzere araştırma konusu kapsamında hükümlü kadınların yaşam deneyimlerinde 8 tema üzerinde yoğunlaşılmıştır. Oluşturulan 8 tema, kadınların yaşamlarının belirli açılardan incelenmesi açısından temel yaşantısal alanlar olarak belirlenmiş ve ek olarak kadınların kişisel ve psikolojik olarak incelenmesi adına ayrı bir tema oluşturulmuştur. Dolayısı ile ortaya konan temalar; kadınların kişilik özellikleri, çocukluk ve aile yaşamı, eğitim yaşamı, evlilik yaşamı, sosyal yaşamı ve sosyal ilişkileri, iş yaşamı, suça yönelme ve hüküm süreci ve son olarak da toplumsal cinsiyet ve etkileri olmak üzere kategorilere ayrılmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde kadınlara kişilik özellikleri, psikolojik durumlarına, sosyal ve iletişim becerilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlardan yola çıkılarak sosyal ve demografik bilgilerin incelenmesinde kadınların kişiliklerine dair karakteristik ve psikolojik özellikleri incelenecektir. Bir sonraki aşamada sosyal yaşam alanına dair veriler incelenecektir. Katılımcı profilini daha detaylı tanımak adına bu kısımda eğitim yaşantıları ve iş yaşamı da incelenecektir. Dolayısı ile bu kısımda kadınların genel profilleri, karakteristik ve psikolojik, sosyal, eğitim, iş yaşamı başlıkları altında incelenecektir.

4.3. Kadınların Kişilik ve Psikolojik Özellikleri

Araştırmanın kodlama kısmında ilk etapta incelenecek tema olarak ele aldığımız kadınların kişilik ve psikolojik özelliklerine yönelik 7 kod elde edilmiştir.

4.3.1. Karakteristik ve Psikolojik Özellikler Alt Teması

Kadınların kişisel özellikleri incelenirken karakteristik ve psikolojik boyutlara odaklanılmıştır. Karakteristik ve Psikolojik özellikler alt temasında kadınların karakterlerine ve psikolojik özelliklerine dair izlenimleri ifade eden 7 kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar; kaygı problemleri, sakin/sabırlı, öfkeli, kendine yardım/profesyonel destek almama, yıpranma/depresif, haksızlığa gelememe ve hayatını sorgulama olarak adlandırılmıştır.

Kadınların ***yıpranma/depresiflik*** durumlarını anlatan ifadelerinde şu cümleler bulunmaktadır;

> *"Şu anda izinliyim cezaevinden, sürekli bu durumu düşünüyorum bayağı depresyona giriyorum.. Maddi durumda psikolojiyi etkileyen bir şey, devamlı düşünmek zorunda kalıyor insan ve zorluyor, üzülüyorum, çok da üzüldüm. Cezaevi şartlarında, cezaevinde.. Benden bir on yıl götürdü, hak etmediğim şeyleri yaşadım."(K3)*

"Psikolojik olarak çok çok yıprandım." (K2)

Kadınların yıpranma ve depresif hissetmek ile ilgili ifadelerinde yaşantılarında karşılaştıkları güçlükler ile beraber cezaevi sürecinin de çok etkili olduğu görülmektedir. Kadınların birçoğunda yıpranmaya yönelik belirtilere ve söylemlere rastlanırken, yıpranma durumunun nedeninin çocukluk yaşamından itibaren kadınların aile, eğitim, sağlık, evlilik ve sosyal alanlarda karşılaştıkları güçlükler olduğu görülmektedir. Özellikle aile ilişkilerinde sorun yaşayan kadınların çocukluktan itibaren yaşantılarında yıpratıcı alanlarla sık sık karşılaştığı görülmektedir. Aile faktörü kadar önemli olan bir diğer faktör de ekonomik durumdur. Kadınların hem büyüdükleri ailelerinin hem de şu an kurdukları ailelerinin ekonomik durumlardan kaynaklı yıpranmaların olduğu söylemlerinde ifade edilmektedir.

Kadınların söylemlerinde karakteristik ve psikolojik özelliklerine yönelik elde edilen bir diğer kod olan ***kaygılı olma*** durumlarını ifade ettikleri cümlelere yönelik birkaç örnek aşağıda sunulduğu gibidir.

"Bu süreç ile ilgili kaygım, bu sürecin dışında normal hayatımı sürdürmeye çalışan biriyim. (..) Çocuklarını çok düşünen bir insanım, hem kendime zarar hem de çocuklarıma zarar ve onların bu süreçte zarar görmesi beni daha çok yıprattı. Kendimi toparlamaya çalışıyorum, sağlık sorunlarım da var. Başım ağrır sürekli ağrı kesici kullanıyorum, zor oluyor benim için. Sadece kendimi düşünmüyorum, sadece kendim değilim bu hayatta çocuklarım, ailem var ve herkes etkileniyor." (K3)

Görülmektedir ki cezaevi yaşamı ve suç faktörü kadınlarda ciddi kaygı problemlerine yol açmaktadır. Suç davranışı ve hükümlülük durumunun neticesinde kaygıya yol açan düşüncelerin içeriğinde çocukların zarar görmesi düşüncesi bulunmakta ve 'annelik rolü' bu düşüncelerde ayrıca bir sorumluluk olarak kaygıya sebebiyet vermektedir. K3'ün ifadelerinde yer aldığı üzere kadınlar süreç içerisinde yalnızca kendilerinin değil ailelerinin ve çocuklarının etkilenme ihtimallerini düşünerek yoğun kaygı ve kaygının beraberinde getirdiği fiziksel etkiler ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

"Panik atağım var. Kızımın ya da oğlumun başına olmadık şeyler gelebilir diye korkuyorum hep. Kötü fikirler geliyor aklıma. Ya elma yerken boğulursa, ya camdan düşerse gibi durduk yere korkularım oluyor. Panik atağımdan kaynaklanıyor, ilerleyen zamanlarda bir psikolog yardımı almayı düşünüyorum çünkü beni etkiliyor. Hemen kalbim sıkışıyor, bu beni kalp hastası yapabilir ileride." (K6)

K3'ün ifadelerine benzer olarak K6 benzer kaygıyı yaşadığını ifade etmiştir. Bu ifadelerde görülmektedir ki kadınların kaygı yoğunluğu aslında çocuklarına ve ailelerine kötü bir şey olmasına yönelik korkulardan kaynaklanmaktadır. Panik atak ile birlikte korkuların yoğun yaşandığını belirten kadınlar stres ve korkuların bedensel anlamda etkilerini de yoğun bir şekilde hissetmektedirler.

"Panik atak hala var, ara ara oluyor." (K7)

Kadınlar kendilerini ifadelerinden yola çıkarak edinilen bir diğer kod ise kadınların sakin ve sabırlı olmaları ile ilgilidir. Kadınların ***sakin ve sabırlı*** olmaları ile ilgili ifadelerinde ise şu cümleler yer almaktadır;

"Uyumluyum, sakinim. Tabii ki her insanda olduğu gibi ben de sinirleniyorum ama biraz beni sinirlendirmek diğer insanlara göre daha zor. Gülümsemeyi seviyorum." (K5)

"Önceden çok hareketliydim, yaş ilerlediği için biraz daha duruldum o kadar hareketli değilim, daha sakinim." (K7)

"Boğa burcuyum ben. Sinirli değilim hiç, çok sakinimdir. Beni çok dolandırdılar mesela, başkası olsa kalp krizi geçirirdi" (K8)

Kadınlar ile gerçekleştirilen görüşmelerde öfke kavramının ya da kavrama yönelik ifadelerin sık kullanıldığı gözlemlenmiştir. Kadınların ***öfkeli*** olmak ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler de şu şekildedir;

> *"Çok sakin değilim. Bir an sinirleniyorum ama sonra geçer. Bir anda parlarım ama anlık sonra söner." (K4)*

> *"Belirli bir yere geldikten sonra da çok büyük öfke patlaması yaşayabiliyorum." (K7)*

> *"Çok sinirliyim." (K6)*

Kadınlar bir haksızlık durumu ile karşılaştıklarında kendilerini savunma çabalarını sürdürdüklerini ve kendi haklarını aramaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Kadınların ***haksızlığa gelememe*** ifadelerinde şu cümleler yer almaktadır;

> *"Haksızlığa gelemiyorum, her konuda kendimi savunurum. Karşımdaki beni haksız görüyorsa, ben de kendimi haklı biliyorsam kendimi sonuna kadar savunurum, yorulmadan anlatırım yani." (K6)*

> *"Erkek kadın demeden her yerde bir savunma pozisyonu (bu da bence çocukluktan gelen bir durum). Haksızlığı görmek istemiyorum çünkü çok fazla haksızlığa uğradığımı düşünüyorum bu da bence bilinçaltı bir tepkidir aynı zamanda. Dolayısı ile kendi kafama göre yaşıyorum yani ailem bunu demiş, şunu söylemiş gibi şeyler benim çok da umurumda değil. Kendi kararlarımı alıyorum, kendim yapmaya çalışıyorum."(K2)*

Çocukluktan itibaren haksızlıklar ile karşı karşıya kaldığını ifade eden K2 haksızlık durumuna kayıtsız kalamadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni olarak da kendisinin çok fazla haksızlığa uğradığını belirtmiştir. Görülmektedir ki kadınlar yaşantılarında çocukluktan itibaren haksızlıklar yaşadıklarını düşünmekte ve bunun sonucu olarak haksızlığa karşı koyma davranışını bir tepki olarak benimsemektedirler.

> *"Haksızlığa uğramayı ve haksızlığın yapılmasını hiç sevmem. Haksız olmayı hiç sevmiyorum hep haklı olmayı seviyorum." (K1)*

Kadınların ifadelerinde ***kendine yardım/psikolojik destek almama*** ile ilgili olarak aşağıdaki cümleler örnek gösterilebilir;

> *"Psikolojik olarak şunu söyleyebilirim yaşadığım bütün olaylardan sonra normalde bir psikiyatriste gitmem gerektiği kanaatindeydim. Ama her zaman şunu söyledim 'kendim bunu aşacağım, kendim bunu yapacağım hiçbir destek almadan, hiçbir doktora ihtiyaç duymadan', ki öyle de oldu. Psikolojik olarak çok çok yıprandım ama yine de iyi hissediyorum kendimi. Kendi kendimi iyileştirdim." (K2)*

Kadınların ifadelerinde karşılaştıkları güçlükler ile ilgili olarak baş etme becerilerini güçlendirme aşamasında kendi çabalarının bulunduğu ve herhangi bir psikolojik destek almadıkları görülmektedir. Yaşantılarında birçok alanda sorunlarla ve güçlükler ile karşılaşmış oldukları, psikolojik yıpranmayı yoğun bir şekilde yaşadıkları ve psikolojik destek almak yerine kendilerinin iyileştirici rolü üstlenmeye çalıştıkları görülmektedir.

> *"Ben şuna inanıyorum; insan kendi psikolojisini kendisi düzeltebilir, bunu bir başkasıyla yapmak sadece ona yardımcı olabilir. Ama çevrenizde size yardımcı olacak kimseniz yoksa eğer kendi başınıza başarmanız gerekir bunu. Kendimle ne kadar savaşabilirim, ne kadar barışabilirim bilmiyorum ama elimden geldiğince hep kendimi teselli ediyorum." (K7)*

Kendine yardım konusu ile ilgili göze çarpan bir diğer konu ise kadınların psikolojik destek almamayı ve kendilerine yardımcı olmaya çalışmalarının altında yatan nedenin bunu kendilerinin başarması gerektiği inancıdır. K7 bu konu ile ilgili olarak çevresinde yardımcı olacak kimsesi olmadığından dolayı sadece kendisinin kendisine yardımcı olacağı inancı taşıdığını belirtmiştir.

> *"Sadece kendime bakıyorum, doktora bile gitmem, şekerim kaç oldu bilmem. Yıllardır iki hapım var bir tansiyon bir şeker, gidip kontrol bile ettirmiyorum. Gitmiyorum doktora, gitmek de istemiyorum."(K8)*

Uzman desteği almayı istememek ile ilgili olarak karşılaşılan bir diğer sonuç ise kadınların sağlık ve psikolojik açılardan yıpranmışlığı olarak gözlemlenmektedir. Hem sağlık hem de psikolojik açıdan yıprandığını hisseden kadınlar tükenmişlik yaşamakta, sorunların düzelmesi için çabalamayı bırakmakta ve destek almayı istememektedir. Buna örnek olarak K8 ifadelerinde yaşamı boyunca çok yıprandığını ve artık çabalamadığını ifade etmiştir.

4.4. Kadınların Sosyal Yaşamı ve Sosyal İlişkileri

Kadınların sosyal yaşantılarına ve sosyal ilişkilerine dair verdikleri yanıtlar incelendiğinde dört (4) kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar; sohbet ve dertleşme, arkadaşlar ile iletişim, sosyallik, zayıf sosyal ilişkiler ve sosyal yaşam olmak üzere kategorileştirilmiştir.

Kod Sistemi	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Kadın Hükümlülerde Toplumsal Cinsiyet								
Sosyal Yaşantı ve Sosyal İlişkiler								
Sohbet-Dertleşme	●	●	●	●		●	●	●
Arkadaşlar ile İletişim	●	●	●	●	●	●	●	●
Sosyallik	●	●	●		●	●	●	
Zayıf Sosyal İlişkiler ve Sosyal Yaşam	●			●	●	●	●	●

Şekil 4. 2: Kadınların Sosyal Yaşamı

Yukarıda katılımcıların kodlar ile ilgili ifadelerinin yoğunluğunu gösteren şekil bulunmaktadır. Aynı zamanda hangi katılımcının hangi koda yönelik ifadelerinin bulunduğu da görülmektedir. Dolayısı ile şekil incelenirken katılımcıların katılımlarını, kodlara yönelik ifadelerinin varlığını ve kodlar arasında ilişkileri görebilmekteyiz. Kod sistemini ifade eden şekil yatay şekilde incelendiğinde sohbet ve dertleşme koduna yönelik ifadelerin katılımcıların büyük çoğunluğundan bulunduğunu, arkadaşlar ile iletişim koduna yönelik ifadelerin tüm katılımcıların ifadelerinde yer aldığını görebilmekteyiz. Sosyallik ve zayıf sosyal ilişkiler kodlarına yönelik ifadeler yoğunluk açısından benzer özellikler taşımaktadır.

Kadınların ***sohbet etme-dertleşme*** koduna ait ifadeleri aşağıda örneklendirilecektir;

> *"Genellikle gündüzleri görüşüyoruz, asla karanlıkta görüşmüyorum çünkü çocuklarım var onları bırakıp çıkmıyorum. Dışarıda kafelerde görüşüyoruz, kahve içiyoruz, sohbet ediyoruz."(K1)*

> *"Dediğim gibi sadece iş ortamında. Gençlik zamanında kızlık arkadaşım vardı onunla da köyde her dakikamız birlikte geçerdi. Ama sonra evlenip, çocuk sahibi olup, çalışmaya başlayınca pek aktivitemiz olmadı. Çalışırken sohbet ediyorduk, yolda sohbet ediyorduk."(K4)*

Görülmektedir ki kadınlar sosyal yaşantılarında gündüz görüşmelerini tercih etmektedirler. K1'in ifadesinde bulunan *'asla karanlıkta görüşmüyorum'* cümlesinden de anlaşılacağı üzere kadınların sorumlulukları nedeni ile sosyal yaşantılarını *karanlık olmayan saatlere* göre planladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu düşüncenin altında yatan nedenler ise çocuk sahibi olma ve evlilik yaşamının sorumluluklarının olduğu düşüncesi olmaktadır. Kadınlar çocuk bakımı rolünü düşünerek sosyal yaşantılarını buna göre planlamaktadır. Aynı zamanda evlenme ile birlikte sosyal yaşamın zayıflaması durumu da gözlemlenen önemli bir durumdur. Gerek çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklar gerekse de bunların bir getirisi olarak toplumsal roller neticesinde

kadınların sosyal yaşantılarını planladıkları ve hatta sosyal ilişkilerden kopmaya başladıkları sonucunda ulaşılmaktadır.

> *"Tüm elemanlar toplanır sohbet ederdik, kahve içerdik, fal bakardık, güzel vakit geçirirdik. Kuaförler de psikologtur yani genelde morali bozuk olunca gider insanlar. Şimdi ise arkadaşlarım hükümlü çevremden oluşuyor. Onlarla zaten cezaevinde vakit geçiriyorduk."(K6)*

Kadınların sosyal yaşantılarında yer edinen arkadaşlarının genellikle mahalle arkadaşları ve iş arkadaşlarından oluştuğu görülmektedir. Sosyal çevrelerinde yer edinen kişiler ile iletişimleri iş, çalışma, komşuluk ilişkileri ile gelişmektedir. Aynı zamanda cezaevi yaşamı sonrasında kadınlar arkadaş çevrelerinin değiştiğini, arkadaşlık ilişkilerinin zayıfladığını, ilişkilerin koptuğunu, arkadaş sayısının azaldığını ve cezaevinde edindikleri yeni arkadaşlıkları ile daha sık görüştüklerini ifade etmişlerdir. Bunun altında yatan bir diğer neden de cezaevi yaşamında yeterli sosyal desteği çevrelerinde görememiş olmalarıdır. Kadınlar hükümlü bulundukları süre zarfında sosyal ilişkilerinden destek göremediklerini, manevi olarak bu konuda eksiklik hissettiklerini ifade etmektedir. Bu durumun neticesinde cezaevi yaşamı sonrasında arkadaşlıklarını daha güvenilir kılmaya çalıştıklarını ve destek göremedikleri sosyal ilişkilerini sonlandırdıklarını ifade etmektedirler.

Kadınların ifadelerinde sosyal yaşantılarından bahsederken genel olarak arkadaşları ile iletişim kurmaya yönelik ifadeler göze çarpmaktadır. Kadınların ***arkadaşlar ile iletişim*** koduna ait ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"İletişimde daha çok alttan alan tarafımdır, özellikle günümüzde insanlar çok fazla sinirli ve öfkeli olduğu için özellikle çalışan insanlar.. Ben daha çok evde kendi halimde olduğum için insanların konuşmalarını daha çok alttan almaya çalışıyorum." (K5)*

K5'in ifadesinde görülüyor ki, kadınlar iletişim şekillerini tanımlarken ve belirlerken konumlarına göre hareket etmeye çalışmaktadır. *Evde kendi halinde* olduğunu

söyleyen kadının iletişim konusunda alttan alan taraf olma nedeni aslında dış dünyada çalışan insanların sinirli ve öfkeli olmalarının edinilen toplumsal cinsiyet rollerine göre haklı görülmesidir. Toplumsal roller olarak değerlendirildiğinde çalışmayan kadınların ev içi işleri sorumluluk olarak kabullendiğini, ev dışı sorumluluk alan bireylere yönelik ev içerisinde daha toleranslı davranılmasının gerekliliği düşüncesi bulunmaktadır. Tüm bu düşünceler ve iletişim şekilleri kadınların edindikleri, öğrendikleri ve deneyimledikleri toplumsal cinsiyet rollerine dayanmaktadır diyebiliriz.

> *"İletişim konusunda iyiyimdir. Aslında çok girişken değilimdir, belirli kişilere göre değişir, girdiğim ortama göre değişir, ortamda bulunan insanlara göre değişir."(K7)*

> *"Çok güzel, herkesle güzel iletişim kuruyorum zaten. Ama ilk olarak güvenmem gerekiyor. İletişim konusunda iyiyim, seçtiğim arkadaşlarım da ona göre oluyor zaten."(K6)*

Kadınların iletişim kurarken davranışlarını ve iletişim şekillerini bireylere göre kontrollü bir şekilde sergiledikleri görülmektedir. Bunun altında yatan neden *güven* duygusudur. Kadınlar iletişimlerini korkusuzca ve oldukları gibi kuramadıklarını, öncelikle ortamdaki bireylere güvenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

> *"Çok, çok güzel. Herkese hak ettiğini veririm, biri gelir yardım eder parasını veririm. Şimdi kızım ve taksici beni dövdükten sonra bak arkadaşım geldi yanımda kalır, sever beni geldi bakıyor bana. Kiracılarla da iyiyim, hepsine yardımım olur. Kardeşlerim 'gel yanımıza biz sana bakarız neden tek başına uğraşıyorsun' diyorlar, kızım var gelemem diyorum. Ama hepsi çağırır beni yani. Komşularım da arar, bazen yanlarına gideyim diye yalandan kapıda kaldık falan diyerek kandırırlar beni. Sırf yanlarına gideyim diye yani, ben de kimseyi rahatsız etmek istemiyorum."(K8)*

Kadınların ***sosyallik*** kodu ile ilgili cümlelerinden örnekler ise aşağıdaki gibidir;

> *"Eşimden boşandıktan sonra daha aktif daha sosyal oldum, daha çok kendime bakmaya başladım. Boşandıktan sonra daha çok kendime bakmayı, giyinmeyi, gezmeyi tozmayı, misafirperverliği, arkadaş ortamında nasıl oturup kalkılacağını öğrendim."(K1)*

Evlenmeden önce ve evlilik hayatında sosyalleşme alanı bulunmadığını söyleyen K1 evliliğini sonlandırdıktan sonra sosyal ilişkiler kurmaya ve sosyal alana katılmaya başladığını ifade etmiştir. Bu söylemde görüldüğü üzere kadınlara kendi aileleri içerisinde ve evlilik yaşamında sosyalleşme alanları yaratılmamakta ya da yetersiz kalmaktadır. Kadınlar kendi ayakları üzerinde durmaya başladıktan sonra sosyal yaşantılarında aktif olma adımlarını daha rahat bir şekilde atabilmekte ve sosyal ilişkilerinde özgür-bireysel olarak yer edinmektedirler.

> *"Ben aslında hiç tanımadığım bir mekâna gittiğimde bile oradan bir arkadaş edinip dönebiliyorum, bu çok ilginç bir durum. Ben bu durumu çok çok fazlası ile yaşıyorum. Buraya gelip bir işyeri kurduğumda bu civarda tanıdığım tek bir kişi vardı, gidip mekânına oturduğum. Ama onun dışında yüzlerce arkadaşım yüzlerce tanıdığım insan oldu. En basiti dün bir yerde oturdum, hiç bilmediğim bir mekân. Yalnız oturmak istiyorum, keyif yapmak istiyorum dediğimde ve kahve içtiğimde yan masamda ilginç bir diyalog geçtiğinde dayanamıyorum. Onunla konuşmak, onun hayatına dokunmak, benim hayatımdan bir şey vermek.. Olduğun yerde arkadaş edinebiliyorsun ve yaş hiç fark etmiyor. Dikkat çektiğimi düşünüyorum, Türkiye toplumunda bu nasıl değerlendiriliyor? Bir kadın oturduğu yerde neden arkadaş edinir? Neden dikkat çeker? Bu tür sorular da olabiliyor, böyle eleştiriler de alıyorum hemcinslerim tarafından da 'çok dikkat çekiyorsun, konuşurken de çok dikkat çekiyorsun, herkesle diyalog kuruyorsun' gibi eleştiriler. Ama ben mutluyum."(K2)*

İfadelerde yer alan cümleler incelendiğinde kadınların iletişim konusunda aktif ve girişken olmaları sosyal çevre ve toplum tarafından eleştirilebilmektedir. Kadınlara yüklenen rollerde iletişimde girişkenliğin *dikkat çekici* olmak olarak görülmesi ve bu düşünce ile eleştirilmesi göze çarpıcıdır. Dikkat çeken bir diğer durum da bu eleştirileri gerçekleştiren kesimde kadınların da bulunuyor olması ve iletişimde girişken tavırlar kadınlara hemcinsleri tarafından da yakıştırılmamaktadır.

> *"Eşimle sosyalleşiyoruz. Gezmeyi severiz, hayvanat bahçesine gideriz, aynı tiyatroya iki kere gitmişizdir, tiyatroyu çok severiz, ben de tiyatro oynadım mesela. Gitarı çok seviyorum. Eşime bir kere gitar sesini çok seviyorum dedim diye bana gitar aldı, öğren dedi, kursa gönderdi beni, saatlerini ve günlerini de hiç sorun etmedi, hoca erkek mi kadın mı hiç sorun etmedi. Özel ders aldırdı bana bir erkek hocadan." (K6)*

> *"İnsan içine girmeyi severim, bu konuda çok zorluk da yaşamam. İnsanları severim, arkadaş gibi benimserim ama yaşantımdan kaynaklı bir güvensizlik oluştu. En büyük darbeleri biz de yakınlarımızdan gördük, içeriye girmeme sebep kişi de bizim çok uzağımızdan biri değildi. O yüzden bir güvensizlik var ama bu beni sosyal anlamda zayıflatmadı. Ben çok insandan duydum ki cezaevinden çıkınca yolda yürüyememişler, korkmuşlar mesela. Ama bende hiç öyle olmadı, bakkala gitmiş geri gelmiş gibiydim. Çünkü çok iyi değerlendirdim vaktimi. İnsanlarla iletişimimde sıkıntım yok, sadece birden çok samimi olamıyorum ama evime geleni ağırlarım, konuşurum, dinlerim. Sadece bana yaklaşmak istediğinde bir maksat arar oldum."(K6)*

Kadınların sosyal yaşantılarında eşleri ile birlikte gerçekleştirdikleri aktivitelerden bahseden K6 eşi ile çok iyi anlaştığını ve sosyal yaşantılarında da birlikte güzel vakit geçirdiklerini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra sosyalleşmesini destekleyen eşinin *erkek hoca* sorunu çıkarmaması söylemi ayrıca önemlidir. Çünkü çevresindeki kadınların eşleri ile bu şekilde sosyal yaşantılarının olmadığını ve bunun (erkek hoca) kabul edilmesinin zor bir şey olduğunu şu cümleler ile ifade etmiştir;

"Mesela bir arkadaşım 5 çocuk yaptı eşinin isteği ile. 5. çocuk parası alıp araba alabilmek için ama hala kocasından dayak yer. Mesela Barış Akarsu öldüğünde ağlamıştık televizyon başında, ama bir arkadaşımız ağladı diye kocası yumruk atmıştı kadının kolu morarmıştı. Biz eşimle birlikte oturup ağlamıştık. Yani ortası yok."(K6)

Aynı zamanda iletişim konusundaki güvensizliğin nedeninin *güven* olduğunu destekler nitelikte cümleleri bulunan K6 yaşamında karşılaştığı güçlüklere sebep olan kişilerin kendi çevresinden olmasından dolayı insanlara güven duymak konusunda tedbirli olduğu görülmektedir. Kadınların cezaevi sonrası yaşantısında uyum, güven ve iletişim ile ilgili sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

"Çocuklarımla beraber aktiviteler yaparız, arkadaşlarının anneleri ile birlikte çok vaktimiz geçer. Eğlencelere gittiğimiz zamanlar olurdu, şu an pandemi dolayısı ile sosyalleşemiyoruz. Önceden planlar yapıp daha çok çocuklarımla ilgili ve onların gereksinimleri doğrultusunda onlarla bir plan yapardım, onların da bir şeyler yapmasını bir yerlere gitmesini sağlardım."(K3)

Kadınların ***zayıf sosyal ilişkiler ve sosyal yaşam*** olarak tanımlayabileceğimiz cümlelerinden örnekler ise şu şekildedir;

"İlçede evlenip hiç eğlence nedir, gezmek nedir hiç bilmiyordum evliliğimde."(K1)

"Gençliğimde hiç sosyalleşmedim, sosyalleşme nedir hiç bilmezdim."(K1)

"Hep çalıştık, sosyal hayatımız pek yok yani, normal. Çalıştığım insanlarla güzel anlaşırdık, aynı koltukta işe gider gelirdik yan yana sohbet ederek, hala öyle birbirimizle görüşürüz. Öyle dışarıda çok bir yaşantımız yoktu,

çalışmak, çalışmaya giderken sohbet etmek vardır. Sinemaya gitmişliğim yok, çarşıda işim varsa yaparım evime gelirim. O yüzden evimdeyim çok sosyal hayatım yok."(K4)

Kadınların cümlelerinde (K1 ve K4) sosyalleşme alanlarının ev içi alan olduğu, ev dışı alanda çalışma yaşantısını birer sosyalleşme olarak gördükleri göze çarpmaktadır. Ev dışı aktivitelerde *bir işi var ise* evden çıktıklarını, bunun dışında evlerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

"Zaten az bir insanla iletişime geçiyordum ama bu süreçten sonra daha da azalttım yani 5 kişi ise 2 kişiye düşürdüm. Oraya girdiğinde kimin ne olduğunu görüyorsun, insanları anlıyorsun yanında mı değil mi? Daha da azalıyor insan sayısı azalıyor, yanında bulunan oluyor ama dediğim gibi parantez içinde 'insan'." (K5)

"Arkadaşlarımız çoktu bizim içeriye girene kadar, ama cezaevinde girdikten sonra bayağı bir seyreldi. Yani buna akrabalarım da dâhil. Aramayan sormayan kimseyi biz de çıktıktan sonra aramadık hatta çıktıktan sonra aramak isteyenleri de ben reddettim. Çünkü orada daha zor bir durumdaydım, o zaman ihtiyacım vardı sana şu an yok dedim. O zaman görüşmediysen benimle şimdi de görüşme yani benimle."(K6)

Kadınların cezaevi yaşamından önce arkadaş çevrelerinin daha fazla olduğu fakat cezaevi yaşamında sosyal çevrelerinden yeterli desteği göremedikleri bilgilerine ulaşılmıştır. Cezaevi yaşamında sosyal çevrelerinden destek görmeyi bekleyen kadınlar beklentilerine karşılık bulamadıklarından dolayı cezaevi sonrasında arkadaş çevrelerinde azalma olduğunu, güvenemedikleri ve destek göremedikleri insanlar ile ilişkilerini kopardıkları görülmektedir.

"Ben çok arkadaş edinmeyi sevmiyorum çünkü başıma ne geldiyse arkadaş çevremden geldi. Hani böyle düşünürsünüz bazı şeyleri unutamazsın ya, işte

unutamadığım ne varsa başıma arkadaşlarım yüzünden geldi. Zaten yaş ilerledikçe arkadaş çevresi evlenmeye, çoluğa çocuğa karışmaya başlıyor. Ben onlar gibi olamadım, birçoğu evlendi. Hala liseden falan görüştüğüm arkadaşlarım var ama çok nadir. Zaten aile kalabalık, ablaların yaşları birbirine yakın olduğu için hep ailemle vakit geçirmeyi seviyorum. Cezaevine girmeden önce sosyal yaşantım daha iyiydi ama. Mesela annemle birlikte Fenerbahçe maçlarına giderdik, hafta sonu müzeye giderdik, pikniğe giderdik. O zamanlarda da arkadaşlarım vardı ama cezaevine girmeden önce de ben kendimi geri çekmiştim, çünkü arkadaşlarım uyuşturucu kullanıyorlardı."(K7)

Kalabalık ailede büyüyen kadınların da aile içerisinde sosyalleşme ihtiyaçlarını karşıladıklarını K7 yukarıda cümleleri ile ifade etmiştir. Aynı zamanda gençlik zamanında sosyal çevresi ve arkadaşları ile sosyal etkileşimi bulunan kadınların evlenme ve çocuk sahibi olma durumu sonrasında aktivitelerinin de buna yönelim gösterdiği, evli olan kadınlar ile evli olmayan kadınların ortak aktivitelerinin azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda arkadaş çevresinde azalmaya giden kadınların bir diğer nedeni de yanlış arkadaşlıklardan uzaklaşma eğilimidir.

Evlenen kadınların sorumluluklarının bulunduğu ve bu nedenle sosyal yaşantılarında değişimlerin bulunuyor olmasından doğan bu düşüncenin temelinde yer alan toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kadınların sosyal ilişkilerinde medeni hallerinin etkili bir faktör olmasına yol açmaktadır.

"Eskiden güzel vakit geçirirdim ama artık kimseyle telefonla bile konuşmak istemiyorum. Kızımla kötüyüz, oğlumla kötüyüz, gelinle kötüyüz. Hepsi para bekliyor benden veremeyince böyle oluyor. Sosyal yaşantı yok yani, evde uğraşıyorum bir şeylerle, arka tarafa gecekondu yaptırıyorum, işçi tutuyorum. Kiracılar var onlarla ilgileniyorum aynı binadayız. Böyle yani. Komşular var birkaç tane. Öyle dışarı çıkmam etmem yok. Kimseyle konuşasım da yok artık."(K8)

4.5. Kadınların Eğitim Yaşantıları

	Frekans (sıklık)	Yüzde	Yüzde (geçerli)	Yüzde (birlikte)
Lise Mezunu	4	50.0	50.0	50.0
Okur-yazar	2	25.0	25.0	75.0
Üniversite Mezunu	1	12.5	12.5	87.5
İlkokul Mezunu	1	12.5	12.5	100.0
Toplam (geçerli)	8	100.0	100.0	

Şekil 4. 3: Kadınların Eğitim Yaşamı

Eğitim durumları incelendiğinde 8 kadından 2'si ilkokul terk ve okuryazardır. Kadınlardan 1'i ilkokul mezunu, 4'ü lise mezunu ve 1'i de üniversite mezunudur. Kadınların eğitim yaşantıları ile ilgili ifadeler analiz edildiğinde 5 ayrı kod elde edilmiştir. Bu kodlar aşağıdaki şekilde gösterildiği üzere; başarılı olma, istekli olma, öğretmenler ile iletişim, maddi güçlükler/çalışma, okula gönderilmeme olarak adlandırılmıştır.

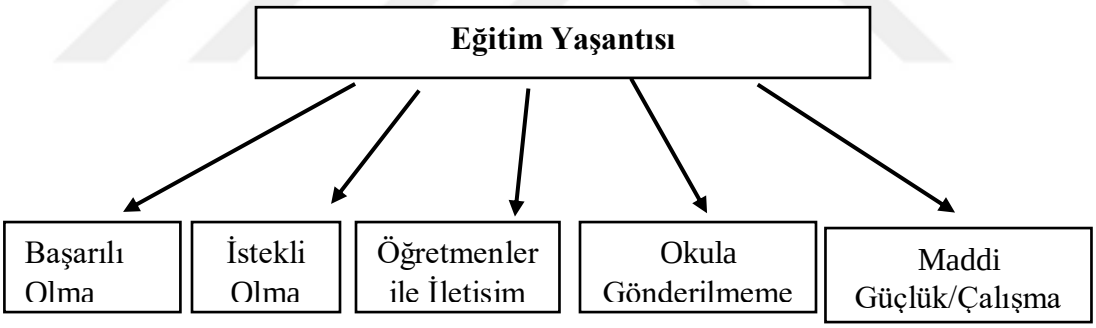

Şekil 4. 4: Kadınların Eğitim Yaşantısı Teması ve Kodları

4.5.1. Eğitime Devam Edememe Nedenleri

Kadınların eğitime devam etmeme nedenleri incelendiğinde karşımıza aşağıda sıralanan durumlar çıkmaktadır. Aşağıda yer alan ifadelerin her biri, bir kadının eğitimine devam edememe nedenini açıklamaktadır.

Tablo 4. 1: Kadınların Eğitime Devam Edememe Nedenleri

● Ailesinin üniversite eğitimini karşılayabilecek maddi olanakları bulunmadığından üniversiteye gitmekten vazgeçiyor.
● İlkokulda vücuduna kaynar su dökülüyor ve vücudu yanıyor. Bu nedenle eğitimine uzun süre devam edemeyince eğitime geri dönmüyor. Cezaevinde ortaokulu ve liseyi bitiriyor. Üniversiteyi kazanıyor ve devam ediyor.
● İlkokulu okuyor. Kız çocuğu okumaz deniliyor ve aile maddi durumu da çok iyi olmadığından kız çocuğunu okuldan alıyor.
● İlkokul 4. Sınıfta iken aşık olduğunu, okuldan kaçmaya başladığını, erken yaşta ikili ilişkisini öğrenen ailesinin okula göndermediğini ve daha sonra kendisinin de eğitimi bırakmak istediğini belirtiyor.
● Liseyi bitirdikten sonra ailesinin ekonomik durumu çok iyi olmadığı için üniversiteye gitmiyor.
● Lisede hem okuyup hem çalıştığı için üniversiteye devam etmiyor, meslek eğitimi alıyor.
● Liseyi bitiriyor fakat okurken de çalışmak zorunda kalıyor. Annesine yardım etmek durumunda olduğu için lise sonrası çalışmaya başlıyor.
● İlkokula adı yazılıyor fakat tarla işi ve hayvancılık yaptığı için devam edemiyor.

Tabloda görüldüğü üzere kadınların çoğunun okula devam etmeme nedenlerinde; maddi sınırlılıklar, kız çocuğunun okutulmaması düşüncesi ve okula giderken çalışmanın zor olmasından dolayı eğitime devam edilmemesi durumları bulunmaktadır. Eğitime devam edemeyen kadınlardan bazılarının cezaevi yaşantısında ortaokul ve lise eğitimlerini tamamladıkları, üniversite eğitimine başladıkları görülmektedir.

Kadınların **başarılı olma** durumlarına dair ifadelerden bazıları şöyledir;

> *"7-12 yaş arasında okudum. Okuma isteğim vardı, ilk kırmızı kurdeleyi ben almıştım mesela. Bütün etkinliklerde öğretmen beni çıkarırdı."(K6)*

> *"İşletme bölümü belki çok yüksek bir bölüm değil ama okuyacaksın ve bu üniversite belgeli bitecek derdim, çok şükür onur belgeli bitirdim, o başarım vardı yani.. Çünkü her şey çok sınırlıydı." (K5)*

> *"İlkokulda ve ortaokulda hiçbir şekilde devamsızlık yapmadım ve çok başarılı bir öğrenciydim."(K2)*

Kadınların devam edebildikleri eğitim serüveninde başarılı oldukları görülmektedir. Başarılı olmaları ile birlikte anılan bir diğer konu sınırlı olanaklar olarak göze çarpmaktadır. Aileleri tarafından belirli bir yaşa kadar eğitimlerine devamlılığın sürdürüldüğü, genellikle yarım bıraktıkları ve bunun nedeni olarak maddi sınırlılıkların bulunması durumu karşımıza çıkmaktadır. Maddi sınırlılıklar ile birlikte çocuk yaşta çalışan kadınların '*kız çocuğu okumaz'* düşüncesi ile eğitime devam ettirilmedikleri ve çalışma yaşamına erken katıldıkları görülmektedir.

Kadınların ***istekli olma*** ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler ise şu şekildedir;

> *"İlkokul dörde kadar çok severek gidiyordum. İlkokul dörtte iken çocuklarımın babasını gördüm. O zaman çocuktum, aynı okuldaydık ama sınıflarımız ayrıydı. İşte o zamanlar onunla görüşmek için okula gitmiyordum, dersten kaçıyordum. 10-11 yaşında oluyorum o aralar. Dördüncü sınıfa kadar akademik isteğim ve başarım da çok iyiydi. Ama dördüncü sınıfta kaçmaya başladım, sonra da okula gitmek istemediğimi beyan ettim."(K1)*

"Aslında ben istiyordum."(K2)

"İlkokula gittim, onu bitirdim. Hocam da 'kafası çok çalışıyor' derdi hatta. İstiyordum okumayı, istekliydim."(K8)

Kadınların ***öğretmenler ile iletişim*** kodu içerisinde değerlendirilen cümlelerinden bazıları şu şekildedir;

"Babam izin vermediğinden dolayı öğretmenimin desteği ile okumaya başlamıştım. Öğretmenler ile diyaloğum çok çok iyiydi hatta her ay kaymakam geliyordu ve bana hediye getiriyordu, başarılı öğrencilere getiriyordu. O dönemde kıyafetlerim, saç şampuanım, sabunum gelirdi her ay. Başarılı bir öğrenci olarak tanımladıkları için, öğretmenim görüyordu biliyordu."(K2)

"Eğitim hayatında teşvik eden faktörleri annem ve öğretmenler olarak değerlendirebiliriz."(K3)

"Öğretmenlerim ile aram çok iyi, cezaevinden geldiğimi biliyorlar, suçumu biliyorlar ama arkadaşlarım yadırgasa dahi onlar dedi ki hayır okulumuzun gözdesisin ve okuyacaksın." (K5)

Kadınların eğitim yaşantılarını destekleyen kişilerin daha çok öğretmenleri ve anneleri olduğu görülmektedir. Hem çocukluk döneminde hem de cezaevinde eğitimine devam eden kadınların bu süreçlerde öğretmenlerin desteği ve öğretmenleri ile iletişimlerinin iyi olması eğitime teşvik eden faktörler olarak göze çarpmaktadır.

Kadınların ***maddi güçlük/çalışamama*** ile ilgili kullandıkları ifadelerden bazıları şu şekildedir;

"Engelleyici faktör olarak sadece çalışıyor olmak diyebiliriz. Hem çalışıp hem gece okuluna gidiyordum bir dönem böyle idare ettim. Amca ve hala ile kaldığım dönemlerdi. Aynı zamanda çalışıyordum, gündüz çalışıp hafta sonu da sınavlara derslere vakit ayırdığım dönemler. Çalışmak zorunda olmak yine engelleyici faktör olarak sayılabilir. Tek başıma hem ekonomimi sağlamak hem okumak çok zor olsa da çok iyi başardığımı düşünüyorum."(K2)

K2 küçük yaşta kendi kına gecesi olduğunu öğrendiğinde 12 yaşında evden kaçan ve belirli bir yaşa kadar amcası ile halasının yanında yaşamını sürdürmüş bir kadındır. Bu süreçte hem çalışmış hem de okumuştur. Okul döneminde çalışmak durumunda olması ile ilgili olarak yukarıdaki ifadeleri kullanmıştır. Görülmektedir ki kadınların eğitim yaşantısına devam etmelerinin önündeki büyük engellerden bir tanesi de erken yaşta çalışmak ve kendi yaşamlarını kurabilmek için çalışmaya devam etmelerinin gerekli hale geldiğini düşünmeleridir. Bu konu ilgili olarak aile ve toplum desteğinin olmadığı durumlarda kendi ayakları üzerinde durmak için çalışma yaşamına erken katılan kadınların eğitim yaşamından vazgeçtikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

"Annem çok istiyordu, ilkokulu okumuş ama kendinden büyüklere ders verirmiş, çok düzgün konuşurdu. Babam da maddi olanaklardan dolayı üniversite olaylarına çok giremedi. O yüzden ben üniversite okuyamadım, arkamda kardeşlerim vardı. Annem ben okuturum dedi, ama ben düşündüm ailemi böyle bir sıkıntıya sokmak istemedim, gitmedim üniversiteye. Meslek eğitimi alırım ve çalışmaya başlarım bir an önce diye düşündüm, anneme yardımcı olmak amacıyla."(K3)

"Sonra gece okulu açıldı, birlik olduk köydeki kızlarla bir sürü kızdık 15-16 yaşlarında. Kadınlar geliyordu, 20-25 kişi olduk neredeyse. Köy yerinde salmıyorlardı kız çocuklarını okula. Öğretmen için müdüre yalvardık, ailelerimize yalvardık zar zor saldılar bizi okula. Gitmeye başladık ama çok zordu, 3-4 ay anca gittim çünkü gündüz hendek yapıyorduk pirinç zamanı,

bütün gün toprağı yığıyorsun bir yere büyük bir havuz yapıyorsun, orada pirinç ekiliyor parayla. Mesela tarla sahibi bayramda şuraya hendekleri yap diyor parasını vereyim diyor, e şimdi babamın yapacak hali yok, biz yapıyorduk. Öyle gidemedim yani ilkokula. Okula gidemedim çünkü hem çalışmak durumundaydık hem de köy yerinde kız çocukları çok fazla okutulmazdı. Teşvik eden bir şey yoktu."(K4)

"Okulumu engelleyen işte bir beslenme çantası bile o yaşlarda insanın gururuna dokunuyor. Temizliği, yakasının pisliği bile insanın gururuna dokunuyor ilkokulda bile olsa.. Lisede dediğim gibi okuldan kaçmasam bile temizliğe gidiyordum, yetişemiyordum, kendi imkânların ile koşarak gidiyor koşarak geliyorsun. Bir otobüse verecek para bile o gün sana çok büyük geliyor, halk ekmek kuyruğuna giriyorsun yetişemiyorsun.. Yine hep bir ekonomik sıkıntılardan dolayı aslında. Biraz gençliğin verdiği istekler artık uyanıyor, yani onu istiyorsun bunu istiyorsun, bir şeylerde artık gözün kalıyor.."(K5)

"Üniversiteyi ben cezaevinde kazandım cezaevinde okudum. Orda da bir yokluğu gördüm, orda telefon yasak, kıyafet belirli sınırlı sayıda, eline verilen para bile sınırlı sayıda. 300 tl'lik insansın ama o kadar paran olmadığı için, 4 km idi benim okulumun arası, 4 km giderdim gelirdim ve saat kısıtlaması vardı. Hani kimi insanlara bazen zor tatlı gelir, bana da tatlı geliyordu. Tabii ki arkadaşlarını görüyorsun her şeye özeniyorsun bazen diyorsun ki 'off hadi pes et üniversiteyi ne yapacaksın? Zaten sabıkalısın'."(K5)

"Ailemin beni üniversiteye göndermesi zor olacaktı, dededen kalma evde yaşıyorduk, kardeşim de okuyordu. Artık şartlarımızı da düzeltmeye çalışıyorduk biraz ama bu sadece annemin maaşı ile olmuyordu. Üniversiteye gitmeyi çok istedim ama onların beni okutacak parası yoktu. İstanbul içinde iyi bir yer kazanamayacaktım, şehir dışında da onlar bana iyi

bir imkân sağlayamayacaktı, o yüzden stajyerlikten itibaren çalışmaya başladım. Engelleyen faktör olarak ekonomik sıkıntılar diyebiliriz."(K7)

"Fakirdik diye aldı babam beni okuldan. Öğretmenlerim devam edeyim diye uğraştılar ama yoksulluktan dolayı gidemedim."(K8)

Eğitim yaşamı ile ilgili kadınların yanıtlarının çok benzer olduğu görülmektedir. Eğitim yaşamına destek olan ve teşvik eden faktörler anneler ve öğretmenlerdir. Bununla beraber eğitim yaşamında engelleyici faktörler; maddi sınırlılıklar, kız çocuğu okumaz görüşü ve çalışma yaşamına erken katılım olarak sayılmaktadır.

Kadınların ***okula gönderilmeme*** ile ilgili ifadelerinden bazı örneklerde şu cümleler bulunmaktadır;

"Okuldan kaçmamın dışında hayatımda birinin olduğunu öğrenince bırakın okula göndermeyi kapıdan çıkarmamaya başladılar. Daha çocuksun yapma, etme dediler. İlerleyen zamanlarda zaten kaçtık gittik bir hata yaptık, aramızdaki tek güzel bağ çocuklarımız oldu. Okulu bırakmamın nedeni eski eşimle tanışmam diyebiliriz."(K1)

Erken yaşta eski eşi ile tanıştığını belirten K1 aslında ailesinin okula teşvik edici bir yapıya sahip olduğunu fakat bir erkek arkadaşı olduğunu öğrendiklerinde evden çıkma yasaklarının başladığını ve bu şekilde eğitim yaşantısının sonlandığını ifade etmiştir. Yaşanan bu durum sonrasında kaçarak evlenen K1 eğitimi o süreçte yarım bırakmıştır ve devam etmemiştir.

"Ortaokulu yarım bıraktım...(..)Çok hızlı bir şekilde ergenlik dönemine girişim ile beraber hızlıca bir boy atma durumum oldu, kilo aldım. Aslında beni verme(evlendirilme) nedenleri de oydu yani 'bu büyümüş artık, okula da gitmesine gerek yok' diye evliliğe uygun görüyorlar."(K2)

"İlkokul mezunuydum ben cezaevine gidene kadar, okutulmadım. Babamın kararıydı o da. O sıralarda abim üniversiteyi kazandı, bende yanmıştım baştan aşağı. Tedavi oldum uzun süre okula gidemedim, 12 yaşında bitirdim ilkokulu. Babam maddi açıdan diğerlerini okutuyordu, maddi açıdan üçünüzü okutamam dedi. Göndermedi beni, ben de tamam dedim gerçi okulu da çok sevmiyordum. 13 yaşımda işe başladım ben de."(K6)

4.6. Kadınların Çalışma Yaşamı

Kadınların çalışma yaşantıları incelendiğinde 4 kadının kendine ait bir mesleğinin bulunmadığı, 1 kadının kuaför, 1 kadının estetisyen, 1 kadının muhasebecilik ve 1 kadının işçi olarak çalıştıkları ve gelir getirici işlerde çalıştıkları bilgilerine ulaşılmıştır. Kadınların mesleki kazanımı bulunanlar kendi mesleklerini icra edene kadar farklı işlerde çalışmışlardır. Mesleki bir eğitimi bulunmayan kadınların da çalıştıkları işlerin kalıcı olmadığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda kadınların şu ana kadar çalıştıkları işler belirtilmiştir. Her bir yatay sütun bir kadını ifade etmektedir.

Tablo 4. 2: Kadınların Çalıştıkları İşler

• Gündelik temizlik işi, bulaşıkçılık, çaycılık
• Çobanlık, temizlik şirketi kuruculuğu, sekreterlik, estetisyenlik
• Modelistlik
• Hayvancılık ve mandıracılık, ev işleri, tarla işi, mantıcılık, dokumacılık, börekçilik, fabrikada işçi, çocuk bakıcılığı
• Mankenlik, plastik cerrah asistanlığı, çocuk doktoru asistanlığı, mümessillik, sekreterlik
• Muhasebeci
• Kasiyerlik, kuaför, ekmek fırınında tezgâhtarlık
• İşçi, temizlik işi, pazarlamacılık, bakkalcılık, konsomatrislik, nalbur dükkânı, emlakçılık, tekel işletmesi

Kadınların iş yaşamına dair yanıtları incelendiğinde 2 alt temaya ve bu alt temalar içerisinde 5 koda ulaşılmıştır. İş yaşamı temasının ilk alt teması olarak adlandırılan *iletişim* alt teması, içerisinde iki temel kod bulundurmaktadır. Bu kodlar; iş hayatına uyum ve mesafeli/seviyeli iletişim olarak adlandırılmıştır. Alt temalardan ikincisi *iş hayatının zorlukları* olarak adlandırılmakta ve içerisinde 3 kod barındırmaktadır. Bu kodlar; toplumsal cinsiyet baskısı, ek sorumluluklar, sözlü ve fiziksel taciz olarak kategorileşmiştir.

İletişim alt temasının içerisinde yer alan ***iş hayatına uyum*** kodu ile ilgili olarak kadınların ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilecektir.

> *"İşyerine gittiğin zaman değişik yaşlarda insanlar ile birlikte çalışıyorsunuz. Hepsiyle anlaşıyordum, gençlerle, benden küçüklerle, büyüklerle de anlaşıyordum. Uyumlu olduğum için bir sorun olmadı. Benden büyüklerle konuşup bilgilerini almak, benden küçüklere de bilgi vermek gibi ilişkilerim vardı." (K3)*

> *"Kızlarla aram iyiydi gibi ben düşünüyordum ama bir doktorla bizim bir aile ilişkimiz oldu. O sırada hastanede bu tür bir ailevi ilişki iyi değil diye düşünüldüğü için oradan çıkartıldım, orada bir dikleşmem oldu ama sonra oradaki doktor plastik cerrah olarak yanına çağırdı beni işe aldı. Genel olarak iletişim iyiydi, uyumluyum."(K5)*

> *"İyiydi. Yani kuafördü makara geçiyordu."(K6)*

Kadınların ***mesafeli/seviyeli*** olmak ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

> *"Yani çok samimi değildim, mesafeliydim. Çünkü hep erkek çalışıyordu bir bendim bayan. Çaylarını, kahvelerini verip, temizliğini yapıp kendi işime bakıyordum. Karşı cinsiyette oldukları için mesafeli davranıyordum."(K1)*

"İşyerindeki insanlarla saygı düzeyinde iletişim vardı. Doktorlarla çalıştığımda zaten herkes seviyeli insanlardan oluştuğu için gayet diksiyonu düzgün ve seviyeli çalışmak zorundasın."(K5)

Kadınlar iş hayatının zorlukları alt temasında yer alan ***toplumsal cinsiyet baskısı*** *koduna* yönelik ifadelerinde şu şekilde cümleleri kurmuşlardır;

"Korktuğum tek şey karşı taraf hemcinsim değildi, karşı cinsti. Televizyonlarda gazetelerde hep gördüklerimizin başıma gelmesinden çok korkardım. Bir erkekten şiddet görmek, taciz gibi şeyler duyuyoruz bunlardan korkardım o nedenle hep mesafemi korumak zorundaydım."(K1)

"Matbaacılık yaparken zorlukları oldu, çünkü tanımadığın insanlar geliyor, fiziğe bakanlar oluyor, yanında argo konuşanlar oluyor hani beni içine çekebilecekler mi çekemeyecekler mi diye. Bu konularda rahatsız olurdum." (K5)

Kadınların ifadelerinde görüldüğü üzere çalışma yaşantısında karşılaşılan güçlüklerin içerisinde toplumsal cinsiyet örüntülerine çok sık rastlanılmaktadır. Gerek günlük yaşantıda kadınların kendilerini güvende hissetmemelerinden doğan çekinceler, gerekse de kadın erkek ilişkilerinde hissedilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların çalışma yaşamında belirgindir. Kadınların cinsiyetlerinden dolayı kendilerini korunaklı alanda tutma istekleri, güvenilir alanın dışında meydana gelen korkular ve bu endişelerden doğan korunmacı tavırlar ile karşılaşılmaktadır.

Sözlü ve fiziksel taciz kodu ile ilgili olarak değerlendirilen ifadelerden örnekler ise şu şekildedir;

"Sabahları metrobüsler çok kalabalık olur, orada insanların eli kolu hiç rahat durmadığı için tabii ki çok tartışmışlığımız oldu insanlarla. Ücrette falan olmadı ama patronların arkadaşları falan geldiğinde de sekretersin orada, bir çay götürürken insanların yanlış bakmaları bile insanın modunu düşürüyor, sonuçta sen orada bir çalışansın."(K5)

"İşten hiç yılmazdım, çok para kazanıyordum yani kazanabiliyordum. Çok rahatsız eden oluyor, çok avcı oluyor ama ben o ağlara düşmüyordum."(K8)

İş yaşamında yaşanan zorluklar olarak belirtilen ***ek sorumluluklar*** kodu ile ilgili olan ifadeler ise şu şekildedir;

"Manevi olarak da çok sıkıntılar yaşadım çünkü tek başıma her şeye koşturmak zorunda kaldım, maddi manevi her şeye koşturmak zorunda kaldım. Dolayısı ile zorlandığım noktalar bunlar, yoksa mesleki açıdan mesleğimi yaparken hiç zorlanmıyorum." (K2)

"Çıkarmak için çok uğraşırlardı. Benim yapacağım tek işti ama tazminatsız çıkarmak için iki iş verirlerdi mesela, para vermeden çıkarmak için."(K4)

"Evliyken çalışıp eve gittiğimde benden çok şey bekliyorlardı, onlar için önemli değildi hiç benim yorulmam, zorlanmam. Eşimle konuşuyordum, eve yorgun geliyorum, annesini de kırmak istemiyorum. Hafta sonu alsın misafir, ya da benim de bir günüm var. Annesi kıyameti kopardı, gelenime gidenime karışamazsınız diye. Eşim aslında yoruluyor dedi, bir çay koymasalar bir sürü laf ederler dedi. Zor yani gerçekten, çalışırken bin kat zor."(K7)

Kadınların karşı karşıya kaldıkları dezavantajlı bir diğer durum ise ek sorumluluklarının fazla olmasından doğmaktadır. Ev içi alanda birçok sorumluluğu üstlenmeyi öğrenen ve bu rolleri yerine getirmeyi sürdüren kadınların çalışma

yaşantısına katılımı güçleşmektedir. Çalışan kadın olmanın ayrıca bir sorumluluk ve rol olarak ele alınması, mesleki sorumluluklardan sonra ev içi rollerin de kendisinden beklenmesi ile birlikte kadının günlük yaşantısında edindiği sorumluluklar artmaktadır. Aynı zamanda bu rolleri yerine getirmekte zorlanan kadınların geleneksel toplumda ev içi rolleri üstlenmeleri beklenmekte, çalışma yaşamını ikinci plana koymaları beklenmektedir. Buna ek olarak söylemlerden de anlaşıldığı üzere kadınlar bu süreçte fazlaca sorumluluklarından dolayı yorulmakta ve yıpranmakta, bu nedenle geleneksel toplumda rolleri yerine getirememe durumunda sözlü ve/ya sözsüz tepkiler ile karşılaşabilmektedirler.

4.7. Kadınların Çocukluk ve Aile Yaşamı

Bulguların ikinci bölümde kadınların çocukluk ve aile yaşantıları detaylı bir şekilde incelenecek, bir sonraki kısımda ise evlilik yaşantıları incelenecektir. Çocukluk ve Aile Yaşamı Teması içerisinde altı alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; aile bireylerinin kişilik özellikleri, çocukluk, aile içi iletişim, ailede çocuk yetiştirme, namus faktörü ve aile içi toplumsal cinsiyet rolleri olarak adlandırılmıştır.

4.7.1. Aile Bireylerinin Kişilik Özellikleri

Aile Bireylerinin Kişilik Özellikleri Alt Teması içerisinde 5 kod ortaya konmuştur. Bu kodlar; aile bireyleri ile ilişkiler, otoriter/tutucu erkek, sinirli/asabi, mutlu/anlayışlı anne, mücadeleci ve fedakâr anne olarak adlandırılmıştır.

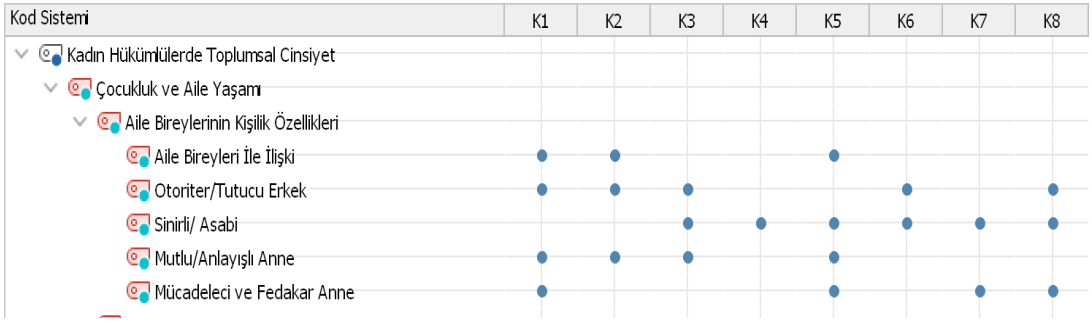

Şekil 4. 5: Aile Bireylerinin Kişilik Özellikleri

Yukarıdaki şekil incelendiğinde aile içerisinde sinirli/ asabi karakterin bulunduğunu ifade eden kod 6 katılımcı tarafından belirtilmiştir. Aynı zamanda 8 kadından 5'i aile içerisinde otoriter/tutucu erkek figürünün bulunduğuna dair ifadelerde bulunmuşlardır. Kadınların aile bireylerinin kişilik özelliklerinde erkeklerin *otoriter* tavrı ile birlikte annelere yönelik kullanılan ifadelerde genellikle *mücadele, anlayışlı fedakâr* gibi ifadeler yer almaktadır. Kadınların ***aile içi ilişki*** durumlarına yönelik ifade ettikleri cümlelerden örnekler şu şekildedir;

> *"Ailede bir durum olduğunda ikinci abim diğerlerinden farklı, 22 yıldır adliyede çalıştığı için hepsinden farklıdır, anlayışlıdır, çözüm noktasına ulaşmaya çalışır hep. Diğer abim daha esnektir ve genelde 'kötü olunmasın, arada soğukluk var ise ortayı bulalım, kopukluk yaşamayalım, biz babasız büyüdük bugüne kadar başımıza kötü bir şey gelmedi şimdi de gelmesin, birbirimize düşman olmayalım' der. O nedenle abiler genelde sorun çözer."(K1)*

> *"Yedi yıl görüşmedik ama yedi yıl sonra gelip benimle oturup özür dileyen af dileyen hale geldi, pişmanlık yaşadı ve daha sonra ilişkimiz inanılmaz güzel gitti. Hayatta beni şaşırttı yani 'bu benim eski babam mı oturup benimle sohbet eden?' diye şaşırdım çünkü beklemediğim bir şeydi."(K2)*

> *"Ben daha çok annemle rahat konuşuyorum, annem daha çok yoksulluğu çektiği için dipten geldiği için daha iyi anlıyor insanları..(..) Babam çok iyi niyetli bir insan mesela bugün hiç parası olmasa da biri kredi kartını istesin getirir verir ama evi hiç düşünmez, evde şu yok bu yok demez."(K5)*

Aile içi ilişki konusunda kadınların yaşamlarında genellikle erkeklerin karar verici rol üstlendikleri görülmektedir. Aile içi iletişimde baba ve abi figürleri karar verici mekanizma olarak dikkat çekmekle beraber iletişim konusunda daha rahat iletişim kurmaları konusunda anne figürü öne çıkmaktadır.

Kadınların ***otoriter/tutucu erkek*** durumuna yönelik ifadelerinde şu cümleler yer almaktadır;

"Hayatımıza aldığımız erkeklerle ilgili özellikle adliyede çalışan abim daha diktatör bir abiydi. 'Siz aldınız ama yarın bir gün sizinle gönül eğlendirip sizi sokağa atar, sadece bedeninizden faydalanır, biz babasız büyüdük kimse namusumuza dil uzatmadı bu saatten sonra da olmasın, dikkat edin.' diyen abilere sahiptim..(..) Hayatımıza aldığımız erkekler evimize giremezdi, evimizde yatamazdı. Haftanın belirli günlerinde dışarıda vakit geçirirdik ama abim o esnalarda da arardı ve 'saatini kaçırma, bir dahaki dışarı çıkışında izin hakkını öldürürsün, güvenimi yıkma' gibi şeyler söylerdi."(K1)

"Babam aslında çok despot bir adam diyebilirim. Bir o kadar naif bir ruhu vardı ama ortaya çıkarmak çok zordu. Hepimiz babamdan çok çekinirdik."(K2)

"İki abim var, biri ile çok yakın arkadaş gibi büyüdük, ikiz gibiyiz ve hala ilişkimiz öyle devam ediyor ama büyük abim ile hiçbir zaman o diyaloğu yakalayamadık. O da babamın figürünün yansıması, şiddet dolu, daha çok dine inanan, din üzerinden bir şeyler tanımlayan bir karaktere sahip. Diyaloğumuz var ama diğeri gibi değil."(K2)

"Babam daha çok sinirliydi. Annem üstüne gitmezdi babam daha çok sinirli taraftı, sonuçta eski insanlardandı. Kıskançlık, tutuculuk vardı."(K3)

"Babamızla paylaşamazdık duygularımızı, baba otoriterdi."(K6)

"Babamın sözünden hiç çıkmazdık. Babam ne derse korkardık."(K8)

Aile bireyleri içerisinde erkeklerin otoriter ve tutucu olma durumlarına yönelik göze çarpan noktalar; erkek figürü ile rahat iletişim kurulamaması, erkek figüründen korkulması, çekinilmesi ve onların güvenlerini kırmamaya yönelik davranışlarda bulunulması olarak göze çarpmaktadır. Evde otoriter erkek figürünün güveni kırıldığında kısıtlanma yaşamamak ve şiddet görmemek adına erkek figürü tarafından belirlenmiş kurallara uyma durumu söz konusudur. Otoriter ve tutucu erkek figürü nedeni ile kadınların korkan ve ev içi sorunların ortaya çıkmaması adına kurallara uymayı tercih eden anne figürü göze çarpmaktadır.

Kadınların aile bireylerine yönelik ifadelerinden elde edilen bir diğer kod ise sinirli/asabi olma durumu olarak belirlenmiştir. Bu ifadeler incelendiğinde aile bireylerinde sinirli/ asabi olan kişilerin kadınların anneleri ve babaları olarak görülmektedir. Kadınların ***sinirli/asabi*** olma durumuna yönelik ifadelerinden örnekler ise şu şekildedir;

> *"Annem çok sinirliydi. Babam da sinirliydi ama annem kadar değildi, annem daha çabuk kabarırdı, aslında ben de anneme benziyorum, karakterimiz aynı. Bir iş oldu mu çabuk çabuk temiz temiz yapacak. Köyde sevilirlerdi. Babamın damarına basmadıkça sorun yoktu ama damarına basarsan sinirlenirdi."(K4)*

> *"Babam hep sinirliydi onu biliyorum çünkü hep kavgalarına şahit oluyorduk."(K6)*

> *"Annem çok sinirli bir insandı. Sinir hastası, öfkelenen, hemen sinirlenen ve sonrada onu düzeltmek için çabalamayan bir kadındı."(K7)*

> *"Babam daha sinirliydi. Annem babamdan korkardı. Babam dövüyordu, annem de sorun çıkmasın diye daha sessiz taraftı."(K8)*

Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki anne figürünün babadan korkması ve ev içerisinde şiddet durumları söz konusudur. Baba figürünün sinirli olduğu kadınların yaşantılarında annelerinin şiddet görmesine şahit olmaları ve kavga dolu bir evde büyümeleri durumu önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile bireylerine yönelik ifadelerde anne figüründen bahseden kadınların anne figürünü genellikle mutlu ve anlayışlı olarak değerlendirmeleri göze çarpmaktadır. Bu ifadelerden yola çıkılarak mutlu/anlayışlı anne kodu oluşturulmuştur. Kadınların ***mutlu/anlayışlı anne*** durumuna yönelik ifadeleri şu şekildedir;

> *"Annem çok anlayışlı bir kadın, çok hoşgörülü, misafirperver. İnsanları kırmayı hiç sevmez, yufka yürekli."(K1)*

> *"Annem iyi bir insan, kimseyi kırmaz, yapıcı, çalışkan bir insandı."(K3)*

> *"Annem daha çok şen şakraktır her ne kadar hayata karşı olumsuzluklar yaşadıysa da daha fazla güler, en gülmeyen insana bile kahkaha attırabilir."(K5)*

> *"Annem daha sessiz, daha naif. Ama birçok şeye karışır, kıyafetine kadar karışır ama şaka ile. Kırmak istemez o naifliği gösterir ama karışır." (K2)*

Aile bireyleri içerisinde anne figürünün mutlu ve anlayışlı olmasına yönelik kullanılan ifadelerde görülmektedir ki anne figürü daha yapıcı ve hoşgörülü olarak değerlendirilmiştir. Anne figürüne dair kullanılan ifadelere göre genel olarak kadınların anne figürü affedici ve güler yüzlüdür.

Aile bireyleri alt teması içerisinden bulunan bir diğer kod olan mücadeleci ve fedakâr anne figürüne dair ifadelerde ev içi ve ev dışı konularda annelerin erkek figürüne kıyasla daha toparlayıcı ve emek sarf eden taraf oldukları görülmektedir. Kadınların ifadelerinde ***mücadeleci ve fedakâr anne*** ile ilgili cümlelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Sekiz çocukla mücadele etti, kimseye ezdirmedi bizi, duygu bağımız çok kuvvetli asla kopuk değiliz."(K1)

Anne figürünün fedakâr ve mücadeleci olan figür olması ile birlikte aile bireylerini bir arada tutma ve aile içi ilişkinin kuvvetlenmesine yardımcı olma işlevi bulunmaktadır. Çocukların bakımı ile ilgilenme işlevinin yanı sıra aile bireylerinin bakımı ve dayanışma içinde olmasını sağlayıcı işlevi de görülmektedir.

"Yani evi toplar derken maddi imkan anlamında biraz kalkınmaya çalışıyor.. (..) Annem daha yapıcı direk derler ya dişi kuş ..(..) Para harcama konusunda babam daha savurgan ama annem tutumlu olup bir şeyler yapma çabasında."(K5)

K5'in ifadesi incelendiğinde ise anne figürünün, aile bireylerini ve aileyi toparlayıcı görevi yalnızca duygusal boyutla kalmamakta, maddi anlamda da evi geçindirmek ve ev bütçesini planlamak olarak sürdürülmektedir.

"Benim annem dünyadaki en fedakâr *kadınmış, her şeye katlanmış...(..) Annem hem* fedakâr *hem çok güçlü bir kadın. Bunca şeyleri yaşayıp hala bir şeyler için mücadele edebiliyorsa bence annem çok güçlü bir kadın. Sabırlı bir kadın. Bazen etrafıma bakıyorum, çocuğunu bırakıp giden, kendi hayatımı yaşamak istiyorum diyerek giden çok insan var ama benim annem hiç gitmemiş, hiç kaçmamış, hep sahip çıkmış, hala sahip çıkar."(K7)*

Fedakâr ve mücadeleci anne koduna ait ifadeler incelendiğinde görülmektedir ki kadınlar, annelerinin zorlu yaşantılarına şahit olmakta ve bakımları anneleri tarafından aksatılmadığı için annelerine yönelik kuvvetli duygusal bağ beslemektedirler. Annelerinin zorlu ve güçlü yaşam hikâyelerine şahit olan kadınlar, annelerinin

ailelerini bırakıp gitmemesi ve zorluklarla mücadele ettikleri durumları görmekte ve anne figürünün zorlu ve güçlü taraflarının farkında olmaktadırlar.

4.7.2. Çocukluk Dönemi

Kadınların çocukluk dönemlerine ilişkin incelemelerde Çocukluk Alt Teması içerisinde 6 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; Köy/Mahalle Yaşamı, Maddi Güçlükler, Çocukluğu Yaşayamama, Kalabalık Aile, Şiddet, Komşu/Akraba Desteği olarak adlandırılmıştır.

Kadınların çocukluk dönemlerinde köy ve mahalle yaşamı içerisinde ve kalabalık ailelerde büyüme oranları yüksektir. Ayrıca kadınların çocukluk dönemlerinde yoğun olarak ifade ettikleri bir diğer durum ise ailelerinin maddi güçlüklerinin bulunmasıdır. Maddi güçlükler nedeni ile kadınların çoğu çocukluk döneminde çalışmışlardır. Kadınların ifadelerinde yoğun olarak görülen bir diğer durum ise çocukluklarını yaşayamadıklarını düşünmeleridir. Çocukluk döneminde şiddet durumunun varlığı ve farklı türleri görülmekte, kadınların söylemlerinde çocukluk sürecinde kendilerine ve ailelerine komşu/akraba desteğinin bulunduğu görülmektedir.

Kadınların ***köy/mahalle yaşamı*** ile ilgili ifadelerinden örnekler aşağıda verilmektedir.

> *"Çocukluk dönemim aslında çok ilginç, bir köyde doğdum..(..) Öğretmenim bizim evde kalıyor diye zorla okula yazdırıldım yoksa ona da gidemezdim çünkü kızlar okula gitmezdi benim yaşadığım köyde. Neredeyse o konuda da bir ilk oldum köyde okula giden bir kız olarak.. Köyde kiralık ev yoktu, bizim fazladan odamız olduğu için öğretmenimle aynı hanede yaşadığımız için.." (K2)*

> *"Mahalle kültüründe yaşadık biz, sokakta oynayarak büyüdük bizler. Kardeşlerim vardı ben hep büyüktüm."(K3)*

"Çocukluğum doğduğum köyde geçti, inek güderken, hayvan bakarken..(..) Komşu kızları da vardı benim gibi, onlarla top oynardım, saklambaç oynardım, çelik çömlek oynardım."(K4)

"Sıcak ve herkesin birbirini tanıdığı bir mahalleydi, herkes balkona çıkar konuşurdu, sohbet ederlerdi. Ama kendi ailemiz ev içinde sıkıntı yaşardı. Babam sürekli evin içinde annemi döverdi, aynı şekilde iki abi beni döverdi." (K6)

"Köyde doğdum, büyüdüm. Babam kumarcıydı, 15 yaşımda ben annemle deniz köşelerinde çakıl çekerdim. 9 kardeştik, en büyükleri bendim."(K8)

Kadınların ***maddi güçlükler ve çalışma*** kodu ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler de şu şekildedir;

"Aslında çok zor bir çocukluk dönemim oldu, muhtemelen bütün kadınlarda hemen hemen aynı şey olmuştur. Çünkü ben okula giderken aynı zamanda da çalışmak zorunda olduğum bir köy ortamında bulunuyordum.. (..) Hem okula gidiyorum hem aileye yardım olsun diye çobanlık yapıyorum, köyün çobanı oldum mesela bir dönem abim ile beraber. Yarım gün okula gidiyorum yarım gün çobanlık."(K2)

"Çok güzel bir çocukluk olduğunu söyleyemem çünkü o zamanlarda da yokluk vardı, sıkıntılar vardı. Her istediğimize erişemedik ve öyle sürdü."(K3)

"Çocukluğum hayvan gütmekle geçti, tarlada geçti. İnekleri sağardık, süt yapardık, yoğurt yapardık sonra çarşıya götürüp satardık. Hayvanları çıkarırdık, otlatırdık, getirirdik, ekin biçerdik, otları biçerdik, pirinç biçerdik.. (..) Köy ortamında fakirlikle geçti çocukluğumuz." (K4)

"Biz İstanbul'da bir mahallede doğduk büyüdük. O zamanlar maddi imkânımız vardı fakat babamın daha çok dışarıya ilgisinin olmasından dolayı kendimizi hep dışarıyı çok iyi gören, içeride hep fakirliği yoksulluğu çeken insan olarak gördük büyüdük daha doğrusu. Baba eve çok destek olmayınca biz küçük olduğumuz için annem çalışmak zorunda kaldı ve bir mesleği olmadığı için de temizlik işlerine gitti, merdiven silmeye gitti biz de öyle büyüdük. Biz de merdiven siliyorduk ya da temizlik işlerine annemle beraber gidiyorduk. Ablamla aramızda 11 ay olduğu için abla-kardeş değil de anne çocuk gibi büyümüş olduk. Çokfazla akrabalarımızdan da destek olmadı ama komşularımız aile ortamımız gibiydi, komşularımız bize hep yardımcı oldu, yemeğimizi içeceğimizi gelip camdan verirlerdi çünkü biz küçük olduğumuz için annem kapıyı üzerimize kilitleyip işe gidip çalışmak mecburiyetindeydi."(K5)

"Okulu bırakıp çalışmaya başladım, abim de çalışıyordu. Yani orta düzey bir aile de değildi, fakirlik de vardı. Başkaları ne kadar bakabilirse birine o kadar bakılıyordu işte. Ablalarım falan çalışıyordu, onların da yaşı küçüktü. Genelde ikişer yaş var aramızda işte."(K7)

"9 kardeştik, en büyükleri bendim. Annem sabahın beşinde beni uyandırırdı, at arabası ile denize çakıl çekmeye giderdik, 5 liraya 10 liraya satardık."(K8)

Kadınların çocukluk yaşantılarında maddi güçlükler ve erken yaşta çalışma durumları oldukça yoğundur. Köy yaşamı ve kalabalık aile ilişkileri ile beraber kadınların ekonomik yoksunluk içerisinde olmaları nedeni ile çalışmak durumunda olmaları göze çarpmakta ve bu sürecin eğitim yaşantıları üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda maddi yoksunluk ile beraber kadınların çocukluk döneminde ev içi roller ile birlikte ev dışı köy/mahalle içerisinde bulunan görevleri de üstlendikleri görülmektedir.

Kadınların ifadelerinde ***çocukluğu yaşayamama*** ile ilgili olan cümlelerinde yer alan cümlelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir;

"Aslında çok zor bir çocukluk dönemim oldu..(..) Çocukluğuma dair çok bir şey yaşadığımı söyleyemem, ergenlik döneminde de çok bir şey yaşadığımı söyleyemem çünkü sürekli bir karmaşa içerisindeydim. Çocukluğuma dair çocuk ruhu olarak tanımlayabileceğim neredeyse hiçbir şey yaşamadım." (K2)

"Çok güzel bir çocukluk olduğunu söyleyemem."(K3)

"Çocukluğumu yaşadığımı düşünmüyorum. abilerimleydim, onlarla futbol oynardım, bisiklete binerdim. Hep erkek oyunu oynadım, kız arkadaşım vardı ama o da hep bizim gibi olmuştu."(K6)

"Şöyle diyeyim açıkçası aileden çok bir şey görmedik, ortada büyümüş çocuklarız biz. 36 yaşıma geldim, bir kere sevildiğimi hatırlamıyorum mesela. Zaten baba yok, anne sürekli baba ile ilgileniyor, ablalar desen kimisi çalışıyor kimisi evli. 3 ablam, 1 abim, 1 de kardeşim var. Çok mutlu bir aile tablosu hiç görmedim, mutlu bir ailede hiç yetişmedim..(..) Şimdiki çocuklarla hiç alakası yok benim çocukluğumun.. Çocukluk dönemine bakınca hiç yaşamamış olmayı dilerdim, hiç doğmamış olmayı dilerdim. Öyle bir ortamda öyle bir yerde hiç olmamayı dilerdim, çok zorlukları vardı."(K7)

Kadınların verdikleri yanıtların incelenmesi sonucu çocukluk dönemi ile ilgili ortaya çıkan bir diğer kod ise ***kalabalık aile*** faktörüdür. Bu ifadeye yönelik bazı ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir;

"Çocukluğumda biz 4 kız 4 oğlan sekiz kardeştik. Ben babamı hatırlamıyorum 32 yıl önce vefat etti babam. Ben iki yaşındaydım babam

öldüğünde. Sekiz çocuğa annem bakıyordu, annem büyütüyordu bizi. Çocukluğuma dair pek fazla bir şey hatırlamıyorum ama aklım erdikçe annemin bizi kimseye muhtaç etmeden büyüttüğünü, abilerimin bizi hiçbir şeye mahrum bırakmadıklarını, hiçbir şeyimizi eksik etmediklerini anlıyorum. Çok güzel bir çocukluk yaşadım, buruktum babasızlıktan dolayı ama çok şükür hem dimdik duran bir annem hem de abilerim vardı."(K1)

"Beş kardeşiz, ben dördüncü çocuğum. Üç kız iki erkek kardeşiz."(K2)

"Altı kız kardeşiz ve ben en büyük çocuğum.. Kalabalık bir aileydik."(K3)

"Biz 5 kız 5 oğlan 10 kardeştik."(K4)

"6 çocuk biz, babamın kardeşlerine de hep annem bakmış işte..(..) Sağlıksız bir aile ortamı, herkes bizim evde, kalabalık, kendine ait ortamın yok, özel alanın yok, özel yatağın yok, her şeyi herkesle paylaşmak durumundasın."(K7)

Kadınların çocukluklarında yaşadıkları şiddet olgusuna yönelik ***şiddet*** ile ilgili kurdukları cümlelerden örnekler aşağıda verilmektedir;

"Benim hayatım biraz zor geçti tabii sürekli bir mücadele halinde olmamdan kaynaklı, ama biraz da duygusal tarafımı bastırmış oldum bu durumda. Evet, anneyi babayı seversin ama çocukluğunda sana yansıtılan şeyi unutamazsın, şiddet görmedim belki ama bu şiddetten daha kötü bir şeydir, psikolojik şiddettir. Toplumsal olarak ve kadınsal olarak hepimizin yaşadığı bir durum psikolojik şiddet."(K2)

K2'nin ifadelerinde de görüldüğü üzere kadınlar yaşantılarında çocukluktan itibaren maddi ve manevi zorlu dönemlerden geçmekte, aynı zamanda psikolojik şiddete küçük yaştan itibaren maruz kalmaktadırlar.

> *"Kavga dolu bir ailede büyüdüm. Anne ve babanın sürekli tartıştığı bir ev, abilerim de bunu görüp bana şiddet uygulardı. Oyunumuz olmuştu artık bizim, pat diye vurup kaçarlardı mesela."(K6)*

> *"Annem çok korkuyordu babamdan, çok dayak yiyordu, çok garibandı. Ben büyüdükçe anneme taraf tutuyordum ama onda da erken evlendim çok kalamadım annemle, annem yine ağlasa da dayak da yese yanıma gelirdi." (K8)*

Aile içerisinde baba figürünün anne figürüne uyguladığı şiddetin var olduğu ailelerde, kadınların hem duygusal hem psikolojik şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Aynı zamanda şiddet örüntüsü bulunan evlerde baba figürünü örnek alan erkek kardeş figürünün de şiddeti sürdürdüğü görülmektedir. Anne figürü genel anlamda şiddet uygulayan baba figüründen korkan, çekinen taraf olarak karşımıza çıkmakta ve bu süreçte kadınların annelerini koruyucu rol üstlenmek istedikleri görülmektedir.

> *"Amcalardan dayak yerdim, şiddet görürdüm. 'Neden eve geç geldin? Neden askılı giydin? Neden bacağın belli oluyor? Neden sutyeninin askısı göründü? 'gibi şeyler.. İşte hep 'O ne der? Şu ne der? Bu saatte nereden geliyor der insanlar' derlerdi."(K7)*

Şiddet uygulayan bireyleri baba ve erkek kardeş figürü olarak değerlendirmek eksik kalmaktadır. Çünkü kadınların yaşantılarında bulunan diğer erkek figürlerinin de şiddet uygulama durumları söz konusudur. K7'nin de ifadelerinde görüldüğü üzere, amca figürünün de şiddet uygulayan bireyler arasında bulunması, kadınların yakın çevrelerinde yer edinen erkek figürler tarafından bu davranışların sergilenmesinin yüksek olasılığının ayrıca önemli bir konu olduğunu düşündürmektedir.

Kadınların çocukluk döneminde desteğe ihtiyaç duydukları alanlarda ***komşu/akraba desteği*** bulunduğuna dair ifadelerde bulunmuşlardır. Bu ifadelerden birkaç örnek ise şu şekildedir;

> *"O dönemde ben ablamın düğünüdür diye eğleniyordum, öyle biliyordum. Ablamın direkt kafama eliyle tokat vurmasını hatırlıyorum şok halinde; 'Senin düğünün senin kına gecen!' demesi beni şok etmişti. Hala bu hissettiğimi düşünüyorum o günkü halimi. Nasıl ya? Ben çocuk yaştayım. Nasıl evleneceğim? Hem de bu adam bizim tanıdığımız, yaşça benden çok çok büyük, çocukları benimle yaşıt. Ben nasıl evleneceğim ki? Düşün bir kadın olarak ben henüz adet bile olmamıştım. Evden kaçtım, 7 gün boyunca bir ahırda hayvanların içerisinde bekledim. Daha sonra bekâr bir amcam ve halam ayrı yaşıyorlardır onların yanına yerleştim, onlar destek çıktılar."(K2)*

> *"Biz annem ile kardeşlerimle kalıyorduk. Evimiz yandı, bir kış boyunca samanlıkta yaşadık ev yapana kadar. Beraberdik. Bize komşumuz ahırında yer verdi sağolsun." (K4)*

> *"Çok fazla akrabalarımızdan da destek olmadı ama komşularımız aile ortamımız gibiydi, komşularımız bize hep yardımcı oldu, yemeğimizi içeceğimizi gelip camdan verirlerdi çünkü biz küçük olduğumuz için annem kapıyı üzerimize kitleyip işe gidip çalışmak mecburiyetindeydi."(K5)*

> *"Bir amcam vardı çok sevdiğim, bizi de bir yere kadar o okuttu zaten. O öldükten sonra biz okuyamadık."(K7)*

4.7.3. Aile İçi İletişim

Çocukluk ve Aile Yaşamı Teması'na ait olan Aile İçi İletişim Alt Teması içerisinde iletişim ve aile bağına yönelik incelemede 6 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; Ailede

Erkek Baskınlığı, Sevgi Eksikliği, Sevildiğini Hissetme, Sohbet ve Duyguları Paylaşma, Kopukluk/Paylaşımda Bulunmama, Kavga/Şiddet olarak adlandırılmıştır.

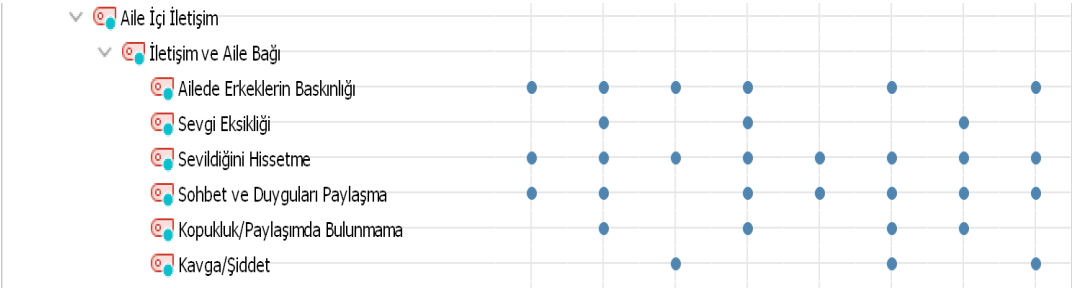

Şekil 4. 6: Aile İçi İletişim Alt Teması

Yukarıda verilen şekil incelendiğinde aile içerisinde iletişime dair bilgiler elde edilmektedir. Örneğin sevildiğini hissetme kodunun oluşmasında her katılımcının bir ifadesinin bulunduğunu, sohbet ve duyguları paylaşma kodu içerisinde 7 kadının ifadesinin bulunduğunu görebilmekteyiz. 6 kadın ailede erkek baskınlığının bulunduğuna dair ifadelerde bulunmuşlardır.

İletişim ve aile bağı kapsamında değerlendirilen bu alt tema içerisinde elde edilen 6 kod, kadınların aile içi iletişimleri ve ilişkilerine dair pek çok bilgi sağlamaktadır. Öncelikle ailede erkek baskınlığından yoğun bir şekilde bahsedilmektedir. Aile içerisinde sevgi eksikliğine dair örüntülerin yanı sıra sevildiğini hissetmeye dair örüntüler de oldukça yoğundur. Aile bireyleri ile sohbet etme ve duyguları paylaşma ile ilgili yoğun verinin bulunması ve bunun yanında kopuk aile ilişkileri ve paylaşımda bulunmama ile ilgili olarak da yanıtlar göze çarpmaktadır.

Aile içerisinde erkek baskınlığı durumunun yoğun bir şekilde ifadesi ile birlikte karar verici mekanizma ve sorun çözücü rollerde erkeklerin baskın olarak yer edindikleri görülmektedir. ***Ailede erkeklerin baskınlığı*** koduna dair kadınların verdikleri yanıtlardan bazı örnekler aşağıda verilmektedir;

> "*Ailede bir durum olduğunda ikinci abim diğerlerinden farklı, 22 yıldır adliyede çalıştığı için hepsinden farklıdır, anlayışlıdır, çözüm noktasına ulaşmaya çalışır hep. Diğer abim daha esnektir ve genelde 'kötü olunmasın, arada soğukluk var ise ortayı bulalım, kopukluk yaşamayalım, biz babasız*

büyüdük bugüne kadar başımıza kötü bir şey gelmedi şimdi de gelmesin, birbirimize düşman olmayalım' der. O nedenle abiler genelde sorun çözer..(..) Abiler yine kararları alır."(K1)

"Sorun çözerken hepimiz otururduk, anlatırdık aslında yine babanın baskınlığı çıkıyor ortaya. Hepimiz anlatırdık, babam o soruna el koyardı ve çözerdi. Karar babadaydı."(K2)

"Ailede bir karar alınacak ise babam karar alırdı, çok eski zamanlar çok hatırlamıyorum ama genellikle erkeklerin dedikleri olurdu."(K3)

"Bir karar alındığında babam alırdı kararı."(K4)

"Ailede bir karar alınacaksa mesela arsa meselesinden söyleyeyim. Hepimiz ev al baba derdik, kiradan çıkalım diye. Ama kendi başına gitti arsa aldı, dinlemedi hiçbirimizi. Elimizde patladı yani. Kendi bildiğini yapardı." (K6)

"Bir karar verildiğinde babam veriyordu, sorunları da babam hallederdi, ama benimle yine konuşuyordu. Bir izin alınacağı zaman babadan alınıyordu, izinleri baba verirdi."(K8)

Aile ilişkilerine ve iletişim şekillerine yönelik ortaya çıkan bir başka kod olan ***sevgi eksikliği*** durumuna yönelik kadınların ifadelerinde yer alan cümlelerden bazıları aşağıda örneklendirilecektir.

"Çocuk iken çok fazla hissetmedim, çok fazla görmedim de."(K2)

"Bizi sevdiklerini hiç söylemezlerdi."(K4)

"Benim babam 7 sene yatalak yaşadı, bitkisel hayatta. Annem bizi bırakmadı, babamı da bırakmadı, babama bir bebek gibi baktı, babamın bir yarası bile çıkmadı ama işte bize bakamadılar. Ablalarım evlendi, abim evlendi, kardeşim zaten çok küçüktü. Yani şöyle diyeyim açıkçası aileden çok bir şey görmedik, ortada büyümüş çocuklarız biz. 36 yaşıma geldim, bir kere sevildiğimi hatırlamıyorum mesela..(..) Çocukluktan şimdiye kadar kimse bizi sevdiğini söylemedi, sevildiğimizi hissettirmedi."(K7)

Çocukluk ve aile yaşamına ilişkin başka bir kod ise ***sevildiğini hissetme*** olarak belirlenmiştir. Kadınların sevildiklerini hissetmeye yönelik kurdukları cümleler ise şu şekildedir;

"Duygusal tatmin vardı, sevildiğimizi hissediyorduk, aile içerisinde bu belli ediliyordu."(K1)

"Sevgilerini gerektiği kadar paylaşırlardı ama çok değil tabii. Bize belli ederlerdi bizi sevdiklerini."(K3)

"Annem belli ederdi."(K4)

"Duygusal tatmin olarak çok fazla değil ama sevildiğimizi hissediyoruz. Yeni nesil artık sevdiğini gösteriyor ama önceden ayıpmış günahmış, kendi ailelerinde öyle görmemişler."(K5)

"*Sevildiğimizi hissederdik ama belli etmezlerdi. Gelip de saçımızı okşayan, seni seviyorum diyen bir baba değildi ama saçlarımı tarardı bazen."(K6)*

Kadınların ifadelerin ***sohbet ve duyguları paylaşma*** olarak nitelendirilen ifadelerde yer alan bazı cümleler ise şu şekildedir;

"Babamı çok hatırlamıyorum. Annem çok anlayışlı bir kadın, çok hoşgörülü, misafirperver. İnsanları kırmayı hiç sevmez, yufka yürekli. Sekiz çocukla mücadele etti, kimseye ezdirmedi bizi, duygu bağımız çok kuvvetli asla kopuk değiliz. Her ne kadar evlenip gitsek de hayatımıza yanlış insanları da alsak karşı çıkan bir annem yok, 'tabii ki sizin kararınız, tercih ettiğiniz kişi ile siz yaşayacaksınız.' der. Benim tek isteğim mutlu olmanız der. Kardeşlerimin hepsiyle anlaşırdık bir sıkıntımız olmazdı."(K1)

"Sohbet ederdik tabii. Hep beraber oturup sohbet ederdik, özel günlerde de toplanırdık, özel günlerin dışında da abilerimle kız kardeşlerimle de aynı çatı altında olmasak bile telefonla görüşürüz, hal hatır sorulur, herhangi bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını sorarız."(K1)

"İki abim var, biri ile çok yakın arkadaş gibi büyüdük, ikiz gibiyiz ve hala ilişkimiz öyle devam ediyor ama büyük abim ile hiçbir zaman o diyaloğu yakalayamadık.. (..) Diğeri ile her türlü şeyi konuşuruz, anlatırız, anlaşırız, sohbet ederiz, gece yarısı bile birbirimizi ararız."(K2)

"Duyguları paylaşıyoruz, ben sürekli anlatırdım, kız kardeşim de anlatırdı. Ablam görücü usulu ile erken yaşta evlendi, onun için aynı şeyi söyleyemem ama biz anlatırdık. Flörtümü de gider anneme anlatırdım."(K2)

"Ben daha çok annemle rahat konuşuyorum, annem daha çok yoksulluğu çektiği için dipten geldiği için daha iyi anlıyor insanları. Bir de çalıştığı yerden dolayı annem çok güzel bir muhitte çalışıyor orda da hep böyle genç kızların yaşam tarzını gördüğü için bizim de duygularımızı anlayabiliyor. Cahil bir ortamda çalışsaydı bizim görüşlerimiz belki anneme çok zıt gelebilirdi ama güzel bir yerde çalıştığı için bizim yaşımızdakileri de görüyor ve 'bunlar bunları yapıyor demek ki benim kızlarım da yapar kime ne?' diye artık diyebiliyor."(K5)

"Önceden sohbet ederdik hepimiz evdeyken. Babam zaten çok konuşurdu, Yugoslavya'yı anlatırdı sürekli, savaştan kaçıp gelmişler. Biz de heyecanla dinlerdik neler yaşamışlar diye. Babamın tek kulağı duymuyordu, babası vurmuş inekleri otlatmadı diye mesela bunu da anlatırdı neler çektik diye. Sohbeti severdi, anlatırdı, nasihat ederdi ama çok konuştuğu için bir saatten sonra dinlememeye başladık."(K6)

"Babamızla paylaşamazdık duygularımızı, baba otoriterdi. Annemle paylaşırdık daha çok. Babamın kucağına oturup onu sevdiğimi söyleyemedim. Ama anneme anlatırdım. Eşimle ilk tanıştığımızda bile anlatmıştım. Abilerle de paylaşmazdık çok."(K6)

"Sadece birlikte vakit geçirmeyi, toplanmayı, sohbet etmeyi severiz. Gülmeyi, eğlenmeyi severiz. Ailemdeki birçok insan aslında onca acıya rağmen gülmeyi becerebiliyor, o yüzden çok sosyal çevremiz yok bizim, kalabalık bir aileyiz yetiyor herkes birbirine. Kardeşler bir arada gülebiliyoruz, eğlenebiliyoruz.. (..) Daha yeni yeni acılarımızı, sırlarımızı paylaşmaya başladık."(K7)

"Güzel sohbetimiz vardı, babam hiç ayrılmazdı benden her şeyimizi paylaşırdık babamla. Zaman zaman oturup babamla karşılıklı rakı içerdik, babam bana türkü söylerdi. Mermi atardı ben türkü söylerken, keyiflenirdi."(K8)

Kadınların ***kopukluk/ paylaşımda bulunmama*** kodu olarak adlandırılan ifadelerinde yer alan cümlelerden bazı örnekler de şu şekildedir;

"Büyük abim ile hiçbir zaman o diyaloğu yakalayamadık. O da babamın figürünün yansıması, şiddet dolu, daha çok dine inanan, din üzerinden bir

şeyler tanımlayan bir karaktere sahip. Diyaloğumuz var ama diğeri gibi değil."(K2)

"Babama anlatamazdık, baba daha baskın karakter olduğu için ona anlatamazdık. Durum ciddileşince anlatılır babaya."(K2)

"Duygularımızı annemizle paylaşırdık, babamızla çok değil."(K4)

"Kopuk bir aile. Mesela ben içeri girdim, abilerimin gelip gitmesini görmedim. Bağlarımız kuvvetli değil."(K6)

"Babamızla paylaşamazdık duygularımızı, baba otoriterdi. Annemle paylaşırdık daha çok. Babamın kucağına oturup onu sevdiğimi söyleyemedim. Ama anneme anlatırdım. Eşimle ilk tanıştığımızda bile anlatmıştım. Abilerle de paylaşmazdık çok."(K6)

"Annem çok bir şey paylaşmaz aslında, söylemez. Mutluysa da içinde yaşar mutsuzsa da mutsuzluğunu hiç kimse ile paylaşmaz.. (..) Ben genç kız oldum falan o zamanlarda da şimdi de.. Aslında çok da bir şey paylaşmayız."(K7)

Kadınların aile ilişkilerini içeren ifadelerinde yer edinen bir diğer önemli konu ise kavga ve şiddet olgusudur. Kadınların ifadelerinden yola çıkarak oluşturulan bir diğer kod olarak ***kavga/şiddet*** kodu içerisinde yer alan ifadelere örnek olarak aşağıda bazı cümleler verilmektedir;

"Çok sohbet edemiyorlardı, kavga ederlerdi genelde. Kavga sebebi parasal nedenler ve iş meseleleri oluyordu. Maddiyat çok iyi olmayınca maalesef hayat çok iyi olmuyor, sorunlu oluyor.. (..) Baba çalışıyordu, ara sıra birlikte

bir şeyler yapabiliyorduk ama çok fazla değil. Genellikle tartışma olurdu."(K3)

"Ailede bir sorun olduğunda kavga ile çözülüyordu. Genelde para ile ilgili sorunlar oluyordu. Niye gözünün üstünde kaş var gibi eften püften sebeplerle annemi döverdi. Niye halı aldın diye döverdi mesela. Neden yoğurt koymadın? Neden hoşaf yapmadın? Böyle sebepler."(K6)

"Annem çok korkuyordu babamdan, çok dayak yiyordu, çok garibandı."(K8)

"Aslında dedim ya şimdi şimdi anlıyorum onu, annem çok sinirli bir insandı. Sinir hastası, öfkelenen, hemen sinirlenen ve sonrada onu düzeltmek için çabalamayan bir kadındı. Şimdi bazen ben bir çocuğa bağırdığım zaman gidip hemen özür dilerim, gönlünü alırım çünkü ben onu o şekilde görünce dayanamam. Çocukken ben de hep öyle olsun istemişimdir ama hiç öyle olmamıştır, ben annemin bana davrandığı gibi davranmıyorum. Kalbini kırdıysam affet diyorum mesela. Ben onlardan ne gördüysem onu yapmaya çalışmıyorum, insan olmanın peşindeyim."(K7)

"O geç kalmalarımdan dolayı, askılı giymemden dolayı amcalardan dayak yerdim, şiddet görürdüm." (K7)

Kadınların aile yaşantılarında görüldüğü üzere aile içi kavga ve şiddet durumu oldukça yoğundur. Sinirli erkek figürü ve şiddet gören anne figürü göze çarpmaktadır. Ev içi kavga ve şiddet durumlarının genellikle maddi nedenler ya da iletişim sorunlarından kaynaklandığı görülmekte, bunun alt temelinde toplumsal cinsiyet örüntülerine de rastlanmaktadır. Kadının ev içi rolü erkek figürünün baskın görülmesi, maddi konularda ekonomik kuvvetin erkek figüründe bulunması, ev içi ve ev dışı alanlarda erkek kurallarının bulunması ve tüm bunların neticesinde aile içi şiddet uygulayan baskılayan bir erkek figürünün görülmesi kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.7.4. Ailede Çocuk Bakımı

Kadınların aile yaşantıları incelenirken belirlenen alt temalardan bir diğeri de kadınların ailelerinde çocuk yetiştirme durumu ile ilgili olarak belirlenmiştir. ***Ailede Çocuk Bakımı Alt Teması*** içerisinde iki adet koda ulaşılmıştır. Bu kodlar; Annenin Bakım Sağlaması ve Kardeş Desteği olarak adlandırılmıştır.

Kadınların büyüdükleri ailelerde çocukların bakımı ile ilgilenen ebeveynin genellikle anne figürü olduğu görülmektedir. Kadınların ***annenin bakım sağlaması*** durumu ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"Çocukluğuma dair pek fazla bir şey hatırlamıyorum ama aklım erdikçe annemin bizi kimseye muhtaç etmeden büyüttüğünü, iki üç abimin bizi hiçbir şeye mahrum bırakmadıklarını, hiçbir şeyimizi eksik etmediklerini anlıyorum. Çok güzel bir çocukluk yaşadım, buruktum babasızlıktan dolayı ama çok şükür hem dimdik duran bir annem hem de abilerim vardı."(K1)*

> *"Çocuk yetiştirme konusunda annem ön plandaydı, hepimizi annem büyüttü zaten."(K1)*

> *"Çocuk yetiştirme konusunda annem daha baskın karakterdi."(K2)*

> *"Çocukların bakımı doğaçlama gelişiyordu, ama daha çok annem çocuklarla ilgilenirdi ama ben de bir şeyler yapıyordum çünkü ben büyüktüm."(K3)*

> *"Çocuk yetiştirme işi annedeydi, anne ilgileniyordu bizimle."(K4)*

> *"Çocukluğumu babamın düşüp beyin kanaması geçirdiği günden itibaren hatırlıyorum 5 yaşında falandım. Babam birden yere yığıldı, beyin kanaması geçirmişti. Çok bir şey de yapılamadı hemen hastaneye kaldırıldı, ertesi sabaha çıkamayacağı söylendi. Ama benim babam 7 sene yatalak yaşadı,*

bitkisel hayatta. Annem bizi bırakmadı, babamı da bırakmadı, babama bir bebek gibi baktı."(K7)

Kadınların ifadelerinde de görülmektedir ki aile içerisinde çocuk bakımı rolü kadın rolü olarak görülmektedir. Kadınların aile yaşantılarında çocuk bakımı rolünü üstlenen anne olmakta ve kadınların kendi yaşantılarında da roller bu şekilde sürdürülmektedir. Anne figürünün bakımı üstlenmemesi ve/ya üstlenememesi durumunda ise en büyük kız kardeşin, kendisinden küçük kardeşlerinin bakımını üstlendiği görülmektedir. Bu durum da aslında öğrenilmiş roller olarak karşımıza çıkmaktadır ve cinsiyetlere atfedilen rollerin bir görüntüsüdür.

Çocuk bakımı ile ilgili olarak ulaşılan bir diğer kod ise ***kardeş desteği*** olarak adlandırılmıştır. Kadınların büyüdükleri aile ortamında çocuk bakımı rolünü üstlenen anne olmakla beraber en büyük kardeşlerin yaşları büyüdükçe çocuk bakımı rolünü anneden alarak sürdürdükleri görülmektedir. Kadınların ifadelerinde kardeş desteğine yönelik şu ifadeler yer almaktadır;

"Abilerimin yardımı ile de kimseye muhtaç olmadık."(K1)

"Çoğunlukla iyi geçinmeye çalışırdık, ben kardeşlerime derslerinde yardımcı olurdum, onları oyalardım onlara bakardım ve öyle geçti benim çocukluğum. Onlara bir şeyler öğretmeye, oyalamaya çalışırdım. Bir an önce büyümelerini bekliyordum. Çocukların bakımı doğaçlama gelişiyordu, ama daha çok annem çocuklarla ilgilenirdi ama ben de bir şeyler yapıyordum çünkü ben büyüktüm."(K3)

"Çocuklara en büyük ben olduğum için ben bakardım annem yokken."(K8)

"Ben annemin babamın en büyük çocuğuydum, beşikleri sallayan da bendim, çocukların bezlerini yıkayan bendim, çocukları yıkayan bendim."(K8)

Kadınlar küçük yaşta ev içi bakım rolünü üstlenmekte, erkekler de küçük yaşta ev dışı sorumlulukları ve maddi sorumlulukları üstlenmeyi öğrenerek bu rolleri sürdürmektedir. Kadınlar çocukluk çağında kardeş bakımı ve ev içi sorumlulukları yerine getirme rolünü öğrenmekte, bu rollerin öğrenilmesi ve sürdürülmesi kadınların yaşantılarındaki diğer alanları ve rolleri etkilemekte ve şekillendirmektedir.

4.7.5. Namus

Kadınların aile yaşamında namus kavramının oldukça önemli görüldüğü gözlemlenmiştir. Kadınların aile içi yaşamına dair oluşturulan bir alt tema olarak ***namus*** kavramı içerisinde 2 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; namus konusunda hassaslık ve kısıtlamaların bulunması olarak adlandırılmıştır.

Kadınların ***namus konusunda hassaslık*** kodu içerisinde yer alan ifadelerinden bazıları şunlardır;

> *"Namusa gelince çok hassas bir ailem var. Mesela dediğim gibi hayatımıza aldığımız erkeklerde ilgili özellikle adliyede çalışan abim daha diktatör bir abiydi. 'Siz aldınız ama yarın bir gün sizinle gönül eğlendirip sizi sokağa atar, sadece bedeninizden faydalanır, biz babasız büyüdük kimse namusumuza dil uzatmadı bu saatten sonra da olmasın, dikkat edin'* diyen *abilere sahiptim."(K1)*

> *"Namus kavramını feodal zihniyet nasıl tanımlıyor ise 'iki bacak arasında' böyle tanımlayıp böyle yaşarlardı. Biri ile flört ediyorsan namusun elden gitti, ya evleneceksin ya da bırakacaksın ya da kimse duymayacak."(K2)*

> *"Aile içinde namus kavramı tabii ki önemli bir kavramdır o yüzden bu konunun üstünde çok durulurdu yani."(K3)*

"Namus kavramı çok çok önemliydi. Bilirdi aile evladının kötü bir şey yapmayacağını ama öğretirlerdi bize namus kavramının önemli olduğunu."(K4)

"18 yaşıma geldiğimde eşimi tanıdım, bir abimle paylaştım. Ama beni istemeye geldiklerinde sevmez oldu. Bak geliyor istemeye geliyor işte dedim ama gelip evde bulunmadı, değişik yani. Namus kavramı bizde önemlidir. Tutucuyuz."(K6)

"Namus kavramında eskiden çok tutucu bir aileydik. Tutucudan kastım, anne babadan değil de biz amcalarla büyüdüğümüz için amcam aşırı tutucuydu. Onların tutuculuklarını da anlayamıyorsun, kendi karına kızına karışmıyorsun ama bana karışıyorsun."(K7)

"Namus kavramını çok önemserler, hala bile kardeşlerim böyle kızım biriyle gezse yaklaştırmazlar yanına. Öğretirlerdi hep namus önemlidir diye."(K8)

Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki kadınların büyüdükleri ailelerde ve hatta toplumlarda çoğunlukla namus olgusuna yönelik hassasiyet bulunmaktadır. Kadınlar aile bireylerini namus kavramı ile ilgili olarak korumacı ve tutucu olarak ifade etmektedirler.

Namus hassasiyeti ile beraber kadınların yaşantılarında namusun önemini bilmeleri ve davranışlarını bu öneme göre şekillendirmeleri açısından kısıtlamaların ve kuralların bulunduğu gözlemlenmiştir. Namus Kavramı Alt Teması içerisinde yer alan bir diğer kod olan ***kısıtlamalar getirilmesi*** ile ilgili olarak kadınların ifadelerinden örnekler ise şu şekildedir;

"Gece belli saatten sonra asla dışarı çıkılmaz mesela öyle kurallar vardı. Hayatımıza aldığımız erkekler evimize giremezdi, evimizde yatamazdı."(K1)

"Kız çocuğu olmamızdan dolayı da ön plandaydı. Kısıtlamalar getirilirdi öyle bir tehlike ile karşılaşmamak için."(K3)

"Tutucu bir aileyiz yani öyle arkadaşlarıma gitme etme gibi bir durum olamaz."(K6)

"Giyimime kuşamıma, eve gelme saatime. Ben ailemin neye kızacağını bilirdim ona göre davranmaya çalışırdım ama hep böyle yarım saat geç kalmışlığım olurdu arkadaşlarımdan kopamadığım için. O geç kalmalarımdan dolayı, askılı giymemden dolayı amcalardan dayak yerdim, şiddet görürdüm." (K7)

4.7.6. Aile İçi Toplumsal Roller ve Eşitsizlikler

Çocukluk ve Aile Yaşamı Teması içerisinde ele alınan son odak noktası olarak ***Aile İçi Toplumsal Roller Alt Teması*** bulunmaktadır. Bu alt tema içerisinde 4 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; kadınların ev içi – ev dışı emeği, erkeklerin çalışması, evlenme baskısı ve erkek çocuk isteği olarak belirlenmiştir.

Kadınların ev içi – ev dışı emeği koduna yönelik kadınların ifadelerinden örnekler aşağıda verilmektedir;

"Bir gün iş temizlik bende ise yemek ve mutfak ablamda oluyordu. Maddi ve manevi bir sıkıntı yaşamadık. Genel olarak evde yapılması gerekenleri annem ve biz kız kardeşler hallediyorduk."(K1)

"Yengeler, anne, kardeş yani kadınlar evde yemek yapar gibi toplumların dayattığı rollerin tamamı sürdürülüyor. Yemek yapar, ütü yapar, çocuk bakar.."(K2)

"Aynı eski tip aile, anne çocuklara bakıyor, yemek yapıyor, temizlikle uğraşıyor."(K3)

Kadınlar ailelerinde geleneksel rollerin sürdürüldüğünü ve ev içi rollerin kadınlar tarafından üstenildiğini belirtmişlerdir. Ev içi rol ve sorumluluklarda kadının aktif olduğu görülmektedir. Anne figüründen sonra kız çocuklarının bu rolleri üstlendikleri görülmektedir.

"Ev içi işleri ablalarım yapardı, ablalarım gidince biz yapardık. Annem örgü örerdi, komşuya giderdi. Evi kızlar çevirirdi, kızlar gidince anneme kaldı daha sonra gelin alınca gelin yapardı."(K4)

"Evin her şeyi (yemeği, temizliği, alışverişi, geçimi) annemdeydi, babam da çalışıyordu ama annemdi evin erkeği."(K5)

"Kadın evinde işine bakar, çocuğuna bakar, erkek gider çalışır."(K6)

"Bizde pek erkek olmadığı için kadınlar olarak erkeklerin rollerini de üstleniyoruz. Her şeyi biz yapıyoruz. Babam öldükten sonra annem çalışmaya başladı bize bakmak için."(K7)

"Ev işlerini annem yapardı, yavaş yavaş kardeşler arasında bölüşmeye başladık. 6-7 sene boyunca babama baktı zaten öncesinde de hem bize hem babamın kardeşlerine anne bakardı, ev içindeki her şeyi annem yapardı."(K7)

"Annem dışarı işindeydi, tarlada çalışırdı o da. Babam kahve köşelerindeydi, laf dinlemezdi sarhoş berduş gezerdi. Annemle birlikte ben çektim bu çileyi."(K8)

"Evin temizliğini, çocukların banyosunu, çamaşırını ben ve annem yapıyorduk."(K8)

"Annem çok çalışırdı tarla işinde, ev işlerinde. Ben de elimden geldiğince çocukları yıkardım, onlara bakardım, bezlerini yıkardım, tarlalarda çalışırdım, çakıl çekme işi yapardım, ekin biçme işi yapardım."(K8)

Baba figürünün ev içi rollerde sorumluluğunun bulunmaması durumunda anne figürünün ve kız çocuklarının bu rolleri sürdürmesi göze çarpmaktadır. Bununla birlikte kadının hem ev içi hem de ev dışı emeğinin bulunduğu da görülmektedir. Kadının hem ev içi yemek, çocuk bakımı, temizlik vb. rolleri üstlendiği hem de ev dışı gelir getirici işlerde çalışarak ev kalkınmasına yardımcı olduğu görülmektedir.

Kadınların ***erkeklerin çalışması*** koduna yönelik ifadelerinden bazı örnekler ise şu şekildedir;

"Üç abim çalışırlardı anneme verirlerdi. Okula gidiyor geliyorduk. Yemek gibi işler annemdeydi ama yaşımız gelince, aklımız erdikçe iş bölümü yapıyorduk.. (..) Abimler de evin geçimi konusunda yardımcı oluyorlardı."(K1)

"Erkekler dışarıda çalışır, akşam eve geldiğinde yemeği, çayı, kahvesi hazır olacak."(K2)

"Babamın ev içi işleri yoktu, hazırlanırsa yenirdi o kadar."(K4)

"Kadın evinde işine bakar, çocuğuna bakar, erkek gider çalışır."(K6)

"Babam da çalışırdı, onun dışında kahvede orda burda gezerdi, pek evde durmazdı."(K8)

Aile İçi Toplumsal Roller Alt Teması içerisinde önemli görülen ve kadınların yaşantılarında var olan bir diğer durum ise evlilik baskısıdır. ***Evlenme baskısı*** kodu içerisinde yer alan ifadelerden bazıları aşağıda verilmektedir;

"Ben çocuk yaştaydım, evliliği anlamıyorum ve benim verildiğim adam dul bir adam, çocukları var ve neredeyse çocukları benimle yaşıt. Açıkçası para için verildiğim bir mantık var ortada yani para için satılıyorsun. Dolayısı ile kavga sebebi de oldu, kan davasına dönüşebilir bir durum oldu ve benim yerime başka bir kadın verilmek zorunda kaldı mesela yaşı daha büyük ama hani kavga olmasın, kan davası olmasın diye. Yani 18 yaşıma kadar böyle bir hayatım oldu, o yüzden biraz daha erkeklere ve aileye karşı biraz daha kötü hissediyorum, daha temkinli davranıyorum ki zaten aileden kopmamın nedeni de biraz bu oldu." (K2)

"Ablamın direkt kafama eliyle tokat vurmasını hatırlıyorum şok halinde 'senin düğünün senin kına gecen!' demesi beni şok etmişti. Hala bu hissettiğimi düşünüyorum o günkü halimi. 'Nasıl ya? Ben çocuk yaştayım. Nasıl evleneceğim?'. Hem de bu adam bizim tanıdığımız, yaşça benden çok çok büyük, çocukları benimle yaşıt. Ben nasıl evleneceğim ki? Düşün bir kadın olarak ben henüz adet bile olmamıştım. Evden kaçtım, 7 gün boyunca bir ahırda hayvanların içerisinde bekledim. Daha sonra bekâr bir amcam ve halam ayrı yaşıyorlardır onların yanına yerleştim, onlar destek çıktılar. Dayım destek çıktı. Daha sonra iş güç buldum, okulu bıraktım, eğitimlere gittim ve böyle devam ettim."(K2)

"Aslında ben evlenmek istemediğim gibi çocuk yapmayı da istemiyordum ilk başta çünkü etrafımdaki evliliklerin pek de iyi olmadığını görmüştüm. Ama

dış etkenler vardı, 'evlen' gözü ile bakıyorlardı ve artık evlenmem gerektiğini düşünmeye başlamıştım."(K3)

"Ablalarım falan 'başımızı belaya sokacaksın' dediler. Öyle çok dikkat çekiyordum çevrede de evlen demeye başladılar bana, o da bana evlenme teklifi edince evlen baskısından da kurtulmak istedim."(K7)

Erkek çocuk isteği ve ayrımcılığı kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerden bazı örnekler ise şu şekildedir;

"Kız erkek çocuk konusunda annem ayrımcılık yapardı. Ortanca erkeğe ayrı bir sevgisi vardır."(K6)

"Kız ve erkek çocuk arasında ayrım tabii ki yapılıyordu. Mesela abilerim bir şey istediğinde olurdu ama kızlar istediğinde olmazdı. En büyük kavgamız kardeşler arasında buydu. Hiç unutmam mesela bir gün televizyon kumandası için ciddi bir kavga yapmıştık abimle, çok bariz bir örnektir. Ama ne hikmetse çok ilginçtir babam bana değil abime el kaldırmıştı ve 'Bir gün de kız izlesin!' demişti. Yani genel olarak erkek çocuğa daha öncelikli davranılıyordu."(K2)

"Çok saçma bir şey bu söyleyeceğim, babamın erkek çocuk isteği varmış. Bizi yapmalarının nedeni erkek çocuk olana kadarmış işte. Erkek olsun da! Bir tane erkek olsun. Hâlbuki senin ne soyun var ki senin soyunu sürdürsün, kimsin ki soyun sürsün yani, çok da bir şey değilmişsin. Hani dersin ki holdinglerim var oğluma kalsın başında anlarım da hani nesin ki? Erkek çocuk olana kadar işte doğurmuş ama babam çok mu ilgi göstermiş, pek zannetmiyorum. Babam bitkisel hayata girdiğinde abim 5 yaşındaydı, ona da bir şey veremedi yani. Çok saçma bir şey, bakamayacaksan neden yaparsın ki. Bizim oralarda erkek çocuk isteği var yani işte onlar aileden ne görmüşse onu devam ettirmişler, kendilerini hiç yetiştirememişler. Nasıl ne şekilde

büyümüşlerse aynısını yapmışlar, zekâyı biraz ilerletememiş, farklı bakamamış, düşünememişler. Doğru bildikleri de değil, sorgulamamışlar, ataları ne demişse onu bilmişler."(K7)

"Erkek çocuk isteme işte babamda vardı. Var aslında annemde de erkek çocuk düşkünlüğü var, bizden alıp onlara vermeye bayılıyor."(K7)

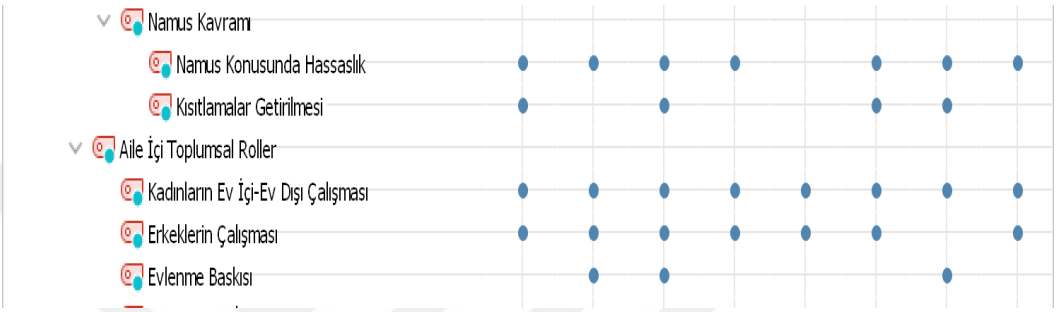

Şekil 4. 7: Namus Kavramı ve Aile İçi Toplumsal Roller

Yukarıda verilen şekilde görülmektedir ki aile içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri kadınlarda oldukça benzerdir. Erkeklerin çalışması 7 kadın tarafından ifade edilmiştir. Kadınların hem ev içerisinde hem ev dışarısında rollerinin bulunduğunu ifade eden kodun oluşmasında kadınların tümünün ifadeleri bulunmaktadır. Aynı zamanda namus konusunda hassasiyet koduna yönelik ifadeler 7 kadın tarafından oluşturulmuştur. Kadınların 3'ü evlenme baskısına dair ifadelerde bulunmuşlardır.

Aile içerisinde yer alan toplumsal cinsiyet örüntülerine bakıldığında kadınların ifadelerinde ortak noktalar olduğu görülmektedir. Namus konusunda ailede var olan hassasiyet 8 kadının 7 tanesinde görülmekte, bu 7 kadından 4 tanesi aynı zamanda namus kavramına ait aile içerisinde kısıtlamaların da bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca aile içi toplumsal roller ile ilgili elde edilen 3 kod yine birbiri ile bağlantılı olan 3 ayrı konuya hitap etmektedir. Bu kodlardan kadının ev içi- ev dışı çalışması ve erkeğin çalışması ile ilgili ifadeler yoğunluk açısından daha yüksek olmakla beraber 8 kadından 3'ü evlilik baskısına maruz kaldığını ifade etmiştir.

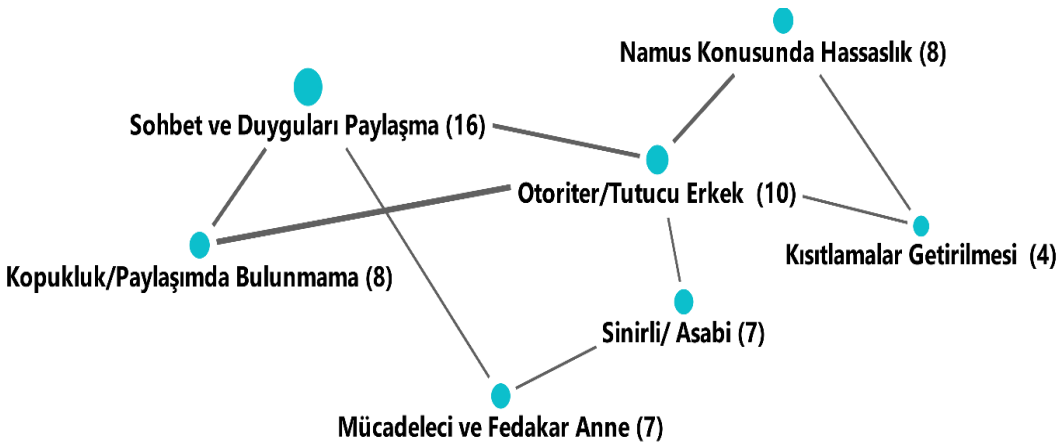

Şekil 4. 8: Aile İçi İlişkilere Dair Kod İlişkisi

Şekil incelemesinde yazan sayılar kodların içeriklerini ifade etmektedir. Aynı zamanda kodlar arasında bulunan çizgilerin inceliği ve kalınlığı bizlere kodlar arasındaki ilişkinin yoğunluğunu göstermektedir. Özellikle birbiri ile bağlantılı olduğu düşünülen kodların ilişkisel analizi yapılmıştır.

Görüldüğü üzere otoriter/tutucu erkek figürünün namus konusunda hassasiyetlerin bulunması, sohbet ve duyguları paylaşımda etkili olması, kısıtlamaların bulunması, sinirli ve asabi figürün bulunması ve kopukluk/paylaşımda bulunmama ile ilgili olduğu görülmüştür. Otoriter erkek figürüne ait kod başka durumları ve kodları da etkilemektedir. Ancak şekil içerisinde gerekli görülen ve ilişkili olduğu görülen kodlar arasında bağlantı kurulmuştur. Aile içerisinde var olan ilişkilere ve rollere dair kodlar arası ilişkiler incelenmiştir.

Kodların birbirleri ile bağlantılarına bakıldığında otoriter tutucu erkek figürünün kopukluk ve paylaşımda bulunmama kodu ile yoğun ilgili ve ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda otoriter/tutucu erkek figürünün namus konusundaki hassaslık, kısıtlamaların getirilmesi, sinirli/asabi olmak ile ilgili ifadeler ile ilişkili olduğu da şekilde görülmektedir.

4.8. Kadınların Evlilik Yaşantısı

Kadınların yaşantılarında önemli bir alan olan evlilik süreçleri araştırma dâhilinde ayrı bir tema olarak ele alınmıştır. ***Evlilik Yaşantısı Teması*** içerisinde 4 alt tema

bulunmaktadır. Alt temalar sırası ile; Evliliğe karar verme, evlilik süreci, partner ile iletişim, evlilik yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri olarak belirlenmiştir.

4.8.1. Evliliğe Karar Verme

Evliliğe Karar Verme Alt Teması içerisinde 5 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; sevgi/güven, hızlı karar verme, genç yaşta evlilik, ailesel problemler, kaçma/kaçırılma olarak adlandırılmıştır.

Kadınların evliliğe karar verme süreçlerinde sevgi ve güven ilişkisine dair ifadeleri önemli görülmektedir. ***Sevgi/güven*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"O zamanlar çok seviyordum, ailesinin yanında yaşıyordum. Çok seviyordum, artık gözüm ondan başka hiç kimseyi görmüyordu."(K1)*

> *"Tanıştık, öncesinde bir iki flörtüm oldu ama en ciddi düşündüğüm ve en güvendiğim kişi diyebilirim."(K2)*

> *"Açıkçası eşimi çok beğenerek, takdir edilecek kişilikte olduğunu düşünerek ve evlilikte de mutlu olacağımı düşünerek karar verdim ki öyle de oldu gerçekten."(K2)*

> *"Çok ilgi gösteriyordu, çok değer veriyordu. Ben de zaten sevgi arıyorum, sevgisizlik var zaten, o arayış içerisindeydim. Kim olsa bana sevgi gösteren gidebilirdim ben."(K6)*

> *"Sevgi vardı başlarda."(K7)*

Kadınların evliliğe karar verme süreçlerinde hızlı karar verme ile ilgili durumlar da gözlemlenmektedir. ***Hızlı karar verme*** kodu içerisinde değerlendirilen bazı ifadeler ise şu şekildedir;

"Çok kısa bir süre flört ettik ve kısa bir süre sonra da evlendik zaten."(K2)

"Ailesini tanıyordum, annesi ile arkadaştım. Tesadüfen bir görüşmemiz oldu, ilk gün görüştükten sonra zaten flört etmeye başladık ikimizde de etkilenme oldu. Bir buçuk ay kadar flört ettik daha sonra evlenme teklifi etti. Nişan yaptık hemen bir ay sonra da evlendik. Güzel, zaman zaman düşündüğümde çok hızlı karar verdiğimi düşünüyorum."(K2)

"Tanışmamız ve evlenmemiz bir yıl sürdü bizim."(K7)

Kadınların evliliğe karar verme yaşları ile ilgili olarak ise erken evlilik durumlarının da söz konusu olduğu görülmektedir. ***Genç yaşta evlilik*** durumu ile ilgili şu ifadeler örnek gösterilebilir;

"Çocuk yaşta evlendim."(K1)

"İlkokul döneminde tanıştım. Ailem beni okuldan aldıktan iki üç yıl sonra tekrar görüşmeye başladık. O evlere tüp götürüyordu. Tüp getirirken bana not yazıyordu 'seni seviyorum' diye. Daha sonra aileler işin içine girince bir isteme faslı oldu. Ailem istemiyordu ama ben istediğim için ailem kabul etti. Aramızda dört yaş vardı. 15 yaşımda istemem oldu."(K1)

"18 yaşımda da evlendim."(K4)

Kadınların evliliğe karar vermelerinde etkili olan bir diğer unsur ise ailesel sorunlar olarak gözlemlenmiştir. ***Ailesel problemler*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerden bazıları şu şekildedir;

> *"Abimler pek taraftar değildi ama kaçmamam için kabul ediyorlardı. 'Küçüksün, ortada yüzük takılsın bari kaçmaman için.' dediler. Yüzükler takıldı, sonra o zaten askere gitti, 18 ay bekledim. Bu süreçte kayınvalidemin hiç kız çocuğu olmadığı için benim hep onlarda kalmamı istiyordu. Abilerim buna da karşıydı ve 'Biz kız kardeşimizi oraya gönderemeyiz, orada bırakamayız.' diyorlardı."(K1)*

> *"Düğünüm oldu ama ailemden kimse gelmedi."(K1)*

Kadınların evliliğe karar verme süreçlerinde var olan bir diğer durum ise kaçma ve/ya kaçırılma durumu olarak gözlemlenmektedir. Görüşülen kadınlardan 1'i kaçarak evlenmiştir. 1 kadın ise evlenmek istemediği için kaçırılmış ve sonra istemeyerek evlenmiştir. ***Kaçma/kaçırılma*** durumuna ilişkin ifadelerde ise şu cümleler yer almaktadır;

> *"O zaman çocukken yaptığım bir cahillik işte o aşamada kaçıp gitmem oldu."(K1)*

> *"Ben varmak istemiyorum buna dedim babaanneme, babaannem de 'Kızım baban eti senin kemiği benim dedi, adam vurur yapma.' dedi. Gittim bana nişanda taktıklarını köy muhtarına verdim, istemiyorum dedim. Günün birinde evden çıktım sabah 7.30 da işe gidiyordum, işyerinin önünde silahı dayadılar kaçırdılar beni kocam, kaynanam ve tanımadığım adamlar. Babam yakalattı bunları, üç ay yattılar içerde ama babamın evini kurşunluyorlar, mektup bırakıyorlar, kan davası olacaktı. Babam 'Gel seni öldü yerine koyayım da vereyim, ileride boşanırsın.' dedi, mecbur kaldım gittim, evlendim."(K8)*

4.8.2. Evlilik Süreci

Kadınların evlilik süreci içerisinde var olan durumlar değerlendirildiğinde belirli durumlar göze çarpmaktadır. Evlilik Süreci Alt Teması içerisinde 5 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; Eşin bağımlılık problemleri, ailesel problemler, aldatılma, şiddet, aile yanına dönememe olarak belirlenmiştir.

Kadınların evlilik süreçleri içerisinde önemli görülen bir durum eşlerin bağımlılıklarının bulunmasıdır. ***Eşin bağımlılık problemleri*** ile ilgili ifadelerden bazıları şu şekildedir;

> *"Arada şiddet oluştu, aldatma, şiddet, alkol.. Daha çok alkol almaya başladı."(K1)*

> *"Anlayışsız, yalan dolan.. Devamlı kendini alkole veriyordu. Ailesinin de karşı çıktığı en büyük özelliği evliyken, evli olmayan arkadaşlarını eve toplayıp içki içmesiydi. Arardı, çağırırdı ben de çağırma bak ben varım, bebek emziriyorum diyordum. Bizi bir odaya kilitliyordu, çıkmayın diyordu ve bütün bekâr arkadaşlarını evime topluyordu. Bazen arkadaşları 'Yenge neden yanımıza oturmuyorsun?' dediğinde beni de oturtuyordu. Bazen kendisi sarhoş numarası yapıp üzerime iftiralar da attı 'Arkadaşımla bakışıyorsun, gözü sende!' dediği de oldu."(K1)*

> *"Çocuk tinerci, balici."(K8)*

> *"Evlilik sürecinde hiç iyi değildi aramız, her gün dayak yerdim, her gün içip içip dövüyordu beni."(K8)*

> *"Çok kötüydü, dayak, alkol, kavga."(K8)*

Kadınlardan ikisi eşlerinde alkol bağımlılığı bulunduğunu, sürekli şiddete maruz kaldıklarını ve kavganın yoğun yaşandığını ifade etmişlerdir.

Kadınların evlilik süreçlerinin değerlendirilmesi ile beraber eşlerin ailesel problemlerinin de çiftler arasında sorunlara yol açtığı gözlemlenmiştir. ***Aile ile ilgili problemler*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerden bazıları aşağıda verilmektedir;

> *"Kendisi ile hiç sorun yaşamıyoruz, arkadaş gibiyiz, ne maddi ne manevi çok sorun yaşamadık. Ama ailesi ile hiçbir şekilde anlaşamadık, aslında annesi arkadaşımdı ama evlenince bir gelin-kaynana rolüne büründü yine toplumsal bir baskı aslında bu da. Çünkü çok yakın arkadaş dediğin, güvenerek oğlu ile evlendiğin biri evlenince kaynana olarak ortaya çıkıyor. Aslında evliliği bir kişi ile yapmamış oluyorsun mantıken bir aile ile de evlenmiş oluyorsun. O psikolojik baskı orada da karşımıza çıkıyor, tabi mücadelemiz devam ediyor ama zaman zaman da gerildiğimiz, küstüğümüz, kırıldığımız zamanlar oldu."(K2)*

> *"Yedi yıldır aile ortamında oturduğumuz için ne kadar biz kendi kalıplarımızın dışına çıksak bile bir aile baskısı söz konusu. Eşimin ilk çocuk olması çok ciddi şekilde kıskanılıyor ailesi tarafından, paylaşılamamama durumu var yani. Eşim daha önce bir evlilik yapmış, ilk gelin de değilim aslında. Ondan bir çocuğu var hiç görüşmüyorlar, konuşmuyorlar. Benim üzerimde de bu nedenle bir baskı oluyor. Dolayısı ile aile sıkıntısı devam ediyor ama kendi evlilik sürecimizde kendi aramızda hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz."(K2)*

> *"Kendi ailesi ile sorunları vardı, ailesi çok karmaşık bir aile ama ben böyle olduğunu aileye girince öğrendim. Evlenince gördüm herkesin gerçek yüzünü."(K7)*

Kadınlardan 2'si eşlerinin ailesi ile problem yaşadığını ve bu problemlerin evlilik sürecini etkilediğini ifade etmektedirler. Ailesel problemlerin temelinde de toplumsal

cinsiyet rollerinin bulunduğu görülmektedir. Ailesel problemlerin alt temelinde kadın-eşin annesi ilişkisinde ataerkil toplum yapısında yer edinmiş olan cinsiyet temelli rollerin sürdürülmesi amaçlı çatışmaların bulunması önemli bir nokta olarak görülmektedir.

Kadınların evlilik süreçlerinde gözlemlenen bir diğer durum ise evlilik içi sadakatsizliktir. ***Aldatılma*** alt kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerden örnekler aşağıda sunulmaktadır;

> *"Aldatıyordu. Her seferinde de yakalıyordum. Ailemi kırıp gittiğim için başıma gelenlere rağmen ailemin yanına dönemiyordum. İlk çocuğum olduğunda 3-4 yaşına geldiğinde gezdiriyordu, oğlum eve geldiğinde 'Anne biz buraları buraları gezdik yanımızda da bir abla vardı.' diyordu. Ben yine diyordum ki çocuktur, onu seven ablaları diyordur belki falan. Ama oğlum belli bir yaşa gelince bir yerde bir kadın oğlumun yanına gelip 'Nasılsın yakışıklı?' dedi ve eşimin birlikte yaşadığı kadın olduğunu anladım ve kafamın içinde şimşekler çaktı, her şey ortaya çıktı."(K1)*

> *"Çok sonra beni aldattığını öğrendim yeni evli olduğumuz 6 aylık süre içerisinde, eski sevgilisi ile görüştüğünü öğrendim."(K6)*

Evlilik süreci içerisinde yoğun şekilde gözlemlenen bir başka olgu ise şiddet davranışının varlığıdır. Kadınların evlilik yaşantılarında şiddetin türlerine maruz kaldıkları görülmektedir. ***Şiddet*** içeriğine sahip ifadelerden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"Üstüme iftiralar atması, yalanlar ve aldatılmayı öğrenmem. Bir de yalnız kalmam." (K1)*

> *"Fiziksel şiddete de maruz kalıyorum. Genelde çocukken babanız tarafından, ya da evlendikten sonra da bazı yerlerde yanlış anlaşılmalarda böyle şeyler yaşanıyor, yaşanmıyor desek yalan olur." (K3)*

"Çok sinirliydi, bir gün işe gidip çalışmazdı ben gider çalışırdım ona elbiseler alırdım, üzerine düşerdim kocam diye. Koca olarak, çocuklarımın babası olarak görüyordum ama o bana hiç gün göstermedi." (K8)

"Evlilik sürecinde hiç iyi değildi aramız, her gün dayak yerdim, her gün içip içip dövüyordu beni. Hırsızlığa gidiyordu. Babam hep kardeşlerimi gönderip beni gözetletiyordu, evimi izletiyordu acaba bugün de dövüşecekler mi diye. Hep böyle geçiyordu günlerimiz. Bebeğim daha 40 günlük karnımdaydı kocam cezaevine düştü, ben kaynana tarafı ile birlikte durdum. Karnım burnumda 8 aylık gebeyken 700 kiloluk çimento indirdim kamyondan, 8 aylık hamileydim düştü çocuğum öldü çocuk 8 gün yaşadı ancak." (K8)

Kadınların evlilik yaşantılarında yer edinen bir diğer durum ise aile yanına geri dönememe durumudur. Kadınlar evlilik sürecinde bir güçlük ile karşılaştıklarında *anne-baba evi*ne geri dönmemek için içinde bulundukları duruma *katlandıklarını* ifade etmişlerdir. ***Aile yanına dönememe*** ile ilgili ifadelerden bazıları ise şu şekildedir;

"Ailemi kırıp gittiğim için başıma gelenlere rağmen ailemin yanına dönemiyordum."(K1)

"Anne evine tekrar dönmemek için gözünü kapatıp her şeye katlanan bir kadındım."(K1)

"Ben anneme gideceğim kafa dinlemeye, sen de düşün dedim. Çantamı aldığım gibi tekme attı, ikinci kattan aşağı düştüm. Sonra bizi tekrardan barıştırdılar, ablamlar onay vermiyordu ama ağlıyor sızlıyordu. Annem de 'İlk defa bu evden çıktın, bak yapmayacağım diyor, bir şans ver.' dedi bana. Evden bir kere ayrıldığında ve geri geldiğinde aynı olmuyor yani farklı oluyor her şey." (K7)

4.8.3. Partner İle İletişim

Kadınların evlilik süreçlerinin incelenmesinde önemli bir başka kısım ise partnerler ile iletişim şekillerinin incelenmesi olarak görülmektedir. ***Partner ile İletişim Şekilleri Alt Teması*** içerisinde 3 ayrı kod elde edilmiştir. Bu kodlar; ilişki/iletişim, şiddet, iletişim sorunları olarak adlandırılmıştır.

Kadınların ifadelerinde partnerleri ile iletişimleri ile ilgili olarak en sık rastlanan ifadelerin ilişki/iletişim odaklı olduğu gözlemlenmiştir. ***İlişki/iletişim*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelere örnek cümleler aşağıda verilmektedir;

> *"İlk bir buçuk yıl çok güzeldi, beraber işe gidiyorduk, akşam beraber eve dönüyorduk. Bir yere çıktığımızda beraber sahile gidiyorduk, çay kahve içiyorduk."(K1)*

> *"Kendisi ile hiç sorun yaşamıyoruz, arkadaş gibiyiz, ne maddi ne manevi çok sorun yaşamadık..(..) Birbirimizle konuşabiliyoruz, birbirimizi anlayabiliyoruz. Sıkıldığımızda ya da bir şey yaşadığımızda ilk birbirimize anlatıyoruz, ilk birbirimize ağlıyoruz daha doğrusu böyle desek daha doğru olur. Çünkü birbirimizi anladığımızdan başka bir sevgi bağı oluştu aramızda, aslında biz aşık olduğumuz için evlenmedik, aşık da olmadık. Sevgi bağımızın güçlü olmasından dolayı.. (..) Hem beni anlaması hem de beni mutlu etmek için elinden geleni yapması hem de en kötü günümde bile beni güldürmesi.. Böyle bir adam olması."(K2)*

> *"İdare ediyoruz işte. Sonuçta birbirimize karşı anlayışlıyız, çocuklar var ve çocukların sorunları da var çünkü ergenlik çağındalar. Birbirimize saygı ve ilgi gösterebiliyoruz, olanları doğal karşılayabiliyoruz, anlaşabiliyoruz yani.. (..) Eşimle konuşurum, ona sorarım. Anlatmak ve bilmek iyi oluyor. Birlikte tartışıp, konuşup fikirlerini almalıyız.. (..) Eşim ile genellikle sakin kalmaya, anlayışlı olmaya özen gösteriyoruz "(K3)*

"İyi anlaşıyoruz, sorun yaşamıyoruz."(K4)

"İyi gidiyor, hep hasret çektiğimiz için biz de birbirimize.. (..) Saygılıyız, konuşuruz, tartışırız, ortak karar alırız. Birbirimizin kararına saygı duyarız. Biraz baskın karakter benim aslında. Eşim de fikrini söyler, fikir alışverişi yaparız ve ikimizin de memnun olacağı şekilde ortak karar veririz."(K6)

"Çok mutluydum onunla, her türlü mutlu ederdi beni, konserlere götürürdü hep. Hala bana aldıklarını giyiyorum mesela.. (..) Bana değer vermesi, beni gezdirmesi, çocuklarıma bana iyi bakması, konserlere götürmesi güzeldi."(K8)

Evlilik süreci içerisinde önemli görülen şiddet olgusuna yönelik ifadeler incelendiğinde fiziksel, psikolojik ve duygusal şiddet türlerine rastlanmaktadır. ***Şiddet*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadeler Evlilik Süreci Alt Teması içerisinde bulunan şiddet kodu ile benzeşmektedir;

"İlk bir buçuk yıl çok güzeldi, beraber işe gidiyorduk, akşam beraber eve dönüyorduk. Bir yere çıktığımızda beraber sahile gidiyorduk, çay kahve içiyorduk. Çok mutluluğum oldu ama o bir buçuk yıldan sonra şiddet, aldatma, ihanet, iftiralar oluştu."(K1)

"Fiziksel şiddet vardı, şikâyet ettim, uzaklaştırma kararı aldım. Barışmak için geldiğinde bile beni dövdü gitti. Hediye getirmişti barışmak için, ben de yok dedim diye apartmanın içine soktu beni dövdü gitti."(K7)

"Çok kötüydü, dayak, alkol, kavga. Hiç öyle konuşma, dinleme yok."(K8)

Kadınların partnerleri ile iletişim şekillerinde önemli odak noktalardan bir diğeri de iletişim ile ilgili sorunlardır. ***İletişim sorunları*** olarak değerlendirilen ifadelerden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"Gidip gelmemesi mutsuz ederdi. Mesela yurt dışına gidiyordu aylarca ulaşamıyordum o beni üzüyordu. Kendi işi için Arap ülkelerine giderdi."(K5)*

> *"Bir şeye sinirlenince aksi tavrı ise mutsuz eden özelliği, çok net bir tavrı var."(K5)*

> *"Tek rahatsız olduğum şey konuşmaması. Mesela 'Bugün ne yaptın?' diyorum. Gittim, çalıştım, geldim diyor. Bu kadar, net. Ayrıntı yok. Özet geçiyor sadece. Ben anlatırım mesela 'Otobüste gidiyordum, biri buna böyle dedi, şöyle oldu' diye. Anlat mesela işyerinde ne yapılıyor diyorum çalışılıyor diyor."(K6)*

> *"Başlarda konuşuyorduk, anlaşıyorduk ama sonra hiç konuşmamaya başladı."(K7)*

Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki; partnerler ile iletişimde rahat, derin, doğal ve eşit iletişim kuramamak gibi mevcut sorunlar söz konusudur. Partnerin iletişime açık olmaması iletişim sorunlarına yol açmaktadır. Aynı zamanda iletişim ile ilgili sorunlardan bir diğeri de partner ile geçirilen ilk zamanlardaki iletişimin değişime uğramasıdır. K7'nin ifadesinde de görüldüğü üzere ilk iletişim biçiminin sürdürülmemesi ve iletişimsizliğin başlaması da önemli iletişim sorunlarındandır.

4.8.4. Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Rolleri

Kadınların evlilik sürecinde yer edinmiş rollerinin toplumsal cinsiyet odaklı incelenmesi önemli görülmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak kadınların evlilik içi

rollerinin incelenmesi sonucunda 2 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; ev içi sorumluluk (kadın) ve eşit sorumluluk olarak adlandırılmıştır.

Evlilik yaşamında ev içi sorumlulukların üstlenilmesinde kadın figürünün aktif olduğu gözlemlenmiştir. Kadınların ***ev içi sorumluluklar*** ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Ev içerisindeki işlerin hepsi de bana aitti."(K1)

"Herkesle aynı şekilde bizim de, yemek işi bende. Eşim de bazen yapar ben yokken yapmışlığı var. Ben cezaevine girince kızım erken yaşta böyle bir durumla karşılaştı ben yokken yaptı. Ama genelde ben de tabii. Ev içi işler bende."(K3)

"Alışverişi bazen o bazen ben, gerektiği yerde yardımcı oluyor ama genelde ben yapıyorum tabii. Kadınlar yapıyor bunu zaten, ben yapıyorum bazen onlara bırakıyorum. Eskiden hiç bırakmazdım onlara, zamanla değişiyor insanın karakteri, biz de zamana ayak uyduruyoruz."(K3)

"Ona sorarım, dışardakini de içerdekini de ben yaparım. Kızımız da var, o da yapıyor. Biz eskiden kapıdan bile bakmazdık dışarıya, yasaktı. Ama sonra sonra işe başladık mı alıştık. Hayat böyle. Ev içini kızımla yapıyoruz, ev dışını da eşime sorarım ona göre yaparım. Yemek, temizlik falan kızımla hallediyoruz."(K4)

"Oturduğumuz yerde yaşayamıyorum dedi eski semte dönelim dedi, ben de kiracılardan birini çıkarın binadakilerden öyle oturalım dedim. Annesi ile yaşamak istemiyordum. Annesi sinir hastasıydı, çok bağırıyordu her şeye. Benim annem de sinirlidir ama böyle değil, dışarı çıkarken 'Böyle mi çıkacaksın?' falan diyordu. Kiracıyı çıkaracaklarını söylediler ama bir ay bekleme süresinde annesinde kalacaktık. Ama bekle bekle yok, dört ay oldu

kimseden ses çıkmadı. Ben işten geliyorum çocuk baktırıyorlar, işten geliyorum evde 20 tane misafir var onlara yemek hazırla, servis yap, temizle, çay yap zaten gece oluyor. Sabah yine 06.00 da uyanıyorum işe gidiyorum yoruluyorum."(K7)

"Hiç çalışmazdı hiçbir şey yapmazdı ki bir rolü yoktu. Her şeyi ben yapardım. O hırsızlık yapardı, gider onunla içerdi. Ben çalışırdım, ev işi yapardım. Ev işini de ben yapardım, temizliğini de en ağır işleri de. Çimento da taşırdım, çocuklara da ben bakardım, çalışıp paramı kenara atıp atıp onlara verirdim. Hala bile kızım 40 yaşına gelecek oğlum da 30'lu yaşlarında ben yapıyorum her şeylerini."(K8)

Kadınların evlilik yaşantısında yer edinen toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin elde edilen bir diğer kod ise ***eşit sorumluluk*** olarak adlandırılmıştır. Kadınların eşit sorumluluk ifadelerine örnekler aşağıda verilmektedir.

"Bizde toplumsal cinsiyet rolleri hiç olmadı, çünkü ikimiz de hem çalışıp hem de keyfini çıkaran insanlarız. Kadın- erkek rollerini biz kendimize biçmedik, ne ben ona ne de o bana yüklemedi. Aslında eşit ve özgür bir yaşam diyebilirim buna."(K2)

"Yok. Yani özgürüz. Eşim çay da koyuyor, mesela siz gelmeden evi süpürdü. Banyo temizliği ona aittir, haftada bir gün yapar. Severek isteyerek yapar. Biz mesela kılıbık tabirini değiştirdik kalbi ılık yaptık. Her şey ortak bizde."(K6)

4.9. Toplumsal Cinsiyet ve Etkileri

Bulguların bu kısmında tez konumuzun amacına yönelik olarak toplumsal cinsiyet konusuna yönelik veriler değerlendirilmektedir. Kadınların kadın olmak ve erkek olmak ile ilgili görüşleri alınmıştır. Bunun yanı sıra kendi yaşantılarından yola çıkarak kadınlık rollerini nasıl öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular bölümünün bu

kısmında kadınların yaşantılarında şiddete, baskıya ve zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin veriler değerlendirilmektedir.

4.9.1. Toplumda Kadının Rolü ve Kadın Olmak

Kadınların toplumda kadının yeri ve kadın olmak ile ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkarak **Toplumda Kadının Rolü ve Kadın Olmak Alt Teması** içerisinde 6 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; fazla sorumluluk ve eşitsizlik, baskı ve korku, zor, topluma güvensizlik, bakım veren rolü, adaletsizliğe ve haksızlığa uğrama olarak adlandırılmıştır.

Kadınların toplumdaki konumlarını, rollerini kendi yaşantılarından yola çıkarak anlatan kadınlar aslında *kadın olmak* ile ilgili görüşlerini de ifade etmektedirler. Buna yönelik oluşturulan ilk kod olan ***fazla sorumluluk ve eşitsizlik*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelerinden birkaç örnek aşağıda sunulmaktadır.

> *"Anne daha ağır basıyor genelde, baba da öyle ama anne karakteri daha farklı daha ağırlıklı. Çalışan babalarımız olduğu için çok zaman geçirmeyen babalarımız var, oturup sohbet etmeyen babalarımız var. Anne daha çok disiplin kurduğu için gün içinde o yüzden çocuklara bakmakla, onlara yemek yapmakla, onları koruyup kollamakla alakalı oluyor."(K1)*

Baba figürünün çalışan figür olarak benimsenmesi ve kadının ev içi rolünün kabullenildiği görülmektedir ki bu durum ev içi sorumluluklarda ve rollerde kadının daha başarılı görülmesine yol açmaktadır. Babanın çalışan baba olarak kabullenilmesi ile birlikte evde birlikte zaman geçirilmiyor olması da normalleştirilmiş olmakta ve bu şekilde sürdürülmektedir.

> *"Ama bir yerde şunu göremiyorum toplum içerisinde 'Falan yerde bir erkek kadınlar tarafından saldırıya uğradı, öldürüldü!' gibi bir şey diyemiyoruz çünkü böyle bir şey olmuyor. Genellikle kadın olduğu için böyle bir şeye*

maruz kalınıyor. Yani hem bir kadın hem bir insan olarak kendimizi güvenceye almak sorumluluğunu hissediyorum."(K2)

Toplumda kadının yerini ve kadın olmaya dair görüşlerini ifade eden kadınların vurguladığı bir diğer durum ise şiddete maruz kalmak ve kendini korumaya çalışmak zorunda kalmaktır. Bunun ayrıca bir sorumluluk ve kısıtlamalar gerektirdiği düşünüldüğünde karşımıza tekrar cinsiyetler arasındaki eşitsizlik çıkmaktadır.

"Kadın olmak her şeyi düşünmek demek. Hem annesiniz, hem kadınsınız. Erkek olmak daha kolay gibi geliyor. Kadınlar her şeyi daha çok düşünüyorlar. Çocuğunuz varsa 7 gün 24 saat çocuk ile birliktesiniz, bir evin her şeyini düşünmelisiniz. Erkekler bu kadar fazla düşünmezler. Zor ve daha geniş alanı kapsıyor ve düşünülmesi gereken şeyler daha çok zaman alıyor."(K3)

Fazla sorumluluk ve eşitsizlik kodu içerisinde göze çarpan bir diğer durum ise kadınların ev içi alanda daha fazla sorumluluğa sahip olmaları ve bunun neticesinde daha yoğun iş yüküne sahip olmalarıdır.

"Ne kadar feminist olunsa da bir yerde tıkanıyor kadın, bir yerde gücü yetmiyor. Eşiniz olması gerekiyor bu memlekette, bir babanız bir abiniz olması gerekiyor. Yoksa diğer insanların dul kadınlara, hamileliği tek başına geçiren kadınlara, genç kadınlara bakışı çok iyi değil yani. Maalesef bozuk düşünceler çok, daha çok korunması gerekir böyle insanların daha çok fırsat verilmesi lazım ama olmuyor yani."(K3)

"Çocuğu doğuran kadın, emzirecek olan da kadın. 24 saat ilgilenecek olan da yine kadın oluyor, çalışamıyor çünkü."(K3)

"Yemek yapmak, temizlik yapmak gibi işleri kadınlar beceriyor, erkekler beceremiyor ki. Babamın bir gün mutfağa girmişliği yoktur. Yemek hazırlanırsa yer, ev temiz mi değil mi bilmez. E çocuk bakmak desen onu da kadın yapıyor, kadın gün içinde evde, çocuklarının başında duruyor. O düzene koyuyor evi de çocukları da. Erkek dışarıda ya çalışıyor ya dışarıda duruyor gündüz."(K4)

"Kadın olmak doğurganlık ile başlıyor o bile acıyla geliyor insana. Kadın olmak çok zor aslında.. Evin işleri desen ayrı, çocuk desen ayrı bir dert, yani bunların hepsi birer uğraş. Erkek dırdırı yok diye bir şey yok yani kadınların adını çıkarmışlar ama bir ev ortamına giriyorsun erkek derdi ayrı.. Çalışmak mecburiyetinde kalıyorsun, bir yerlere yetişmek mecburiyetinde kalıyorsun."(K5)

"Bir kadın eşinden önce ölüyor adam perişan oluyor, evini toplayamıyor. Hâlbuki öyle olmamalı kadın da erkeğin görevini yapar erkek de kadının görevini, erkeğin eline yapışmaz bir süpürge yapsa ama işte bu aşılanmıyor. O yüzden kadın olmak çok zor."(K5)

"Erkek olmak çok rahat, çalışacaksın evine yemek getireceksin, kadın zaten çok fazla bir şey istemiyor. Erkek yediğini bile kaldırmıyor. Kadın ser, topla, kaldır, çocuğa bak, çamaşırla bulaşıkla derken saçını toplamaya vakti kalmaz ama erkek için çalış getir bitti. Yok başka bir sorumluluğu. Kadına bir de güzel ol güzel ol denir, nasıl güzel olacaksın hem maddi imkânın yok güzel olasın hem de hangi birine yetişeceksin?"(K5)

Kadınların toplumsal rolleri, fazlaca sorumlulukları, toplumda eşitsiz konumda olması ve ev içi emeğin kadının sorumluluğunda olması ile ilgili pek çok ortak ifade bulunmaktadır. Kadınların yaşantılarında gerek ev içi rol ve sorumluluklarda gerekse de haklarına erişmelerinde eşitsizlikler bulunmaktadır.

"Bu roller bence yanlış çünkü her yaş yaşında güzel. Herkes yaşını yaşayarak öğrenmeli bence. 10 yaşındaki çocuğa 'Kalk yumurta kır, hadi kalk çay demle, hadi misafir gelecek yardım et, hadi camı sil..' denirse çocuk çocukluğunu yaşayamadan 'kadın' oluyor. 12 yaşında da ayağına topuklu giyiyor dudağını boyuyor.. Sonra ya evden kaçıyor, ya sokaklara düşüyor, ya kulüplere gidiyor.. Çabuk kadın olmasına neden oluyor o yüzden her yaş yaşında güzel bence.. Bir anne isen evin işini sen yapmak durumundasın çocuk yaşı gelince zaten yapacak, zaten öğrenecek. Çocukken yaptırmaman gerekiyor. Küçük kadın olunuyor sonra küçük gelin oluyorlar."(K5)

Fazla sorumluluk ve eşitsizlik durumunun içerdiği bir başka konu ise kadınların çocuk yaşta rollerini ve sorumluluklarını öğrenmeye başlamalarıdır. Küçük yaşta toplumsal cinsiyet rollerini tanıyan ve uygulamaya başlayan kız çocuklarının yaşları gereği yaşaması gerekenlerden mahrum kaldığı ve yaşlarını yaşayamadıkları düşünülmektedir.

"Kadir İnanır'ın dediği gibi 'Evimin kadını çocuklarımın anası olacaksın''. Karnından sıpa sırtından sopa eksik olmaz. Günümüzde belki yarı yarıya olur ama yaşatan sonuna kadar iyi yapan da sonuna kadar oluyor. Mesela ben şimdi iyiyim evet ama kötü yaşayan mesela annem de sonuna kadar öyle yaşadı. Mesela bir arkadaşım 5 çocuk yaptı eşinin isteği ile 5. çocuk parası alıp araba alabilmek için ama hala kocasından dayak yer."(K6)

"İnsan kadın olduğu için temizlik yapmak zorunda değil, kendi doğurduğu çocuğa bakmak zorunda bile değil. Hayat müşterektir, biri ile birleştiriyorsan hayatını buna göre seçip birleştireceksin. Ben bunu yaptığımda o da bunu bunu yapar tutar işin ucundan diyebileceksin. Yok erkek evde yemek yapmaz, yok o kadar insan içinde ağlamaz.. Neden ağlamasın ki o insan değil mi? Neden üzülmesin? Neden üzüldüğünü belli etmesin? Ben insansam o da insan, hepimizin duyguları hepimizin vicdanı var."(K7)

"Ben çok anlamam da işte kadına ne dersen onu yapıyor. Mecbur yapıyor başka yapanı yok, kendisine bakanı yok. Hep mücadele ediyor. Adam yapmaz ki yemek, bakmaz ki çocuk, yapmaz temizlik ne bilsin. Yani kadın öğreniyor bunları yapmayı, kadın anlıyor bu işlerden, kadın yapıyor."(K8)

Kadınların ifadelerinde görüldüğü üzere kadınlar yaşantılarında erkeklere oranla daha fazla sorumluluk ve görev üstlenmek durumunda kalmaktadırlar ve bu durum normalleştirilerek sürdürülmektedir. Ev içi emeğin büyük bir kısmı kadının yeteneği ve görevi olarak görülmektedir. Ev dışı rol ve sorumluluklarda erkek figürü aktif görülmekte, bunun sonucu olarak da erkek figürü ile duygu ve zaman paylaşımı eksikliği de normalleştirilmektedir.

Toplumda kadının yeri ve kadın olmak ile ilgili önemli bir diğer durum ise kadınların yaşantılarında korku ve baskı hissettikleri alanlardır. Kadınların ***baskı ve korku*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadeleri aşağıda sunulmaktadır.

"Kızım bazen bana güvenmiyor musun diyor, sana güveniyorum ama insanlara güvenmiyorum diyorum. Bu oğlum için de geçerli. Cezaevinde karşılaştığım olaylardan sonra çok panikliyordum, hep kızımı arıyordum, 'Teyzenin sözünden çıkma, kuzeninin yanına bile gitme, dayını ara beni götürür müsün de öyle git, akşam dışarı çıkma!' diyordum."(K1)

Kadınların deneyimleri ve karşılaştıkları olaylar sonrasında kendi çocukları için de baskı ve korku hissettikleri K1'in ifadelerinde görülmektedir. Bu noktada cezaevi yaşantısının ayrıca önemli olduğu görülmektedir. Cezaevi sürecinde kadınların korkuları ve kaygıları artmakta, ailesi ve çocukları için yaşadıkları endişe ve korku da buna paralel olarak artmaktadır.

"Yine toplumsal cinsiyet söz konusu buna geri dönmek zorundayız, baba figürü, koca figürü, amca figürü.. Bunların hepsi baskın senin üzerinde. Sen ne kadar emek verirsen ver, kendini kanıtlamaya çalışırsan çalış yine bir şekilde haksızlığa uğrayabilirsin. Yani kadın olmak zor."(K2)

"Özellikle bu dönemde ufacık etek giysen laf yiyorsun, makyaj yapsan akraba ortamında kızın makyaj yapmış muhabbeti var. Cahil kesim bunu daha çok yapıyor kendini geliştirmiş kesim bu kadar yapmıyor. Bizim oturduğumuz kesimde çok fazla var bu görüş, bizim orda kadın olmak çok zor, bir etek giyip bile aşağı inemiyorsun af edersin 'Şunun kızı şöyle olmuş' diye adını çıkartabiliyorlar. Özellikle cezaevine girmişsin daha da zor."(K5)

Kadınlar yaşadıkları sosyal çevrenin de baskıya neden olduğunu ifade etmektedir. Kadınların cezaevi öykülerinin bulunması toplumsal olarak daha fazla baskıya ve kısıtlanmaya yol açmaktadır. Sosyal çevrenin yarattığı bu baskı ve korku durumu kadının giyimi, konuşması, davranışı gibi pek çok alanda hissedilmektedir.

"Erkekler ile eşit olduğumu düşünmüyorum. 'Benim oğlum erkektir yapar' mantığı var çoğunda ama hâlbuki öyle değildir. Bu kadın cinayetlerinde de mesela öğretilmiyor ki 'hayır anneciğim o kız, ona vurulmaz, hayır ona saygılı olmak zorundasın 'diye öğretilmiyor ki. Kendi akrabalarımda da görüyorum bunu. Bu da ne oluyor bir vurmak iki vurmak üçüncüsü öldürmek.. Şiddetin boyutu bu kadar yapan yarın öbür gün öldürüyor, gözüne gelmiyor. Öğretmeleri gerekiyor ama erkek anneleri kızları olmadığı için bunu onlara mı aşılayamıyorlar ya da kendi duygularını mı bastırıyorlar bilmiyorum.."(K5)

"Ataerkil bir toplumda yaşıyoruz. Toplumumuzun değişmeyecek özelliğidir, yeni yetişecek kesim yani oğlum bile babasının peşindedir. Tabii ki onu örnek alsın, eşim iyi bir insan ama ataerkil toplum sonuçta. O da dediğim dedik, çaldığım düdük olacak. Erkek olmak ülkemizde çok iyi, her şeyi yapar erkek, gece de sokağa çıkar, arkadaşları da olur, kızlarla birlikte de olur, manitası da olur, rafting de yapar ama kız motora binemez. O yüzden erkek hükmü geçiyor. Erkek tabii istediğini giyer, istediği ile gezer, hatta dini bile serbesttir erkeğin. Ama kız öyle olmaz, göbeği açık giydirmiyoruz kızımıza

ama yarın öbür gün oğlumuzun sigara içmesine bir şey demeyebiliriz belki. Tabi öyle düşünmüyorum ama toplumun geneli böyle."(K6)

"Mesela annemin yanlışı vardı, babamın kahrını yıllarca çekmeyecekti, babama 'gidebilirim' korkusunu yaşatması gerekirdi. Yapamadı çünkü kendi babası annem evden kaçtığı için evlatlıktan reddetti. Annemin gidecek yeri yoktu. Eğer çalışsaydı, ekonomik gücü olsaydı böyle olmazdı gider resti çekerdi. Ben olsam annemin yerinde çocuklarımı da bırakırdım üç gün giderdim, çeksin bakayım nasıl geliyor peşimden diye düşünürdüm. Ekonomik gücü olsaydı, ailesi arkasında olsaydı böyle olmazdı. Babamdan biraz para kaçırsaydı gidip bir otelde kalsaydı üç gün. Gerçi o da kötü, bir otelde kadın başına ne yapıyor derlerdi, toplumumuz çok kötü, o zamanki toplum hele daha farklı. Ben de annemde gördüm her şeyi, yanlışlarını da gördüm."(K6)

Kadınların sorun yaşadıkları alanlarda yaşamaya devam etmelerinin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri olduğu görülmektedir. Kadın kötü bir muamele ile karşılaştığında toplum tarafından dışlanma, ailesi tarafından destek görememe kaygılarını yaşamakta ve kendi ekonomik özgürlüğünü elde edemeyeceğine dair düşünceleri gözden geçirmek zorunda kalmakta, tüm bu düşünce ve ataerkil toplum görüşü nedeni ile kötü muamele gördüğü alanda kalmayı sürdürmeye mecbur kılınmaktadır.

"Televizyonlarda görüyoruz artık insanın aklına her şey geliyor, tedirginlik oluyor. Bazen geç saatte dışarı çıkınca 'Acaba biri arkamdan geliyor mu? Acaba biri beni takip ediyor mu?'. O kadar değişti ki zaman, devir.. Şu an televizyonda görüyoruz bir kadının öldürüldüğünü, ama o artık o kadar normal gelmeye başladı ki bir zaman sonra. Her gün görülüyor ve normal bir şey olarak kabul ediliyor çünkü bunun için bir yaptırım yok. Ben isterim ki herkes elinden geleni yapsın bu konuda ama bu sadece senin benim çabamla olmuyor."(K7)

Kadınların toplumdaki yeri ile ilgili olarak ifadelerde ***zor*** kodu ile ilgili olan kısımlara bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Kadın olmak çok güzel bir şeydir, çok ayrıcalıkları vardır ama çok zorlukları da vardır." (K1)

"Türkiye toplumunda kadın olmak çok çok zor bir şey."(K2)

"Kadın olmak zor bir şey." (K3)

"Zorluğu çok, zorlukları aşabilirsen çok güzel ama aşamazsan dolaşır kalırsın, ya boğulursun, ya intihar edersin, kaçarsın, ya da mücadele edersin." (K4)

"Kadın olmak doğurganlık ile başlıyor o bile acıyla geliyor insana. Kadın olmak çok zor aslında.."(K5)

"*Kadın olmak çok zor."(K8)*

Kadınların içinde bulundukları topluma karşı güvensizleştiklerini ifade eden ifadelerden yola çıkarak ***topluma güvensizlik*** kodu elde edilmiştir. Aşağıda bu ifadelerden bazı örnekler verilmektedir.

"Benim bir kız çocuğum olacağını öğrendiğimde, kızımı dünyaya getirdiğimde, kız evlatlarımızın özellikle dışarıda iken mesela Özgecan Arslan'ın uğradığı tacizden dolayı daha çok düşündüm bunları. Biz de yarın öbür gün çocuklarımızı bir yere bırakamayacak mıyız? Kimseye güvenemeyecek miyiz? Hiç güven yok, babana bile bu zamanda

güvenmeyeceksin dedirten olaylar oluyor. O yüzden kız çocuğum olduğunda hep içimde bir burukluk oldu yarın öbür gün ne olur diye." (K1)

"Türkiye'de olan şeyleri görünce daha çok hayata tutunmak, daha çok evlatlara sarılmak, daha çok onları abluka içine almayı öğreniyoruz. Kızım bazen bana güvenmiyor musun diyor, sana güveniyorum ama insanlara güvenmiyorum diyorum." (K1)

Kadınların günlük yaşamda karşılaştıkları olaylar neticesinde toplumsal baskıyı ve korkuyu derinden hissettikleri görülmektedir. Güven duygusunun zayıflaması ile beraber kadınlar aşırı korumacı olabilmekte ve topluma karşı güvensizlikleri de artmaktadır. Gerek kendi deneyimlerinde gerek günlük yaşantılarında ve gerekse de sosyal medyada kadına yönelik şiddet içeren ve kadın cinayetlerine dair haberleri gören kadınlar baskı ve korkuyu hissetmekte ve topluma karşı güvensizleşmektedir.

"Türkiye'de, hele bir de kadınsan her şeyi başka türlü değerlendirmek zorunda kalıyorsun. Acaba nasıl bir çıkarı olabilir ki benimle görüşüyor? Bana ihtiyacı yok gibi.. Bu tür düşünceler oluyor insanda. Aslında temiz duygulara, temiz insanlara ve bilinçli kadınlara ihtiyacımız var ve bu konuda birbirimize güvenmeyi öğrenmemiz çok önemli."(K2)

Kadınların yaşantılarında çocuk bakımı ve aile bireylerinin bakımından sorumlu olma durumu ifadelerinde yaygın şekilde görülmektedir. Toplumda kadının yeri ve kadın olmak ile ilgili olarak elde edilen bir diğer kod olan ***bakım veren rolü*** koduna dair ifadeler aşağıda sunulmaktadır.

"En büyük sorumluluğum çocuklarım. Çocuklarımın bir sorun yaşamasını hiç istemem, abi kardeş ilişkilerini oluşturmaya çalışıyorum. Oğluma hep diyorum ki kardeşinin başına bir şey gelirse gelip sana söyleyebilsin, öyle bir kardeşliğiniz olsun. Onunla ilgili bir şey duyduğunda kızabilecek bir abi ol, ben bunu bunu duydum, bu yoldan çıkma, bir daha bu hatayı yapma diyebilen

bir abi ol. Hep çocuklarıma bunları öğretiyorum. Onun dışında kadınlar ne yapıyorsa bildiğimiz ben de aynılarını yapıyorum işte."(K1)

"Evlenince de hem çalıştım hem ev işlerimi yaptım hep. Yani ikisini birden yaptım her zaman. O yüzden iş yaparak, çalışarak, annelik ederek, ev işi yaparak geçti hayat. Kadınlar daha çok yoruluyor, kadınlık zor evet ama yine de mücadele edilmeli, çalışılmalı mutlaka, boş durmamalı kadınlar da evde." (K4)

"Şu an ben çalışmadığım için evdekiler çalıştığı için ben kendimi bir şeyler yapmaya mecbur hissediyorum, annem 6 da evde olacaksa onun yemeğini hazırlamam gerektiğini düşünüyorum. Neden? Çünkü eve bir getirim yok, kazancım yok bari bunu da yapayım. Sabahtan akşama kadar evde duruyorum, bazen bir yerlere gidiyorum ama o saatte evde oluyorum ben bunu yapmakta kendimi mecbur hissediyorum, fazlalık hissediyorum." (K5)

"Kadınların nasılsa benim de aynen öyle. Çocukken de evin yemeği, temizliği, kardeşlerimin banyosu, bezlerinin yıkanması, ev işi, tarla işi hep yapardım. Bu yaşıma kadar da hep yaptım, hem de çalıştım biriktirdim evimi yuvamı kurdum."(K8)

Yaşam deneyimlerinde kadınların pek çok alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir boyutu olarak kadınlar çocukluktan itibaren cinsiyetleri nedeni ile bazı haksızlıklara maruz kalmaktadırlar. Kadınların ***adaletsizliğe ve haksızlığa maruz kalma*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadeler aşağıda örneklendirilmektedir.

"Kadın olmak çok zor Türkiye'de.. (..) Kadın hakları evet önceden yoktu, şimdi var ama yokmuş gibi devam ediyor yine kadın hakları. Keşke dünyaya kadın değil de erkek olarak gelseydim dediğim çok gün oldu."(K1)

"Çünkü ne yaparsan yap hep bir haksızlık söz konusu. Yine toplumsal cinsiyet söz konusu buna geri dönmek zorundayız, baba figürü, koca figürü, amca figürü.. Bunların hepsi baskın senin üzerinde. Sen ne kadar emek verirsen ver, kendini kanıtlamaya çalışırsan çalış yine bir şekilde haksızlığa uğrayabilirsin. Yani kadın olmak zor." (K2)

"Çok.. İş yaşantısında özellikle çok.. Haksızlığa uğruyorsun, haksız yere çıkartılıyorsun. İftiraya uğruyorsun, hiç yapmadığın halde.. Çok uğradım yani. Çok hakkım kaldı içeride." (K4)

Kadınlar gerek çocukluk döneminde gerekse de yetişkinlik döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile karşı karşıya kalmakta ve bunun etkilerini de eğitim, çalışma yaşamı, aile yaşamı, evlilik yaşamı gibi alanlarda hissetmektedirler.

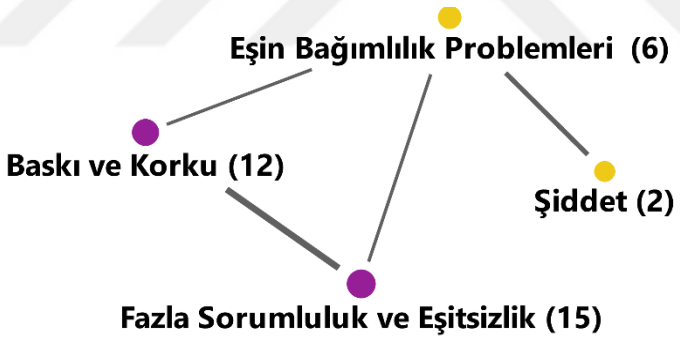

Şekil 4. 9: Evlilik Yaşamı ve Kadın Olmak

Kadınların evlilik yaşamları ve kadın olmak ile ilgili ifadelerde eşin bağımlılık problemleri ile şiddet faktörünün ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak eşin bağımlılık faktörleri ile daha yüksek bağlantısı bulunan diğer kodlar baskı ve korku ile fazla sorumluluk ve eşitsizlik kodları olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda evlilik içerisinde baskı ve korku hissinin fazla sorumluluk ve eşitsizlik düşüncesi ile ilişkisi oldukça yüksektir.

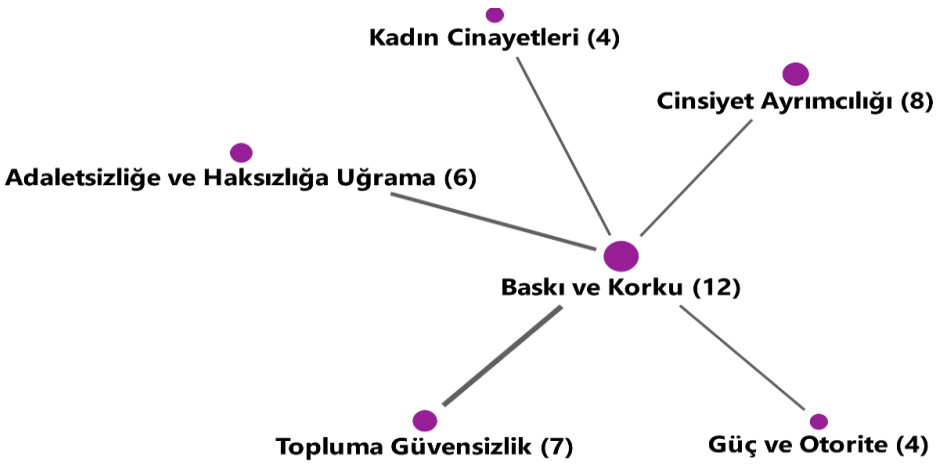

Şekil 4. 10: Kadın Olmanın Güçlükleri

Yukarıdaki şekilde görülmektedir ki kadınlarda yoğun bir şekilde baskı ve korku durumu söz konusudur. Baskı ve korkuyu hisseden kadınların topluma güvensizlik hissetmeleri ile ilgili söylemleri ilişkilidir. Aynı zamanda baskı ve korku hissettiğini ifade eden içeriklerin adaletsizliğe ve haksızlığa uğrama durumları ile cinsiyet ayrımcılığına dair söylemleri arasındaki ilişki de önemli görülmektedir.

4.9.2. Toplumda Erkeğin Rolü ve Erkek Olmak

Toplumda Erkeğin Rolü ve Erkek Olmak Alt Teması içerisinde 3 ayrı kod elde edilmiştir. Bu kodlar; yalnızca iş sorumluluğu alma, şiddeti hak görme, güç ve otorite olarak adlandırılmıştır. Kadınların ifadelerinde yer alan ve erkeklerin ***yalnızca iş sorumluluğu alma*** kodu içerisinde değerlendirilen cümlelere bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

> *"Gözlemlediğim kadarıyla tabii ki erkek olmanın da sorumlulukları var, çalışmak, eşine çocuğuna bakmak, bir sorumluluk sahibi olmak." (K1)*

> *"Erkek de çalışmak zorunda."(K3)*

> *"Yemek yapmak, temizlik yapmak gibi işleri kadınlar beceriyor, erkekler beceremiyor ki. Babamın bir gün mutfağa girmişliği yoktur. Yemek*

hazırlanırsa yer, ev temiz mi değil mi bilmez. E çocuk bakmak desen onu da kadın yapıyor, kadın gün içinde evde, çocuklarının başında duruyor. O düzene koyuyor evi de çocukları da. Erkek dışarıda ya çalışıyor ya dışarıda duruyor gündüz."(K4)

"Sen adam akıllı işine gitsen gelsen, sen kadınını sahiplensen.. Kadınlar ilgiye sevgiye muhtaç insanlar, iki kuruşunu ortaya koysan evine doğru düzgün baksan zaten her şey hallolmuş olacak." (K5)

"Erkek olmak çok rahat, çalışacaksın evine yemek getireceksin, kadın zaten çok fazla bir şey istemiyor. Erkek yediğini bile kaldırmıyor. Kadın ser, topla, kaldır, çocuğa bak, çamaşırla bulaşıkla derken saçını toplamaya vakti kalmaz ama erkek için çalış getir bitti. Yok başka bir sorumluluğu." (K5)

Erkeklerin toplumsal cinsiyet anlamında ifade edilmesinde yaygın olarak kullanılan ifadelerden birisi de şiddet kavramı olmaktadır. ***Şiddeti hak görme*** kodu ile ilgili ifadeler aşağıda verilmektedir.

"Ama bilinçsiz erkek, mesela şiddet konuları o kadar yoğun ki. Aslında bu kesim için şiddetten başka bir şey düşünmeyen neredeyse toplumun yarısı diyebiliriz onlar için." (K2)

"Çünkü güvenmediğim bir erkek toplumu ve erkek zihniyeti var karşımda. Bir kadın zarar verebilir diye düşünmüyoruz mesela hiçbirimiz ama bir erkek zarar verebilir, bir alkolik zarar verebilir, bir tacizci zarar verebilir.. Dolayısı ile bir kadın olarak kendimi kadın olmanın dışında bir insan olarak bile bu kaygıları taşıyorum." (K2)

"Ne kadar feminist olunsa da bir yerde tıkanıyor kadın, bir yerde gücü yetmiyor. Eşiniz olması gerekiyor bu memlekette, bir babanız bir abiniz

olması gerekiyor. Yoksa diğer insanların dul kadınlara, hamileliği tek başına geçiren kadınlara, genç kadınlara bakışı çok iyi değil yani. Maalesef bozuk düşünceler çok, daha çok korunması gerekir böyle insanların daha çok fırsat verilmesi lazım ama olmuyor yani." (K3)

"Küçükken düşünmüştüm ve demiştim ki eğitim seviyesi yükselirse bu durum düzelebilir ama şimdi bakıyorum ki çok zor. Görüyoruz, duyuyoruz ve biliyoruz kadın cinayetlerini.. Hiç görmememiz gereken şeyler var ve düzelmiyor. İnsan gerçekten yapmak istiyor da olmuyor mu yoksa yapmış gibi görünüp yapmıyorlar mı bilmiyorum." (K3)

"Ben erkek çok tanıdım da adam tanımadım ya. O yönden çok şanssız hissediyorum kendimi. Şu yaşadığımız çağda, bu dönemde erkek denince aklıma 'sapıklık' geliyor. Her gün internette, televizyonda o kadar çok şey görüyorum ki nefret ettim erkeklerden. Artık o kadar güvensizim ki erkeklere karşı, olsa da olur olmasa da olur hayatımda bir erkek." (K7)

Erkeklerin toplumdaki yeri ve rolleri ile ilgili kadınların ifadelerinden yola çıkılarak oluşturulan bir diğer kod ise ***güç ve otorite*** olmaktadır. Bu koda ait ifadelerden bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır.

"Bizim memleketimizde erkek olmak daha kolay. Erkekler daha çok seviliyor, daha çok saygı duyuluyor. Daha güçlü görülüyorlar ve tabii daha güçlü olmak güzel bir şey bu dünyada. Bir kadın tek başına duramıyor ama bir erkek durabilir. Bizim memleketimizde böyle, yabancı yerlerde böyle mi oluyor bilmiyorum. Ama yani erkek olmak daha güçlü olmak demek." (K3)

"Erkek olmak ülkemizde çok iyi, her şeyi yapar erkek, gece de sokağa çıkar, arkadaşları da olur, kızlarla birlikte de olur, manitası da olur, rafting de yapar ama kız motora binemez. O yüzden erkek hükmü geçiyor. Erkek tabii istediğini giyer, istediğiyle gezer, hatta dini bile serbesttir erkeğin. Ama kız

öyle olmaz, göbeği açık giydirmiyoruz kızımıza ama yarın öbür gün oğlumuzun sigara içmesine bir şey demeyebiliriz belki. Tabi öyle düşünmüyorum ama toplumun geneli böyle." (K6)

4.9.3. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenme Biçimleri

Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri olarak '***kadınlık rolleri***" kalıplarını nasıl ve kimden öğrendikleri de tezin sorularından biri olarak incelenmektedir. Kadınların kendi yaşantılarından yola çıkarak verdikleri yanıtlar şu şekildedir;

"Ben kadınlık rollerini evli iken görmedim, o zamanlar çocuktum evden pek çıkarmadılar. Ben ayrıldıktan sonra gezdiğimde 'Ne kadar özgür kadın varmış!' diyordum. Benim de kızım var, yarın bir gün benim de kızım da bu yaşlara geldiğimde acaba bana ne diyecek? 'Anne ben kız arkadaşıma ders çalışmaya gidiyorum, kız arkadaşımın evine gidiyorum! Diyerek mekânlara gelip eğlence mi yapacak diyorum. Bazen de 'yazık şimdi anneleri nerede olduklarını bilse, bu tarz yaşantıları olduğunu bilse kızlarının'. Çok aynayla konuşmuşluğum olur böyle. Aynayı karşıma alıp 'acaba benim kızım da mı böyle yapacak? Acaba oğlum da mı böyle olacak?' diyorum..(..) O yüzden kız çocuğum olduğunda hep içimde bir burukluk oldu yarın öbür gün ne olur diye. Aslında şöyle bir şey de var, annesi babası çok sıkan kızların da başına çok olayların geldiğini görüyorum. Dışarıda minileri giyip eve giderken üstünü düzelten çok kız gördüm ve 'Acaba benim kızım da bana yalan söyleyecek mi? Beni incitecek mi?' diye çok düşündüm. Yani yaşadıklarımızın sayesinde öğreniyoruz." (K1)

K1 ifadelerinde kadınlık rollerini bir kızı olduğunda öğrenmeye başladığını ve yaşam deneyimleri ile beraber öğrenmeye devam ettiğini ifade etmektedir.

"Aslında yediğim bütün darbelerden öğrendim diyebilirim. Mesela annem figürü olmak istemedim, ablam olmak istemedim, kardeşim olmak istemedim. Tek başıma gerçekten bir kadın rolüne bürünmek istedim, toplumun dayattığı

rolleri bürünmek istemedim. Bu biraz da insanın kararlılığı, bilinci ve kendini geliştirmesi ile ilgili bir durum. Bence her kadın kendi ayakları üzerinde durabilmeli ve toplumun dayattığı o rolleri bürünmemeli hemen üzerine. Şu an ki kız çocuklarını düşünürsek daha çok anne figüründen ya da teknolojik ortamlardan öğrendiklerini düşünüyorum. Teknolojik ortamlarda daha fazla öğrendiklerini düşünüyorum son yıllarda." (K2)

K2 kendi yaşantısında kadınlık rollerini yaşam deneyimleri neticesinde öğrendiğini ifade etmektedir. Çocukluktan itibaren karşılaştığı kadın rol modelleri gören, izleyen ve değerlendiren kadınlar kendi rollerini ve sorumluluklarını şekillendirmektedir. Bir kadın olarak karşısındaki anne, abla, kaynana vb. rol modelleri değerlendirmenin ve kendi olmak istediği rolü oturtmanın uzun ve zorlu bir süreç olduğunu belirtmektedir. Çevresinde gördüğü rol modellere eleştirel bakarak kendi kadınlık rollerine karar vermenin de bireyin kendisini geliştirmesi ile ilgili olduğunu ve ayrıca kararlılık gerektirdiğini eklemiştir. Ayrıca K2 ifadelerinde güncel zamanda kız çocuklarının kadınlık rollerini öğrenmelerinde teknolojinin ve sosyal medyanın etkisinin bulunduğunu da belirtmektedir.

"Annemizden görüyoruz, babamızı görüyoruz ve kendimize göre bir takım fikirler geliştiriyoruz. 'Ben böyle olmayacağım, ben bunu yapmayacağım' gibi düşünceleriniz hayalleriniz oluşuyor. Tabii gençken biraz fazla yüksekten uçuluyor, sonrasında bu kadar kolay olmadığını ve kendiliğinden geliştiğini görüyoruz. Biraz zamanla olan şeyler. Ben eşitlikten yanayım, her şeye ortak birlikte karar vermek gerek. Herkesin bir hakkı ve özgürlüğü var diye düşünüyorum. Sonuçta erkekler daha çok kendi istediklerinin olmasını isterler. Bizler de kendimize göre 'şöyle olacağım, böyle olacağım' diyoruz. Yaşanılan sıkıntılarda çıkmaza girilebiliyor, her şey güllük gülistanlık olmuyor. Ilımlı olmak daha iyi olabiliyor, karşı taraf daha yumuşayabiliyor her zaman olmasa bile. Yaşantılarımız, düşüncelerimiz, tavırlarımız yanlış anlaşılmalara neden olabiliyor." (K3)

"Köy yerinde büyüdük, orada annelerimiz küçük yaştan öğretirdi. Nerede ne yapacağımızı, yemeği, temizliği, hayvancılığı, süt sağmayı, yoğurt

mayalamayı, nerede nasıl oturacağımızı öğrenirdik çok küçük yaşta. Misafir nasıl ağırlanır, hangi yemek nasıl pişirilir öğrenirdik onlardan. Eşe nasıl davranılır onlardan öğrendik. Annemizden, büyüklerimizden öğrenirdik biz, çocukken de yapardık hepsini. Annelerimizde annelerinden, kaynanalarından öğrenmişler tabii, gördüklerini bildiklerini öğrettiler bize. Biz de kendi çocuklarımıza öyle öğrettik. Böyle öğreniliyor." (K4)

Kadınlık rollerinin ailede öğrenilmeye başlanması ve evlilik yaşantısında yine eşin annesi tarafından sürdürüldüğü görülmektedir. Kadınlara önce anneleri rollerini öğretmekte, evlilik yaşantısında eşin annesi bu rolü üstlenerek öğretmeyi sürdürmektedir. Bu şekilde kadınlık rollerini öğrendiğini ifade eden K4 kendi çocuklarına da bu şekilde öğretmeyi sürdürdüğünü söylemektedir.

"Bir kızın yetişmesi anneden geliyor zaten. Anneden ne görüyorsan onu yapıyorsun veya annen seni eve bırakıp gittiğinde akşam olunca bir yemek yenecek mantığı geldiğinde zaten bir şeyler yapmak mecburiyetinde olduğunu kendine yansıtıyorsun. Annem ve ablam çalıştığı için bu yük benim üzerimdeydi. Yemek yapmak mecburiyetindesin iyi de yapsan kötü de yapsan yapacaksın, yavaştan alışıyorsun. Yavaş yavaş öğreniyorsun kadın olmayı aslında hayat sana öğretiyor sen öğrenmek istemesen bile. Bugün buraya bir şey dökülse dışarıdan birisi gelip temizlemeyecek sen yapmak zorundasın, mecbursun buna başka çıkış yolun yok. Erkekler ile eşit olduğumu düşünmüyorum." (K5)

"Anneden. Eğer karakterini oturtmuş bir insan ise annesinden gördüğünün doğru taraflarını alır ama karakteri oturmamış ise ya da kendisine bu hak tanınmamış ise annesi ne yapıyorsa o da onu yapar. Annesi babasının ayağını yıkıyorsa, o da yıkar. Gerektiğinde ben de yıkarım, hasta olur bir şey olur yaparım. Tabii ki ilk rol modelimiz annemizdir ama dediğim gibi doğruyu yanlışı ayırt edebiliyorsa insan ne yapması gerektiğini neyi yapmaması gerektiğini anlar. Mesela annemin yanlışı vardı, babamın kahrını yıllarca çekmeyecekti, babama 'gidebilirim' korkusunu yaşatması gerekirdi.

Yapamadı çünkü kendi babası annem evden kaçtığı için evlatlıktan reddetti. Annemin gidecek yeri yoktu. Eğer çalışsaydı, ekonomik gücü olsaydı böyle olmazdı gider resti çekerdi. Ben olsam annemin yerinde çocuklarımı da bırakırdım üç gün giderdim, çeksin bakayım nasıl geliyor peşimden diye düşünürdüm. Ekonomik gücü olsaydı, ailesi arkasında olsaydı böyle olmazdı. Babamda biraz para kaçırsaydı gidip bir otelde kalsaydı üç gün. Gerçi o da kötü, bir otelde kadın başına ne yapıyor derlerdi, toplumumuz çok kötü, o zamanki toplum hele daha farklı. Ben de annemde gördüm her şeyi, yanlışlarını da gördüm." (K6)

"Önce ailede görüyorsun tabii kadının nasıl bir şey olduğunu, çevreden görüyorsun, komşu, yakın akrabalar.. Kadın olmayı ilk anneden öğreniyoruz. Bazıları çocuk doğurduktan sonra gerçek bir kadın oldum diyorlar, bir çocuk dünyaya getirdim diyorlar mesela. Ben o duyguyu hiç bilmediğim için bilemiyorum ama hani ben dünyaya bir çocuk getirdim, evrimimi tamamladım, dünyanın en güçlüsü benim diyerek kadın olduğunu hissedebiliyor. Ama ben ailede görmüşüm, annem böyle bir insan diyorum, halam şöyle bir kadın diye izleyerek büyüyorum, yengem böyle diye diye. Demek ki böyle olmam gerekiyormuş diyorum ama tabi zamanla fikirlerim değişiyor. Ben onlar gibi olmak zorunda değilim diyor insan sonradan ama tabi biraz kendini bulduktan sonra." (K7)

"Annem öğretti, annem anlattı 'kızım böyle böyle olur' diye diye. Evini temizleyeceksin, yemeğini yapacaksın, el aleme karşı suratın asık olmayacak, gelen misafire hoş geldin demeyi bileceksin.. Hep öğretirdi bunları. Sonra kaynanam öğretti, aman kızım kocan darılmasın, kocanı üzme, kocanın temizliğini yap, kocanın yemeğini ver... Hep bu lafları büyüklerimizden duyduk. Ben ne gördümse annemden kaynanamdan, onları yaptım." (K8)

4.9.4. Kadınların Şiddete ve Baskıya Maruz Kalma Durumu

Kadınların ifadelerinden yola çıkarak toplumsal baskı, şiddet ve zorba davranışa maruz kalmaya ilişkin 5 kod elde edilmiştir. Bu kodlar; psikolojik şiddet, baskı, ekonomik şiddet, fiziksel şiddet ve cinsel şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Kadınların yaşantılarında psikolojik-duygusal şiddete yoğun bir şekilde maruz kaldıkları görülmektedir. Kadınların yaşamlarında maruz kaldıkları durumları anlatan *ve **psikolojik şiddet*** kodu ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler aşağıdaki verilmektedir.

> *"Duygusal ve psikolojik olarak maruz kaldım, çocukluk dönemimde yaşadığım psikolojik şiddet daha fazla tabii çünkü tüm hayatımı etkileyen bir durum oldu. Etkileri de öyle kolay kolay geçmiyor. Yine cezaevinde yaşadığım durumlar da öyle, psikolojik şiddet.."(K2)*

> *"Duygusal şiddete psikolojik şiddete maruz kalmışımdır hayatımın birkaç bölümünde mutlaka."(K3)*

> *"Dediğim gibi çalışma yaşamında bazen yalana, dolana, haksızlığa maruz kaldım, yani psikolojik."(K4)*

> *"Duygusal şiddete tabii ki maruz kalınıyor, iki insan tartışınca bağırınca zaten, aşağılanmaya küçümsenmeye maruz kaldım, yeri geldi oldu, erkek arkadaşım ve/ya arkadaşlarım tarafından."(K5)*

> *"Orada olan herkes suçlu diye bir kaide yok, evet cezaevi diye herkes kötü görünüyor olabilir. Ben okula gittiğimde de benim cezaevine girdiğimi orada bir hocam söylemiş öğrencilere. Burada önde oturan cezaevindeki kız nerede demiş. Ben sonra okula gittiğimde oradaki kızlar 'Ayy sen cezaevinden mi geliyorsun? Oradan geliyorsun da neden teyzemden geliyorum diyorsun?'*

diyorlardı üstüme bir çullanma oldu. Adı kötü diye orada herkes suçlu, kötü diye bir şey yok. İnsanız hepimiz değil mi?(K5)

"Psikolojik şiddet yaşadım. Cezaevi döneminde yaşadım. Ailemin yaşattıkları da psikolojik şiddetti ama onlar fiziksel şiddeti daha çok yaşatıyorlardı. Cezaevine girmemize neden olan da aslında psikolojik bir şiddetti benim için, ama onu tamamen unutmaya çalışıyorum."(K6)

"Duygusal psikolojik şiddet gördüm. Amcam tarafından, eşim tarafından, erkek arkadaş tarafından gördüm."(K7)

"Duygusal olarak yine eşim, sevilmediğimi gördüm hep şimdi de çocuklarımdan yana yaşıyorum bunu."(K8)

Kadınların duygusal ve psikolojik şiddete maruz kalma durumları oldukça yüksektir. Yaşamlarının birçok alanında psikolojik şiddet ile karşılaştıkları görülmektedir. Kendi ailesi tarafından çocukluktan itibaren duygusal ve psikolojik şiddete maruz kalan kadınlar sevgi eksikliği hissettiklerini de ifade etmektedirler. Ailesi tarafından psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade eden K2, çocuk yaşta evlendirilmeye çalışılmasının aynı zamanda psikolojik bir şiddet olduğunu ifade ederek bu durumun tüm yaşantısını etkilediğini de belirtmiştir. Kadınların anne ve babalarının dışında diğer akrabaları tarafından da psikolojik şiddete maruz bırakıldıkları görülmektedir. K7 bu konu ile ilgili olarak amcaları tarafından psikolojik şiddeti yaşadığını ifade etmektedir.

Psikolojik şiddetin yaşandığı bir diğer alan ise flört ve evlilik yaşantısıdır. Kadınların psikolojik şiddeti partnerleri tarafından da yaşadıkları görülmektedir. Erkek arkadaş ve/ya eş tarafından maruz bırakılan psikolojik şiddet kadınların yaşantılarında odaklanılması gereken önemli bir alandır. Psikolojik şiddetin yaşandığı bir diğer alan ise çalışma hayatıdır. Kadınlar çalışma yaşamında haksızlığa uğrama durumlarını psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir. Bununla ilgili olarak K5 çalışma

yaşamında karşılaştığı güçlükleri ifade etmekte ve psikolojik anlamda bunun yıpratıcı bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Kadınların cezaevi yaşantılarında karşılaştıkları zorluklar da psikolojik şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Kadınların ailelerinden, evlerinden ve çocuklarından ayrı kalmalarının yarattığı duygusal ve psikolojik etkiler ile beraber cezaevine alışma süreci psikolojik açıdan yıpratıcı olmakta ve uzun soluklu etkiler bırakmaktadır. Cezaevi yaşamı içerisinde değerlendirilen ayrı bir konu ise etiketlenme ve dışlanma olmaktadır. Kadınlar hükümlü olmalarından dolayı *kötü insan* olarak ötekileştirildiklerini ve bu durumun da kendilerini duygusal anlamda yıprattığını ifade etmişlerdir.

Kadınların yaşantılarından maruz kaldıkları toplumsal baskıya yönelik ifadelerin incelenmesi sonucundan elde edilen ***baskı*** kodu içerisinde yer alan ifadelerden bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır.

> *"Toplumsal baskıya maruz kaldım."(K1)*

> *"Baskıya maruz tabii ki kaldım. Bazen bir şeyleri yapmak istemiyorsunuz, karşı taraf istiyor. Yine genellikle aile ve eş tarafından. Ben mesela çalışmak istemiştim ama babam izin vermemişti. Yaşam boyunca bir yerlerde, bir şeylerde mücadele ederken bunlarla karşılaşıyoruz."(K3)*

Kadınların baskıya maruz kaldığı alanlardan biri kendi ev ve aile ortamları olmaktadır. Aile içerisinde eğitim görme ve çalışma isteği gibi hedefler ailede kabul edilmediğinde kadınların hakları kısıtlanmakta ve erişimleri engellenmektedir. Bu durum da aslında gelecek yaşantılarını etkilemektedir.

> *"Ailemde babam gece çıkmalarıma karşı. Şimdiki erkek arkadaşımın da görüşmemi istemediği birkaç kişi var ya da ortamda çok fazla gülmemi istemediği yerler var. O biraz kendini geliştirmiş ben o konularda kendimi cahil bırakmış gibiyim o yüzden onun dediğine geliyor gibiyim. Romanlarla çok iç içe kaldım onların argovari konuşması çok aklımda kaldı, küçücük*

yerde 7-8 kişi kalıyorsun akraba gibi oluyorsun artık. 'O kelimeleri kullanma bak çok yanlış bunları yapmaman gerekiyor.' Ya da mesela bir araba ile giderken ben deli deli hareketler yapınca 'Hayır hayır bunlar yanlış yapmamalısın.' diyor."(K5)

Aile içerisinde baskının çeşitli şekilleri bulunmaktadır. Kadınlar çocukluktan itibaren belirli kurallar ve kalıplar öğrenerek büyümektedir. Bu kurallara uymak ile ilgili ve/ya uyulmadığı zamanlarda baskının hissedildiği görülmektedir.

Baskının görüldüğü bir diğer alan ise partnerler olmaktadır. Kadınların davranışlarının ve hareketlerinin toplumsal ve kültürel normlar çerçevesinde ilerlemesini isteyen partnerlerin bu noktada kadınlara yönelik baskı içeren davranışları bulunduğu görülmektedir. Cezaevi ortamında uzun süre bulunan kadınların cezaevi sonrasında yeni yaşamlarına uyum sağlama sürecinde, cezaevi ortamında uzun süre kalmanın neticesinde edinilen alışkanlıkların da düzeltilmeye çalışılması kadınlar tarafından baskı olarak değerlendirilmektedir. Bununla ilgili K5 ifadelerinde uzun süre cezaevinde kaldığını, argo konuşulan ortamda uzun zaman kaldığı için alıştığı kelimelerin cezaevi sonrası yaşantısında erkek arkadaşı tarafından düzeltilmeye çalışıldığını ifade etmiştir.

"Ben çok küçük ayrıldım evden, 13 yaşımdan beri ayrı bağımsız gibiyim. E tabi işe götüren bir abim eve getiren başka bir abim vardı, çok baskı altındaydım."(K6)

"Ben baskı altında büyüdüğüm için bir eziklik durumum vardı, 'Oraya gidemem, orada yapamam, nasıl gezilir orda?' derdim."(K6)

"Toplumsal baskıya maruz kaldım ama bireysel anlamda. Ailem tarafından da uğrardım. Giyimimde kuşamımda.. Hiçbir zaman insanların fikirleri önemli değil. Benim şu an biraz daha el aleme karşı yalanlarım tamamen yaşadığım ortamı söylememek adına. Yarın öbür gün çocukları duyar, benim

oğlum duyar diye. Yalanlarım tamamen çocuğumun unutması, yarın öbür gün yüzüne vurulmaması için."(K6)

Kadınların baskıya maruz kaldıkları ev ve aile ortamında erkek kardeş (ağabey) figürünün de etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda baskı ortamında büyüyen kadınların özgüven eksikliği yaşadıkları, yaşantılarında bu güvensizliğin ve korkunun sürdürüldüğü görülmektedir. K6'nın ifadelerinde görüldüğü üzere kadınlar cezaevi yaşantılarını toplumdan gizleme eğilimi gösterebilmektedir. Toplumsal anlamda baskı yaşadıkları bir konu olarak *suçlu* olarak etiketlenmekten rahatsızlık duyduklarını ifade etmektedirler. Ailelerini ve çocuklarını bu durumda rahatsız edecek toplumsal baskı ve duyumlara karşı cezaevi yaşantısını gizleme durumu söz konudur.

"Evlenirken bile toplumsal baskıdan dolayı evlendim. Akşam belli bir saatten sonra eve gelememek, söylenen saatte evde olacaksın mesela. 'Etrafta gören olmasın, giydiğine dikkat edeceksin.'. Herkes bir şey söylüyor ' Aa mini etek giymiş, aa topuklu ayakkabısının topuğu ne kadar yüksek, bu mahallede de bu kırmızı ayakkabı giyilir mi?' Çok var yani toplumsal baskı etrafımda."(K7)

Kadınların toplumsal baskıyı yaşadıkları sosyal çevreleri de bu noktada önemlidir. Kadınların giyimi, eve giriş çıkış saati, evlenme yaşı, çalışma saati vb konularda yoğun bir baskı olduğu görülmektedir. Kadınlar yaşadıkları sosyal çevrede var olan bu toplumsal baskıya maruz kalmamak adına toplumsal rolleri yerine getirme odaklı bir şekilde yaşantılarını şekillendirmektedirler. Evlilik baskısı da toplumsal anlamda kadınların karşılaştıkları bir tutumdur. Bu baskıya maruz kalmamak ve sosyal çevrelerini değiştirmek amaçlı kadınların evlilik kararı aldıkları K7'nin ifadelerinde görülmektedir.

"Evet. Baskıya maruz kalıyorum. Oğlum, gelinim, gelinin akrabaları, kızım tarafından baskıya maruz kalıyorum özellikle de ekonomik anlamda. Üçünün baskısının altındayım."(K8)

Kadınların maruz kaldığı şiddet türlerinden bir diğeri olan ekonomik şiddet, kadınların çocukluktan itibaren yaşadıkları ve eğitim, aile ve çalışma yaşantılarını etkileyen önemli bir durumdur. Kadınların yaşantılarında yer edinen ***ekonomik şiddet*** durumu ile ilgili ifadelerden bazı örnekler şu şekildedir;

> *"Ekonomik şiddeti yaşadım, kendi ailemde bazen yaşadım, yaşamadım değil. En büyük destekçim erkek arkadaşım beni asla paraya muhtaç etmedi. Ama bir zamanlar ailemin yanında çok parasız kaldım, çok açıkta kaldım, çocuklarımla çok aç yattım. İlk dönemlerde yaşadım bunları çünkü annem hep 'Sen evlendin gittin, sözümüzü dinlemedin, böyle olacağını biliyorduk, şimdi çocuklarınla geldin.' diyordu. Kendi evliliğimde yaşadım."(K1)*

Ekonomik güçlükler ile karşı karşıya kalan kadınların bu süreçlerde aile ve evlilik yaşantıları dikkat çekmektedir. Kadınların aile ve evlilik yaşantılarında ekonomik zorluklar yaşamalarının yanında boşanan kadınlar için bu durum daha ağır yaşanabilmektedir. Evliliğin sonlanması ile beraber gelir getirici mesleği olmayan kadınlar çocukları ile birlikte *aile evine* dönmekte, burada da K1'in ifade ettiği üzere ekonomik şiddete ayrıca maruz kalabilmektedirler.

> *"Ekonomik şiddete maruz kalmak illaki oluyor. Parası olan insanlar karşısında bir şeyiniz olmadığında dikkat çekebiliyor. 'Aa senin yok mu?' gibi şeyler olabiliyor. Hâlbuki illaki olması da gerekmiyor, insanların davranışına göre değer verilmeli konuşmasına göre değer verilmeli ama öyle olmuyor."(K3)*

Ekonomik şiddetin yaşandığı bir alan olarak ise dışlanma ve küçümsenme durumu dikkat çekmektedir. Ekonomik koşullardan dolayı kadınların yaşantılarında gerek akran grubu gerek sosyal çevre tarafından dışlayıcı ve küçümseyici tavırlar ile karşı karşıya kalma durumları söz konusudur.

"Ekonomik şiddete çok maruz kaldım. Çocukluktan bu yana maruz kalıyorsun, yaş büyüdükçe ihtiyaçlar çoğalıyor, bunlara ulaşamayınca da ekonomik şiddete maruz kalıyorsun."(K5)

"Ekonomik şiddete çok uğramadım. Ben zaten kadının parayla ne işi olur ki diye düşünüyorum. Haftalığımı gidip kendi isteğimle verirdim, ihtiyacım olanı isterdim verirlerdi."(K6)

Kadınların büyüdükleri ortam ve öğrendikleri roller çerçevesinde parasal konularda yetkin olmadıklarını düşündükleri görülmektedir. Parasal konuları erkeklerin bildiği ve erkeklerin planlama yapmaları gerektiği düşüncesi kadınların sosyal öğrenmeleri ile var olan bir durumdur. K6'nın da ifadeleri de tam bu noktada, kadınların parasal konular ile ilgili herhangi bir işi olamayacağı düşüncesi neticesinde kazancını ailesine vermesi ile ilgilidir.

"Ekonomik şiddeti çocukken yaşadım. Hiç böyle şunu istiyorum da alayım, istiyorum diyemezdim. Bir tek ablama söylerdim, o da yokluktan dolayı."(K7)

"Ekonomik şiddeti yaşıyorum zaten, şimdi de yaşıyorum evliyken de paramı alıyorlardı benim, hem de inşaatlarda amele gibi çalıştırıyorlardı beni."(K8)

Kadınların yaşam öykülerinde toplumsal baskı ve şiddet ile ilgili odaklanılan konulardan biri diğeri fiziksel şiddet konusudur. Kadınların ifadelerinden yola çıkılarak elde edilen ***fiziksel şiddet*** koduna ait ifadeler şu şekildedir;

"Fiziksel şiddeti eşimden gördüm. Sebebi de genelde aldatıldığım içindi. Ben genelde 'Onda bulup bende bulamadığın neydi?' diyordum. O aldatmadığını söylüyordu, inkâr ediyordu ve alkol içtiğinde daha çok dövüyordu. İçme diyordum, sana ne diyordu. Sarhoşken kahve yapıyordum içmiyordu üstüme atıyordu. Zor zamanlardı."K1)

"Fiziksel şiddete de maruz kalıyorum. Genelde çocukken babanız tarafından, ya da evlendikten sonra da bazı yerlerde yanlış anlaşılmalarda böyle şeyler yaşanıyor, yaşanmıyor desek yalan olur."(K3)

Kadınlar maruz kaldıkları fiziksel şiddeti ifade ederken şiddete kendi çocukluk dönemlerinde babaları tarafından, ağabeyleri tarafından maruz kaldıklarını, evlendikten sonra ise eşleri tarafından maruz kaldıklarını ifade etmektedirler.

"Ailemin yaşattıkları da psikolojik şiddetti ama onlar fiziksel şiddeti daha çok yaşatıyorlardı."(K6)

"Fiziksel şiddeti de gördüm aynı kişiler tarafından.(Amcalar tarafından)"(K7)

"Eşim dövdü ama babam evin önüne gelirdi hep. Eşim dişlerimi kırdı, başımı yardı eşim, gazetelere çıkardı beni eşim."(K8)

Aile bireylerinin dışında yine akrabalar tarafından fiziksel şiddetin uygulandığı da görülmektedir. Kısacası kadınların fiziksel şiddete maruz bırakan kişiler genellikle büyüdükleri ev içerisindeki çekirdek aile üyelerindeki erkek figürler, yakın akrabalar ve evlilik yaşantısında eşleri olmaktadır.

Kadınların ifadelerinde yer alan ve ***cinsel şiddet*** kodu içerisinde değerlendirilen bazı cümleler şu şekildedir;

"*Tek başına ayakta durmayı hedefleyen, çalışan bir kadın olarak erkek bir müşteri ile çalıştığımda ve onu işyerine aldığımda sana tacizde bulunuyor ise büyük bir sıkıntıdır. Ama diğer türlü imkânın yok bunu da yapmak zorundasın, dolayısı ile yine toplumdan gelen bir dayatma söz konusudur. Çünkü erkek figürü tacizci olmuştur, tecavüzcü olmuştur, şiddet uygulayanı olmuştur ve bir yerde kadını yalnız yakaladığında bunu da yaparım*

düşüncesinden geliyor bu psikoloji. Dolayısı ile bunu ben de hissetmiş oluyorum ve yaşamış oluyorum. Bu işyerinde kadınlara ve erkeklere hizmetler sağlanıyor."(K2)

Kadınlar çalışma yaşantılarında da tacize maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Erkeklere ve kadınlara hizmet veren işyerinde çalışan kadınlar, erkeklere hizmet verdiklerinden dolayı sözlü ve sözsüz taciz ile karşılaştıklarını ifade etmektedirler. K2 estetisyen olarak yıllarca çalışmış, şu anda kendi işyerinde çalışmaya devam eden bir kadın olarak işyerinde hem kadına hem erkeğe hizmet verdiklerinde, hem erkekler tarafından tacize maruz kaldığını hem de bu durumdan dolayı toplumsal baskıya maruz kaldığını ifade etmektedir.

"*Cinsel şiddete evet 16-17 yaşımda bir saldırı gerçekleşmişti ve o dönemde kaldı benim için. Tanıdığım birisiydi aslında, akraba olarak. Bir gece yarısı böyle bir şey gerçekleşti ve bir saldırıya uğradım, kafasını kırdım ve bir daha da görüşmedim."(K2)*

"Cinsel şiddete de maruz kaldım. Tanımadığım biri tarafından tecavüze uğradım. Cezaevinden yeni çıkmıştım, yeni yani. (...)Ben telefonu almaya odaya girdim, bu benim arkamdan odaya girdi kapıyı kilitledi. O an acaba ona bir tepki versem beni öldürür mü diye düşündüm. Çünkü orada mutfak var, mutfak eşyaları var. Benim buna gücüm yeter mi? Ne yapabilirim? Kafamdan binlerce şey geçiyor, diyorum ki 'kendimi mi öldüreyim? Buna mı saldırayım? Ya bana işkence ederse?' ne yapacağımı bilmiyorum.(..) Gittim yanına ağlaya ağlaya(sevgilisinin), yüzüm gözüm şişmiş. Söylemem de lazım bunu ona ama söylesem ne tepki alırım acaba bana mı inanır yoksa inanmaz da daha mı kötü olur? Bunları düşünüyorum. (K7)

Kadınlardan K2 bir akrabası tarafından, K7 ise tanımadığı biri tarafından cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınlar daha sonraki süreç içerisinde maruz kaldıkları cinsel şiddetten dolayı şiddetin diğer türlerine de maruz kalmaktadır. K2 bu durumu

kimseyle paylaşmamıştır ancak K7 partneri ile paylaşmıştır. Cinsel şiddete maruz kalan kadının partneri tarafından suçlanma durumunu da toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde sayılabilecek ve kadınları içinde bulundukları durumda olumsuz yönde etkileyecek ayrıca önemli bir durum olarak göze çarpmaktadır.

4.9.5. Kadınların Toplumda Karşılaştıkları Sorunlar

Araştırma konusu temelinde kadınlara kendi yaşantılarından yola çıkarak, kadınların toplumda karşılaştıkları güçlükler sorulmuştur. Öncelikle kadınların öznel yaşantılarından yola çıkarak toplumda yaşanılan sorunların neler olduğuna dair olan kısım incelenecektir. Kadınların bu konuyla ilgili verdikleri yanıtlar incelenerek 6 kod elde edilmiştir. Kodlar; cinsiyet ayrımcılığı, ekonomik sorunlar, şiddet, haksızlık/çaresizlik, kadın cinayetleri ve kısıtlanma olarak adlandırılmıştır.

Kadınların toplumda karşılaştıkları güçlüklerin neler olduğuna dair verilen yanıtlarda kadın-erkek eşitsizliğinden söz edildiği, cinsiyet ayrımcılığının kadınların hayatında yer edinen ve vurgulanan bir durum olduğu görülmektedir. ***Cinsiyet ayrımcılığı*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelere örnekler aşağıda verilmektedir.

> "*Kavram olarak bence toplumun kadını ve erkeği ayırdığı bir şey olarak düşünüyorum. Çünkü rolleri biçerken rengine kadar biçimlendirebiliyor. Biri kadına küçüklükten büyüyene kadar sen pembe giyeceksin diyebiliyor. Ama bence herkes her rengi giyebilmeli, herkes her dili konuşabilmeli, herkes her kültürü yaşayabilmeli. Benim kültürümde mesela 'Ben bu yemeği yemem, damak tadım farklıdır.' diyen o kadar çok insanla karşılaşıyoruz ki, bu da aslında dayatma ile ilgilidir. Bu nedenle renklerine kadar dayatılan rol biçme durumu olduğu için toplumsal cinsiyet olduğunu düşünüyorum." (K2)*

Kadınlar küçük yaştan itibaren cinsiyetlere dair biçilen rollerin de kültürel dayanağa bağlı olduğunu ifade etmektedir. K2'nin ifadelerinde de görüldüğü üzere bireyin *kadın* olmasından dolayı giyimi, yaşamı, konuşması, rolleri ile ilgili söz sahibi olunmaktadır.

Kadınlara biçilen bu roller çok küçük yaşta inşa edilmeye başlanmakta ve yetişkinlikte de sürdürülmektedir.

> *"Bizim buralarda kadınların geç saatte dolaşması falan hoş karşılanmaz. Ben zaten kendim sevmiyorum. Buralara, dışardaki insanlara çok güvenim yok."(K3)*

> *"Türkiye'de kadınlar aşağılanıyorlar, eğitilmiyorlar. Sadece evlensin, çocuk doğursun deniliyor, köle gibi kullanılıyorlar. O da bir insan ve düşünceleri var diye düşünemiyorlar hâlbuki o da bir insan ve onun da düşünceleri var. Çokça duyuyoruz, kadın okumuş kendi ayakları üzerinde duruyor ama yine şiddete maruz kalabiliyor. Türkiye'de kadınların maruz kaldığı çok şey var. Çocuklar, hayvanlar.. Ama neden bu insanlar böyle diye kafayı yorduğunuzda işin içinden çıkılmıyor, dayanılacak gibi değil. Daha görünmeyen neler var.." (K3)*

Kadınların toplumda maruz kaldıkları cinsiyet ayrımcılığında eğitim haklarının yeri de oldukça önemlidir. Kız çocuklarının okutulmaması geleneği aslında yetişkinlikte edineceği rollerin çoktan belirlenmiş olması ile ilgili görülmektedir. Kadınların cinsiyet rolleri içerisinde evlenme ve dünyaya çocuk getirme işlevleri önemli görülmekte ve kadınlara biçilen bu roller nedeni ile pek çok hakları ihlal edilebilmektedir. K3'ün ifadelerinde de belirttiği gibi kadınların yaşadıkları toplumda var olan toplumsal cinsiyet rollerinin ve maruz kaldıkları şiddetin her eğitim seviyesinde görülebildiği düşüncesi göze çarpmaktadır.

> *"Kadınlar için günümüzde artık söz sahibi oldu deniliyor ama yine de belirli kısımlarda, elit kısımlarda kadınların sözü geçiyor kadınlara saygı duyuluyor. Cahil kısımda öyle değil ki, kadın gitsin ekmek alsın, yemek yapsın klasik şeyler yani.. Aralarında çok fark var, okumuş insan ile okumamış insan arasında da çok fark var."(K5)*

K5 ise ifadelerinde kendini geliştirmiş, eğitim ve ekonomik seviyesi yüksek olan kesimlerde kadınlara biçilen rollerin daha eşitlikçi olduğunu ifade etmektedir. Kendini geliştirmiş ve ekonomik açıdan yüksek statüde bulunan sosyal çevrelerin kadına söz hakkı tanıması konusunda ve biçtiği rollerde farklılıkların bulunduğunu, kadınlara değer verildiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

> *"Toplum ikiye bölünmüş, bir kısmı çocuklarımın anası der, bir kısmı da eşleri ile gezmeyi seven, tiyatroya gidenler de ayrı. Hala kadın çalıştırmayan işyerleri var, mesela eşimin işyeri. Tamam, ağır işleri oranın yemekhanesi de var, bilgisayar başında iş var ama almıyorlar, hiç kadın almıyorlar." (K6)*

> *"Ama içeride bile var kadın-erkek arasında ayrımcılık." (K6)*

K6 ifadelerinde cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olarak çalışma yaşantısına vurgu yapmaktadır. Kadın çalışan kabul etmeyen işyerlerinin bulunduğu bir toplumda kadının kendi ayakları üzerinde durmasının zorluklarından bahseden K6 toplumun bu düşünce yapısında ikiye ayrıldığını ifade etmiştir. Toplumda iki farklı düşünce yapısının bulunduğunu ve bunlardan birinin *kadın* figürüne bakışında eşitlikçi olduğunu, diğer yarısının ise geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürüldüğünü ifade etmektedir. Aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığının cezaevi ortamında da bulunduğunu ifade eden K6 erkekler ile aynı ortamda bulunmama gibi konularda kurallarının bulunmasının da cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili bir düşünce yapısından oluştuğunu ifade etmektedir.

> *"Dışarıda, giyiminden insanların karakterini oturtmaya çalışıyorlar. Birinin başı kapalı, altında pantolon var diye kötü yakıştırma yapılıyor. Bir misafir geldiğinde 'Yakan açık mı? Bir yerin açık mı? Niye ona baktın durduk yere? Gibi.. Hep gözler onu izliyor gibi. Mesela tanımıyor etmiyor ama yoldan geçerken karakteri ile ilgili yorum yapılıyor, böyle bir algı var toplumda."(K6)*

"Babam gençliğinde okutmadı beni mesela, paramız yok dedi, fakiriz dedi işe verdi beni, okuyamadım kızlar okumaz diye. Ama kazandığımı alırlardı, evlenince de maaşımı alırlardı. Öyle." (K8)

Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki, yaşam deneyimlerinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı büyük oranda yaşanmaktadır. Çocukluktan itibaren kız çocuklarına dayatılan roller ve kalıplaşmış düşünce yapılarına yönelik bir yol çizilmekte, bu yolda pek çok haklarından mahrum kalmaktadırlar. Yetişkinlik dönemlerinde de cinsiyet ayrımcılığını çalışma yaşantısı, aile içi ilişkilerde ve sosyal çevrelerinde hissetmeye devam etmektedirler.

Kadınların yaşantılarında karşı karşıya kaldıkları sorunlardan bir diğeri de ekonomik güçlüklerdir. Bu bağlamda kadınların ifadelerinde yer alan ve ***ekonomik sorunlar*** olarak değerlendirilen cümlelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Kadınlar okumadığı için eline geçen belirli bir ücret yok, o ücret olmayınca da erkeğin eline bakıyor, erkek de vermeyince bu defa ekonomik sorunlar. Şu an boşanmaların yüzde doksanı ekonomik krizden kaynaklanıyor. Hayat çok pahalı. Kadınlar da istiyor. Evlenirken de kızlar istiyor haklılar bir kere oluyor tam olsun kimini görüyorsun gariban gariban, tabii ki insanın gözü kalıyor hangimizin gözü kalmaz ki güzel güzel yerlerde düğünümüz yapılsın, altınlarımız takılsın kim istemez?"(K5)

Kadınların eğitimlerine devam etmemeleri ve gelir getirici meslekleri olmaması durumunda ekonomik özgürlükleri de olamamakta ve bunun neticesinde ekonomik anlamda güçlükler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşamsal süreçlerde değişen ihtiyaçlar ve beklentilerin bulunduğu, ekonomik güçlüklerin bu süreçlerde açıkça hissedildiği görülmektedir.

"Ekonomik gücü olsaydı, ailesi arkasında olsaydı böyle olmazdı. Babamdan biraz para kaçırsaydı gidip bir otelde kalsaydı üç gün. Gerçi o da kötü, bir otelde kadın başına ne yapıyor derlerdi, toplumumuz çok kötü, o zamanki

toplum hele daha farklı. Ben de annemde gördüm her şeyi, yanlışlarını da gördüm."(K6)

"Dayak, şiddet, ekonomik çöküntü, bir şey yapamamak. Gördüklerini uygulamak mesela bir şey görmüş sadece onu uygulamak. Kendini geliştirememek, ilerleyememek, ya da hep bastırılmış olmak. Genelde çocuklu anneler.. Eğer tek başınıza iseniz hayat çok daha güzel oluyor. Çünkü düşündüğünüz çok fazla bir şey olmuyor. Ama çocuğunuz varsa hep onu düşünmek zorundasınız, hep ona göre hareket etmek zorundasınız. Şiddet ve ilerleyememek yani." (K7)

Kadınların ekonomik zorluklarının bulunmasının göze çarpan önemli bir nedeni olarak *kız çocukları okutulmaz* düşüncesinin bulunduğunu ve bu düşünce yapısından dolayı kız çocuklarının eğitimlerini tamamlayamadıkları, gelir getirici bir meslek sahibi olamadıkları görülmektedir. Tüm bunların sonucunda ise maruz kaldıkları şiddet ve baskı içeren durumlar karşısında kendi ayakları üzerinde durmaya korkan kadınlar olarak şiddeti ve baskıyı kabullenmek zorunda kalmakta ve yaşantılarını bu şartlar altında sürdürmeyi kabullenmeye çalışmaktadırlar.

Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki kadınlar özellikle annelerinde şiddet içeren ailede kalmaya mecburiyet durumuna şahit olmaktadırlar. Annelerinin şiddet ve zorba davranışlar ile karşı karşıya kaldığını fakat yine de bu ortamdan uzaklaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Gerek eğitim, gerek gelir durumu gerekse de toplumsal tutumlardan çekinen kadınlar olarak annelerinin yaşantılarına örnek vermektedirler. Aynı zamanda anne olan kadınların baskı, şiddet ve zorbalık içeren evlilik ilişkilerinde tek başına adım atabileceklerini ancak çocukları ile beraber ayakta durmanın zorluğundan korktuklarını da ifade etmişlerdir.

Toplumda kadınların yaşadıkları sorunlardan önemli bir diğer sorun ise şiddet olgusudur. Kadınlar çocukluk yaşantılarından yetişkinlik deneyimlerine kadar birçok alanda şiddetin türlerine maruz kalmaktadırlar. Kadınların ***şiddet*** olgusuna yönelik ifadelerinde yer alan cümlelerden bazı örnekler ise şu şekildedir;

"Bunun yanında şiddet, aile içinde şiddet."(K2)

"Şiddet. Sözlü ve ya fiziksel her türlü şiddet." (K3)

"Erkekler ile eşit olduğumu düşünmüyorum. 'Benim oğlum erkektir yapar.' mantığı var çoğunda ama halbuki öyle değildir..(..) Bu da ne oluyor bir vurmak iki vurmak üçüncüsü öldürmek.. Şiddetin boyutu bu kadar yapan yarın öbür gün öldürüyor, gözüne gelmiyor." (K5)

Toplumda kadınların karşılaştıkları şiddet vakalarını yorumlayan K5 cinsiyetler arası ayrımdan söz etmektedir. Toplumun kadına ve erkeğe dayattığı roller ve davranışların, kadınların şiddet görmesi noktasında en önemli kısımlardan biri olduğu görüşü bulunmaktadır. Toplumda yer edinmiş olan kalıp yargılar ile erkeklerin şiddeti hak görmeleri ve kadınların da bu noktada savunmasız büyütülüyor olmaları ve bu durumun da şiddetin en üst boyutunda kadın cinayetlerinde dönüşümünün kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir.

"Mesela bir arkadaşım 5 çocuk yaptı eşinin isteği ile 5. çocuk parası alıp araba alabilmek için ama hala kocasından dayak yer. Mesela Barış Akarsu öldüğünde ağlamıştık televizyon başında, ama bir arkadaşımız ağladı diye kocası yumruk atmıştı kadının kolu morarmıştı." (K6)

"Dayak, şiddet, ekonomik çöküntü, bir şey yapamamak." (K7)

Kadınların yaşam deneyimlerinde vurguladıkları önemli bir başka güçlük ise haksızlığa uğramak ve çaresizlik olmaktadır. Bu ifadelerden yola çıkarak elde edilen ***haksızlık/çaresizlik*** kodu içerisinde ele alınan ifadelere bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Yaşadıklarını hak etmeyen kadınlar var." (K1)

"Ekonomik özgürlüğü olmadığı için bütün bunlara göz yummak ve bunlara razı olmak.."(K2)

"Çok.. İş yaşantısında özellikle çok.. Haksızlığa uğruyorsun, haksız yere çıkartılıyorsun. İftiraya uğruyorsun, hiç yapmadığın halde.. Çok uğradım yani. Çok hakkım kaldı içeride."(K4)

"Haksızlık. Kadınlar çoğu yerde haksızlığa uğruyorlar. Çalışırken de uğruyorlar, okula gitme gidememe durumunda da uğruyorlar, evliliklerinde eşleri tarafından da uğruyorlar. Kadınların yaşadıkları en büyük sorun bence haksızlık." (K4)

"En büyük sorun anlaşabilecekleri bir erkekle olmamaları, başlarında onları anlayacak erkeklerin olmaması. Sonrası cinayetler, yalnız yaşayanlar, ekmek bulamayanlar, aç gezmek zorunda kalanlar, kendini alkole içkiye verenler oluyor işte." (K8)

Kadınların yaşantılarını etkileyen bir başka durum ise günlük yaşantılarımızda çok sık karşılaşmaya başladığımız kadın cinayetleri konusudur. Kadınlar bu konu ile ilgili olarak, haberlerde ve çevrelerinde karşılaştıkları bu durumların kendi yaşantılarında kaygılara çok açtıklarını da ifade etmektedirler. ***Kadın cinayetleri*** ile ilgili ifadelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Mesela suçsuz yere ölen kadınlarımız var. Yaşadıklarını hak etmeyen kadınlar var."(K1)

"Bu kadın cinayetlerinde de mesela öğretilmiyor ki 'Hayır anneciğim o kız, ona vurulmaz, hayır ona saygılı olmak zorundasın. 'diye öğretilmilyorki. Kendi akrabalarımda da görüyorum bunu. Bu da ne oluyor bir vurmak iki vurmak üçüncüsü öldürmek.. Şiddetin boyutu bu kadar yapan yarın öbür gün öldürüyor, gözüne gelmiyor."(K5)

"Televizyonda öldürülen kadınları gördükçe günlerce onları düşünüyorum. Her gün televizyonda 3-4 kadının öldürüldüğünü görüyorum. O kadar anneler babalar çocuklarını büyütüyorlar, okutuyorlar, belki yemeğe parası yok ama büyütmeye çalışıyor değil mi? Karşılığında cinayetlerini görüyorlar."(K8)

"En büyük sorun anlaşabilecekleri bir erkekle olmamaları, başlarında onları anlayacak erkeklerin olmaması. Sonrası cinayetler, yalnız yaşayanlar, ekmek bulamayanlar, aç gezmek zorunda kalanlar, kendini alkole içkiye verenler oluyor işte." (K8)

Toplumda kadının yeri, cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet içeren yaşam deneyimlerine bakıldığında kadınların toplumsal alanda eşitsiz ve adaletsiz durumlar ile karşı karşıya olmalarıyla beraber yaşantılarında kısıtlandıkları da görülmektedir. ***Kısıtlanma*** durumları ile ilgili ifadelerden bazı örnekler ise şu şekildedir;

"Flört döneminde böyle durumlar oldu yine bir erkek tarafından."(K2)

"Flört döneminde engellendiğim bir dönem oldu. Kısıtlanma gibiydi yani işte 'Şununla görüşme, bununla görüşürsen şöyle şöyle olur.' gibi psikolojik baskı ve kısıtlamalar."(K2)

"Ailemden taraf kaldım. Daha çok abilerim tarafından. Belki babam söylettiriyordu, babam yaptırıyordu abilerime bilemiyorum. Ama mesela

'Kendi gitsin sen neden bırakıyorsun?' demiyordu anne baba da. Ama içeride bile var kadın-erkek arasında ayrımcılık. Mesela revire giderdik, erkek mahkûm var ise destur çekilirdi, arkalarını döndürtürlerdi biz geçelim diye. Kendimi Hürrem Sultan gibi hissederdim." (K6)

Tüm bu verilerden yola çıkarak kadınların toplumsal hayatta ve yaşam öykülerinin pek çok alanında türlü zorluklar ile karşılaştıklarını görmekteyiz. Kadınlar; çocukluk yaşantıları, ergenlik süreçleri, ikili ilişkileri, evlilik süreçleri, çalışma ve eğitim yaşantıları gibi yaşamın birçok kısmında kısıtlanma, haksızlık, eşitsizlik, şiddet ve türleri, cinsiyet ayrımcılığı gibi durumlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

4.10. Kadınların Suç Türleri ve Nedenleri

Araştırmanın bu kısmında ise kadınların suç davranışı gösterme nedenleri incelenecektir. Kadınların suç davranışı göstermelerinin altında yatan nedenler incelenecek olup, kadınların ifadeleri değerlendirilecektir.

4.10.1. Kadınların Suç Türleri

Görüşülen kadınların suç türleri tabloda görüldüğü gibidir;

Tablo 4. 3: Kadınların Suç Türleri

➢ Göçmen Kaçakçılığı
➢ Siyasi
➢ Dolandırıcılık
➢ Adam Yaralama
➢ Gasp ve Hürriyetinden Alıkoyma
➢ Adam Öldürme
➢ Ağır Tahrik Altında Adam Öldürme
➢ Dolandırıcılık ve Kadın Ticareti

4.10.2. Kadınların Suç İşleme Nedenleri

Kadınların ifadelerinden yola çıkarak suç davranışı göstermelerinin altında yatan nedenler değerlendirilirken elde edilen verilerde 4 kod ortaya çıkmaktadır. Bu kodlar kadınların suç işleme nedenlerini ifade ettikleri cümlelerinden oluşmaktadır. Kodlar; yanlış kişilere güvenme/kandırılma, koruma, yaşam koşulları, namus olarak adlandırılmaktadır.

Kadınların ifadelerinde sıklıkla yanlış kişilere güvenme durumu ve kandırılma durumuna rastlanılmaktadır. Bu ifadelerde yer alan ve ***yanlış kişilere güvenme/kandırılma*** olarak adlandırılan örnek cümleler aşağıda verilmektedir.

> *"Abimdi. Bana zarar gelmez dedi. Zaten göçmen kaçakçılığı yapıldığından haberim yoktu. Turizm işi yapacaklarını biliyordum. Abim de paraya ihtiyacı olduğu için yapmış." (K1)*

> *"Daha önceden tanıdığımız bir kadındı. Kendini çok iyi tanıtıyordu. Çocuklarım küçüktü o zamanlar, ben ona yardım etmek maksatlıydım o da bize yardım ediyor gibi görünüyordu. 13 yıl önceydi, 37 yaşımdaydım." (K3)*

> *"Cezaevine girmeme neden olan nedenleri yanlış arkadaşlıklar, fevrilik olarak düşünüyorum. Ergenliğin vermiş olduğu kaba cesaret.. Öyle.." (K5)*

> *"İnsanlara güvenmem, çocuklarım benim gibi fakirlik çekmesin diye düşünmem. Çocuklarımın her şeyleri olsun istedim, arsızlık ettim ben çok yokluk çektiğim için bari onların bir şeyleri olsun istedim. Ama hiç değmezmiş." (K8)*

Kadınların suç işleme nedenlerinden bir diğeri de koruma içgüdüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda ***koruma*** içgüdüsü ile suç işleyen K7'nin öyküsünden bahsedilecektir.

"Aslında durduk yere. Kendimizi korumak içindi. Kardeşim beni kurtarmaya çalışıyor ben onu. Mantıklı düşünemedim o an kalbim beni ele geçirdi, ama ben öleyim kardeşim ölmesin diye düşünüyordum." (K7)

K7 kardeşini şiddet içeren bir durumdan kurtarmak isterken kendisi de şiddet görmüştür. Bu durumda K7 kardeşini kurtarmaya, kardeşi de K7'yi kurtarmaya çalışmış ve karşı taraftaki kişilerden biri ölmüştür. K7 ve kardeşi adam öldürme suçundan cezaevine girmiştir. Fakat K7 durumun sadece kendisini ve kardeşini korumak için aniden geliştiğini ifade etmektedir. Suç öyküsünü şu şekilde anlatmıştır;

"Kardeşim arkadaşı ile birlikteydi, altlarında minibüs gibi bir araç vardı, park etmeye çalışıyorlardı evin önüne. Arkadan gelen araba beklerken ikide bir kornaya basmış, hadi hadi diye. Bizimkiler de bekle işte park ediyoruz diyor. Onlarda sinirlenip ne el kol yapıyorsun diye sinirlenip, dört kişi iniyorlar arabadan kalaslarla. Sonra orada yaşlı bir kadın 'Yeter öldürdün çocuğu!' diyor, o arada kardeşim fırsat bulup eve kaçıyor. Eve girdi kardeşim ama tanınmayacak haldeydi, öyle dövmüşler..(..) Kardeşim içeri girince mutfaktan gitti bıçağı aldı, meğer arkadaşı dışarıda onu kurtarmaya gidiyor..(..) Bir anda kalabalık oldu orası, bir baktım öldüresiye dövüyorlar, öyle bir şey hayatımda ilk defa görüyorum. Kardeşime baktım, adama vurmak istemiyor bıçakla korkutmaya çalışıyor gitsinler diye bıçağı sallıyor, adam kalasla dövüyor onu. Ben de aralarına giriyorum adam bu defa da beni dövüyor. Ben düşüp bayılmışım, kendi kendime 'Sakın bayılma bak kardeşini öldürecekler!' diyorum, gözümü açıp bakıyorum kardeşimi hala dövüyorlar. Ben de koştum gittim kardeşimi döven adamın bacağına sapladım bıçağı, ama amacım kesinlikle öldürmek değildi, durmuyordu adam. Adam durmadı, döndü kalasla benim kafama bir vurdu kafama 28 dikiş atıldı. O an yine yere yığılmışım, bu defa adam bana vururken de kardeşim adamın sırtına saplıyor bıçağını. Kardeşim o an ağlıyor adamı sırtından vurdum abla diye, ben de diyorum ki 'Hayır ablacığım ben vurdum!'. Çünkü ben nerden vurduğumu hatırlamıyorum meğer ben bacağına vurmuşum."

Kadınların suç işleme nedenlerinden bir diğeri de yaşam koşullarıdır. ***Yaşam koşulları*** ile ilgili olarak genel değerlendirme aşağıda yapılacak olup, örnek ifade üzerinden değerlendirilecektir.

> *"Kadınları suça iten neden bence erkekler. Aslında parasızlık da erkeğe dayanıyor. Çoğu zaten evli, bekar insan orda çok fazla yok. Sen adam akıllı işine gitsen gelsen, sen kadınını sahiplensen.. Kadınlar ilgiye sevgiye muhtaç insanlar, iki kuruşunu ortaya koysan evine doğru düzgün baksan zaten her şey hallolmuş olacak. Ama sen iki kuruş kazandığında dışarıda yersen bu kadın ne yapacak? Dışarıya çıkacak iki iş yapmak için, bu sefer fazlasını görecek, fazlası için de çalıp çırpması gerekiyor ya da atıyorum dolandırıcılık yapması gerekiyor ve yine işin ucu cezaevine dayanıyor. En çok da para, ekonomik kriz.. Hayat pahalılaşıyor insanlar ne yapsın? Kadın istiyor.."(K5)*

Kadınlar eğitimlerini tamamlamamaları ve gelir getirici bir meslek sahibi olmamalarının etkilerini tüm yaşantıları boyunca hissetmektedirler. Ekonomik özgürlüğü bulunmayan kadınların evlilik yaşantıları, partnerler ile ilişkileri, çocukları ile ilişkileri gibi pek çok alanda karşılarına ekonomik yoksunluk ve beraberinde getirdiği sorunlar ortaya çıkabilmekte ve bu sorunlar hem yaşantıyı hem ilişkileri büyük oranda etkilemektedir. Suç işleme nedenlerinden biri olarak görülen ekonomik güçlükler ve yaşam koşulları da bu kısımda değerlendirilmektedir.

Kadınların çalışma yaşamında aktif olmamaları ve maddi konularda erkek egemenliğini kabullenmiş olmalarının toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkisi oldukça önemlidir. K5 yukarıda belirtilen ifadelerde erkeklerin ev bakımından sorumlu olduğunu, kadınların bu konuda beklentilerinin bulunduğunu ve beklentiler karşılanmadığında ekonomik güçlükler ve yaşam koşullarından dolayı düşüncelerin ve davranışların değişebildiği ve suç işleme davranışına da yol açtığını ifade etmektedir.

Kadınların suç işlemesinde neden olan faktörlerden bir diğeri ise ***namus*** faktörü olmaktadır. Namus ile ilgili olarak yer alan ifade ve K6'nın öyküsü değerlendirilecektir.

K6'nın hikâyesinde namus cinayeti yer almaktadır. Kendisini uzun süre taciz eden bir tanıdığını uzun süre eşinden saklamış ve sonrasında eşine anlatmıştır. Bu durumu *namusu korumak* olarak değerlendirmiş ve tek yolunun da *namusuna zarar veren kişinin ölümü* olması düşüncesinden yola çıkarak taciz eden kişiyi eşi ile birlikte öldürmüştür. İfadelerinde ise olayı şu şekilde anlatmıştır;

> *"Namus davası. Eşimin amcasının oğlu bana farklı gözle baktı, tehdit etti, bayağı 4 ay falan kötü bir dönemden geçtik. Ama eşimin bilgisi olmadı, eşimin bilgisi olduğu zamanda da 'Ölecek başka bir yolu yok!' dedim. Bana farklı gözle baktı, eşimin haberi yokken beni hep tehdit ediyordu 'Eşinin arabasının frenini boşaltırım, ölür, ölüm haberini alırsın, kızına şöyle şöyle olur..' falan gibi şeyler söylüyordu hep. Artık bir de kalksam gitsem diye düşünüyordum. Kızım 2 yaşındaydı, biz 5 yıllık evliydik olay olduğunda. Tek başıma tehditleri göğüslemeye çalıştım ama artık bir yerden sonra kaldıramadım, eşime söyledim. Söylediğim günde zaten 'Öldüreceğiz, başka bir yolu yok!' dedim ve o gün öldü. İlk mesajlarla rahatsız etmeye başladı, sonra eşim evde yokken evi bastı hatta komşular şahit oldu. Ben cezaevine girdikten sonra rahatladım çünkü o 4 ay zindanda gibiydim ben. 11 yıl 4 ay cezaevinde kaldım tam olarak çünkü hamilelikte çıktım girdim yine. Ama o yıllar bana o 4 ay kadar ağır gelmedi. O 4 ay kendimi zindana kapatmıştım resmen, çok kötüydü. Dayanamıyordum artık bana sürekli 'Evine geleceğim, evine geleceğim!' diye söyleyip duruyordu. En son tamam gel dedim, o gün eşime söyledim. Böyle böyle oldu, çağırdım gelecek dedim eşime. Adam geldi eve, eşim saldırdı. Evimizde oldu yani olay. Annem de o gece bizde kaldığı için gümbürtüye gitti 6 ay yatmak zorunda kaldı ama çıkardılar sonra onu. Öyle oldu. 20 yıl hüküm verdiler, üçte ikisini yatıyorsun. Eşim 12 yıl 4 ay yattı, ben 11 yıl 4 ay yattım çocuğum olduğu için, denetimli serbestlik devam ediyor."*

Namus kavramı ataerkil toplumlarda önemli bir faktör olarak görülmekte ve cinsiyetlere de namus ile ilgili öğretiler erken yaşlardan itibaren yüklenmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetleri için namus kavramına yönelik genel yargılar bulunmakta ve yaşamsal süreçlerde namus kavramı *korunma ve koruma* gerektiren bir faktör olarak şekillendirilmektedir. Kadınların suç işleme nedenlerinden biri olarak ele alınan namus kavramında ise gerek fiziksel gerek psikolojik gerekse de davranışsal konularda namusu koruma üzerine bir tutum görülmektedir.

4.11. Kadınların Cezaevi Yaşamı ve Şimdi

Bulgular bölümünün bu kısmında kadınların cezaevi yaşantıları ve cezaevi sonrası yaşantıları incelenecektir. Suç öyküsü ile birlikte kadınların suç işledikleri anlarda hislerinin neler olduğu, cezaevi süreci ve cezaevi yaşamından sonra yaşamsal süreçte nelerin yaşandığı ile ilgili veriler incelenecektir.

4.11.1. Süreç İçerisinde Hisler ve Duygular

Suç işleme anı ve cezaevi yaşamı ile ilgili olarak bu süreç içerisinde nelerin hissedildiği önemli bir nokta olarak düşünülmüş ve buna yönelik kadınlara bazı sorular yönlendirilmiştir. Kadınların süreç içerisinde hissettiklerinin neler olduğunu ***Süreç İçerisinde Hisler ve Duygular Alt Teması*** altında inceleyerek 5 koda ulaşılmıştır. Bu kodlar; dışlanma, aile/eş desteği görme, çaresizlik, kendini ifade edememe, korku/ endişe olarak adlandırılmıştır.

Kadınlar suç işleme ve cezaevi yaşamı içerisinde dışlanma durumunu yoğun olarak hissetmektedirler. ***Dışlanma*** kodu ile ilgili örnek ifadeler aşağıda verilmektedir.

> *"Babamın tepkisi çok sert oldu olayı öğrendiğinde. Bizi terk etti gitti, görüşlere gelmedi bir süre, gelince de kafasını asla kaldırmadı, kafasını kaldırıp bir dakika konuşmadı. Cezaevinde de birkaç tanıdık çıktı, o insanlara karşı kendini kötü hissetti. Bizde hep şey var 'El ne der?'. Yani bizi değil de el şimdi ne der, el şimdi ne düşünür, el şimdi bunları yaptı diye düşünecek, para yedi zannedecek, uyuşturucu yaptı sattı diye zannedecek vs..*

Babamın tek şeyi o 'Şimdi bu kızlar uyuşturucu sattı olacak.'. Babamın tepkisi sert oldu."(K5)

"Flörtüm zaten terk etti gitti bir daha da iletişime geçmedi." (K5)

Kadınlar cezaevinde bulundukları süreçte sosyal destek mekanizmalarına ihtiyaç duymakta fakat suç davranışı ile birlikte aile üyelerinin ya da partnerlerin olumsuz tavırları ile karşılaşabilmektedirler. Kadınların tutuklu ya da hükümlü olmalarından ziyade toplumsal tutumlardan dolayı utanma ve dışlanmaları söz konusudur. Gerek aile üyeleri gerekse de partnerler, kadınların suç işleme sürecinde toplumsal görüşlere önem vermekte ve bu nedenle kadınlar kendilerini dışlanmış hissetmektedirler.

"Ben okula gittiğimde de benim cezaevine girdiğimi orada bir hocam söylemiş öğrencilere. Burada önde oturan cezaevindeki kız nerede demiş. Ben sonra okula gittiğimde oradaki kızlar 'Ayy sen cezaevinden mi geliyorsun? Oradan geliyorsun da neden teyzemden geliyorum diyorsun?' diyorlardı üstüme bir çullanma oldu."(K5)

Kadınlar cezaevi yaşantılarını hem cezaevi sürecinde hem de cezaevi sonrası süreçte gizlemeye eğilimli olabilmektedirler ve bunun nedeni toplumsal görüşlerden çekinmeleri olarak değerlendirilmektedir. Cezaevi yaşantısında eğitimine devam eden K5 üniversite arkadaşlarına cezaevi sürecinde bulunduğunu söylememiş, durum diğer öğrenciler tarafından öğrenildiğinde K5 tam anlamı ile çekindiği tepkilere maruz kalmıştır.

"Babamın annemin çok zoruna gitti, hep yanlarına isterlerdi beni, ben de gitmiyordum yanlarına 'Hep benden para istiyorsunuz, paramı alıyorsunuz.' diyordum, gitmedim yanlarına. Kardeşlerimin hepsi benden küçük oldukları için de dinlemezdim hiçbirini. Ama ben cezaevine girince hiçbiri destek olmadı bana, yanımdan bile geçmediler, utandılar. Kardeşime dedim ki bana 1.000 lira ver de cezamı ödeyeyim, yatmayayım cezaevinde, sana vereyim bir

dairemi. Almanya'da çalışır bir de, bana vermedi o parayı. 'İstanbul'u dolandırdın beni de mi dolandıracaksın?' dedi bana."(K8)

Kadınların süreç içerisinde hissettiği bir diğer duygu ise Aile/Eş Desteği olmaktadır. Bu süreçte kadınlar ailelerinden, partnerlerinden, arkadaşlarından ve sosyal çevrelerinden destek görmeye ihtiyaç duymakta ve özellikle bu konuda hassas olmaktadırlar. Kadınların pek çoğu bu konuda hassasiyetlerinin bulunduğunu ve kendilerine bu süreç içerisinde destek olmayan kişiler ile cezaevi sonrası süreçte sınırlı ilişki kurmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların bu süreçte ***aile/eş desteği görme*** durumlarına yönelik ifadeleri aşağıda verilmektedir.

"Abim para cezasını biliyordu ama kesin olduğunu bilmiyordu o yüzden bana 11 ay gelip geçer diyordu. Çocuklarını düşünme, sen iyi ol dediler ve hep yanımda oldular. Sonra 3 yıl daha eklendi, 2 yıl da denetimli verdiler. Ailem destek oldu."(K1)

"Yakalandığımda çocuklarım da yanımdalardı, oğlum da kızım da benim yakalama kararımın olduğunu biliyorlardı. En büyük motivasyonum oğlumun bana destek olmasıydı, 'Anne geçecek, kapalıda yatacaksın sonra açığa geleceksin, bizi düşün, biz seni düşünüyoruz, 11 ay hemen gelip geçer, üzülme.' derdi. En büyük destekçim oğlumdu, kızım henüz bir şeylerin farkında değildi." (K1)

"Tamamen destek, maddi ve manevi."(K2)

"Eşim, kardeşlerim sürekli görüşüme gelip gitti, duygusal patlamalar yaşadım her görüşte her telefonla konuşmada."(K2)

"Tabii ki destek oldular, çok destek oldular."(K3)

"Oğlum çok çabaladı içeri girmeyeyim diye, çok avukatlarla görüştüler, çok para harcadılar avukatlara. Cezaevine girmeyeyim de para cezasına çevirsinler diye çok uğraştılar ama olmadı."(K4)

"Annem yine ne yapsın dedi ki çok af edersiniz 'Siz geneleve de düşseniz yine gelip ben sizi kaldıracağım.'. İnsanın annesi acımazsa el hiç acımaz zaten. (K5)

"Yanımızda annem, yeğenim, ablam vardı. Hep birlikte çıktık dışarı. Ben kardeşim ölmesin diye mücadele etmişim orda, annem kapının önünde bayılmış zaten çıkamamış. Sonra hep destek oldular." (K7)

Kadınların ifadelerinde yer alan ve ***çaresizlik*** kodu ile ilgili değerlendirilen ifadelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Dünyam başıma yıkıldı, iki çocuk annesiydim. Bugüne kadar hiç böyle hata yapıp çocuklarıma mal olmasını istemedim. Ama en büyük etkenlerinden biri çocuklarımdan kopmam, ayrı yaşamam oldu."(K1)

"Çok kötü hissettim yani hayatım kaydı gibi hissettim."(K3)

"10 yıl hüküm giydim.. Kimler var ne suçlar var ben ne yaptım da o hükmü yedim. Biz ne yaptık da bu çilemiz neydi diye düşünüyordum. Berbat bir his. 7-8 yılım çöpe gitti. Hayallerimiz vardı hedeflerim vardı, okuyacaktım."(K5)

"Sen orada kendi hayatını yönlendiremiyorsun, onlar senin hayatını yönlendiriyor. Orada senin ne yiyeceğine, kaçta yatacağına onlar karar veriyor. Hem çaresiz, hem korunmasız hissediyor insan. Her an başıma bir

şey gelebilir diye düşünüyordum. Ben buraya nasıl ayak uyduracağım? Ben burada nasıl yaşayacağım? Hele panik atağı olan birisi için bu çok zor."K7)

"Avukatım geldi, avukatım da erkek arkadaşımdı, o da dedi sakın yalan beyanda bulunma kamera var, izledik. Ben ise adam öldü diye ağlıyorum, gidip yatacağıma falan değil. Bir insan hayatı ya, onun ailesi, onun çocukları.. Tek düşündüğüm o an buydu, insan ya. Bu hayatta en önemli şey nedir? İnsan, aldığın nefes kadar önemli bir şey yok. Adam nefessiz kaldı, ailesi, çocukları.. Artık bu saatten sonra yapacak bir şey yok dedim zaten. İlk mahkemede tutuklandık, cezaevine girdik."(K7)

Kadınlar suç işledikten sonra polis ile ilk karşılaşma anında, ifade verme ve karakol sürecinde, mahkeme sürecinde ve cezaevine uyum süreci içerisinde kendilerini yeterince ifade edemedikleri anlar olduğunu ifade etmişlerdir. ***Kadınların kendini ifade edememe*** ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Üzüntülü bir durumdu, kendimi de ifade edemiyordum. Anlatsan da dinlemiyorlardı. Hayatında karakolun önünden geçmemiş bir insan olarak orada kendimi bulmak çok zordu. Aşırı üzüntü, aşırı zordu anlatılacak gibi değil." (K3)

"O zamana kadar polisin karakolun yerini bilmezdik. Bakırköy'de yattık annem orada cezaevi olduğunu bile yeni öğrendi. İnsanlığın hiçe sayıldığı bir an o dakika, polis seni suçlu ya da suçsuz diye ayırt etmiyor..(..) Yani o polisle karşılaşma anım korku, endişe ve hiçe sayılmak gibi.."(K5)

"Mahkeme süreci; nöbetçi hâkime denk gelmiştik, nöbetçi hâkim de dinlemiyor ne desen 'Al götür vur kelepçeyi' diyor. Zaten hakimin karşısında kelepçe çıkarılmadı ellerimiz kelepçeli.. O şekilde kestirilip atıldı orda ne kadar feryat etsen de bağırsan da, böyle gerçekleri de söylesen yalanlarla kandırmaya da çalışsan , inkar da etsen seni dinleyen kimse yok ki.. Orada

hiçsin, değersizsin, kendini ifade edemiyorsun o kadar gaddarlaşmışlar. Onlara da hak vermek gerekiyor karşılarına ne suçlarla gelenler var. Neler vardır onlara da hak veriyorsun.."(K5)

"Orada koğuşunu belirlemek için bir heyetin önüne çıkarıyorlar seni, hiç yüzüne bakmadan koğuşunu söylüyorlar. Önce bana bir sorsana, ben bu insanlarla aynı yerde yaşayabilecek miyim? Bana da bir sorsana. Bütün lezbiyenlerin olduğu, bütün psikopatların kendini kestiği, şizofrenlerin olduğu bir koğuşa gönderdiler beni. Ne uyuyabildim, ne yemek yiyebildim."(K7)

"İlk karakola gittik, kimse bir şey demedi başta ama sonra psikolojik baskı yapmaya başladılar. Geldi biri 'Nasıl öldürdün lan adamı?' dedi bana, şok oldum orada. Ben zaten perişan olmuşum, adamın öldüğünü duymuşum ona üzülüyorum kendime üzülmüyorum ki. Sen geliyorsun bir de bana bağırıyorsun ben zaten suçumu kabul etmişim. Sonra savcıya çıktık. Zaten orada şok, yorgunluk, uykusuzluk, dayak yemişlik hepsi bir arada. Kızarak böyle adamı neden öldürdün dedi, ben dedim ki 'Şunlar başıma geldi ya benim, şu an orada olsaydım adamın beni öldürmesini beklerdim, keşke ben ölseydim, ben bunları nasıl kaldıracağım?' diyorum. Kardeşime mi üzüleyim, annem kanser hastası ona mı üzüleyim, adama mı üzüleyim, cezaevine gireceğim ona mı üzüleyim, ailem perişan olmuş, adam ölmüş karısı çocukları perişan.. İkiniz de tutuklusunuz dediler. Öyle de oldu."K7)

"Burada da evime yemek pişirmeye gelen kadındı işte kadın ticareti dedikleri. Kadın bana yemek pişirmişti elinde yemek vardı. Yalvardım 'Ben kadın satmıyorum bu bana yemek pişirmeye geliyor!' diye ama inandıramıyorum hiç. Kendimi savunamadım, avukata para verdiğimde avukat beni savunduğunda beraat aldım ama avukata para veremediğimde tutamadığımda kendimi hiç savunamadım, hiç ifade edemedim kendimi."(K8)

"Yine kendimi ifade edemiyordum, son zamanlarda bir avukat tuttum o da para vermeden girmiyordu mahkemeye. Zaten mahkemeye girdim hep aleyhime çıktı kararlar, girdim yattım çıktım, girdim yattım çıktım..."(K8)

Kadınlar polis ile ilk karşılaşma, mahkeme süreci ve cezaevine uyum sürecinde yoğun bir şekilde ***korku/endişe*** duymaktadırlar. Kadınların ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"İlk mahkemeye zor gittim tansiyonum çıktı. Korka korka, çocuklarımın elini tutarak girdim. İlk defa başa geliyor sonuçta böyle bir olay. Ayaklarım titredi, konuşamadım bile doğru düzgün, hâkime ne diyeyim ki vurdum doğru dedim. Yalan da söyleyebilirdim ama vurdum doğru dedim. Avukat falan da tutmadık, konuştuk ama adamlar pişmiş aşa ne yapabiliriz dediler."(K4)

"Polisle ilk karşılaşıldığı anda bunun bir suç olduğunu anladığım anda hissettiğim; korku, endişe."(K5)

"Korku çok fazlaydı, kalp sıkışması. Sanırım benim panik atağım da o zamanlar başladı. Kalbim sıkışıyordu, baş ağrıları çekiyordum. Normalde hiç ağrı yaşayan hasta olan biri değilim ama o zamanlar stresten sıkıntıdan sürekli baş ağrısı yaşıyordum."(K6)

"Her an başıma bir şey gelebilir diye düşünüyordum. Ben buraya nasıl ayak uyduracağım? Ben burada nasıl yaşayacağım? Hele panik atağı olan birisi için bu çok zor."(K7)

Kadınlar karakol, mahkeme ve cezaevine uyum süreçlerinde birçok duygu ve hissi birlikte yaşayabilmektedir. Süreç içerisinde ailesi, partneri ya da sosyal çevresi tarafından destek görmeyen ve terk edilen kadınlar dışlanma hissini, korkuyu, kaygıyı daha yoğun hissetmektedir.

4.11.2. Şu an Var Olan Hisler ve Duygular

Kadınların şu an yaşantılarını ve suç öykülerini değerlendirerek neler hissettikleri incelenmektedir. Kadınların ifadeleri incelendiğinde 5 ayrı kod elde edilmektedir. Bu kodlar ***Şu Anki Hisler/Duygular Alt Teması*** içinde değerlendirilmektedir. Kodlar; tecrübe, pişmanlık, kıymet bilme/şükür, yetersiz hissetme ve nereden başlayacağını bilememe, üzüntü olarak adlandırılmıştır.

Kadınlar suç öyküsünü ve cezaevi yaşamını değerlendirirken, bu süreçlerin kendileri açısından farklı bir tecrübe olduğunu ve farklı insanlar tanımanın ayrı bir tecrübe edinmeyi sağladığını düşünmektedirler. Buna yönelik olarak kadınların ***tecrübe*** kodu ile ilgili ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

> *"Hayatımda bir ilk oldu, nedense mahkemeye çıktığımda tahliye olacağıma o kadar inanmıştım ki, tahliye olduğumu duyunca da hiç şaşırmadım çünkü biliyordum haksızlık vardı ortada. Dört ayıma mal oldu doğru ama hayata tecrübe edindiğim, içeriyi gördüğüm ve bir ilki yaşamam da bir tecrübe oldu bence."(K2)*

> *"Bazı insanlarla empati kurmak çok daha kolay oldu diye düşünüyorum."(K2)*

> *"O dönemde tabii ki insanları bu kadar tanımıyordum. İnsanlara inanmamayı, insanların kötü niyetli olduklarını öğrendim ve ona göre davranıyorum. Çıkar peşinde olabilirler o yüzden kimseye inanmıyorum artık. Bu kadar da acı olabilir mi bir deneyim. Kendim iyi olunca herkesin iyi olacağını düşünmüştüm. Her türlü şey ile karşılaştım ve her tür insanı görmüş bulundum mecburiyetten, bunlar bayağı acı durumlar."(K3)*

> *"Aslında yaşadığım her şey bana bir tecrübe diye düşünüyorum. Başınıza ne gelirse gelsin, iyi de gelse kötü de gelse bu sizin tecrübeniz oluyor. Daha fazla insan tanıdım, çok farklı insanlar tanıdım, artık neyin nasıl yapılacağını*

biliyorum, kime nasıl davranılacağını biliyorum, bir anlık korkuyla neler yapacağınızı biliyorum, bir anlık öfke ile başınıza neler gelebilir onu biliyorum.. Nerede artık nasıl davranacağımı çok iyi biliyorum. İnançlı biri olarak söylüyorum, kadere inanmak diye bir şey var, bazı şeyler evet kader. Bu olay benim için bir kaderdi, başımdan geçen evlilik benim için bir kaderdi. Ben onları yaşayacakmışım."(K7)

Kadınların yaşam süreçlerinde suç öykülerine ve cezaevi sürecine bakarak hissettikleri bir diğer duygu da üzüntü olmaktadır. Kadınların ***üzüntü*** koduna dair ifadelerinden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Para cezası verildi, ertelenmişti. Ödeyemedim ben de o yüzden cezaevine girdim. Dolandırıcı olsaydım parayı bulup öderdim bir şekilde ama ben öyle biri değildim. 10 yıl geçti üstünden, sonra ödeyemediğim için üç yıl hüküm verildi. Bir buçuk yılını yattım şu anda izinliyim. Çocuklar da ben yokken zor durumda kaldılar, bu durum beni çok üzüyor."(K3)

"Olmuşla ölmüşe çare yok artık dedim ne diyeyim ki."(K4)

"Ben ise adam öldü diye ağlıyorum, gidip yatacağıma falan değil. Bir insan hayatı ya, onun ailesi, onun çocukları.. Tek düşündüğüm o an buydu, insan ya. Bu hayatta en önemli şey nedir? İnsan, aldığın nefes kadar önemli bir şey yok. Adam nefessiz kaldı, ailesi, çocukları.."(K7)

Kadınların şu an hissettiği duygulardan bir diğeri ise pişmanlık olmaktadır. Kadınların ifadelerinde bulunan ve ***pişmanlık*** kodu içerisinde değerlendirilen cümlelerden bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

"Keşkelerim çoktu. Keşke abim o an karşıma çıkmasaydı. Keşke o tekne benim üzerime olmasaydı. Çoğu zaman abimi suçladığım günler oldu, bir

buçuk yıl görüşmedim. Abim tekneyi benim üzerime yaptırmayı teklif etti, bayandır, turizm amaçlı kullanacağız zaten dedi. Borçları da vardı o şekilde benim üzerime yapıldı. Göçmen kaçakçılığı olduğunu hiç bilmiyordum, sahil güvenlik tarafından aranınca öğrendim. Tek pişmanlığım abimin bunu yapmasına izin vermekti."(K1)

"Olacağı varmış diyorum. Keşke o küfür etmeseydi ben de vurmasaydım diyorum. Yani insan üzülüyor tabii ki üzülmüyor değilim ama son pişmanlık fayda da etmiyor."(K4)

"Pişmanlıklar, kaybedilmişlikler var ama iyi ki de olmuş."(K6)

Kadınlar suç hikâyelerini ve cezaevi sürecini değerlendirmiş ve bugün ne hissettikleri konusunda da yaşadıkları tüm bu sürecin kendi yaşantılarına olan inançlarını güçlendirdiğini, ailelerinin ve yaşantılarının kıymetini bilmeye başladıklarını ifade etmişlerdir. ***Kıymet bilme/şükür*** koduna dair örnek ifadeler aşağıda verilmektedir.

"Özlemi, sevgiyi, kavuşmayı dolu dolu yaşadım ve kıymetini biliyorum her şeyin. Kötü bir anım var, patates kızartması. Artık hiçbir şey çöpe dökmüyorum. Fasulye ayıklardık, balık ayıklardık çuval çuval gına gelmişti artık. Eşim mutfakta çalışıyordu, jest olarak 4-5 patates atmış içine kızartalım da yiyelim diye. Memurlar görmüş almış, kızartmışlardı yiyorlardı. Kokusu geldi bize, isyan ettik küçük çaplı.(..) Biz evimizde çöpe atıyorduk o kadarını ama şimdi hiçbir şeyi çöpe dökmüyorum. Makarnanın suyunu bile dökmem çorba yaparım artık. Allah kimseyi düşürmesin ama bir şeylerin kıymeti bilinmiyorsa anlıyor insan oraya girince."(K6)

"Hep derdim ki ben gayrimeşru büyüdüm, gayrimeşru bir semtte büyüdüm ve her türlü şeyi gördüm diyordum ama cezaevine kadar. Her türlü insanı tanıdım gördüm diyordum ama cezaevine girene kadar. Ben hiç kimseyi

tanımamışım meğer, ben hayatımda hiçbir şey görmemişim meğer cezaevine girene kadar, orada gördüm her şeyi ve şükür etmeyi öğrendim."(K7)

Kadınlar cezaevi süreci sonrasında kendi yaşamlarını yeniden inşa etme ve yeniden güçlenmeye çalışma aşamasında zorluklar yaşamakta, bu durumda nereden başlayacaklarını bilememektedirler. Bu durumu ifade eden ve ***yetersiz hissetme/nereden başlayacağını bilememe*** kodu içerisinde değerlendirilen ifadelere örnek aşağıda verilmektedir.

"Ama yine de berbat duygular hangi genç kız ister ki o çağlarını orada o şekilde geçirmek. Arkadaşlarım okudu bir yerlere geldi, eş sahibi oldu çocuk sahibi oldu ben hala neyi yapacağım nereden başlayacağım diyorum."(K5)

"Bunlara bakınca diyorum ki 'Neden annem büyüttü beni?'. Bazen fala heves ediyorum, telefondan gönderiyorum, falım geliyor ama hep iyiyi söylüyor. Okuyorum hep güzel şeyler yazıyor, ama ben neden hep kötüleri yaşadım, ölecekmiş gibi yaşıyorum. Fal ise hep iyiliğimi anlatıyor. Kendi kendime diyorum ki ben bu kadar kadersiz nasıl yaşadım? Nasıl yaşayacağım? Hayırlı bir ölüm versin diye dua ediyorum Allah'a, versin artık istiyorum."(K8)

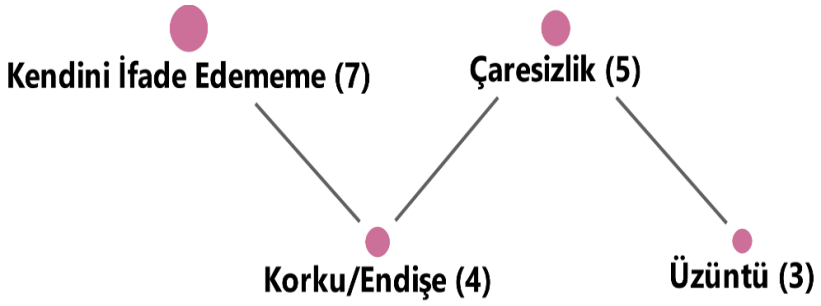

Şekil 4. 11: Kadınların Suç Öyküleri İçerisinde Hisleri

Kadınların suç işleme anından itibaren gerek mahkeme süreci gerek cezaevi süreci ve gerekse de cezaevi sonrası süreçte yer alan duygu ve hisleri incelenmiştir. Kadınların

bu süreçlerde kendilerini ifade etmekte zorlandıkları görülmekte ve bu durum ile çaresizlik, korku/endişe duyma ve üzüntünün ilişkili olduğu görülmektedir.

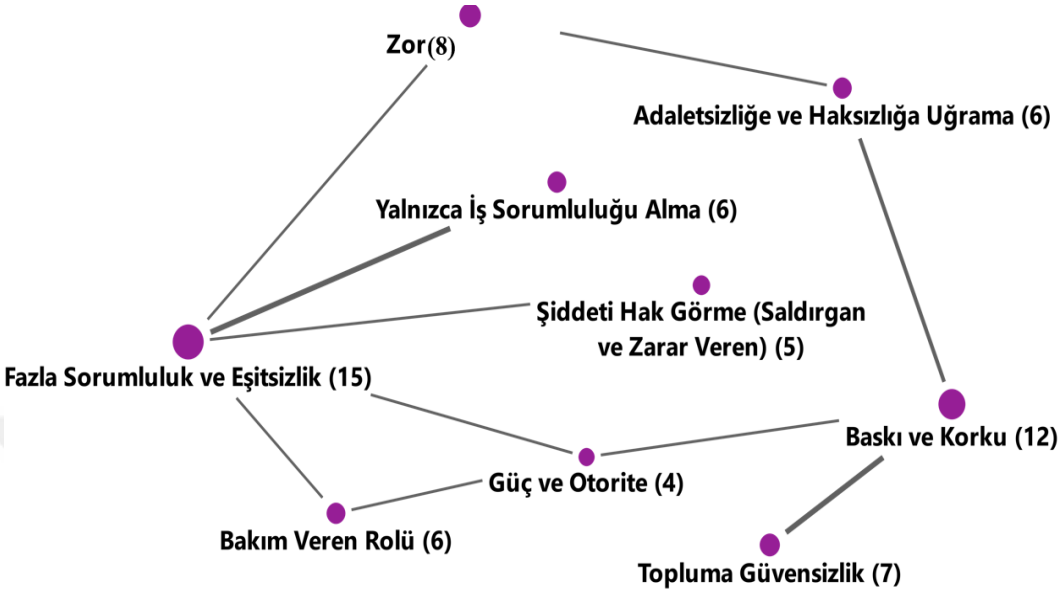

Şekil 4. 12: Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Yukarıdaki şekil incelendiğinde baskı ve korku kodu ile topluma güvensizlik ve adaletsizliğe/haksızlığa uğrama kodları arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Yoğunluğu belli eden kalın çizgiye bakıldığında kadınların fazla sorumluluk alması ve eşitsizliği ifade eden içeriklerin yalnızca iş sorumluluğu alan erkek figürlerini ifade eden içerikler ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın olmayı değerlendiren ifadelerde kadın olmanın zorluğu, bakım veren rolü, şiddeti hak gören erkek figürü, güç ve otorite sahibi erkek figürü ve bunlar ile bağlantılı olarak baskı ve korkunun bulunması ile topluma güvensizlik kodları birbirleri ile etkileşim halindedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında ve kadınlar ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kadınların yaşantıları ve toplumsal cinsiyet izlerine dair yaşamsal deneyimleri derinlemesine incelenmiş ve sekiz temel tema altında detaylandırılmıştır. Temalar kadınların yaşam alanlarına, yaşamsal süreçlere ve kişilik özelliklerine göre belirlenmiştir. Temalar; kadınların kişisel özellikleri, çocukluk ve aile yaşamı, eğitim yaşamı, evlilik yaşantısı, sosyal yaşamı ve sosyal ilişkileri, çalışma yaşamı, suça yönelme ve hüküm süreci, toplumsal cinsiyet ve etkileri olarak adlandırılmıştır.

Çalışma kapsamında 27-65 yaş aralığında ve cezaevi geçmişi bulunan 8 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadınların doğum yerlerine bakıldığında 3 kadın köy, 3 kadın ilçe ve 2 kadın ilde doğmuştur. Genel profil incelendiğinde; 2 kadın okur yazar, 1 kadın ilkokul mezunu, 4 kadın lise mezunu ve 1 kadın üniversite mezunudur. Kadınların genellikle kalabalık ve geniş ailelerde büyüdükleri görülmektedir. Kadınların çoğunluğunun eğitim yaşantılarını çocukluk döneminde yarım bıraktıkları ve cezaevi yaşamında eğitimlerini sürdürmeye yönelik girişimlerde bulundukları görülmektedir.

Verilerden elde edilen bilgiler ışığında kadınların hem ailelerinde hem de kendi evlilik süreçlerinde ekonomik durumlarının yüksek olmadığı gözlemlenmekle beraber ekonomik statüyü değerlendirme biçimlerinde de farklılıklar olduğu görülmektedir. Ekonomik durumu tanımlarken kadınlardan 3'ü düşük, 5'i ise orta ekonomik duruma sahip olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde kadınlardan 4'ünün evli, 2'sinin boşanmış, 1'inin eşi vefat etmiş ve 1'inin bekâr olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Kadınların evlilik tercihlerinde nikâh durumları incelendiğinde, evlilik yaşantısı bulunan 7 kadının 3'ünün sadece resmi nikâhı, 4'ünün ise hem resmi hem de dini nikâhının bulunduğu görülmektedir.

Araştırmanın temelinde toplumsal cinsiyet ve kadın suçluluğu bulunmaktadır. Dolayısı ile kadınların suç türleri de ayrıca önemlidir. Araştırmaya dahil olan kadınların suç türleri incelendiğinde; göçmen kaçakçılığı, siyasi, gasp ve hürriyetinden alıkoyma, adam yaralama, dolandırıcılık, kadın ticareti, adam öldürme suçlarına rastlanmıştır. Türkiye'de ise kadınlar tarafından en çok işlenen suçlar

arasında hırsızlık, adam öldürme, namus suçları ve geçmiş dönemlerde zina suçları ön plana çıkmaktadır (İlbars, 2008: 12).

Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği, şiddete uğrama, zorbalıkla karşılaşma geçmişleri incelendiğinde ise 8 kadının 7'si yaşamında toplumsal baskıya maruz kaldığını ifade etmiştir. Aynı zamanda 6 kadın fiziksel şiddete, 5 kadın ekonomik şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Kadınların tümü yaşamında duygusal ve psikolojik şiddeti hissettiğini ifade ederken 2 kadın cinsel şiddete maruz kaldığını anlatmıştır. Bu bilgiler ışığında kadınların yaşamlarında şiddetin türlerine ve baskıya oldukça fazla maruz kaldıkları söylenebilir. Saruç (2014: 68) çalışmasında şu ifadelere yer vermiştir;

> *"Çocukluk çağında sarsıntı verici olay yaşadığını söyleyenlerin önemli bir oranı öz ve üvey aile bireylerinden fiziksel şiddet gördüklerini (%19,8'i öz aile bireylerinden, %8,9'u üvey aile bireylerinden) ifade etmişlerdir. Kadın hükümlülerin çocukluk çağında deneyimlediği sarsıntı yaratan önemli bir başka olay ise cinsel istismara maruz kalmış olmalarıdır (%17,8)."*

Kadınların yaşamsal süreçleri temalar içerisinde ele alınırken odaklanılan ilk tema kadınların kişilik ve psikolojik özellikleri olmuştur. Bu tema içerisinde yedi koda ulaşılmıştır. Kadınların karakteristik ve psikolojik özelliklerini tanımlarken ifadelerinde yoğun kullandıkları bu kodlar; kaygı problemleri, sakin/sabırlı olma, öfkeli olma, kendine yardım/profesyonel destek almama, yıpranma/depresif, haksızlığa gelememe ve hayatını sorgulama kodlarıdır. Bu kodlar kadınların yaşantılarında psikolojik ve ruhsal açıdan nasıl hissettiklerini ve kişilik özelliklerini nasıl tanımladıklarını ifade etmektedir. Bu kodların bizlere ifade ettiği aslında kadınların yaşam deneyimleri ve toplumsal cinsiyet rolleri neticesinde pek çok açıdan yıpranmalarının kaçınılmaz olduğudur. Kadınların yıpranmışlık ile ilgili ifadelerinde çocukluk döneminde var olan yaşam deneyimleri göze çarpmaktadır. Çocukluk yaşantısında aile, eğitim, sosyal ilişkiler, ekonomik, aile içi iletişim kalıpları, aile içi roller gibi pek çok faktör kadınların yıpranmaya yönelik ifadelerinde önem kazanmaktadır.

Çelik (2019: 85) gerçekleştirdiği çalışmasının sonuçlarını açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır;

"Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kadın tutuklu ve hükümlülerin psikolojik sağlıkları toplum örneklemine kıyasla daha fazla ruhsal sorun yaşamaktadır. Bununla birlikte tutuklu ve hükümlü kadınların yoğun travmatik yaşantıya sahip olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlar ceza infaz kurumundaki kadınların genel olarak toplumun travmatik yaşantıları olan bireylerini temsil ettiğini; eşi, ailesi ya da yakınları tarafından şiddete maruz bırakıldığını, yaşanan olaylarla birlikte ceza infaz kurumundaki hayatında toplumdan izole olmanın da etkisiyle depresyon, anksiyete, somatizasyon, olumsuz benlik ve hostilite başta olmak üzere çeşitli psikolojik problemleri ortaya çıkardığını göstermektedir.

Elde edilen bulgular neticesinde kadınların psikolojik ve ruhsal açıdan yoğun kaygı yaşadıkları ortadadır. Bu kaygıların pek çok nedeni olabilmekle beraber, kadınların yaşamsal süreçlerinde edindikleri rollerin ve sorumlulukların etkisinin oldukça yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Elde edilen verilere göre kadınların kaygı hissetmelerine yol açan faktörlerden biri annelik olmakta, bir diğeri de suç davranışının sonuçlarını yaşamak ile ilgili olmaktadır. Kadınların çocuklarına zarar gelmesi ile ilgili düşüncelerden endişe duyduklar gözlemlenmiştir. Kadının annelik rolü bu noktada önemli bir faktör olmakta ve kaygıya yol açan düşünceleri yaşamsal süreçlerde beraberinde getirmektedir. Buna yol açan önemli bir faktör ise suç davranışı gösterme ve hükümlü olmak ile ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen verilere göre kadınların cezaevi ve suç geçmişine sahip olmaları ile ilgili yaşadıkları endişelerin arasında ailelerini korumak, çocuklarını bu durumdan uzak tutmaya çalışmak ve toplum tarafından dışlanmalarını önlemek ile ilgili kaygılar bulunmaktadır. Ailelerinin ve çocuklarının cezaevi ve suç geçmişinden dolayı olumsuz etkiler ile karşılaşma olasılıklarının yoğun bir kaygı yarattığı ve hatta kadınların bu kaygılardan dolayı cezaevi sonrası yaşantılarında cezaevi geçmişini saklayarak yeni bir hayat kurmaya yönelik davranışlara yönelebildikleri gözlemlenmiştir.

Kişilik ve psikolojik özellikler arasında kadınların verdikleri yanıtlardan yola çıkarak sakin ve öfkeli olmak üzere iki ayrı kod elde edilmiştir. İki ayrı davranış ve tutum olarak farklı yanıtların bulunduğu ve ayrı karakterlerin yer aldığı görülmektedir. Kadınların bir kısmı çok sakin olduklarını ifade ederken bir kısmı ani sinirlenmelerinin ve öfkeli davranışlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Kadınların büyük çoğunluğunda ortak ifade edilen bir konu olarak haksızlığa gelememe durumu

söz konusudur. Kadınlar hem suç davranışı hem cezaevi süreci hem de yaşamsal süreçlerin tümünde haksızlık ile karşılaştıklarında çaba sarf ederek haksızlığa karşı gelmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlarda benzer görülen bir diğer durum ise psikolojik destek almama durumudur. Kadınlar olumsuz durumlar ile karşı karşıya kaldıklarında ve psikolojik-ruhsal açıdan kötü hissettiklerinde/yıprandıklarında psikolojik destek almaya yönelmemektedir. Kadınlar karşılaştıkları güçlükler ile kendi kendilerini güçlendirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların profesyonel destek almaktan kaçınmalarının nedenlerine bakıldığında ise; kendilerine olan inançlarını artırma isteği, kimseye güvenememek ve tükenmişlik hissinden dolayı yardım almaktan kaçınmak gibi nedenlerin bulunduğu gözlemlenmektedir.

Kadınların sosyal yaşantıları ve sosyal ilişkilerini anlattıkları ifadelerde dört kod elde edilmiştir. Sosyal yaşantıları ve sosyal ilişkilerini yorumlamamıza yardımcı olacak bu kodlar; sohbet-dertleşme, arkadaşlar ile iletişim, sosyallik, zayıf sosyal ilişkiler ve sosyal yaşam olarak belirlenmiştir. Kadınların sosyal yaşantılarında ve sosyal ilişkilerinde yer edinen bu kodlarda sohbet ve dertleşme kodunun yeri önem kazanmaktadır. Bu kod kendi içerisinde pek çok anlam ifade etmektedir. Sohbet etme ve dertleşme kodu içerisinde kadınların sosyal yaşantılarını cinsiyet rollerine göre şekillendirdiği açıkça görülmektedir. *Kadın olmak* ve *kadınlık rolleri* adı altında kadınların görüşmelerinde saat tercihlerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda evli olmak ve evli olmamak arasında bir ayrım yapıldığı, her iki durumun farklı rolleri ve farklı sorumlulukları barındırdığına yönelik görüşler önem kazanmaktadır. Elde edilen bugularda görülmektedir ki kadınlar sosyal yaşantılarını toplumsal cinsiyet rollerine, edindikleri kimliklere ve bu rol ve kimliklerin beraberinde getirdiği sorumluluklara göre şekillendirmektedir.

Kadınların arkadaş çevrelerinin çalıştıkları iş ortamından ve yaşanılan sosyal çevrede edindikleri komşulardan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Sohbet ve dertleşme kodu içerisinde kadınlar sohbet etmeye ve dertleşmeye en çok ihtiyaç duydukları sürecin cezaevi süreci olduğunu, bu süreçte çevrelerinden destek göremediklerini ifade etmişlerdir. Aileleri ile sosyal ilişkileri sürdüren kadınlar açısından bu süreçte aile dışı sosyal destek mekanizmalarının yetersiz olduğu, sosyal ilişkilerin kopuklaştığı ve bu durumun cezaevi sonrası yaşantılarını şekillendirmeleri açısından önemli olduğu görülmektedir.

Kadınların sosyal ilişkilerinde önem kazanan bir diğer faktör ise güven duygusudur. Kadınlar çocuk yaştan itibaren iletişim konusunda kontrollü ve dikkatli olmaları gerektiğini öğrenmekte, bu durum yetişkinlikte de sürdürülmektedir. Kadınlar sosyal ilişkilerinde ve sosyal çevrelerinde iletişim kalıplarını şekillendirirken tüm bu bileşenleri göz önünde bulundurmaktadır. İletişim konusunda girişken olan kadınların ise hem toplum tarafından hem de hemcinsleri tarafından eleştirilere maruz kaldığı gözlemlenmektedir.

Kadınların zayıf sosyal ilişkileri ve sosyal yaşamları incelendiğinde, gerek çocukluk gerek ergenlik ve gerekse de yetişkinlik döneminde sosyal alanlarının sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. Kadınların sosyalleşme alanı konusunda ev, mahalle ve iş üçgeninde rutinlerinin bulunduğu, yeni sosyal ilişkiler ve sosyal yaşam geliştirmeleri konusunda da sınırlı oldukları gözlemlenmiştir. Sosyalleşme açısından ev dışı alan olarak görülen alan iş yaşamı olmaktadır. Aynı zamanda kadınlar cezaevi yaşamı öncesinde daha geniş gördükleri sosyal çevrelerini ve sosyal ilişkilerini, cezaevi sürecinde destek göremediklerinden dolayı sınırlandırdıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısı ile cezaevi ve hüküm süreci kadınların sosyal çevreleri ve sosyal ilişkilerinde etkili bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Kadın hükümlülerin yaşamında odaklanılması gereken bir diğer durum ise eğitim durumudur. Suç, hemen her kesimin işleyebileceği bir olguyken eğitimsiz ya da eğitim seviyesi düşük olan kişilerin suça karışma ihtimalinin daha yüksek olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Savcı, 2004: 134). Kadınların eğitim durumları ve eğitim yaşantıları incelendiğinde beş koda ulaşılmıştır. Bu kodlar; başarılı olma, istekli olma, öğretmenler ile iletişim, okula gönderilmeme, maddi güçlük/çalışma olarak adlandırılmıştır. Kadınların çoğunun eğitim yaşantısının erken yaşlarda son bulduğu görülmektedir. Eğitimlerine devam edememe nedenleri incelendiğinde *kız çocuğu okutulmaz* görüşü karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer önemli faktör ise kadınların çocukluk yaşamında ailelerinin ekonomik güçlüklerinin bulunması ve ekonomik güçlüklerden dolayı çocuk yaşta işe başlamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların eğitim yaşantılarında istekli oldukları, başarılı oldukları ve öğretmenleri ile iletişimlerinin iyi olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca kadınlar eğitim yaşantılarının var olmasını öğretmenlerine bağlamakta, öğretmenleri sayesinde köy yerinde ailelerinin

ikna edilmesi ile okula gönderildiklerini eklemektedirler. Eğitim konusunda destek mekanizması genellikle öğretmenler ve anneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların çalışma yaşantılarına bakıldığında ise gelir getirici bir mesleğe sahip olan dört kadının bulunduğunu görmekteyiz. Mesleki eğitim oranının kadınların eğitim yaşantıları ile benzerlik gösterdiği gözlemlenmektedir. Kadınların mesleki eğitim oranları düşük olmakla beraber, mesleki eğitimi bulunmayan kadınların çalışma yaşantılarında geçici ve/ya günlük işlerde çalıştıkları görülmektedir.

Çalışma yaşamına yönelik bulgular değerlendirildiğinde kadınların çalışma yaşamı ile ilgili iki alt tema ve alt temalar içerisinde beş ayrı kod elde edilmiştir. Alt temalar iletişim ve iş hayatının zorlukları olarak belirlenmiş ve bu alt temalar içerisinde; iş hayatına uyum ve mesafeli/seviyeli iletişim, toplumsal cinsiyet baskısı, sözlü ve fiziksel taciz, ek sorumluluklar olarak adlandırılan kodlar yer almaktadır.

Kadınların çalışma yaşantılarında aktif oldukları dönemlerde çalışma yaşamına uyum sağladıkları, iş ilişkilerinde sorun yaşamadıkları kadınlar tarafından ifade edilse de iş yaşamında cinsiyetleri dolayısı ile yaşadıkları zorlukların bulunduğunu da da eklemişlerdir. Kadınlar çalışma ortamında mesafeli ve seviyeli ilişkiler kurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların mesafeli iletişim kurmaya yönelik eğilimlerinin odağında cinsiyet temelli yaklaşım bulunduğu gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgularda kadınların çalışma yaşamında da toplumsal cinsiyet baskısını hissettikleri ve cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları görülmektedir. Kadınların kadın olmaktan ötürü korkularının bulunduğu ve bu kaygı/korkuları çalışma yaşamında da hissedebildikleri gözlemlenmiştir. Kadınlar günlük yaşantılarında ve sosyal medyada duyulan kadına şiddet, taciz, kadın cinayetleri olguları ile sık karşılaşmakta ve dolayısı ile çalışma yaşamında güvensizlik hissi yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışma yaşantısı içerisinde kadınların maruz kaldığı bir diğer durum ise sözlü ve fiziksel taciz durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar gerek işe ulaşım süreçlerinde gerekse de işyeri içi ilişkilerde sözlü ya da fiziksel tacize maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre çalışma yaşamında var olan olumsuzlukların bir diğer biçimi ise kadınlara kendi görev ve sorumlulukları haricinde daha fazla sorumluluğun yüklenmeye çalışılmasıdır. Bu durum hem işyerinde ek sorumluluklar olarak karşımıza çıkmaktadır hem de kadınların iş sorumluluklarının

yanı sıra bakım sağlama rolleri ve ev içi sorumluluklar ile birleştiğinde yorucu ve zorlayıcı hale gelmektedir.

Kadınların çocukluk ve aile yaşantılarını ayrı bir temada ele alarak incelerken bu temanın kendi içerisinde alt temalardan oluştuğu ve bu alt temaların da; aile bireylerinin kişilik özellikleri, çocukluk, aile içi iletişim ve aile içi toplumsal cinsiyet rolleri olmak üzere farklı alanlarda incelenmesi gerektiği görülmüştür.

Elde edilen bulgularda görülmektedir ki kadınların doğdukları ve büyüdükleri aile üyelerinin kişilik özellikleri, kadınları tüm yaşantılarını etkileyen ve biçimlendiren etkilere sahip olmaktadır. Ataerkil toplumlarda yer edinen geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri kadınların ailelerinde karşımıza oldukça yoğun şekilde çıkmaktadır. Kadınların aile bireylerine yönelik ifadelerinde; aile bireyleri ile ilişki, otoriter tutucu erkek, sinirli/asabi, mutlu/anlayışlı anne ve mücadeleci/fedakâr anne kodları ortaya çıkmıştır. Bu kodlardan da anlaşılacağı üzere kadınların ailelerinde otoriter erkek figürü baskın olmakla birlikte anne figürü daha anlayışlı, mutluluk verici, fedakâr ve mücadeleci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular neticesinde görülmektedir ki kadınlar erkek figürden çekinmekte, karşı cins ile rahat bir iletişim gerçekleştirememekte ve erkek figürünün *kararlarına uymaya* yönelik tutumlar sergilemektedir. Kadınların ifadelerinde ve davranışlarında otoriter erkek figürünün kadınlar üzerinde baskın ve karar verici olduğu, kadınların yaşantılarının da bu figürün kararları ve kuralları etrafında şekillenerek toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürüldüğü gözlemlenmiştir.

Kadınların aile yaşantılarında görülmektedir ki anne figürü baba figüründen korkmakta ve hane içerisinde şiddetin türlerine maruz kalmaktadır. Bunun yanı sıra anne figürü kadınlar tarafından hem mutlu hem de anlayışlı figür olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar aile içi ilişkilerde ve ev içi-dışı sorumluluklarda anne figürünü daha aktif ve mücadeleci olarak görmektedirler. Kadınların ifadelerinde *anne* figürü ev içerisinde daha yapıcı, zorluklara katlanan, alttan alan, bakım sağlayan ve dayanışma için fedakârlık eden figür olarak ifade edilmektedir.

Kadınların çocukluk dönemi ayrı bir alt tema olarak incelenmiştir. Bu tema içerisinde altı kod barındırmaktadır ve bu kodlar; köy/mahalle yaşamı, maddi güçlükler, çocukluğu yaşayamama, kalabalık aile, şiddet ve komşu/akraba desteği olarak belirlenmiştir. Bu kodların ortaya koyduğu bulgulara göre; kadınlar genellikle

köy/mahalle ortamında ve kalabalık aileler içerisinde çocukluklarını yaşamışlardır. Fakat bunun yanı sıra kadınlar çocukluklarını bir çocuk gibi yaşayamadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların çocukluk yaşantılarında ailelerinin maddi güçlüklerinin bulunma oranı oldukça yüksektir. Bunun bir sonucu olarak kadınlar çocukluklarını yaşayamadıklarını, eğitimlerine devam edemediklerini ve ev içi roller ile birlikte çalışma yaşamına da erken katılmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçlerde komşu ve akraba desteğini hissettiklerini de belirtmişlerdir. Aynı zamanda kadınların çocukluklarını geçirdikleri evlerde kavganın ve şiddetin yoğun yaşandığı görülmekte, erken yaşta şiddetin türlerine tanık olan kadınlar açısından bu durumun yıpratıcı olduğu ve annelerinin kendilerini tüm bu koşullarda bırakmamasından dolayı anneye yönelik ayrıca minnet duygusu geliştirdikleri gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgular neticesinde görülmektedir ki aile içerisinde yaşanan şiddet ile ilgili olarak önemli bir nokta ise baba figürünün şiddetin türlerini uygulamasından dolayı evde yer alan diğer erkek figürler de bu durumu normalleştirebilmekte ve şiddeti hak görebilmektedir. Baba figüründen korkan figür genellikle anne figürü olarak karşımıza çıkmakta, baba figürünü örnek alarak davranışlarını sürdüren figürler ise erkek kardeş figürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ev dışında yer alan diğer erkek figürlerin de kadına/kız çocuğuna şiddet uygulama hakkına sahip olduğunu düşünebildikleri, şiddetin türlerini uyguladıkları kadınların ifadelerinde karşımıza çıkmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen kadınların yaşantılarında bu figür karşımıza amca figürü olarak çıkmıştır.

Kadınların aile içi iletişimlerini derinlemesine anlayabilmek amacı ile yapılan görüşmelerde ise aile içi iletişim ve aile bağlarını açıklayan altı koda ulaşılmıştır. Bu kodlar bizlere kadınların aile içi iletişimlerinin nasıl olduğunu, aile bağlarının ve iletişim kalıplarının nasıl şekillendiğini açıklamaktadır. Elde edilen kodlar; ailede erkeklerin baskınlığı, sevgi eksikliği, sevildiğini hissetme, sohbet ve duyguları paylaşma, kopukluk/paylaşımda bulunmama, kavga/şiddet olarak adlandırılmıştır. Kadınların aile içi iletişimlerinde erkek baskınlığının oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Kadınların ifadelerinde karar verici mekanizmanın erkek figürü olarak yoğunlaştığı, kararlara katılım ve söz hakkı bulunma konusunda kadınların aile içerisinde ikincil konumda bulundukları göze çarpmaktadır.

Kadınların bir kısmı aile içerisinde sevildiğini hissedemediğini, diğer bir kısmı ise sevgiyi hissettiklerini fakat geleneksel aile yapısında sevgi sözcüklerinin ifade edilmediğini, sadece bazı davranış kalıpları ile hissettirildiğini ifade etmişlerdir. Kadınların aile içerisinde duygu paylaşımında bulunduğu kişiler anne figürü ya da kardeşler olmakla beraber kopuk iletişimin ve paylaşımda bulunulmayan figürlerde ise karşımıza baba ve erkek kardeş figürü çıkmaktadır. Elde edilen bulgularda aile içerisinde erkek figürler ile duygu paylaşımının zayıf olduğu, ilişkilerin anne figürüne göre daha kopuk olduğu ve bu durumun otoriter erkek figürü ile iletişimin açık ve rahat olmaması ile ilgili olduğu görülmektedir.

Kadınların aile içi iletişim ve aile bağları konusunda önemli bir diğer nokta ise aile içi kavga ve şiddetin çok yoğun olması olarak gözlemlenmiştir. Kadınların, erkek suçlular benzeri, geniş ailelerden gelmeleri, aile üyeleri arasındaki bozuk ilişkiler de önemli bir etken olarak görünmektedir (İçli, 1993: 157-159). Elde edilen verilerde kadınların çocukluk yaşantılarında tanık oldukları ve hatta maruz kaldıkları şiddet ve kavga döngüsü yetişkinlik dönemini de etkileyen ve hatta benimsenen roller neticesinde maruz kalmaya devam edilen bir durum haline geldiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Kadınların büyüdükleri ailelerde çocuk yetiştirme ve bakım sağlama konusunda rollerin nasıl edinildiği ve sürdürüldüğü önemlidir. Katılımcı kadınların ailelerinde çocuk yetiştirme rollerinde iki adet kod elde edilmiştir ve bu kodlar; annenin bakım sağlaması ve kardeş desteği olarak belirlenmiştir. Kadınların ifadelerinde ev içi bakım sağlayıcı rolü kadının üstlendiği, bakım verici rolünü annenin üstlenemediği ailelerde ise kız çocuklarının bu rolü sürdürdüğü görülmektedir. Bu noktada kız çocuklardan yaşı en büyük olan aile içi bakım verici rolleri ve sorumlulukları öğrenmekte ve kardeş bakımı rolünü de üstlenmektedir.

Kadınların ailelerinde namus kavramı geleneksel hassaslığını korumaktadır. Aile yaşantısında namus kavramına ilişkin iki temel kod elde edilmiştir. Bu kodlar; namus konusunda hassaslık ve kısıtlamaların bulunması olarak belirlenmiştir. Kadınların doğdukları ve büyüdükleri ailelerde ve içinde bulundukları sosyal ortamlarda ataerkil bakış açısının varlığını ve etkisini koruduğu gözlemlenmiştir.

Kadınların çocukluklarında aile içerisinde yer edinen aile içi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik dört kod elde edilmiştir. Bu kodlar bizlere kadınların ailelerinde var olan, sosyal öğrenme ile edindikleri, maruz kaldıkları, baskı hissettikleri ve

yetişkinliğe taşıdıkları bazı durumları ifade etmektedir. Kodlar; kadınların ev içi ve ev dışı emeği, erkeklerin çalışması, evlenme baskısı, erkek çocuk isteği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların ailelerinde geleneksel toplumlarda var olan kadına yönelik toplumsal cinsiyet rollerinin varlığını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki ev içi emek kadına atfedilmiş ve bununla birlikte ev dışı rollerde de kadın emeği varlığını sürdürmekte iken erkeklere atfedilen rollerde genellikle ev dışı rol ve sorumluluklar yer almaktadır. Göze çarpan bir diğer konu ise evlenme baskısı olmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen kadınların yarısı evlilik baskısını hem kendi aileleri hem de toplum tarafından hissettiklerini ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizliklerine yönelik önemli görülen bir diğer durum ise erkek çocuk isteği olmaktadır. Görülmektedir ki kadınların ailelerinde erkek çocuk isteği mevcuttur ve hatta buna ek olarak erkek çocuk ayrımcılığı da yapılmaktadır.

Kadınların evlilik süreçleri araştırma kapsamında önemli görülen bir diğer süreçtir. Bu süreci tanımlayabilmek ve yorumlayabilmek için gerçekleştirilen görüşmelerde dört alt tema üzerinden ilerlenmiştir. Evlilik sürecini ifade eden bu dört alt tema; evliliğe karar verme, evlilik süreci, partner ile iletişim ve evlilik yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri olarak belirlenmiştir.

Kadınların evliliğe karar verme şekilleri oldukça önemli bulguları içermektedir. Evliliğe karar verme alt teması içerisinde beş kod elde edilmiş olup bu kodlar; hızlı karar verme, genç yaşta evlenme, ailesel problemler, kaçma/kaçırılma ve sevgi/güven olarak adlandırılmıştır. Görülmektedir ki kadınların evliliğe karar verme süreçlerini etkileyen ve süreçte yaşanan pek çok farklı faktör bulunmaktadır. Kadınlar evliliğe karar verme süreçlerinde hızlı karar verdiklerini, bu süreçte ailesel problemlerin ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak sevgi ve güven bağı geliştirerek evlenen kadınlar süreci olumlu yorumlarken, kaçırılan ve kaçarak evlenen birer kadın hem evlilik sürecinde hem de daha sonrasında yaşanan olumsuz deneyimlerde destek alma ve karşı koyma konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların evlilik süreçlerini ifade eden beş kod elde edilmiştir ve bu kodlar; eşin bağımlılık problemleri, ailesel problemler, aldatılma, şiddet, aile yanına dönememe olarak adlandırılmıştır. Eşinde bağımlılık problemi bulunan kadınlar evlilik süreçlerinde oldukça zorlandıklarını, şiddet gördüklerini ve zorbalık ile mücadele ettiklerini ifade etmişlerdir. Evlilik sürecinde ailesel problemler yaşayan kadınların

evlilik sürecinde toplumsal roller dolayısı ile zorlandıkları alanların bulunduğu, gelin-kaynana ilişkisinin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde sürdürüldüğü ve dolayısı ile hane içi ilişkilerde geniş aile baskısının bulunduğu, bu durumun da hane içi iletişimi ve aile bağlarını etkilediği görülmektedir.

Kadınların evlilik yaşantılarında aldatılma durumlarının da söz konusu olduğu, şiddet olgusunun yoğun bir şekilde bulunduğu görülmektedir. Kadınların evlilik süreçlerinde şiddetin türleri ve boyutları da farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Evlilik yaşantısında zorluklar ile karşılaşan ve şiddetin türlerine maruz kalan kadınların aile evine dönememe ile ilgili bir tutumlarının bulunduğu görülmektedir. Elde edilen bulgularda görülmektedir ki kadınlar evlilik içi ilişkilerde zorlandıklarında ve olumsuz deneyimlerinde anne-baba evine dönmekten kaçınmakta, yakın çevre ve akrabalar tarafından bir baskıya maruz kalmaktan çekinmekte ve dolayısı ile içinde bulundukları zorlu durumları kabullenerek evliliklerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Kadınların partnerleri ile iletişimlerini açıklamamıza yardımcı olan üç kod elde edilmiştir. Bu kodlar; ilişki/iletişim, şiddet ve iletişim sorunlarıdır. Evlilik yaşamında toplumsal cinsiyet rollerini açıklayan ifadelerde elde edilen iki kod bulunmaktadır ve bu kodlar; ev içi sorumluluk (kadın) ve eşit sorumluluk olarak adlandırılmıştır. Elde edilen bulgularda evlilik hayatında var olan rol ve sorumluluklarda, özellikle ev içi sorumluluklardan kadınların aktif rol aldıkları görülmekle birlikte ev dışı sorumluluklarda erkek figürleri rollerini sürdürmektedirler. Buna ek olarak iki kadın evliliğinde eşit rol üstlendiklerini ve bu durumdan memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların yaşantılarında var olan toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgularını tanımlayabilmek amacı ile oluşturulan alt temalardan bir diğeri olan Toplumda Kadının Rolü ve Kadın Olmak alt temasına ait altı kod elde edilmiştir. Bu kodlar; fazla sorumluluk ve eşitsizlik, baskı ve korku, zor, topluma güvensizlik, bakım veren rolü, adaletsizliğe ve haksızlığa uğrama olarak belirlenmiştir. Bu kodların detayına inildiğinde kadınların çocukluk yaşamından itibaren rol ve sorumluluklarının fazla ve eşitsiz olduğu, erkek figürüne ev dışı rol ve sorumluluklar yüklenirken kadın figürüne hem ev içi roller hem hane üyelerinin bakımını sağlama ve bakım verme rolü hem de ev dışı roller yüklendiği söylenilebilir. Kadınların ifadelerinde yer verdikleri bir durum ise kadınların hem bir anne, hem bir kadın, hem

bir çalışan olarak rollerinin ve sorumluluklarının daha fazla olduğu, bu durumun bedenen ve psikolojik açıdan yorucu ve yıpratıcı olabildiğidir.

Görülmektedir ki toplum içerisinde yer alan kadının yalnız yaşamasına yönelik tutumlar kadınlar açısından eşitsizlik olarak değerlendirilmektedir. Yaşamını yalnız sürdüren kadınların da toplumsal baskı ve eşitsizlikler ile karşılaştıkları gözlemlenmiştir.

Bulgular sonucunda görülmektedir ki ev içerisinde çocuk bakımı, yemek yapımı, temizlik vb. pek çok görev kadının sorumluluğunda olmakta ve bu durum normalleştirilmektedir. Erkek figürünün bu rol ve sorumluluklardan muaf tutulmasının nedeni geleneksel toplumun, erkek figürünün bu becerilere doğuştan sahip olmamasına dair bir algısının bulunmasıdır. Ya da başka bir ifade ile toplumda, kadının ev içi rol ve sorumluluklarda becerikli olmasının doğuştan gelen bir rol ve yetenek olarak görülmesi düşüncesi de denilebilir.

Kadınların çocuk yaşta toplumsal cinsiyet rollerini öğrenerek yaşama hazırlandıkları araştırma sonuçlarında görülmektedir. Veriler neticesinde küçük yaşta edinilen rol ve sorumlulukların kadınların hem kendi yetişkinlik dönemlerini hem de bir sonraki kuşağın edineceği rol ve sorumlulukları şekillendirme konusunda etkili bir faktör olduğu söylenebilir. Çocukluktan itibaren rol model alma ve deneyimleyerek/tanık olarak öğrenme ile ilgili Sosyal Öğrenme Kuramı bu noktada bize yol gösterici olmaktadır. Bandura (1973) tarafından geliştirilen bireylerin kendi davranışlarını diğer bireylerin davranışlarından gözleyerek ve taklit ederek öğrendiklerini savunur. Bu kuramın temel noktasında erken ebeveyn etkileşimlerinde, çocuğun model almasına etki edebilecek şekilde dikkat çekici davranışlar gözlemlemesi bulunmaktadır (Shorey, Cornelius& Bell, 2008, akt; Yumuşak, 2013). Elde edilen bulgularda erken yaşta toplumsal cinsiyete özgü kadınlık rollerini öğrenen ve uygulamaya başlayan kız çocuklarının yaşlarına özgü davranışlardan uzaklaşabildikleri, yaşlarından büyükçe rolleri üstlendikleri ve çocukluklarını yaşayamadıkları sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Kadınların yaşam alanlarında korkuyu ve baskıyı yoğun bir şekilde hissettikleri görülmektedir. Çocukluk döneminde hissedilmeye başlayan korku ve kaygının çocukluk, evlilik süreci, ebeveynlik süreci, sosyal çevre ve son olarak cezaevi yaşamı ve cezaevi sonrası süreçte farklı şekillerde varlığını sürdürmeye devam ettiği gözlemlenmiştir.

Baskı ve korku durumuna dair kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Araştırma verileri ışığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkeğe tolerans tanıdığı ve kadının kısıtlandığı alanlarda baskının var olduğu söylenilebilir.

Görüşme gerçekleştirilen kadınların ifadelerinde görülmektedir ki baskı ve korkuyu ilk olarak çocukluk döneminde hisseden kadınlar, annelerine karşı uygulanan şiddete ve baskıya tanık olmakta, annelerinin mücadele ettiği zorlukları izlemekte, şiddete ve eşitsizliklere küçüklükten itibaren şahit olmaktadırlar. Annenin zorlu yaşantısını sürdürme nedenleri kadının ekonomik özgürlüğünün bulunmaması, boşanma durumunda aile desteği görememesi, toplumsal baskı ve tüm bunların neticesinde de adım atmaya karşı duyulan korku olarak gözlemlenmiştir.

Kadınların neredeyse tümünün kadın olmak ile ilgili ifadelerinde zor ifadesine rastlanmıştır. Kadın olmanın zorluklarını toplumsal düzeyde yoğun bir şekilde hisseden kadınlar, topluma karşı güvensizlik hissi taşıdıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasında karşımıza çıkan önemli bir diğer rol ise bakım veren rolüdür. Kadınların bakım veren rolü, içerisinde oldukça geniş bir alanı barındırmaktadır. İnsanın biyo-psikososyal bir varlık olmasından dolayı bebeklikten itibaren biyolojik, psikolojik, sosyal açılardan bakımının sağlanması, desteklenmesi ve ait olma duygusunu hissetmesi gerekmektedir. Bakım vermenin içerisinde aile bireylerinin gereksinim duyabileceği her şeyi düşünmek ve bunları yerine getirmek gibi rol ve sorumluluklar bulunmaktadır. Dolayısı ile bakım veren rolü sadece çocuk yetiştirmek olarak algılanmaması gereken, tüm aile üyelerinin beslenme, hijyenik ortamda yaşama, evde eğitimi sürdürme, sosyal ve psikolojik gelişimi sağlama, sevgi ve güven gereksinimi gibi pek çok alanda bakımı sağlama rolünü üstlenmek olarak değerlendirilmektedir.

Elde edilen verilerde kadınların çocukluktan itibaren haklarına erişmekte adaletsizlikler ile karşılaştıkları görülmektedir. Kız çocuklarının eğitim haklarından mahrum kalması, çalışma yaşantısına erken yaşta başlamaları ve gelir getirici bir meslek edinememeleri gibi pek çok durum kadınların gelecek yaşantılarını şekillendiren önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların yaşam öykülerine dair elde edilen sonuçlar ışığında kız çocuklarının eğitim haklarına ulaşamamaları ile beraber ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması, aile yaşantılarının

ve evlilik süreçlerinin oluşumunda ve ilerleyişinde oldukça önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumda erkeğin rolü ve erkek olmanın ne anlama geldiği ile ilgili ifadelerde göze çarpan üç önemli nokta bulunmaktadır. Kadınlar toplum içerisinde erkeğin rolü ve erkek olmanın anlamını değerlendirirken; erkeklerin yalnızca iş sorumluluğu alma sorumluluklarının bulunduğunu ve çalışan erkek figürünün diğer rollerde aktif olarak yer almadığını ifade etmişlerdir. Erkek olmak ve erkeklerin toplumdaki rolleri ile ilgili karşımıza çıkan bir diğer konu ise şiddeti hak görme davranışıdır. Kadınlar yaşamsal alanlarında var olan erkek figürlerinin pek çoğunda şiddet davranışının bulunduğunu, şiddet uygulama hakkına sahip olma düşüncesinin de bulunduğunu ve hatta kendilerinin şiddetin türlerine hem tanık olduklarını hem de maruz kaldıklarını eklemektedirler.

Kadınların kendi yaşam deneyimlerinde görülmektedir ki *kadınlık* rolleri öncelikle anne figüründen öğrenilmektedir. Kendi aile ortamı içerisinde anne ya da abla figürü kadınlara '*kadınlık rollerini'* öğretmektedir. Kadınların ifadelerinde kendi aile sınırlarından sonra kadınların çocuk yaştan itibaren aynı ortam içerisinde bulunduğu yakın akrabalarını (hala, teyze vb) izlemeleri ile beraber sosyal öğrenme gerçekleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kadınlar evlilik yaşantısında '*kadınlık rolleri'ni* eşin annesinden öğrenmeye devam ettiklerini ifade etmektedirler. Ancak kadınların ifadelerinde önemli görülen bir diğer konu ise kadınların bir kısmı bu figürleri izleyerek sorgulamadan sürdürmekte iken, diğer kısmı ise bu rol modelleri izleyerek, kendi rollerini eleyerek seçmekte, çocukluktan itibaren tanık olduğu kadın figürlerde olmak istedikleri ve olmak istemedikleri kadını bulmaya çalışmakta, tercih yapmakta ve yanlışları eleyerek ve kendi kararlarını vererek sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Kadınların şiddete maruz kalma geçmişleri ile ilgili olarak beş temel kod bulunmaktadır ve bu kodlarda şiddetin türleri ile baskı yer almaktadır. Kadınların yaşantılarının pek çok alanında ve sürecinde yoğun bir şekilde psikolojik ve duygusal şiddet örüntüleri ile karşılaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre; çocukluk döneminde, aile ilişkilerinde, flört sürecinde, evlilik süreçlerinde, sosyal alanda, suç öyküsüne dair süreçlerinde duygusal ve psikolojik şiddete sıkça maruz kalan kadınlar kendi ailelerinde, yakın akrabalık ilişkilerinde, partnerleri ile iletişimlerinde ve sosyal ilişkilerinde duygusal ve psikolojik anlamda yıpratıcı davranışlar ile

karşılaşmaktadırlar. Duygusal ve psikolojik şiddetin hissedildiği bir diğer alan ise cezaevi süreci ve cezaevi sonrası yaşantı olarak karşımıza çıkmaktadır. Cezaevi sürecinde hem ailelerinden hem de çocuklarından ayrı kalan kadınlar içinde bulundukları duruma ek olarak onların bakımları, sosyal dışlanmaları, etkilenme şekilleri gibi pek çok konuda kaygı ve korku hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Kadınların yaşam hikâyelerinde baskıyı hissettikleri alanların yoğunluğu ve benzerliği dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgularda görülmektedir ki baskı çocukluk döneminden başlayarak yaşamsal süreçlerde farklı biçimlerde varlığını korumakta, kadınların yaşantılarını etkilemekte, şekillendirmekte ve kadınları kısıtlamaktadır. Elde edilen bulgularda doğup büyüdüğü ailede baskıyı erken yaşta hisseden kadınlar için yetişkinliğe adım adım yaklaşırken baskının azalmadığı aksine farklı konularda daha baskın hale geldiği görülmektedir.

Elde edilen verilerde kadınların çocukluk dönemlerinde ekonomik açıdan güçlük yaşama oranları yüksek olmakla beraber hem çalışma yaşamına erken katılım hem eğitim hakkından mahrum kalma hem de ekonomik özgürlüğü elde etme konusunda yaşanan eşitsizlikler neticesinde ekonomik şiddetin kadını oldukça derinden etkilediği görülmektedir. Elde edilen bulgularda görülmektedir ki kadınlar aile ve evlilik ilişkilerinde herhangi bir olumsuz davranışa maruz kaldıklarında ekonomik güvencelerinin bulunmamasından dolayı olumsuz deneyimleri duyurmaktan ve olumsuz deneyime yönelik karşı koyucu tepki vermekten çekinmekte, toplum tarafından dışlanma korkusu yaşamaktadır. Ekonomik özgürlüğü bulunan kadınlar için ise bu adımları atmanın daha kolay olduğu görülmektedir. Ekonomik teori, kadın suçluğuna dair diğer feminist teorilerden farklı olarak, kadın suçluların oranlarındaki artışın özgürleşmeyle bir ilişkisi olmadığını, tam tersine kısıtlı özgürlükleri ve yoksullaşma ile ilişkili olduğunu öne sürmektedirler (Kulak Gökçe, 2017: 105).

Kadınların fiziksel şiddete diğer şiddet türlerine benzer şekilde birçok yaşamsal süreçte maruz kaldıkları bulgularda karşımıza çıkmaktadır. Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki çocukluk döneminde anne figürüne uygulanan şiddete tanık olan çocuk kendisine yönelik ilk fiziksel şiddete yine aynı hane içerisinde maruz kalmaktadır. Elde edilen verilere göre; öncelikle çocukluk döneminde fiziksel şiddet ailede var olan erkek figürler ve akrabalar arasında yer alan erkek figürler tarafından uygulanmakta, ileriki zamanlarda partnerler/eşler tarafından uygulanmaktadır.

Cinsel şiddete maruz kalan kadınların ifadelerinde cinsel istismara uğramanın travmatik etkisinin yanı sıra yaşadığı istismarı paylaştığı zaman yaşadığı ve/ya yaşayacağı durumları düşünmek zorunda hissedildiği, paylaşıldığında suçlanılmaya karşı duyulan korku ve belki de bu korkular neticesinde hiç kimse ile paylaşmama gibi durumların söz konusu olduğu olduğu görülmektedir.

Araştırma temelinde yer alan bir alt konu kadınların şiddete ve zorba davranışa maruz kalmaları ile suç işleme nedenleri arasında bir ilişkinin olup olmadığıdır. Verilerden elde edilen bilgilere göre araştırmaya dahil olan 8 kadının da hayatında şiddet ve zorba davranışların etkisi görülmektedir. 8 kadından 6'sı fiziksel şiddete, 2'si cinsel şiddete, 5'i ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Ayrıca duygusal ve psikolojik şiddete 8 kadının 8'i de maruz kaldığını ifade etmiştir. 7 kadın yaşantısında toplumsal baskıyı hissettiğini ifade etmiştir. Bu veriler ışığında kadınların yaşamlarında zorba davranışa maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu söylenilebilir. Elde edilen veriler neticesinde suç öyküsü bulunan kadınların yaşamında zorba davranışa ve şiddetin türlerine sık rastlanması nedeni ile kadınların suç eylemini gerçekleştirmeleri konusunda karşılaştıkları zorba davranışların ve şiddetin etkili bir faktör olduğu söylenilebilir. Suç işleme davranışının doğrudan nedeni olmamak ile beraber temelini oluşturan faktörler arasında olduğu söylenilebilir.

Kadınların şiddete ve baskıya maruz kalma durumları ile suç öyküleri arasındaki bağlantıya bakıldığında ayrıca kadınların suç türleri ve suç işleme nedenleri de incelenmelidir. Kadınların işledikleri suçlar; dolandırıcılık, adam yaralama, gasp ve hürriyetinden alıkoyma, adam öldürme, ağır tahrik altında adam öldürme, kadın ticareti, siyasi ve göçmen kaçakçılığıdır. Kadınlar bu suçları işleme nedenlerini; yanlış kişilere güvenmek, kandırılmak, koruma, yaşam koşulları ve namus olarak belirtmişlerdir. Kadınların suç işleme nedenleri araştırmanın açıklanabilirliği açısından önemli bir konu olarak görülmektedir. Bazı kadınların birden fazla suç türü ve/ya birden fazla cezaevi geçmişi bulunmaktadır.

Saruç (2014: 83) ise çalışmasında kadın hükümlülerin suç işleme nedenlerini şu şekilde ifade etmiştir;

> *Hükümlülerin önemli bir kısmı (%32,1) maddi sıkıntılardan dolayı suç işlediğini belirtmiştir. Bunun yanında hükümlülerin %l2,9'u eşi ve arkadaşları veya başka kişiler yüzünden suç işlemiş, %l1,7'si iftiraya*

uğradığını suç işlemediğini, %10,8'i yaptığının suç olduğunu bilmediğini, başkaları tarafından kandırıldığını, %7,1'i şiddet, dayak ve istismar, kavga nedeniyle suç işlediğini, %6,3'ü namus yüzünden suç işlediğini, %0,8'i başkasının işlediği suçu kabullendiğini, %0,4'ü kan davasından dolayı suç işlediğini ve araştırmaya katılanların %17,9'u ise diğer sebeplerden dolayı suç işlediğini belirtmiştir.

Kadın suçluluğu incelendiğinde, kadınların özellikle adam öldürme ve adam yaralama gibi suçları büyük çoğunlukla kendilerini korumak için işledikleri görülmektedir. Bu tür suçların genelde kötü muamele gören, dayak yiyen kadınlarda aniden görülen şiddetli tepki sonucu ortaya çıktığı ve önceden planlanmadığı belirtilmektedir (Ortaköylü ve ark., 2004; akt: Ersen ve ark, 2011: 219).

Akpınar yaptığı çalışmasında suçluluğa neden olan faktörleri bireysel, biyolojik, psikolojik, sosyolojik, sosyal süreç, sosyal çatışma ve feminist teori olmak üzere belirli başlıklar altında incelemiştir. Biyolojik açıdan beden yapısının farklılıklarını ve çağdaş yaklaşımları incelemiştir. Psikolojik açıdan genel kişilik özelliklerini, zekâ ve ahlak gelişimini, alkol ve madde bağımlılığını ele almıştır. Sosyal süreç ve suç ilişkisini incelerken sosyal öğrenme, damgalama, sosyal kontrol gibi kavramlara değinilmiştir. Feminist teoride ise kadın ve erkek suçlulukları arasındaki farklara değinilmiştir ve kadın suçluluğu, toplumsal cinsiyet bağlamıyla ele alınmıştır (Akpınar, 2018).

Yapılan bir başka çalışmada adam öldürme veya adam öldürmeye teşebbüs suçundan yargılanmakta olan 168 kadın sanığın suça yönelme nedenleri incelenmiştir. Kadınların 60'ının namus ve kıskançlık, 46'sının aile içi anlaşmazlık (eş anlaşmazlığı hariç), 37'sinin eşler arası geçimsizlik-dayak ve hakarete tepki sonucunda suça yöneldikleri belirlenmiştir (Cansuvar ve ark., 1997: 346).

Kadınların suç öykülerine ve yaşam öykülerine bakıldığında, ekonomik zorlukların ve yaşam koşullarının çok etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Kadının ailesini, kendisini ve çocuklarını koruma içgüdüsü, namus gibi faktörler de aslında hem toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili görülmekte hem de kadınların yaşamlarında deneyimledikleri olayların sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kadınların yaşam öykülerinde yoğun bir şekilde şiddetin türlerinin bulunması ve şiddetin türlerinin de

suç işleme noktasında önemli olması ile birlikte kadınların suç öykülerinde yaşamlarında şiddete maruz kalmaları ile etkileşimli bir ilişki bulunduğu söylenilebilir.

Kadınların suç işleme nedenleri ile ilgili olarak Ağaoğlu Canay (2004: 131) şu ifadelere yer vermiştir;

> *Kadın suçluluğu içinde büyük bir yer tutan adam öldürme konusunu dayak yiyen kadın olgusuyla birlikte değerlendirme zorunluluğu vardır. Hırsızlık, zimmet, dolandırıcılık, sahtecilik suçları, kadının kamusal alandaki varoluş biçimiyle yakından ilişkili olup, bu değişkenlerle birlikte değerlendirilmelidir.*

Kadınlar yaşadıkları toplumda kendilerini güvende hissetmediklerini ve toplumda karşılaşıması muhtemel sorunlar ile karşılaşmamak adına özellikle yaşantılarını şekillendirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların toplumda maruz kaldıkları cinsiyet ayrımcılığı, şiddet, haksızlık/çaresizlik, ekonomik sorunlar, kadın cinayetleri ve kısıtlanma gibi pek çok sorun ile mücadele ettikleri kadınların ifadelerinde yer almaktadır.

Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri incelendiğinde geleneksel rollerin hem aile yaşantılarında hem de kendi yaşamlarında sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Elde edilen verilerde görülmektedir ki; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eğitim, çalışma, evlilik yaşamı gibi alanlarda yoğun olarak yaşandığı ve kadınların tüm bu süreçlerde toplumda kısıtlandıkları alanların bulunduğu, eşitsizliklerle karşı karşıya kaldıkları ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaları durumları mevcuttur. Suç işleme nedenleri incelendiğinde ise kadınların ekonomik güçlükleri, yaşam koşulları, namus faktörü, yanlış kişilere güvenme ve koruma içgüdüsü gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Kadınların ataerkil sistem içerisinde kendilerine dayatılan rollerin bulunduğu, bu roller çerçevesinde yaşamlarının şekillendiği ve toplumsal cinsiyet rolleri ile davranışlarının bağlantısı düşünüldüğünde suç işleme nedenleri ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında da yoğun bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Hükümlülük yaşamı bulunan kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve yaşamında yer edinen toplumsal cinsiyete dair izlenimleri görebilmek açısından kadınların cezaevi sürecinde ve cezaevi sonrası şu anki süreçte neler hissettikleri bizler için önemlidir. Kadınlar cezaevi yaşamında pek çok farklı duyguyu karmaşık şekilde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kadın mahkûmların cezaevi içerisinde yaşadıkları sıkıntılar

düşünüldüğünde birçok farklı etkenin sebep olduğu söylenebilir. Bu konu ile ilgili Birleşmiş Milletler (2008) Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı'nda kadınların kırılganlıklarının nedeni olarak çoğu kadının ortak birçok noktası olduğunu belirtmiştir ve bu ortak noktalardan bazıları;

- Çoğu ülkede erkekler ile kadınların adalete eşit bir şekilde ulaşamamaları
- Cezaevi yaşantısından önce birçok kadının fiziksel ya da cinsel tacize maruz kalmış olması,
- Kadınların aile içerisinde de şiddet ve istismar geçmişlerinin bulunması ve bu sebeple psikiyatrik destek almaları gerektiği,
- Alkol ve madde bağımlılığı oranının yüksek olması,
- Kadınların çocuk veya başkalarının bakımı ile yükümlü olmaları,
- Cinsiyete özgü sağlık ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması,
- Tahliye olduktan sonra damgalanmaya ve terk edilmeye maruz kalıyor olmaları şeklinde sayılabilmektedir.

Bu süreç içerisinde dışlandıklarını ifade eden kadınlar dışlanmanın cezaevi yaşamında dahi farklı boyutları olduğunu ifade etmişlerdir. Suç eyleminden dolayı ailesi tarafından dışlanan, flörtü tarafından terk edilen, arkadaş çevresi tarafından iletişimsel mesafe konulan kadınlar bulunmaktadır. Cezaevi sürecinde eğitimine devam eden kadınların da ayrıca cezaevinden okula gidip gelmelerinden dolayı dışlandıklarına yönelik ifadeler bulunmaktadır. Hüküm giymenin toplumsal cinsiyet bağlamında ilişkileri etkileme durumunu inceleyen Timurturkan ve ark. (2017: 149) kadın suçluluk oranının düşük olmasına rağmen erkek ve kadınlarda aynı oranda sosyal ilişkilere zarar verdiğini (kadın, %59.1; erkek %60.6) ifade etmişlerdir.

Cezaevi süreci içerisinde kadınların destek mekanizmalarına ihtiyaçlarının bulunduğu gözlemlenmiştir. Saruç (2013: 148)'un çalışmasında kadın mahkûmların %58,3'ünün hükümlü olduğu süre zarfında ziyaretçisinin olduğu, %41,7'sinin ziyaret eden yakınının bulunmadığı, ziyaret eden kişilerin de %38,6'sının çocukları, %34,3'ünün anne-babası, %33,6'sının eşi olduğu, en düşük düzeyde ziyaretlerin de %6,4 oranında arkadaşlar tarafından gerçekleştiği belirlenmiştir. Benzer bir araştırmada İçağasıoğlu Çoban ve Akgün (2011: 76) tarafından gerçekleştirilmiş ve kadın hükümlülerin

%50'sine yakınının ailesinin ziyarete gelmediği, %30'a yakın bir oranının ise her görüşte aile ile görüştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Süreç içerisinde kadınların hissettiği bir diğer his ise çaresizlik olmaktadır. Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki hem kendilerini hem de çocukları ve ailesini düşünen kadınların sürecin belirsizliğinden dolayı yüksek kaygıları ve korkuları oluşmakta, bu durum içerisinde çaresizlik hissi yoğun yaşanmaktadır. Kadınların ifadelerinde görülmektedir ki bu süreçte kaygılandıkları konuların başında çocuklarının gelişimi ve bakımı gelmektedir.

Saruç (2013: 85)'un çalışmasında; 204 mahkûmdan 19 tanesinin çocuğuna kendi yanında Ceza İnfaz Kurumu'nda baktığı, bakanların da 14 'ünün bakacak başka kimsesi olmadığı için baktığı belirlenmiştir ve aynı zamanda araştırmaya katılan hükümlü kadınların %42,4 'ünün çocuğuna babasının baktığı, %31'inin çocuğuna kendi anne babasının baktığı, %22,1'inin çocuğuna babasının ailesinin baktığı, %11,4'ü çocuğuna kendisinin baktığı, %3,7'sinin çocuğunun kurum bakımında olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Şahinöz ve ark.(2019: 70)'nın çalışmalarında; cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocukların dil-bilişsel gelişim düzeyinde gecikmelerin olduğu ve takvim yaşları ile uyumlu olmadıkları, sosyal-duygusal gelişim puan ortalamalarının cezaevinde kalmayan çocuklara oranla daha düşük olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgularda kadınların polis ile ilk karşılaşma anında ve mahkeme sürecinde kendilerini ifade edemedikleri ve aynı şekilde cezaevine uyum aşamasında iletişim kurmalarının ve kendilerini ifade etmelerinin oldukça zorlu geçtiği görülmektedir. Bu süreç içerisinde korkuyu ve kaygıyı derinden yaşayan kadınlar hem içinde bulundukları süreç ile ilgili kaygıları barındırmakta hem de dışarıda bıraktığı hayatın kaygısını taşımaktadırlar. Kadınlar bu süreçlerde olumsuz deneyimler yaşadıklarını, değersiz hissettirildiklerini belirtmişlerdir. Kadının işlediği her suçun kolluk, infaz ve yargı kurumlarınca değerlendirilmesi esnasında cinsiyete bağlı bir davranış sergilendiği de bilinmektedir. Bu da kadına, korunması kollanması için daha yumuşak davranılmasını ya da ahlaken suç işlemek kendisine yakıştırılamadığı için daha sert davranılması şeklinde belirebilmektedir (Şentürk Dızman, 2019: 434).

Elde edilen verilerde sosyal destek mekanizmalarına ihtiyaç duyan kadınların bu süreçte ailelerinden ve eşlerinden gördükleri destek ile güçlendikleri ve bunu hissetmekten dolayı mutlu oldukları görülmektedir. Elde edilen bulgularda süreç içerisinde kadınların hem olay nedeni ile şok halinde oldukları, hem belirsizlik durumundan dolayı kendilerini ifade edemedikleri görülmektedir. Süreç içerisinde çaresizlik hissini de yoğun şekilde hissettiklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen verilerde özellikle aile ve eş desteği görmeyen kadınlar için günlük yaşantılarında sürdürdükleri rutinleri, çocuklarını, evlerini, bakım sağladıkları bireyleri düşünmekte ve içinde bulundukları duruma nasıl alışacaklarını düşünerek karamsarlık dönemi yaşamakta, çaresizlik hissetmekte oldukları görülmektedir. Tüm bu düşüncelerin korkuya ve kaygıya da yol açtığı, kadınların hem geride bıraktıkları için hem de yeni yaşamları açısından yoğun korku ve kaygı yaşadıkları ifadelerde yer almaktadır. Kulak Gökçe (2014: 46) çalışmasında şu ifadeleri kullanmıştır;

> *"Dışarıda bıraktıkları ailelerinin kimi zaman izdüşümlerini içeride yaratarak dışarıdaki hayatlarını bir nebze olsun içeriye taşımaya çalışmaktadırlar. "Anne", "abla", "kardeş", "çocuk" olmak aslında sadece hükümlü olmak dışında bir şey olmak ve bir başka kişiye bir şey ifade edebiliyor olmak bu kadınlar için çok önemlidir*."

Cezaevi sonrası yaşamını inşa etmeye çalışan kadın birçok zorluk ile karşılaşabilmektedir. Elde edilen bulgular kapsamında bu süreçte (şu an) neler hissettiklerine bakıldığında; üzüntü, pişmanlık, tecrübe, kıymet bilme/şükür, yetersizlik hissi ve nereden başlayacağını bilememek gibi farklı hisler ve durumlar karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar cezaevi yaşamının hayata yönelik farklı bir bakış açısı kazandırdığını ve bu sürecin bir tecrübe olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu tecrübeler yeni yaşantılarını yeniden oluştururken alacakları kararlarda ve yapacakları tercihlerde oldukça belirleyici olmaktadır. Üzüntü ve pişmanlık ile birlikte kadınlar cezaevi yaşamında hayatın ve yaşamın kıymetini anladıklarını ancak yeni yaşantılarına uyum sağlamaya çalışırken yetersiz hissettikleri zamanlarında fazlaca olduğunu ifade etmektedirler.

Elde edilen bulgularda görülmektedir ki kadınların suça yönelmeden önceki aile yapısı; ataerkil aile yapısının geleneklerini sürdüren, ataerkil toplumlarda var olan toplumsal cinsiyet rollerini koruyan, şiddet ve baskının yer aldığı ve otoriter erkek

figürü ile mücadeleci fedakâr anne figürünün bulunduğu bir yapıya sahiptir. Kadın erkek eşitsizliğinin kendini hissettirdiği, kız çocuklarının okutulmadığı ve çalışma yaşamına erken yaşta katıldıkları bulgular arasında yer almaktadır. Elde edilen bulgularda görülmektedir ki aile içerisinde anneye uygulanan baskıya ve şiddete tanık olan çocuklar aynı hane içerisinde şiddetin çeşitli türlerine maruz kalmaktadırlar. Aynı şekilde bulgularda edindiğimiz bilgilere göre kadınların evlilik yaşamında geleneksel roller sürdürülmekte, şiddete ve baskıya çeşitli alanlarda maruz kalınmaktadır.

Araştırma bulgularında elde edilen bir başka bilgi ise; kadınlar çocuk yaştan itibaren cinsiyet rollerini kendi annelerinden, büyük kız kardeşlerinden, hala ve/ya teyze gibi yakın akrabalardan öğrenmekte, bir sonraki süreçte evlilik yaşamında ise yeni kadınlık rollerini eşinin annesi tarafından öğrenmeye devam etmekte olmalarıdır. Çevrelerinde yer alan kadın figürleri görerek cinsiyet rollerini öğrenen kadınların görüşlerine göre son zamanlarda ise kadınlık rolleri ayrıca sosyal medya ortamında da öğrenilmektedir. Dolayısı ile kadınların cinsiyet rollerini etkileyen faktörleri aile, yakın akrabalar, evlilik yaşamı ve son zamanlarda sosyal medya olarak sayabiliriz.

Çalışmamızın sonuçlarına benzer bir sonuca sahip olan bir başka araştırmada Salihoğlu ve Erdoğan (2013: 572) hükümlü kadınlar ile görüşmeleri sonucunda şu ifadeleri kullanmışlardır;

> *"Kadınlara pek "yakıştırılmayan" cezaevlerinin genellikle "erkeklik" olgusuyla eşleştirildiği görülmektedir. Cezaevlerindeki kadınların, geleneksel toplumsal cinsiyet örgüsü içinden geliştirdikleri var olma pratikleri bunun en önemli göstergesidir. Anneliğin kültürel değeri ve ekonomik işlevi, kadının toplumsal kimliğinin ev merkezli tanımlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu içselleştirme nedeniyle cezaevindeki kadınların düşüncesinde "düzenleyici bir güç kaynağı" olarak annelik örüntüleri, kadının sadece toplumla, yakın çevresi ve eşiyle değil, çocuklarının kendisiyle ve babalarıyla olan ilişkisini de belirlemektedir. Bazı kadınlar için "gelir getirici bir işte çalışmak", kadınlık kimliğinin tanımlanmasında kaçınılmaz bir işleve sahiptir."*

Kadın suçluluğuna yönelik yapılan araştırmalar ve istatistikler, ataerkil yapının inşa ettiği veya sürdürülmesine neden olduğu bazı faktörlere işaret etmektedir. Suç işlemiş olan kadınların geçmişi incelendiğinde eğitim seviyesi düşük, aile içinde şiddete maruz kalma, sözel-duygusal iletişimsizlik, çocukluk çağında istismara uğrama, alt

sosyoekonomik gelir seviyesindeki ailelerde büyüme ve erken yaşta evlilik yapma gibi etkenlerin çoğunun ortak olduğu ortaya konmuştur(Eskiçorapçı, 2021: 13).

Chesney ve Lind (2003) ise şu ifadeleri kullanmışlardır;

> *"Lind'in Female Offender: Girls, Women and Crime genç kız ve kadın suçlular ile ilgili çalışmasında, kız gruplarının suç işlemesinde, cinsiyet ayrımcılığının yoğun olduğu bir ortamda yaşamanın, yoksul ve marjinal toplulukların üyesi olmanın, cinsel tacizin, uyuşturucu kullanımı ve ev içi şiddete maruz kalmanın belirleyici suç işleme faktörleri oluşturduğunu belirtmiştir."*

Kadınların her birinde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine yoğun bir şekilde rastlanmıştır. Suça yönelme nedenleri ve suç türleri ile birlikte bakıldığında kadın olarak toplumsal roller içerisinde tepki verme, koruma içgüdüsü, namus, ekonomik sorunlar ve hayat koşulları gibi faktörler karşımıza çıkmıştır. Kadınların eğitim yaşamına katılamamaları, ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması, çocuk yaştan itibaren baskı, eşitsizlik ve şiddete maruz kalmış olmaları ve namusun korunmasına yönelik düşünceler suç eylemi gerçekleştirmelerine giden yolda önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile kadınların çocukluktan itibaren edindikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile suça yönelmeleri arasında yoğun bir ilişki bulunmaktadır. Aynı zamanda kadınların şiddetin türlerine ve baskıya ve zorba davranışlara maruz kalma oranları da oldukça yüksektir. Dolayısı ile kadınların şiddete, baskıya ve zorba davranışlara maruz kalmaları ile suç işlemeleri oldukça yoğun etkileşime sahiptir.

ALTINCI BÖLÜM

ÖNERİLER

6.1. Mikro Düzeyde Öneriler

Kadınların çocuk yaştan itibaren iletişim becerilerinin geliştirilmesi amacı ile geliştirici ve iyileştirici hizmetlerin sağlanması gereklidir. Kadınların kendilerini iyi bir şekilde ifade etmelerinin sağlanması ancak çocuk yaştan itibaren öğrenilen sağlıklı iletişim becerileri, kalıpları ve aile içi sağlıklı iletişim ile mümkün görülmektedir. Dolayısı ile hem kız çocuklarına yönelik bireysel iletişim becerilerini güçlendirme çalışmalarının hem de kız çocuklarının bakımından sorumlu olan ailelere yönelik eğitici faaliyetlerin etkili olacağı düşünülmektedir.

Kız çocuklarının eğitimlerine devamlılığını engelleyen faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik amaçlar önemlidir. Bu amaç çerçevesinde öğretmenlerin aktif rol almasını sağlayacak projeler oluşturulabilir. Kurum ve okul işbirlikleri ile kız çocuklarının bireysel takiplerinin sağlanması ve eğitimlerine engel olan faktörlerin belirlenmesi ile birlikte eğitimi engelleyen faktörlerin azaltılması sağlanabilir. Özellikle kız çocuklarının eğitimlerine engel olan faktörlerin belirlenmesi ve devamlılıklarının sağlanmasına yönelik hedeflerde, öğretmenlerin iletişim becerilerini kullanmaları, teşvik edici çalışmalarını sürdürmeleri, aileler ile iletişimde kalarak eğitime yönelik düşünceleri geliştirmeleri gereklidir. Bu amaçları içeren çalışmalar ve projeler kişi odaklı düşünülmeli ve biriciklik ilkesine uygun şekilde sürdürülmelidir.

Kadınların çocukluk yaşamında ekonomik güçlükleri bulunduğu görülmüştür. Ekonomik güçlükleri bulunan ailelerde çocuklar çocukluklarını yaşayamamakta, eğitimlerini yarım bırakmakta ve çalışma yaşamına çok erken yaşta katılmaktadırlar. Tüm bunların önlenebilmesi amacıyla okullarda okul sosyal hizmeti uygulamalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gereklidir. Bireysel değerlendirmelerin, ihtiyaç analizinin yapılması ve çocuklara yönelik müdahale planlarının kişiye ve duruma yönelik oluşturulması gereklidir. Dolayısı ile gelişmesi gereken okul sosyal hizmeti uygulaması ile birlikte çocukların takibi bireysel bir şekilde sağlanmalı, yetişkinliğe hazırlandıkları süreçte gereksinimlerinin karşılanmasına ve desteğe ihtiyaç

duyabilecekleri alanlarda gelişmeye ve güçlenmeye yönelik uygulamalar artırılmalıdır.

Kadınların haklarını öğrenmelerini sağlamak ve yaşantılarının sorumluluğunu elde etmelerini sağlamak amacı ile bireysel çalışmaların artırılmasına ve iyileştirici çalışmalara ihtiyaç vardır. Kadınların yaşantılarında toplumsal cinsiyet rollerinden ve sorumluluklarından dolayı aktif katılım sağlamakta zorlanabildiği bir diğer alan olarak çalışma yaşamında kadınların aktif olmalarını sağlamak, destekleyici programlar oluşturmak, bireye uygun mesleki eğitimleri belirleyerek teşvik edici görüşmeler planlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Aile yaşantısı içerisinde, çocuk yaşta şiddete tanık olan ve belki de şiddet mağduru olan kadınların saptanması, travmatik durumlarının değerlendirilmesi ve gerekli psikolojik desteğin sağlanması önemlidir. Kadınların yaşamlarında baskının ve şiddetin bulunduğu alanların belirlenmesine, bireysel bir müdahale planı geliştirilmesine, kadınların yaşamlarına yön vermelerinde yol gösterici işlev barındıran bilinçlendirici çalışmaların artırılmasına yönelik projelerin oluşturulması önemlidir.

Kadınların evliliğe hazır olmalarında ve evliliğe karar verme sürecinde düzenli bir şekilde sağlanan bireysel danışmanlığın etkili olacağı düşünülmektedir. Buna yönelik geliştirilecek çalışmalarda erken evliliklerin önlenmesi, yanlış ve hızlı kararların gözden geçirilmesinin sağlanması, ailesel problemlerden dolayı evliliğe yönelmenin engellenmesi ve dolayısı ile evliliğe doğru bir şekilde hazırlanmanın sağlanması önemlidir. Kadınlara ergenlik döneminden itibaren düzenli bir şekilde danışmanlık hizmetlerinin sağlanması ile birlikte yanlış ve/ya erken kararların önlenmesine yönelik projelerin oluşturulması gerekli görülmektedir.

Evlilik sürecinde aile planlaması çalışmalarının geliştirilmesi, çocuk yapmaya karar verme ve çocuk bakımına yönelik eğitici çalışmaların artırılması önemli görülmektedir. Ayrıca çocuk bakımında, eşlerin çocuklara yönelik davranış ve tutumlarında, rol ve görev dağılımlarında toplumsal cinsiyet rollerine ait kalıplardan ziyade eşit rol almalarını sağlamak ve çocuk yetiştirme tutumunda aynı şekilde cinsiyet rollerine duyarlı bir tutum sergilenmesi açısından oluşturulacak *bireysel* çalışmaların yaygınlaşması gerekli görülmektedir.

Cezaevi süreci içerisinde bulunan kadınların iletişime yönelik gereksinimleri söz konusudur. Aile ile uzak şehirlerde bulunma, çocuğu ile görüşememe, arayacak kimsesi bulunmayan kadınlar vb. durumlara yönelik kadınların bu süreçte yalnızlaşmaması ve sosyal destek mekanizmalarının artırılmasına yönelik projeler oluşturulabilir. Mevcut süreç içerisinde ve mevcut durumlar göz önüne alınarak kadınlara yönelik bireysel planlamaların oluşturulması önemlidir. Kadınların özel durumlarına ve bireysel sorunlarına yönelik çalışmalarda cezaevi süreci ile birlikte cezaevi sonrası sürece de odaklanılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

Kadınların cezaevi yaşamında ve sonrasında yaşadıkları kaygı durumuna da bireysel bakış açısı ile bakılmalı, sorunlar bireye özgü ele alınmalı, tahliye öncesi hazırlıklarda ve tahliye sonrası takip planlamalarında bireysel modellerin oluşturulması etkili ve yeni sorunları önleme açısından da geliştirici/iyileştirici olabilir.

6.2. Mezzo Düzeyde Öneriler

Kadınların büyüdükleri kalabalık ailelerde sınırların bulunmaması nedeni ile pek çok müdahaleci durum ile karşılaşmaları söz konusudur. Dolayısı ile kalabalık ailelerde bireylerin sınırlarının bulunduğunu, sınırlara saygı duyulması gerektiğini içeren çalışmaların aile odaklı bir şekilde gerçekleştirilmesinin etkili olacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde köy/mahalle yaşamında da pek çok sınır ihlali söz konusudur. Ailelerle ve küçük gruplar ile oluşturulabilecek projelerin yaygınlaşması gerekli görülmekte ve bireylerin bireysel yaşamına yönelik sınırların kabulünü içeren çalışmalar artırılmalıdır. Oluşturulan çalışma gruplarına ve/ya ailelere sınırların korunması ile birlikte toplumsal cinsiyete duyarlı tutum sergileme ve cinsiyetler arası eşitsizliklerin önlenmesine yönelik bilinçlendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Çocukların erken yaşta eğitimlerini yarıda bırakmalarının ve çalışma yaşamına erken katılımlarının önlenmesi amacı ile aile ve gruplar ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi, neden olan faktörlerin(fiziksel, ruhsal, ekonomik, ulaşım, psikolojik, toplum görüşü, kız çocuk okutulmaz görüşü vb.) belirlenmesi ve gerekli müdahale planlarının hazırlanmasına yönelik projelerin yaygınlaşması gereklidir.

Kadınların aile içerisinde sevgiyi hissetme konusunda eksiklik hissettikleri görülmektedir. Çocuğun sevgi ihtiyacı, sevgiyi gösterme ve sevgiyi hissetmeye yönelik görüşmelerin aile odaklı gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir. Aile

içerisinde duyguların paylaşımı da oldukça önemli bir ayrıntıdır. Dolayısı ile ebeveynlere yönelik hem birbirlerine karşı hem de çocuklarına karşı duyguları paylaşmaya açık olma ve duygu paylaşımına teşvik edici davranma konusunda çalışmalar gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda aile içerisinde herkesin kararlara katılım hakkının bulunduğu ve bu noktada cinsiyetlere özgü kısıtlamaların bulunmaması gerektiği görüşünü yaygınlaştırmak amacıyla mezzo projelere odaklanılabilir.

Aile içerisinde erkek figürler ile iletişim sorunlarının çözümüne, eşit ve özgür iletişimin sağlanmasına yönelik çalışmalar düzenlenmelidir. Otoriter erkek figürüne yönelik kadınların korku ve endişe duygularının değişmesi ve ortaya çıkan/çıkabilecek cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesi gereklidir. Aile içerisinde şiddet, baskı, zorba davranış gibi olumsuz deneyimlerin azalması ve önlenmesi amacı ile ailelere evliliğe karar verme sürecinden itibaren sürekli danışmanlıkların verilmesi ve takibinin sağlanması gerekli görülmektedir.

Aile içerisinde şiddetin bulunması, aile üyelerinin şiddete tanık olarak büyümeleri sonucunda kadınların yetişkinlik yaşantılarına aktarım yaptıkları görülmektedir. Dolayısı ile aile içi şiddetin önlenmesine yönelik çalışmaların geliştirilmesi, erkek çocukların şiddeti hak görerek büyümelerine olanak sağlayan davranış ve tutumların değiştirilmesi ve çocuklarda cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi amaçları çerçevesinde projelere mezzo düzeyde odaklanılabilir.

Kadınların ev içi ve ev dışı sorumluluklarına yönelik farkındalığın artırılmasının gerekliliği ile birlikte çalışma yaşamına katılan kadınlar için bu sorumlulukların çok daha fazlalaştığı ve dolayısı ile çalışma yaşamının da zorlaştığı görülmektedir. Kadınların çalışma yaşamına aktif katılımlarının desteklenmesi, ev içi ve ev dışı sorumluluklarda cinsiyetlere atfedilen rollerin aksine eşit rol ve görev dağılımının sağlanabilmesi ve çocuk bakımı konusunda da ev içi ve ev dışı rollerde eşit yaklaşımın benimsenmesini sağlamak amacı ile aile odaklı çalışmalara odaklanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Evlilik sürecinde eşler arası iletişimin sağlıklı olması ve sağlıklı iletişimin devamlılığı amacı ile aile odaklı çalışmalar önem kazanmaktadır. Aileler ile görüşmelerin ve aile danışmanlıklarında bireysel ve birlikte görüşmelerin sürdürülmesi gereklidir. Eşler arası iletişime odaklanan çalışmaların partnerler ile var olan sorunların çözümünde, oluşabilecek yeni sorunların önlenmesinde, aile planlamasında olumlu değişimler

yaratabileceği düşünülmektedir. Ayrıca evliliklerde ve/ya ikili ilişkilerde şiddet ve/ya baskı durumlarının önlenmesi, kadınlara böyle bir durumla karşılaştıklarında var olan haklarının ve başvurabilecekleri kurumların bildirilmesi önemlidir. Kadınların genç yaştan itibaren haklarını, başvurabilecekleri kurum ve kuruluşları ve baş etme becerilerini öğrenmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Cezaevi sürecinde kadınlar hem kendi bireysel yaşamları için hem de geride bıraktıkları yaşamlar için kaygı duymaktadır. Çocuklarından ayrılan anneler, evinde bakıma ihtiyacı olan birey bulunan hükümlü kadınlar bulunmaktadır. Aslında "annelik" ya da "bakım veren" rolü bulunan kadınlar bu süreçte daha yoğun kaygı hissetmektedirler. Kadınların bu süreç içerisinde var olan kaygı faktörlerinin belirlenmesi, destekleyici müdahale planının oluşturulması geride kalan çocuk ve/ya bireylerin durumdan olumsuz etkilenmesini önlemek adına önemlidir.

Hükümlü kadınların ailelerine yönelik mahkeme, hükümlülük ve tahliye sonrası süreçler için eğitici çalışmalar düzenlenmelidir. Ailelerin cezaevi yaşantısını ve hükümlü kadının tepkilerini, beklentilerini ve/ya korkularını anlamaları amacı ile bilinçlendirici çalışmaların bireysel özelliklere dayanarak aile odaklı yapılmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Mahkeme ve cezaevi sürecinde iletişimin sürdürülmesi, sosyal desteğin sağlanması, duyguları anlamaya yönelik tutumun sergilenmesi, cezaevi sonrasına hazırlık yapılması ve tahliye sonrası karşılaşılabilecek muhtemel sorunların belirlenerek önlem alınması gereklidir. Bu süreçlerde kadınlar aile desteğine ihtiyaç duyabilmektedir. Bu neden ile ailelerin bu süreçlerde bilinçlendirici çalışmalara ve bireysel görüşmelere katılımları sağlanmalıdır.

6.3. Makro Düzeyde Öneriler

Kadınlara öncelikli olarak sahip oldukları hakların öğretilmesi, başvurabilecekleri kurumların ve fırsatların tanıtılması gerekmektedir. Kadınların yaşamsal süreçlerinde ve kararlarında sahip oldukları hakları bilmelerinin, eşit erişim fırsatlarına ulaşabilmelerinin sağlanması önemlidir. Aynı zamanda kadınların yaşantılarında maruz kaldıkları şiddet, baskı ve korku durumlarında neler yapabileceklerini öğrenmeleri açısından geniş çaplı projelere odaklanılabilir. Bu amaç ile eğitici ve bilinçlendirici çalışmaların toplum odaklı planlanması ve yürütülmesi gereklidir.

Kadınlara çocuk yaştan itibaren cinsiyet rolleri öğretilmektedir. Kadınların ergenlik dönemlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimlere, ders içeriklerinde farkındalıklarını geliştirecek kaynaklara ve bilinçlendirici çalışmalara ihtiyaç vardır. Yetişkinlik döneminde öğrenilen rol ve sorumlulukları sürdüren bireylere cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri ile ilgili kavramlarda farkındalığı sağlamak, hayatlarının bu noktasında öğrenilen bilgiler ışığında rol ve sorumluluklarını belirlemelerine yardımcı olacak projelerin oluşturulması yeni kuşaklara öğretilecek rol ve sorumlulukların değişiminde önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Kadınların yaşantılarında görülmüştür ki çok erken yaşta eğitimi yarım bırakmakta ve çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Kız çocuklarının eğitimini sürdürmesi ve eğitimlerinin desteklenmesi amacı ile gerekli toplumsal farkındalığın sağlanmasına yönelik farkındalık çalışmalarının artması önemlidir.

Toplumsal bir görüş olarak '*kız çocuğu okumaz'* düşüncesinin ve tutumunun değişimini ve dönüşümünü sağlamak amacı taşıyan toplum çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada erken yaşta çalışma yaşamına katılmaya sebep olan ekonomik ve toplumsal faktörler belirlenerek önleyici ve geliştirici projelere odaklanılmalıdır. Kadınların çalışma yaşamına aktif katılımını sağlamak, eşit iş ve eşit ücret bakışını benimseyerek çalışma yaşamında cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın azalmasına yönelik toplumsal farkındalık çalışmalarının yapılması gereklidir. Aynı zamanda kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, çalışma yaşamında eşit statüde bulunmaları ve ekonomik özgürlüklerine sahip olmaları amacı ile toplum bilinçlenmesine ve teşvik edici projelere ihtiyaç vardır.

Kadınların yaşamında yer alan cinsiyet eşitsizliklerinin bir diğer görünümü ise bireysel kararlarında ve karar mekanizmalarına katılımdaki güçlüklerdir. Kadınların kendi kararlarını vermelerine yönelik bilinçlendirici ve yol gösterici çalışmalar önemlidir. Aynı zamanda ortak kararlarda kadınların karar mekanizmasında yer edinmelerini sağlamak amacı ile hem kadınların hem de genel olarak toplumun bakış açısının bu yönde gelişimi önemli görülmektedir. Bu amaçlar çerçevesinde geliştirilecek toplum odaklı iyileştirici ve güçlendirici çalışmaların kadınların toplumdaki yerini güçlendirmesi açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Kadınların rol ve sorumluluklarına yönelik toplumsal bakışın, cinsiyet rolleri kalıbından sıyrılarak bireysel rol ve sorumluluklar olarak kabullenilmesi, kadının ev

içi ve ev dışı rollerinin eşit fırsatlarda ve eşit koşullarda devamlılığının sağlanması amacı ile makro düzeyde bilinçlendirici ve eğitici çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yeni kuşaklara aktarılacak bilgi, deneyim ve rollerin eşitlikçi ve toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir yapıya sahip olması amacı ile çocuk yetiştirme konusunda eğitici çalışmaların yapılması gerekmektedir. Kadınların topluma güvensizlik duygularını anlamak, nedenlerini saptamak ve hem kadınların topluma hem de toplumun *cinsiyetlere* yönelik bakış açısını değiştirmek gerekmektedir. Bu amaç çerçevesinde toplumsal bakışın değişimine yönelik bilinçli çalışmaların artması ve cinsiyetlerin toplum içerisinde kendilerini güvende hissedebilmelerini sağlayan politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Kadınların yaşamında var olan baskı ve korkunun bulunduğu alanların saptanması, baskıya ve korkuya neden olan faktörlerin belirlenmesi, bu faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların artması ve toplum odaklı projelerin geliştirilmesi önemlidir. Kadınların şiddete, baskıya ve/ya zorba davranışa maruz kalma durumlarının değerlendirilmesine, neden olan faktörlerin belirlenmesine, bu faktörlere yönelik toplumsal projelere ve girişimlere odaklanılmalıdır. Aynı zamanda mevcut durumun değişiminin sağlanması amacı ile caydırıcı ve toplumun bakış açısını eşitlik anlamında geliştirmeyi sağlayan sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ataerkil toplumlarda var olan ve kadınların yaşamında da rastlanılan evlenme baskısının ortadan kalkmasına yönelik toplumsal bilinci geliştirici çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kadına yönelik tutumların değişiminde ve cinsiyetler arası eşitsizlikler konusunda makro çalışmalara duyulan ihtiyacın önemli olduğu düşünülmektedir. Cinsiyetlere yönelik algıların pozitif yönde gelişimini ve değişimini sağlama konusunda medya araçlarında bilinçlendirici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Aynı zamanda kadına yönelik toplumsal bakışın değişimi için medyada yer alan, eşit olmayan ve şiddet içeren içeriklerin düzenlenmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin önlenmesine yönelik olarak cinsiyetlere özgü kısıtlanmaların ve sınırlılıkların belirlenmesi önceliklidir. Cinsiyetlerin kısıtlandıkları alanlara ve sınırlı kaldıkları yaşamsal süreçlerine vurgu yapılarak toplumsal farkındalığın sağlanması gerekmektedir. Kadınların sosyal alanlarının cinsiyet temelinde oluşmasının önlenmesinin, küçük yaştan itibaren tanınan alanların yaşa ve

gelişim düzeyine göre belirlenmesinin sağlanması amacı ile ailelere ve topluma yönelik bilinçlendirici ve geliştirici çalışmalar oluşturulabilir. Kadınların sosyal alanda var olan sınırlarının yaşamsal süreçlerin her birinde cinsiyetlere ve toplumsal cinsiyet rollerine göre belirlenmesinin önlenmesine ve cinsiyetsiz sosyal alanların oluşmasının gerekliliğine, bu bağlamda projelerin toplum odaklı geliştirilmesine yönelik uygulamaların faydalı ve etkili olacağı düşünülmektedir.

Hükümlülük geçmişi bulunan kadınların polis ile ilk karşılaşma anında ve mahkeme sürecinde kendilerini rahat ifade etmelerine olanak sağlayacak projelerin oluşturulması, hukuksal danışmanlıkların daha ayrıntılı gerçekleştirilmesi gerekli görülmektedir. Cezaevi yaşamında kadınların uyum sağlama, şok yaşama, yoğun kaygı hissetme, yalnızlık hissetme, suçluluk duygusu ile baş etmeye çalışmak gibi pek çok yeni ve yoğun travmatik durumları göz önünde bulundurularak danışmanlık hizmetlerini kapsayan projelerin oluşturulması gereklidir. Cezaevi içerisinde psikolojik danışmanlığın yanı sıra hüküm sürecinin tüm aşamalarında kadınların danışabileceği bir danışmanın bulunması, yeterli iletişimin sağlanabilmesi, cezaevi sürecinde uyum sağlama ve tahliye sonrası yeni yaşama hazırlanma süreçlerinde teşvik edici politikaların geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

Cezaevi geçmişi bulunan kadınlar açısından cezaevi sonrası süreçte de bazı güçlüklerin bulunduğu görülmektedir. Kadınların cezaevi sonrası süreçte yaşantılarını yeniden inşa etmelerine fırsat tanınması, desteklenmesi, teşvik edilmesi, kendini güvende hissedeceği alanın oluşturulması ve toplum tarafından kabul görmesi amaçları çerçevesinde cezaevi sürecinden başlayarak cezaevi sonrası süreçte devam eden destekleyici projelerin artırılması faydalı görülmektedir. Aynı zamanda cezaevi sonrası süreçte kadınların sosyal çevrelerinde azalma olduğu görülmektedir. Tüm bu amaçlar çerçevesinde toplumsal farkındalığın sağlanması ve dışlayıcı/ötekileştirici faktörlerin azalmasına yönelik geniş çaplı projelere ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda suç ve cezaevi geçmişi bulunan kadınların, cezaevi sonrası süreçte iş bulamama, dışlanma, ayıplanma gibi kaygıları ve korkuları mevcuttur. Kadınlar bu nedenler ile sosyal çevrelerinden cezaevi geçmişlerini saklamaya yönelik bir tutum sergileyebilmektedir. Kadınların bu durumda kendilerine olan özgüvenlerinin artırılması ile birlikte toplumun bakış açısının değişimine yönelik projelerin üretilmesi önemlidir.

Hükümlü kadınlarda kaygı, öfke ve tükenmişlik hali yoğun olarak karşımıza çıkmıştır. Kadınlara yönelik hükümlülük sürecinin her aşamasında psikolojik ve ruhsal desteklerin sağlanmasına yönelik makro düzeyde uygulamaların artırılması gerekli görülmektedir. Tüm bu mevcut sorunların azalması ve oluşabilecek yeni sosyal sorunların önlenebilmesinde etkisi büyük olan bir faktör olarak medyada kadın tasvirinin değişimi önemlidir. Sosyal medya, televizyon, dizi, film ve/ya programlarda kadınların toplumsal cinsiyet kalıplarına sıkışmış tasvirinden kaçınılmalı, kadına yönelik şiddet/baskı/zorba davranış içeren görüntülerden kaçınılmalıdır. Kadına yönelik şiddet ve/ya kadın cinayetleri haberlerinde mahremiyetin korunması da oldukça önemlidir. Bu görüntüler kadınların topluma güvensizliğini arttırmakta ve kaygıya yol açmaktadır. Bununla birlikte ataerkil bakışı güçlendirmekte ve şiddeti hak gören bireylerin cinsiyetçi tutumlarını güçlendirmektedir. Toplumun bakışını oldukça önemli bir şekilde etkileyen medyada kadının tasviri önemlidir ve buna yönelik toplumsal mesajlar da etkili görülmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ve öneriler sunulmuştur. Kadın suçluluğu ve/ya hükümlü kadınlar ile toplumsal cinsiyete dair yapılacak yeni araştırmalarda kadınların aile üyeleri ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi yeni zengin veriler elde etmeyi sağlayabilir. Araştırmanın planlanması aşamasında hükümlü kadınlar ile cezaevinde görüşmelerin yapılması planlanmaktaydı. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği önceki hemcins kuşak olarak anne figürü ile aynı yaşam öyküsü çalışmasının yapılması planlanmaktaydı. Ancak mevcut pandemi koşulları nedeni ile çalışma planında değişimler gerçekleştirilmiştir. Dolayısı ile yapılacak diğer çalışmalarda cezaevi içerisinde yapılan görüşmelerde elde edilecek bilgilerin de faydalı olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin kuşaklar arası aktarım ile ilerlediği görüşünden yola çıkılarak kadınların ailelerinde yer alan diğer kadınlar ile de görüşmelerin yapılması faydalı bilgiler sunması yönünden önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkiflevleri Genel Müdürlüğü. Erişim: https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi [08.09.2021]

Ağaoğlu Canay H. (2004). *Kadın Suçluluğu, Feminist Bakış Açısından Kavramsal Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi

Akgül Gök, F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rolleriyle İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Akgün, R., & Çifci, E. G. (2014). Kadınlar Neden Adam Öldürür: Suça Götüren Dokuz Sebep.

Akgün, R. (2018). Grup Çalışmasının Kadın Hükümlülerin Sosyal Sorun Çözme Becerilerine Etkisi, *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal, Open Access Referees E- Journal & Refereed & Indexed,*Social Sciences Indexed, 4(9): 129-137

Akpınar, İ. (2018). *Suç Olgusu, Suç Teorileri ve Kadın Suçluluğu: Kayseri Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde

Alkan, A., (2009). *Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekânın İzini Sürmek. Cins Cins Mekân* (pp.1-0), İstanbul: Varlık Yayınları, 7-35.

Atkinson, R. (1998). *The Life Story Interview*. Sage.

Atkinson, R. L. (2002). The Life Story Interview: Context and Method. *Handbook of Interview Research. Sage Publications Inc.: Thousand Oaks, CA.*

Bağ C., & Bıçakçı, M. Y. (2016). Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Anneleriyle Kalan Çocukların Gelişimsel Risk Durumları. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 3*(2).

Barker, L. R. (1999) The Social Work Dictionary, Fourth Edition, Washington DC, NASW Press.

Barker, R. L., and D. M. Branson (2000). Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice. 2d ed. Binghamton, NY: Haworth

Baykara Acar, Y. (2004). *Cinsel Suçtan Hükümlü Çocukların Yaşam Öyküsü Çalışması ve Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Belknap, J. (2014). *The Invisible Woman: Gender, Crime And Justice* (3rd ed.). Belmont, CA: Thompson Wadsworth

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet-Bize Yüklenen Roller*, Çev. Kader Ay. İstanbul*:* Kadav Yayınları.

Bilge Ç. vd. (2018). Kadın Mahkumların Yaşadığı Zorluklar. *Social Sciences Studies* Journal. Vol:4 Issue:16

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3): 108-114.

Bloom, B. E., & Covington, S. (2008). Addressing The Mental Health Needs of Women Offenders. *Women's Mental Health Issues Across The Criminal Justice System*, 160-176.

Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, 175-187.

Bourdie, Pierre (1998), *La Domination Masculine (Eril Tahakküm)*, Paris.

Brandley, R.G & Davino, K.M. (2002). Women's Perceptions of the Prison Enviroment: When Prison is "The Safest Place I' ve Ever Been. *Psychology of Women Quartely*, 26:355.

Bulut, S. (2014). Yaşam Öyküsü Araştırması. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 880-895.

Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Journal of Society & Social Work, 20*(1).

Byrd, P.M and Davis, J.L. (2009). Violent Behavior in Female Inmates. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(2):385-392.

Cansuvar, N., Aşırdize, M., Aycan, N., Balcıoğlu, İ., & Batuk, G. (1997). Kadının Suça Yönelimi; Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, *3*, 341-351.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2021). Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları. 31.10.2021 Erişim: https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-4.pdf

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2021). Cinsiyetlere ve İnfaz Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumları Mevcutları. Erişim Adresi: Erişim: https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf

Chesney-Lind, M. (2012). *Female Offender: Girls, Women and Crime*, Sage Publications. California.

Coleman, J. W., Kerbo, H. R. & Ramos, L. L. (2002). *Social Problems*. Prentice Hall.

Creswell, J. W. (2013). Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Fiveapproaches. Los Angeles, USA: Sage.

Creswell, John W., Creswell, David J.Research Design - Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches / John W. Creswell, J. David Creswell. Edt: Engin Karadağ, 5. Basımdan Çeviri.

Creswell, J. W., (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Çev. Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, 3. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çelik, N. (2019). *Kadın Tutuklu Hükümlülerin Travma Düzeyleri ve Bilişsel Çarpıtma Şekillerinin Toplum Örneklemi ile Karşılaştırılması* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çiftçi, M. (2019). Baskı Karşıtı Sosyal Hizmetin Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Sosyal Çalışma Dergisi,* 3(1), 1-14

Çoban, A. İ., & Akgün, R. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Kadın Hükümlülerin Psikososyal Durumlarının Saptanması ve Sosyal Desteklerinin Belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *22*(2), 63-78.

Çolak, G. (2018). Türk Edebiyatinda Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (43), 87-125.

Darcan, E. (2014). Kadın Mahkûmların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Hayata Katılmada Yaşadıkları Zorluklar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (32).

Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(1), 364-385.

Dızman, Z. Ş. (2019). Kadın Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 90, Mart, 433-441

Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. *Metis.*

Dominelli, L. (2002). *Feminist Social Work Theory and Practice*. Macmillan International Higher Education.

Dollard, J., (1935). Criteria for The Life History, With Analysis of Six Notable Documents, New Haven: Yale University Press.

Dökmen, Z. Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar.[Gender: Social Psychological Explanations]. *İstanbul: Sistem Publishing*.

Duman, E., & Akarsu, M. (2016). Kadın Mahpus Olmak.

Erkunt, A. Ç. (2011). *Öldürme ve Cinsel İçerikli Suç İşlemiş Erkek, Kadın ve Çocuk Hükümlülerde Fail, Olay Yeri ve Mağdur İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Eronen, M. (1995). Mental Disorders and Homicidal Behavior in Female Subjects. *The American Journal of Psychiatry*.

Ersen, H. vd.(2011). Suç İşlemiş Kadınların Sosyodemografik Özellikleri, Anne-Baba Tutumları ve Öfke İfade Biçimlerinin Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *14*(4).

Eskiçorapçı, E. Türkiye'de Kadın Suçluluğunun Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 1-16.

Esmer, Y. (2012). Türkiye Değerler Atlası. *Bahçeşehir Üniversitesi, http://content. bahcesehir. edu. tr/public/files/files/ATLAS% 20S UNUM% 202_10_2012*, *20*(2).

Eysenbach, G., and Köhler, C. (2002). *How do Consumers Search for and Appraise Health Information on the World Wide Web?* Qualitative Study Using Focus Groups, Usability Tests, and In-Depth Interviews. Bmj, 324(7337), 573-577.

Flowers, R. B. (1987). *Women and Criminality: The Woman as Victim, Offender, and Practitioner* (p. 83). New York: Greenwood Press.

Forcey, L. R., & Nash, M. (1998). Rethinking Feminist Theory and Social Work Therapy. *Women & Therapy*, *21*(4), 85-99.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Yayına Hazırlayan Güzel C. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Giray Sözen, F.(2016). Kadın Suçluluğuna Güncel Bakış. Yücel D. & Gönültaş M.B. (Der.) *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale*, Ankara

Goodson, I., & Sikes, P. J. (2001). *Life History Research in Educational Settings: Learning From Lives*. Open University Press.

Goodson, I. (1995). The Story so Far: Personal Knowledge and The Political, In (Ed: T. Tiller, A. Sparkes, S. Karhus ve F. D. Neass) Reflections on Educational Research:The Qualitative Challenge. Bergen: Caspar

Greenfeld, L. A., & Snell, T. L. (1999). *Women Offenders*. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.

Green, G., Thorpe, J., & Traupmann, a. M. (2005). The Sprawling Thicket: Knowledge and Specialisation in Forensic Social Work. Australian Social Work, 58(2), 142-153

Grix, J. (2010). *The Foundations Of Research*. London: Palgrave Macmillan.

Güçlü, M (2021). *Bir Soya Ait Üç Kuşağı Oluşturan Kadınların Yaşam Öyküsü Karakterlerinin Değerlendirilmesi: Fethiye İlçesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Antalya.

Gürtuna, O. (2009). Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi Örneği. *Unpublished Master's Thesis) Ankara University, Ankara, Turkey*.

Haymana, P. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadınların İyilik Hali Algısı ile İlişkisi.* (Doktora Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haywood, C., & Mac an Ghaill, M. (2006). *Gender, Culture and Society: Contemporary Femininities and Masculinities*. Palgrave.

Hepşen, Ö. Y. (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim'de Kadın Bedeni*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hoepfl, M.C. (1997). Choosing Qualitative Research: A Primer for Technology Education Researchers. Journal of Technology Education, 9(1).

İçli, T., (1993). *Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Sayı: 71.

İçli, T. G., & Aslıhan, Ö. (1988). Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *5*(2).

İl S. (2003). Adli Sosyal Hizmet. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi*, 4(2): 141- 146.

İlbars, Z. (2008). Suç Antropolojisi: Kadın ve Suç. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, 48 (22).

Janis, I.L. (1949). *The Problem of Validating Content Analysis*. H.D. Lasswell et al. (Eds.). The Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics (p. 55-82). New York: George Stewart.

Kardam, F. (Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi) ile 29. 1. 2004 tarihinde yapılan görüşme

Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(2), 291-319.

Kızmaz, Z. (2006). Suçun Siyasi Doğası Üzerine Odaklaşan Kurumlar ve bu Kurumların Eleştirisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(12), 97-114.

Kızmaz, Z. (2019). Suç Nasıl Önlenebilir? Bütüncül Bir Model Gereksinimi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 285-307.

Koruculu, I. (2019). *Kriminolojide Kadın Suçluluğunu Açıklayan Yaklaşımlar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Kulak Gökçe, S. (2017). *Adana Kadın Kapalı Cezaevindeki Hüküm Giymiş Kadınlar Arası İlişkiler.* (Doktora Tezi).

Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Bverly Hills, CA:Sage.

Maschi, T., & Killian, M. L. (2009). Defining Collaborative Forensic Social Work with Diverse Populations. In C. Bradley, K. Ward & T. Maschi (Eds.), Forensic Social Work Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings New York: Springer Publishing Company.

McAdams, P. D. (1995). *The Life Story Interview.*Northwestern University Press.

Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage Publications, Inc.

Milletler, B. (2008). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı. *Ceza Adaleti El Kitapları Serisi*.

Mücevher, M. H. (2020). Anlatı ve Hayat Hikâyesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *25*(3), 277-295.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel* Yaklaşımlar I-II. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.

Ortaköylü, L., Taktak, Ş., & Balcıoğlu, İ. (2004). Kadın ve Suç. In *Yeni Symposium* (Vol. 42, No. 1, pp. 13-19).

Özkürkçügil, A. Ç. Cezaevinde Yalnızlık ve Yalnızlığın Depresyonla İlişkisi. *Kriz Dergisi*, *6*(1), 21-31.

Özmete, E., & Zubaroğlu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rolleri: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri. *Turkish Journal of Social Research/Turkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi*, 20(1).

Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation* (No. 4). Sage.

Rose, S. O. (2010). *What is Gender History?*. Polity

Salihoğlu S & Erdoğan T. (2013). Kadınlığın Yeniden Üretim Alanı Olarak Cezaevi: Türkiye'de Kadın Açık Cezaevindeki Kadınlarla Bir Çalışma. *International Journal of Social Science,* Volume 6 Issue 3, p. 571-590.

Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin 'Kadın Sanatçı Kimliği'nin Oluşum Sürecine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, *9*, 1-26.

Saruç, S. (2013). *Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Saruç, S. (2014). Türkiye'de Kadın Hükümlüler: Kadın Hükümlülerin Profili ve Suçluluğa Etki Eden Olguların Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *25*(1), 61-88.

Saulnier, C. F. (2000). Incorporating Feminist Theory into Social Work Practice: Group Work Examples. *Social Work with Groups*, *23*(1), 5-29.

Saygılı, S., & Aliustaoğlu, F. S. (2009). Şiddet İçerikli Suç İşleyen Kadın Olguların Değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, *23*(1), 24-29.

Savcı, İ. (2004). Adını Kader Koyduk. Kadın Açık Cezaevinden Notlar. Ankara: Phoneix Yayınlar

Scott, J. W., Dinçer, F., Aslan, Ö., & Günaydın, A. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. Bgst Yayınları.

Segal, L. (1992). Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler. *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*.

Semerci, P. U. (2013). Nitel Yöntem Nedir? Ne Değildir? Sosyal Bilimlerde Derinlemesine Analizin Gerekliliği. *Farklı Pencereler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları*, 87.

Shorey, R. C., Cornelius, T. L., & Bell, K. M. (2008). A Critical Review of Theoretical Frameworks for Dating Violence: Comparing the Dating and Marital Fields. *Aggression and Violent Behavior*, *13*(3), 185-194.

Stewart, C.J.& Cash, W.B. (1985). *Interviewing: Principles and Practices*(4. Baskı). Dubuque, IO:Wm. C. Brown Pub.

Stone P. J., Dunphy D. C., Marshall S. S., DM Ogilvie (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. The M.I.T. Press, Massachusetts.

Şahinöz, A. vd. (2019). Cezaevinde Annesi ile Birlikte Kalan Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, *72*(1), 66-75.

Taş, E. Z. (2019). *Cezaevinde LGBT Olmak: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme*.

Taylor, S. J., Bogdan, R., & DeVault, M. (2015). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource*. John Wiley & Sons.

Teater B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Çev: A. *Karatay*, Nika, Ankara.

Temurçin, K., & Haydaroğlu, İ. (2017). Kadın Suçluluğu Üzerine Bir Araştırma: Mardin ve Antalya Kapalı Cezaevleri Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41), 197-212.

Terzioğlu, F., & Taşkın, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, *12*(2), 62-67.

Timurturkan, M. vd. (2017). "Hükümlü" Olmanın Sosyal Tezahürleri: Sosyal Dışlanma, Damga ve Suç *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(20), 138-157.

Topuz, S. K., & Erkanli, H. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamların Metafor Yöntemiyle Analizi. *Alternatif Politika*, *8*(2), 300.

Townhead, L. (2006). Women in Prison and Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in United Nations Human Rights System. *The Quaker United Nations Office*, *1*.

Tuksal, H.Ş. (2008). Türkiye'de Müslüman Kadının Değişen Halleri. *Mutluer N. (Der.), Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları (ss. 31-43)*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Tuskan, A. A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Toplumda Kadina Biçilen Roller Ve Çözümleri.

Turner, S. G., & Maschi, T. M. (2015). Feminist and Empowerment Theory and Social Work Practice. *Journal of Social Work Practice*, *29*(2), 151-162.

Türkiye Barolar Birliği *İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Raporu* (2015-2016), Türkiye Barolar Birliği.

Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Aile Yapısı Araştırması - Ailelerin Yaşam Biçimi ve Değer Yargılarına İlişkin Araştırma*, Ocak.

Van Wormer, K., Roberts, A., Springer, D. W., & Brownell, P. (2008). Forensic Social Work: Current and Emerging Developments. *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare*, *1*, 315-342.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.

Weber R P (1989). *Basic Content Analysis*. Sage, London.

West, D. A., Kellner, R., & Moore-West, M. (1986). The Effects of Loneliness: A Review of the Literature. *Comprehensive Psychiatry*, *27*(4), 351–363

Wood, J. T. (1994). *Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture*. Belmont, CA: Wadsworth.

Yanardağ, U. (2019). Amerikan Ulusal Adli Sosyal Çalışma Derneği Etik İlkeler Belgesi Türkiye'de Uygulanabilir Mi? Adli Alanda Çalışan Sosyal Çalışmacılara Dair Nitel Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *30*(2), 438-462.

Yıldırım, A.,& Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri(6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yumuşak, A. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine Yönelik Tutumları, Toplumsal Cinsiyetçilik ve Narsisistik Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki.* Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Yücel, D., Gönültaş, M. B., & Aktaş, A. M. (2017). *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale*. Nobel Akademik Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Kadın Hükümlü Tanıma ve Sosyo- Demografik Bilgiler Formu

Kadınların yaşantılarında karşılaştıkları güçlükleri tanımlamak, suça iten nedenleri anlayabilmek adına gerçekleştirdiğim doktora tez çalışmasında sizlerin vereceği cevaplar çalışmama yön verecektir.

Aşağıda yer alan sorulara eksiksiz ve dürüst bir şekilde yanıtlamanızın önemli olduğunu belirtmek isterim. Soruları tüm içtenliği ile cevaplamanız, çalışmanın güvenirliği ve ulaşacağı sonuçların doğruluğu açısından önemlidir.

Cevaplarınız ve paylaşımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Sevgiler

Ruşen Ayata

Kişiye Ait Genel Bilgiler

1. Yaşınız kaç?

   .....
   .....

2. Doğum yeriniz aşağıdakilerden hangisine uyuyor?

   İl ( )
   İlçe ( )
   Köy ( )
   Yurtdışı ( )

3. Öğrenim durumunuzu aşağıdakilerden hangisi tanımlıyor?

   Okur-yazar değil ( )
   Okur-yazar ( )
   İlkokul mezunu ( )
   Ortaokul mezunu ( )
   Lise mezunu ( )
   Üniversite mezunu ( )

Yüksek Lisans mezunu ( )

Doktora mezunu ( )

4. Gelir getirici herhangi bir mesleğiniz var mı?

   Evet ( )

   Hayır ( )

5. Evet ise nedir? Belirtiniz.

   .....

   .....

6. Düzenli bir ekonomik geliriniz var mı?

   Evet ( )

   Hayır ( )

7. Şu an ihtiyaçlarınızı giderecek bir geliriniz var mı?

   Evet ( )

   Hayır ( )

8. Ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

   Çok Düşük ( )

   Düşük ( )

   Orta ( )

   İyi ( )

   Çok İyi ( )

9. Medeni durumunuz nedir?

   Evli ( )

   Bekar ( )

   Boşanmış ( )

   Ayrı yaşıyor ( )

   Eşi Ölmüş ( )

10. Evli iseniz evlilik yaşınız kaçtır?

.....
.....

11. Nikah durumunuz nedir?

Sadece Dini Nikah ( )

Sadece Resmi Nikah ( )

Her İkisi de var ( )

12. Kaç yıllık evlisiniz? Belirtiniz.

.....
.....

13. Toplam kaç çocuğunuz var? Belirtiniz.

.....
.....

TEŞEKKÜRLER..

EK 2.Yaşam Öyküsü Görüşme Soruları (Kadın Hükümlülere Yönelik)

Birince Görüşme Soruları

1. Bana kendinden bahseder misin?

    - Karakteristik özelliklerin neler?
    - Sosyal özellikleri neler?
    - Psikolojik olarak nasıl hissediyorsun?
    - İletişim konusunda nasıl olduğunu düşünüyorsun?
    - Geçmiş yaşantında evlenme, ayrılma ya da kayıp durumu var mı?

2. Bana doğduğun günden itibaren çocukluğundan bahseder misin?

3. Bana ailenden ve aile ilişkilerinden bahseder misin?
    - Anne – baba durumu (hayatta olma, birlikte olma) nedir?
    - Aile bireylerinin kişilik özellikleri nasıl? (sinirli, anlayışlı, öfkeli, sakin, neşeli vb.)
    - Aile içi iletişimin yapısı nasıl? (sohbet, duyguları paylaşma, sorun çözme mekanizmaları, aile içi kararlar, birlikte vakit geçirme, bireysel haklara saygı, duygusal tatmin, sevildiğini hissetme, izin almak, çocuk yetiştirme, ayrımcılık, kız-erkek çocuk ayrımı, namus kavramı, aile bireyleri arasında saygı ve güven ilişkisi vb.)
    - Aile geçmişinde evlilik, ayrılık, ölüm, suç davranışı ya da bağımlılık var mı?
    - Aile içi toplumsal roller nedir?
    - Maddi durumu nasıl özetleyebilirsin?
    - Aile içerisinde mutlu olduğu özellikler neler?
    - Aile içerisinde mutsuz hissettiği özellikler neler?

4. Bana okul yaşantından bahseder misin?

    - İlkokul
    - Ortaokul
    - Lise
    - Üniversite

    Akademik istek
    Akademik başarı
    Öğretmenler ile iletişim
    Devamsızlık durumu
    Okuldan kaçma durumu
    Engelleyen ve/ya teşvik eden faktörler

İkinci Görüşme Soruları

5. Evli ise; bana evliliğinden bahseder misin?

- Evliliğin durumu (birliktelik) nasıl?
- Tanışma aşaması nasıl?
- Evlenmeye karar verme aşaması nasıl?
- Evlilik süreci nasıl?
- Çocuk var ise; çocuk sahibi olma süreci nasıl?
- Evlilik içi iletişim nasıl?
- Eşin karakteristik özellikleri neler?
- Evlilikte mutlu eden faktörler neler?
- Evlilikte mutsuz eden faktörler neler?
- Evlilik içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri neler?
- Çocuklar ile iletişimin yapısı nasıl?

6. Evli değil ise; daha önce karşı cins ile bir birlikteliğin oldu mu? Oldu ise;

- Flörtün durumu (birliktelik)
- Ne kadar sürdü?
- Nasıl tanışıldı?
- Neden sonlandı?
- İletişim şekilleri nasıldı?
- Karakteristik özellikleri nasıldı?
- Mutlu eden yönleri nelerdi?
- Mutsuz eden yönler nelerdi?

7. Bana sosyal yaşantından bahseder misin?

8. Bana arkadaş çevrenden bahseder misin?

- Arkadaş çevren kimlerden oluşuyor?

- Görüşme sıklığı nasıl?
- Arkadaşlar ile iletişim nasıl?
- Arkadaşlar ile geçirilen zaman nasıl değerlendiriliyordu?
- Arkadaşların karakteristik özellikleri nasıl?
- Arkadaşlıklarında mutlu olduğu faktörler neler?
- Arkadaşlıklarında mutsuz hissettiği faktörler neler?

9. Gelir getirici bir işte çalışanlar için; Bana iş yaşatını anlatır mısın?

- Çalıştığı işler neler?
- İşyerindeki kişiler ile iletişim nasıl?
- Zorlukları nelerdi?
- Hislerin nelerdi?

10. Hüküm giymene neden olan öykünden bahseder misin?

- Suçun türü nedir?
- Suça yönelten nedenler nelerdi?
- O süreçte hissettiklerin nelerdi?
- Polis ile ilk karşılaşma anı nasıldı?
- Ailenin tepkisi nasıl oldu?
- Evli isen; eşinin tepkisi ne oldu?
- Çocuğu var ise çocukların tepkisi ne oldu?
- Daha önce bir suç hikayen var mıydı?
- Mahkeme süreci nasıl geçti?
- Şu an hissettiklerin neler?

11. Sizce kadın olmak nedir?

12. Sizce erkek olmak nedir?

13. Kadın olmayı nasıl öğreniyoruz? Siz kendinizi düşünerek anlatır mısınız?

14. Toplumsal cinsiyet konusunda ne düşünüyorsun?

15. Cinsiyetlere yüklenen roller hakkında ne düşünüyorsun? Hayatında yer edinen rollerin nelerdi?

16. Kadın olduğun için toplumda hiç ayrımcılığa ya da engellenmişliğe maruz kaldın mı? Bu süreci biraz anlatır mısın?

17. Hayatınızda bir şeyi değiştirme hakkınız olsaydı neyi değiştirirdiniz?

18. Toplumda kadınların yaşadıkları en önemli sorun olarak neyi/neleri görmektesin?

19. Yaşamınızda toplumsal baskıya, şiddete, zorbalığa maruz kaldığınız bir dönem oldu mu? Anlatır mısınız?,

ÖZGEÇMİŞ

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ

A.EĞİTİM

Lisans: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Hizmet (2010-2014)

Yüksek Lisans: Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet (2014-2016)

Doktora: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet (2016-2021)

B. AKADEMİK DENEYİM

Öğretim Görevlisi, İstanbul Şehir Üniversitesi (2017-2020)

Öğretim Görevlisi, İstanbul Arel Üniversitesi (2021- Devam Ediyor)

C. YAYINLARI

Ruşen AYATA, Gülsüm ÇAMUR, Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Pandemi Süreci ve Sosyal Sorunlara Yönelik Kriz Değerlendirmesİ, *Cilt 1 , Sayı 1 , 2020 , Sayfalar 21-38*

Ayata Küçükbükücü, R. & Çamur, G. (2021). Psikiyatrik Sosyal Hizmet Amaçları-Rolleri-Sorumlulukları. Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi